Йордан Йовков

Събрани съчинения

том 5

Български писател

Йордан Йовков

СЪБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ

В ШЕСТ ТОМА

Под общата редакция на
Симеон Султанов

БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ • СОФИЯ

Йордан Йовков

СЪБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ

ТОМ ПЕТИ

АЛБЕНА
МИЛИОНЕРЪТ
БОРЯНА
ОБИКНОВЕН ЧОВЕК

Редактори

Елка Йовкова
Николай Янков

БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ • 1983

Албена

ДРАМА В ТРИ ДЕЙСТВИЯ

ЛИЦА

АЛБЕНА
КУЦАР, мъжът ѝ
НЯГУЛ
НЯГУЛИЦА
ИВАН СЕНЕБИРСКИ
ДЯДО ВЛАСЮ
МАРИН, кметът
МАРИНИЦА
ХАДЖИ АНДРЕЯ
ГАВРИЛ
ГАВРИЛИЦА
ДАСКАЛ ТОДОР
ГУНЧО МИТИН
БАБА МИТА
САВКА
КЕРАНИЦА
МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ
СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ
СТАРШИ СТРАЖАР
СТРАЖАР
СЕЛЯНИ
СЕЛЯНКИ

Действието става преди войните, в едно село в Североизточна България. Облекло — народните носии по тия места; само Сенебирски и Нягул са облечени полуграждански.

Първо действие

Голяма дъсчена сграда на парна мелница, от която, до известна височина, се вижда само една стена, обърната напред, и част от лицето, обърнато полуналяво. Долу, покрай предната стена — чердак с дъсчени пейки. Вдясно, под люляков храст, друга пейка. Откъм лицето, близо до ъгъла, гдето е чердакът, се вижда широко разтворената врата на мелницата. Една пътека започва оттам, извива покрай чердака и се губи надясно към селото. Друга пътека се отделя наляво към кръчмата. В дъното, далеч и надясно, се виждат зелени поляни и ниви, а по-близо, по склоновете на хълма — бели селски къщи със сини первази. Навътре, към другия край на мелницата, непрекъснато се чува шумът на мелничните камъни и равномерните удари на дима в железния комин.

Пролет, хубаво време.

Гунчо Митин стои прав до чердака, държи камшик, гледа навъсено и нещо си мърмори. Насреща него е Гаврил, но гледа насреща към къщите и си прави цигара. От време на време Куцар изнася от мелницата пълни чували с брашно, излиза наляво и после се връща. Откъм кръчмата глухо — надалеч се чува гайда, а понякога — и високи провиквания.

ГАВРИЛ. Бай Гунчо, какво си приказваш сам?

ГУНЧО МИТИН. Бая си за бълхи. В една воденица няма ли ред, ти я остави нея. По-хубаво вземи, че я запали.

ГАВРИЛ. Ха! Е, защо?

ГУНЧО МИТИН. Затуй! Три дни стана, как вися тук, и един кривач брашно не мога да си смеля. Работа имам, болно имам в къщи. А има хора — не бързат. Ей го на, Иванчо Сенебирлията —

той пие там в кръчмата, на него свири гайдата — знам ли го, човека богат, охолно му, не бърза. И като ме гледа, че се мотовеля насамнататък — бай Гунчо, кай, ти защо не си смелиш, че да идеш да си гледаш работата. Иди, кай, си смели, кажи на Нягула да ти смели вместо мене, аз ти давам реда си, иди му кажи. Дохадям, казвам на Нягула, а той — не може, кай. . . Защо да не може? Човека согласен, а той — не може. . .

ГАВРИЛ *(пуши и все още гледа към къщите)*. Не може, а?

ГУНЧО МИТИН. Не може, кай. . .

ГАВРИЛ. Е, няма нищо де. Не ти е голяма болката.

ГУНЧО МИТИН. Не е голяма. . . не била голяма. . . *(Минава към чердака; сяда на пейката и замислено се заглежда към земята.)* Хм. . . не била голяма. . .

ДАСКАЛ ТОДОР *(излиза от мелницата; весел, дохожда зад Гаврила и го удря по рамото, за да го стресне)*. Какво си се заплеснал, мойто момче! Хванах ли те! Къде гледаш? Коя е онази там, дето ходи из двора, Албена ли? Нея ли гледаш?

ГАВРИЛ. Не гледам Албена аз.

ДАСКАЛ ТОДОР. Е, хубаво де, не я гледаш. Аз пък дойдох да си смеля малко брашно. Едвам можах да взема ред — страшна навалица, много свят, много нещо. Казвам на Нягула: слушай, казвам му, воденицата е за всички, наистина, обаче ние имаме повече право, понеже е в наше село. Не е ли тъй? Воденицата да е пред носа ти, дето се казва, а да не можеш да си смелиш, да останеш и за Великден без брашно! Воденицата е обща, право е, обаче. . . *(Откъм кръчмата се зачуват провиквания.)* Какво е туй? Гайда. Кои са тия?

ГАВРИЛ. Онзи пиеница, Иванчо Сенебирлията. И дядо Власю е при него.

ДАСКАЛ ТОДОР. Хе! Много рано направили главите. Брава! *(Към Гунча.)* Ти, Гунчо, какво си се замислил тъй, като петел на слънце. Да не си болен? *(Гунчо не отговаря; не го и поглежда, а само неопределено някак махва с ръка.)* Добре стана, че взех ред. А ти, Гаврилчо, какво, да нямаш и ти да мелиш?

ГАВРИЛ. Не

ДАСКАЛ ТОДОР. А какво ходиш, нещо работа ли имаш? Гледаш как мажат жените, а? *(Смее се.)* Не се сърди, аз се шегувам. *(Гледа след Гунча, който става и бавно и отпуснато, като си мърмори нещо, влиза в мелницата.)* Какво пъшка тоз, какво има?

ГАВРИЛ. И той не може да си смели. Излъгал го Сенебирлията, казал му, че му отстъпя реда си, а Нягул казал, че не може. . . *(Гледа подир Куцара, който, натоварен с чувал брашно, минава край тях.)* Гледай го тоя. . . търчи с чувала, не иска да знае.

ДАСКАЛ ТОДОР. Кой, Куцара ли? Тоз слон ли, таз мечка ли? Какво ще му пречи чувала нему. Господ ум не му е дал, ама сила му дал.

ГАВРИЛ. А какво е плашило! И как можа тоя кривокрак дявол, тая грозотия, да вземе най-хубавата жена, Албена да вземе. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Хубавата ябълка свинята я изяда. Да си я взел ти, защо не я взе? Кой не е тичал подир Албена? И ти не си ли тичал? Обаче, като дойде до женене, всеки се тегли назад — такваз била, онакваз била, сиреч излезе дума на момичето, не я щат. Ти защо не я взе? Дадоха я на Куцара, колкото да я оженят — ожени мома, да не е дома. . . Не беше ли тъй?

ГАВРИЛ. И тъй беше, и — не. Ама хайде, да кажем, че е тъй. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Или ще кажеш, че чичо ти хаджи Андрея стана причина. . .

ГАВРИЛ. Не знам. Мълчи, че Куцар иде. . .

КУЦАР *(отдалеч, на Гаврила)*. Какво ме гледаш. . . що се смееш бе. . . Я дай една цигара. *(Плюе на ръцете си и ги търка.)*

ГАВРИЛ *(подава му табакерата си)*. Бе, Куцаре, отде вземаш таз сила бе! Как ги мъкнеш тез чували!

КУЦАР. . . .Ъ! Сила! Сила ли й туй? Едно време бях силен аз, ама сега се повредих.

ДАСКАЛ ТОДОР. Повреди ли се? Как? Кога?

КУЦАР. Онази година. Подигнах един чувал, ама голям, ей такъв, имаше барем десет шиника. Онуй копиле беше, Коджамихалевия син, Глигор. Негов беше чувала. Помогни ми, рекох, бе, Глигоре. Не ще. А бе дръж, думам му, подигни ми. Не ще. Смее се. Че като се ядосах, като го грабнах. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Кого? Глигора ли?

КУЦАР. Не бе, чувала. Като го грабнах, метнах го на гърба си. Сам. Ама усетих, че ме заболя ей тука е *(показва под плешката си)*, сряза ме като с нож, нещо се скъса ей тука е. Оттогаз мога, мога, ама не е като по-рано. Къде! . . . По-рано сила имах аз, сила!

ГАВРИЛ. Колко се е борил Куцар по сборищата!

ДАСКАЛ ТОДОР. Знам! Знам!

КУЦАР *(възгордян)*. Една година на чамурлийския събор ми излезе онуй, куцото, Караивановия син. Още като се срещнахме, взе, че ме плесна по шията, ама тъй ме плесна, че ми светнаха очите. Чакай, рекох, сине майчин. . . Че като го прекарах, прекарах, че като го пипнах под чатала, завъртях го и — пух! на земята. . . Взе да рита. . . като заклано пиле. . .

ДАСКАЛ ТОДОР *(смее се)*. Умря ли?

КУЦАР. Не умря, ама едвам го свестиха. Поливаха го с вода, разтриваха го. . .

ГАВРИЛ. Пусти Куцар!

ГЛАСЪТ НА НЯГУЛА (*от мелницата*). Куцаре!

КУЦАР. Ида, ида! (*Променя лице и тичешката отива в мелницата.*)

ДАСКАЛ ТОДОР. Виж го. . . такъв, като мечка, обаче бои се от Нягула, слуша го.

ГАВРИЛ. Добър си е Куцар той. . . (*Чуват се нови провиквания.*) Ей го и кмета иде.

КМЕТЪТ МАРИН (*иде откъм чердака*). Какви са тез викове? Кои са тези хора?

ГАВРИЛ. Иванчо Сенебирлията. Той плаща. А като има помана, гости много. Там е дядо Власю, Данаил, Тачката.

ДАСКАЛ ТОДОР. Цялата пожарна команда, значи.

КМЕТЪТ МАРИН. Сенебирлията два-три деня го гледам все тука, тоз човек не си ли смля, че да се махне оттука?

ГАВРИЛ. Ти мислиш ли, че той е дошел да мели брашно? Хм. . . Седи на кръчмата и гледа насреща.

КМЕТЪТ МАРИН. Какво гледа?

ГАВРИЛ. Албена гледа. А онзи дъртак, дядо Власю, му шепне нещо на ухото, мотай го. . .

ДАСКАЛ ТОДОР (*смее се*). Кмете, виждаш ли каква била работата?

КМЕТЪТ МАРИН (*чуват се още по-силни провиквания*). Какви хора бе, какви хора! Малко да се засрамят, да кажат: чакай, какво правим ний. . . То бива, бива, ама толкоз. . .

ДАСКАЛ ТОДОР (*ниско*). Гавриле, бягай, че хаджи Андрея иде! (*По пътеката откъм селото се задава хаджи Андрея.*)

ГАВРИЛ. Иде ли? Чакай да бягам. . . (*Отива в мелницата.*)

КМЕТЪТ МАРИН. И тоз Гаврил, млад мъж, каква хрисима булчица има, деца като ангели. И не си гледа къщата, а все около Албена се усуква. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Стара севда, кмете. . .

КМЕТЪТ МАРИН. Севда. Пусто дърво.

ХАДЖИ АНДРЕЯ (*сърдит, върви о бързи, ситни крачки и често почуква с бастуна си*). Срам, кмете, срам! Срам за България, кмете!

КМЕТЪТ МАРИН. Защо, дядо хаджи, какво има?

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Какво е туй, я чуй. (*Чува се гайдата и провиквания.*) Гайда. Ний християни ли сме, или не, има ли господ над нас, или не. И питаш още какво има. . . Де отиде онзи хубостник, де отиде Гаврил, тук го видях. . . (*На кмета.*) Ти, ако си власт, защо стоиш? Кога дойде избор, вървиш подир мене като сянката ми — изберете ме, дядо хаджи, изберете ме, дядо хаджи. Е хубаво, избрахме те. Де ти е управията сега?

КМЕТЪТ МАРИН. Ама какво има бе, дядо хаджи, какво съм виновен аз. . .

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Ти си власт, ти трябва да туриш ред в селото. Може ли сега да свирят гайди, да се пиянствува? Кое време е? Велики понеделник е, великата неделя захваща, мъките господни. Сега е пост, на черква се ходи. А те седнали на кръчмата и като поганци ядат и пият. Може ли таквоз нещо, може ли?

ДАСКАЛ ТОДОР. Право казва дядо хаджи. Слободия, слободия, обаче. . .

КМЕТЪТ МАРИН. И аз не виждам ли, че не е пътно. Затуй дойдох насам, да видя. . .

ХАДЖИ АНДРЕЯ (*по-високо и по-сърдито*). А защо стоиш? Защо не ги разпъдиш? Защо не ги пъхнеш в маазата? Я погледни! (*Показва към нивите.*) Какви ниви са, какъв берекет! Утре ще удари един град, та нищо няма да остане. (*Чуват се*

провиквания; хаджи Андрея се хваща за главата.) Бре, бре, бре! Без срам хора, без грях хора!

ДАСКАЛ ТОДОР. Млади хора, обаче. . .

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Млади, млади, млади! Като че ний не сме били млади. Кмете, отваряй си очите, в селото става нещо, непътни работи стават. Аз всичко знам. Мислиш ли, че не знам защо синът на Сенебирлията обикаля насам? И още колко знам! Има един дявол в туй село, трябва да му се строшат рогата. И моя Гаврил. . . да бях го сварил. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Тъй е. Обаче като попреминат годинките. . .

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Мълчи и ти, даскал си бил. Едно време жена, като срещнеше мъж, не смееше да го погледне. А сега — набелисала се, начервила се, изписала вежди като кадъна, гледа те право в очите и се хили като гевендия. Такваз жена има в наше село. И дърти магарета оставили жените си и тръгнали подир нея. Не град, господ камъни ще спусне да ни избие. И ти, кмете, стоиш, нищо не виждаш, а?

КМЕТЪТ МАРИН. Какво да правя бе, дядо хаджи, ако съм кмет, дава не съм господ. На хорските жени аз не мога да заповядам. . .

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Когато мъжът ѝ е дърво и не може да ѝ съди, ти си кмет и ти ще ѝ съдиш. Селото се разваля, казвам ти, къщи се развалят. *(Провиквания.)* На, и тия, слушаш ги, а нищо не правиш.

КМЕТЪТ МАРИН. Е, дядо хаджи. . . Затуй съм дошел, казах. Ей сега ще ида. . .

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Върви де! Върви де! Ей сега ще чукне черква. Изпъди ги! Затвори ги! Нямат срам, нямат страх от бога! Гаврил, де го Гаврил, аз да го намеря него. *(Отива си към село.)*

ДАСКАЛ ТОДОР. Опърничав е, обаче. . . има право. Албена много го прекали!

КМЕТЪТ МАРИН. И ти, даскале, с твойто о б а ч е . . . Какво е крива Албена? Крива ли е, че са зяпнали всички в нея?

ГАВРИЛ (*излиза от мелницата*). Отиде ли си?

КМЕТЪТ МАРИН. Чакай да отида да кажа на ония да млъкнат. (*Излиза наляво.*)

ГАВРИЛ. Отиде ли си? Какво каза?

ДАСКАЛ ТОДОР. А бе твоя чичо е умен човек. Намират му махана, обаче човека си е прав. Какво ще каже — тя е, кай, крива за всичко — Албена. Дърти магарета, кай, оставили са жените и децата си и са тръгнали подир нея.

ГАВРИЛ. А кмета? Той що каза?

КУЦАР (*откъм мелницата*). Бай Тодоре, ела, че ти дойде ред. Бай Нягул каза, ела. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Ще дойда. Ей сега ще дойда.

КУЦАР. Реда ти дойде. Бай Нягул каза.

ДАСКАЛ ТОДОР. Добре де, добре. Ще дойда, ей сега ще дойда.

ГАВРИЛ. Е, та. . . кмета, какво каза кмета?

ДАСКАЛ ТОДОР. Какво ще каже кмета? — И той казва същото.

ГАВРИЛ. Тъй ли? Какъв е той! Колко е чист той, аз знам. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Какво, и той ли? . . . (*Смее се.*) Значи, всички, а? (*Смее се.*) Таз Албена! Таз Албена!

КУЦАР (*от вратата на мелницата*). Бай Тодоре, ела, че захващаме.

ДАСКАЛ ТОДОР. Ида, ида! Да вървя да меля. Ела, Гаврилчо, да ми помагаш!

ГАВРИЛ. Не, аз ще си ходя.

ДАСКАЛ ТОДОР. Тогаз да вървя аз. . . (*Влиза в мелницата. Гаврил остава на мястото си, за минута загледан към къщите, и след туй си*

отива по пътеката надясно. Пред мелницата не остава никой.)

Дядо Власю и Иван Сенебирски идат откъм кръчмата. И двамата са пийнали.

ДЯДО ВЛАСЮ. Остави го ти кмета. Кмета е луд. Я си гледай работата! *(Пее си нещо.)* Ей тук да поседнем, Иванчо, и тука е хубаво. *(Сядат на пейката под чердака.)* Ама тебе още те е яд, както виждам. Остави се холан!

ИВАН СЕНЕБИРСКИ. Не ми е за кмета. Друго си мисля аз.

ДЯДО ВЛАСЮ. Кмета, кой го бръсне кмета! Ако е кмет, да си седи там в канцеларията. Не бивало, кай, да се пие, защото било великата неделя. Развали ни мухабетя! А бе, чоveче, който пий, пий с парите си, какво ще му се бъркаш в работата? Ти хубаво го сряза. То и аз съм серт, щях да скоча и аз, ама рекох хайде. . . *(Пее си.)*

СЕНЕБИРСКИ. Ти видя ли кмета накъде отиде?

ДЯДО ВЛАСЮ. Остави го тоя кмет бе, човече, мухабетя си гледай. *(Като се заглежда към пътеката откъм село.)* Я! Коя е таз? Май че е Албена!

СЕНЕБИРСКИ. Албена ли? Де е?

ДЯДО ВЛАСЮ. Ей я, иде. Каква е. . . като царица! Аз ще я повикам. *(Глади си брадата и мустаците.)* Ти все за нея ме питаш, ето я сега. Ще я повикам.

СЕНЕБИРСКИ. Остави, недей. По-хубаво иди си, иди нейде настрана. По-скоро, махай се де!

ДЯДО ВЛАСЮ. Да се махна ли? Че ти кого пъдиш бе, приятелю? Мене Албена ми е като дъщеря! Я го гледай ти него — да съм се махнел. . .

СЕНЕБИРСКИ *(меко)*. Е де, дядо Власьо, не прави тъй. Иди настрана малко, послушай ме. Иди във воденицата. Моля ти се!

ДЯДО ВЛАСЮ *(клати глава неодобрително)*.

СЕНЕБИРСКИ *(изважда от джеба си шише ракия)*. На, иди се почерпи. Иди във воденицата и почерпи се с когото искаш. По-скоро!

ДЯДО ВЛАСЮ *(взема шишенцето)*. Може да ида, защо да не отида. Може. Затà няма какво да правя тук. Нямам работа тук. Ей ме ставам, отивам. *(Тръгва към мелницата.)* Аз пак ще дойда, Иванчо, не бери грижа. Хайде, поприказвайте си вий с Албена. *(Влиза в мелницата.)*

АЛБЕНА *(със запретнати ръкави, косата й на две плитки, завити около ръченика й. Под мишницата си носи хляб, а с двете си ръце — тенджера и над нея — захлюпен сахан. Като вижда Сенебирски, сепва се)*. Уф. . . каква съм. Щях да излея гостбата. *(Весело.)* Добър ден!

СЕНЕБИРСКИ *(препречва се на пътя й)*. Почакай, Албено. Искам да ти кажа нещо.

АЛБЕНА. Какво ще ми казваш? Няма какво да ми казваш. Бързам.

СЕНЕБИРСКИ. Почакай. За кого е туй?

АЛБЕНА. За мъжа ми. За Куцара. Остави ме, че човека ми е гладен.

СЕНЕБИРСКИ. Искам да ти кажа нещо.

АЛБЕНА. Ах, боже, какви хора! Ей сега там беше ме спрял един, тук пък други. Че каква съм аз, да ме спират мъжете по пътя? Я ме остави да мина. *(Тръгва към мелницата.)*

СЕНЕБИРСКИ. Тогаз ще дойда и аз с тебе.

АЛБЕНА. Их и ти! Недей. Недей, ще дойда ей сега. Ще оставя яденето и ще дойда.

СЕНЕБИРСКИ. Ще дойдеш ли?

АЛБЕНА. Ще дойда, няма да те оставя да вървиш подире ми като. . . *(Смее се.)*

Албена влиза в мелницата. Сенебирски остава на мястото си и чака. От време на време се чува високият смях на Албена сред мъжки гласове.

АЛБЕНА *(иде откъм мелницата; смее се)*. Пусти дядо Власю! Какъв е смешен! Знаеш ли какво прави? Стар човек, с брада. . . Не го е срам. Е, казвай и ти каквото ще казваш. . .

СЕНЕБИРСКИ. Да седнем тука.

АЛБЕНА. Ами ако ни види някой?

СЕНЕБИРСКИ. Кой ще ни види!

АЛБЕНА. Кой! Куцар.

СЕНЕБИРСКИ. Че нека ни види, какво има. Седни де, седни! *(Сядат на пейката под люляковия храст, малко надалеч един от други.)* Три дни как съм тук и не мога да ти кажа една дума. Дохождаш, влизаш, излизаш, а мене не поглеждаш. Ако ме срещнеш, отбиваш се още отдалеч. Бягаш от мене, Албено. Защо правиш тъй? Защо не дохождаш при мене?

АЛБЕНА *(слуша го усмихната)*. Че как ще дойда при тебе, какъв си ми ти? Какво ще кажат хората?

СЕНЕБИРСКИ. Остави сега. Да приказваме, както трябва. Ти обеща — нали бяхме говорили изнапред, — обеща да дойдеш с Куцар в наше село, да дойдете на моя чифлик, да работите при мене. Нали беше тъй. . . Защо се смееш?

АЛБЕНА. Не се смея. Слушам те. Е?

СЕНЕБИРСКИ. Е, дойде време. Аз за туй съм дошел. Вземи, приготви си едно-друго, ще го натоварим на колата — ако не стигне една кола, още една ще докарам — и да вървим. Няма какво да чакаме вече.

АЛБЕНА. Тъй ли? Добре, ама Куцар не ще.

СЕНЕБИРСКИ. Как не ще? Иска той. Ти като искаш, и той ще иска. Защо приказваш тъй? Някой трябва да те е подучил.

АЛБЕНА. Никой нищо не ме е подучил. Куцар не ще.

СЕНЕБИРСКИ. Ами нали приказвахме, нали се

вречe. Как така сега не щеш? Не може, ще дойдеш. Аз затуй съм дошел. Хайде приготви се, ще натоварим и ще вървим.

АЛБЕНА. Не, не ща.

СЕНЕБИРСКИ. Ама ти шегуваш ли се?

АЛБЕНА. Не се шегувам, казах ти: Куцар не ще.

СЕНЕБИРСКИ. Куцар. Остави тоз Куцар. Ти ще дойдеш, не може. Не те оставям аз. Каза, че ще дойдеш, а сега не щеш. Че ти ми объркваш работата, знаеш ли? Ето, утре ще дойде жетва, мене ми трябват хора, трябва ми жена да готви, да меси хляб. Знаеш ли, че само за жетварите ми трябва хляб по две пещи на ден!

АЛБЕНА. Е хей, какво приказваш ти! Две пещи! Аз по една пита не мога да меся, пък той. . . .

СЕНЕБИРСКИ. Ти няма да работиш. Ти само ще командуваш, ще нареждаш. Има кой да работи

АЛБЕНА. Ами Куцар? Него какво ще го правим?

СЕНЕБИРСКИ. И за него ще има работа. Ще носи хляб на жетварите, ще ходи насам-нататък. . .

АЛБЕНА. А ти ще стоиш в къщи, а? Че какво ще кажат хората? Барем да беше женен! Не, не искам.

СЕНЕБИРСКИ. Албено, защо приказваш тъй? *(Гледа я продължително.)* Тук има нещо. Някой ти дава ум и аз знам кой е, знам. . . *(Като вижда, че Албена иска да стане, по-меко.)* Почакай. Не прави тъй. Ела, ще видиш колко хубаво ще бъде. Ще ви дам къща, отделна къща.

АЛБЕНА. Хубава ли е?

СЕНЕБИРСКИ. Ама ще дойдеш ли?

АЛБЕНА. Добре де, добре. . . ще дойда. Хубава ли е къщата?

СЕНЕБИРСКИ. Нова къща. Отделна.

АЛБЕНА. С градинка?

СЕНЕБИРСКИ. С градинка.

АЛБЕНА. Божичко, колко е хубаво. Иванчо! Как нямах късмет и аз да си имам такава къщичка!

Тоз Куцар не можа да спечели, та да си направим и ние. Как ми е драго да имам моя къщичка, че да си я наредя, както аз си зная, да туря бели перденца на прозорците, да наредя саксии с босилек, с френче, с мушкато. Божичко, как хубаво ще е. . .

СЕНЕБИРСКИ. Виждаш ли? Такваз къща ще имаш. И само къща ли? Всичко, всичко. И кокошки, и яйца, и масло. Ще ти дам една-две крави. И повече може да ти дам. Защо да не ти дам? Колко крави имам, аз сам не знам, мляко колкото искаш. Ако щеш, с мляко се къпи. Всичко ще имаш, казвам ти. Ще ходим и в града. Ще те заведа да ти направят дрехи като на гражданка.

АЛБЕНА. Ще ми приличат ли?

СЕНЕБИРСКИ. Защо да не ти приличат? На хубава жена всичко прилича.

АЛБЕНА. Ами пари, Иванчо?

СЕНЕБИРСКИ. Пари. Ти само пари да искаш. Лирите на Сенебирлията не са се свършили. Пари. Какво ще ги правя парите, няма да ги занеса със себе си в гроба я? Ти за пари недей мисли. Имам. Ще ходим в града, аз имам приятели там. Всички ми са приятели — началника ми е приятел, съдията ми е приятел, доктора. Дойде ли събота, впрягаме кабриолета и хайде в града. . .

АЛБЕНА. Не, аз ако ида в града, с Куцара ще ида.

СЕНЕБИРСКИ. Добре де, и Куцар ще дохожда. Хайде, сега няма какво да приказваме, приготви се и да вървим.

АЛБЕНА *(замислена и изведнъж се сепва)*. А не, не. Не може. Нали ти казах: Куцар не ще.

СЕНЕБИРСКИ. Туйто! Ами сега какво приказваше? *(Сърдито.)* Знам аз, знам кой ти дава тоз ум.

АЛБЕНА. Не мога, не мога да дойда. Хич не се надявай.

СЕНЕБИРСКИ *(след късо мълчание)*. Албено, не прави тъй. Ще се каеш. Ти знаеш колко добре ще бъдеш там, всичко ще имаш — ядене, пиене, къща ще имаш. Хубава къща ще имаш.

АЛБЕНА. Чужда къща.

СЕНЕБИРСКИ. Не, твоя ще е. *(По-ниско.)* Аз ще ти я дам на тебе, ще ти я припиша, ако искаш. Право ти казвам, ще ти я припиша.

АЛБЕНА. Не ща бе, гледай какъв си! Казах ти, че няма да дойда. Куцар не ще. Със злато да ме затрупаш, пак няма да дойда. *(С усмивка.)* Куцар не ще. *(Става и иска да си отива.)*

СЕНЕБИРСКИ. Чакай! Ти подиграваш ли се с мене, кажи, ще дойдеш ли?

АЛБЕНА *(сърдито)*. Човече, за каква ме имаш ти? Остави ме на мира, че ей сега ще кажа на Куцара.

СЕНЕБИРСКИ. Какво ще му кажеш?

АЛБЕНА. Знам аз какво ще му кажа.

СЕНЕБИРСКИ. Ти се шегуваш. Нали ще дойдеш? Албено, нали ще дойдеш?

АЛБЕНА. Няма да дойда!

СЕНЕБИРСКИ. Ще дойдеш!

АЛБЕНА. Няма да дойда!

СЕНЕБИРСКИ. Ще те накарам да дойдеш. . .

АЛБЕНА. Я! Ти с ума ли си? Ей сега отивам при Куцара.

СЕНЕБИРСКИ *(сърдито)*. Още веднъж те питам: ще дойдеш ли?

АЛБЕНА. Не.

СЕНЕБИРСКИ. Добре. Добре. Аз ще те науча тебе!

АЛБЕНА *(иска да каже нещо, но забелязва Куцара, който иде откъм мелницата и носи празните съдини)*. Ей го Куцар!

КУЦАР. На̀ ти саханите. . . и си върви. *(Гледа*

изпод вежди Сенебирски, който се отдръпва и сяда на пейката.) Върви си, нямаш работа ти тука. Хайде, върви си.

АЛБЕНА. Ей сега, отивам си. Ти какво ще правиш?

КУЦАР. Бай Нягул ме праща да ида при конете. Ще ида подир малко. Хайде, ти си върви.

АЛБЕНА. Е, ще си ида де!

КУЦАР. Върви върви, да видя аз, че си отиваш.

АЛБЕНА. Их и ти, Куцаре! Ей нà, отивам си. *(Излиза. Куцар гледа след нея, докато се закрие, след това се връща в мелницата.)*

ДЯДО ВЛАСЮ *(излиза от мелницата, прави няколко крачки и се обръща)*. Сбогом! Няма вече, какво ще ви черпя, свърши се. *(Гледа шишето.)* Нà, празно е, изплюскахте го. *(Обръща се и среща Гаврила, който иде отляво.)* Гавриле, отде идеш, мама? Какво ме гледаш тъй, искаш и тебе ли да почерпя? Чакай, има малко и за тебе, Нà, пий. Ти си наше куче. . .

ГАВРИЛ. Не ща, пий ти.

ДЯДО ВЛАСЮ. Пий де. Пий, като ти дават.

ГАВРИЛ *(отказва)*.

ДЯДО ВЛАСЮ. Като не щеш, ти знаеш. Сърдит Петко, празна му торбичка. Ще си го изпия самичък. Хайде наздраве! Господ да помага и всекиму да плати според работите му. Амин. Кажи и ти амин. Да издигне къщите на добрите хора, що са ни нахранили и напоили. *(Поглежда към Сенебирски.)* Амин. Да ги множи и слави. Амин. Кажи и ти амин. *(Пие.)*

ГАВРИЛ. Не те е срам бе, дядо Власьо! Стар човек си. Я — от брадата си се засрами!

ДЯДО ВЛАСЮ. Ха! Защо да се засрамя. . .

ГАВРИЛ. Пост е сега. Великата неделя е.

ДЯДО ВЛАСЮ. Мълчи. И ти като кмета. Той ли те учи? Ти да си вземеш парите назад от тоя да-

скал. Да съм се засрамел. . . От какво да се засрамя. . .

ГАВРИЛ. Ама ти не си крив, крив е тоз, който те пои. Той да се засрами.

СЕНЕБИРСКИ. На мене ли казваш?

ГАВРИЛ. На тебе казвам.

СЕНЕБИРСКИ. Аз чорбаджии не ща.

ГАВРИЛ *(кипва)*. Ти в селото си да вървиш, чу ли? Който иска да му свирят гайди през пости, който иска да се заглежда подир чужди жени, да си върви у тях, в свойто си село да си върви. На чуждо куче — я тояга, я тенеке на опашката!

СЕНЕБИРСКИ. Казах: чорбаджии не ща.

ДЯДО ВЛАСЮ. Я мълчи, куче, какво лаеш! Ти знаеш ли на кого приказваш, знаеш ли кой е Сенебирски? Че той и мене, и тебе с парцалите ще ни купи бе! Я го гледай я! Мълчи, мълчи, че ще те ударя с шишето по главата!

ГАВРИЛ. Който и да е, не ща да го знам. Богат бил, сиромах бил, трябва да си върви в пътя. Да си върви в пътя или ако не — други ще го вкарат, хубаво да знай. . . *(Влиза в мелницата.)*

ДЯДО ВЛАСЮ. Диване! Иванчо, не му вържи кусур, кюлхане такова. *(Сенебирски става.)* Къде ще вървим? В кръчмата ли? Да идем пък, като искаш. Е, видя ли Албена?

СЕНЕБИРСКИ. Не ми тряба мене Албена.

ДЯДО ВЛАСЮ. Ха! Че приказва ли с нея?

СЕНЕБИРСКИ. Не ми тряба Албена, ти казвам. Да вървим в кръчмата.

ДЯДО ВЛАСЮ. Хайде. За тебе като бъде, Иванчо, в огъня да ми кажеш влез — ще вляза. За тебе като бъде. . .

ГУНЧО МИТИН *(отдавна е влязъл и след като се колебае дълго време, най-после пристъпва и застава пред Сенебирски)*. Господин Иванчо. . .

СЕНЕБИРСКИ. Какво искаш?

ГУНЧО МИТИН. Ами че таквоз. . . Нали щеше да казваш на Нягула? Кажи му да ми смели. Работа имам, болно имам в къщи. Кажи му. . .

СЕНЕБИРСКИ. Какво да му кажа?

ГУНЧО МИТИН. Да ми смели. Нали ти сам ми беше казал?

СЕНЕБИРСКИ. Кога съм ти казвал? Какво съм ти казвал?

ГУНЧО МИТИН. Каза ми, господин Иванчо.

СЕНЕБИРСКИ. Остави ме!

ДЯДО ВЛАСЮ. Их и ти, Гунчо, сега ли намери. . . Иди си гледай работата. Хайде! *(На Сенебирски.)* Да вървим, Иванчо. За тебе като бъде, аз. . . Да вървим. Сговорна дружина планина разбива. *(Излизат.)*

ГУНЧО МИТИН. Ц. . . ц. . . ц. . . Тези хора полудяха ли, какво стана? Не ми бил казал. . . *(Чуди се какво да прави. Тръгва надясно, но се връща и се отправя към мелницата. На вратата среща Нягула.)*

НЯГУЛ. Гунчо, какво има?

ГУНЧО МИТИН. Какво има. . . бе, бай Нягуле, ами кога ще ми смелиш. . .

НЯГУЛ. Нали ти казах, когато ти доде ред, ще ти смеля.

ГУНЧО МИТИН. Ама толкоз деня чакам бе, бай Нягуле. . .

НЯГУЛ. Остави ме сега! *(Отива до чердака и се оглежда, като че чака някого. Албена бързишката иде по пътеката.)* Албено! Де беше?

АЛБЕНА. Ох, уморих се. Ей там до върбата се бях скрила, докато си отиде онзи. . . Отиде ли си? Ах, Нягуле, как се разсърди, да видиш. . .

НЯГУЛ. Ти каза ли му, както ти заръчах? Какво му каза?

АЛБЕНА. Всичко му казах, всичко. Ху-у-баво му надумах. Ти за каква ме мислиш, реках, бре?

Няма да дойда, реках, хич да не се надяваш. Не ща и не ща. А той като се разсърди, Нягуле! Аз ще те науча, кай, тебе. Нягуле, дали не ще направи нещо, страх ме е от тоз човек. . .

НЯГУЛ. Нишо няма да направи, не бой се. Друго какво приказвахте?

АЛБЕНА. Че помня ли го? Мъчеше се как не, да ме придума. Къща щял да ми даде, крава щял да ми даде, не знам какво щял да ми даде. Аз съм богат, кай, за мене туй нищо не е. Нягуле, наистина ли е толкоз богат?

НЯГУЛ. Богат беше баща му. Остави му много имот той, но хората ще му го вземат от ръцете. Развален човек, пияница. Лъже, хвали се. . .

АЛБЕНА. Само за жетварите, кай, ми тряба по две пещи хляб на ден.

НЯГУЛ *(смее се)*. Затуй дохожда всеки ден на воденицата. Мели брашно, продава го и пак мели, само да се намира на работа. Зарад тебе дохожда той, Албено.

АЛБЕНА. Уф, зарад мене! Много искам да го зная аз. Барем хубаво му надумах, да ме помни. Боже, какъв човек! Като му казах, че не ща да ида, позеленя. Страх ме е, страх. Кой знае какво ще направи. . .

НЯГУЛ. Нищо няма да направи. Ще постои ден-два и ще си отиде. Нищо няма да направи, ако ти не приказваш вече с него. Какво може да направи? — Нищо. Слушай, Албено, ако има нещо страшно, то е друго. Не е Иванчо страшния, а други. Преди малко слушах хаджи Андрея, караше се на кмета. За тебе говореше. Има, кай, тука една жена, която разваля селото. Дърти мъже, кай, са оставили децата си и са тръгнали подир нея. Тя такваз, тя онакваз. . .

АЛБЕНА. Боже господи!

НЯГУЛ. Ако мъжът ѝ, кай, не може да ѝ съди, ние ще ѝ съдим, селото ще ѝ съди. . .

АЛБЕНА. Какво съм направила на тоз човек, че съм му като трън в очите?

НЯГУЛ. Ей кое е страшното. Иванчо — кой го гледа него! Туй е страшното. Ти като че не знаеш какво става в селото, какво се приказва.

АЛБЕНА. Че какво съм направила?

НЯГУЛ. Остави сега. Колко пъти съм ти казвал да се пазиш, да не се отпущаш пред когото трябва и пред когото не. Ей го тоя, Сенебирски. Ако не беше му се засмяла, ако не беше сядала да приказваш с него, щеше ли да те задява? И само той ли е? В селото, слушам, приказват и за Гаврила, и за кмета, и за кого не.

АЛБЕНА *(кръсти се)*. Господи! Нягуле, ти вярваш ли им? Боже, какви хора! Че аз съм си такава, весела съм пък, какво да правя. Не мога аз, като срещна човек, млад бил, стар бил, когато ми каже добър ден, а аз да не му отвърна. Ей тъй, приказвам, смея се, защото нямам лоша мисъл на сърцето си. Такава съм. А пък хората кой знай какво си мислят.

НЯГУЛ. Добре, ама виж на какво приказват.

АЛБЕНА. Приказват, приказват! Жените го правят, Нягуле, жените. От завист го правят, не ги ли знам аз. Тъй приказват те, ама като ме видят, по-добра от мене няма. *(Като подражава чужди глас.)* Албено, каква си хубава ма! Албено, с какво се белисваш, та си толкоз бяла? Албено, с печен орех ли си пишеш веждите, та са таквиз тънки? Ами! Все тъй ми думат. Албена такваз, Албена онакваз, а всички искат да са като Албена.

НЯГУЛ *(гледа я радостно)*. Каква си. . . Какъв си дявол ти. . . Слушай сега, Албено, било що било, занапред се пази. Инак ще бъде лошо и за тебе, и за мене. Пази се. Виж мене: два месеца, откато се имаме, откато се срещаме — чула ли си някоя приказка? Знае ли някой?

АЛБЕНА. Никой не знае. Ти си хитър, Нягуле.

НЯГУЛ. Аз зная какво правя. Слушай мене и нищо няма да ти се случи. Що ти тряба да даваш дума на оня пияница, че ще отидеш в чифлика му? Стой си тука. Когато ти си тука, когато те видя, и аз съм весел, и работата ми спори. Не те ли видя — не върви. Я мотора ще се повреди, я воденицата ще се счупи. Нищо не ми е пред очите.

АЛБЕНА. И аз съм тъй, Нягуле; стана сутрин, правя що правя, гледам да дойда тук. Ах, боже, да не са тез лоши хора, че да си живеем. Нягуле, я да избягаме някъде!

НЯГУЛ. Туйто. Къде ще бягаш? Тук ще стоим ний, тука е добре. Каквото ще става, занапред ще става. Ти само да ме слушаш. Аз имам план, знам какво правя. Ей на, два месеца има само, откакто съм дошел, и господаря, Хороза, ми предаде цялата работа. Воденицата работи, нийде — туй всички го казват — не правят таквоз хубаво брашно, както тука. Ти ще видиш какво има да стане.

АЛБЕНА. Какво, Нягуле? Кажи! Кажи!

НЯГУЛ. Аз имам план. Хороза като ме вижда, че работя добре, каза ми, че иска да ме направи съдружник. А туй стане ли — другото е лесно. Отде знаеш, че утре тая воденица няма да стане моя? Хороза е богат човек, има чифлик, има какво не. Какво ще изгуби да вземе да остави воденицата само на мене? Тогаз да видиш как ще си живеем ний. . .

АЛБЕНА *(като се позамисля)*. Ами жена ти, ами Куцар? Че ти и деца имаш. . .

НЯГУЛ. Остави. . . Деца. . . Наистина, децата. . . *(Търка с ръка челото си.)* Остави сега туй. Ще видим. Ще се нареди, ти само да ме слушаш.

АЛБЕНА. Че кога не съм те слушала? Отсега нататък — да видиш. Тоз пиения Иванчо ако го

погледна! Не искам да го видя. А Гаврил — шо слушаш хората! Гаврил. . .

НЯГУЛ. Гаврил е тука.

АЛБЕНА. Тука ли е? Да не ме види!

НЯГУЛ. Той има работа сега. Помага на даскал Тодора. Ако той не те види, друг може да те види. Иди си по-хубаво, иди си.

АЛБЕНА. Пъдиш ли ме?

НЯГУЛ. Не те пъдя, може да те види някой.

АЛБЕНА. Отивам си, Нягуле! Виждаш ли как те слушам. *(Отива си, като се обръща и се усмихва.)*

Нягул гледа усмихнат след нея, докато тя се изгуби, след туй се прибира в мелницата. До вратата го среща Гунчо Митин, който иска да му каже нещо, но не се решава. Нягул не го забелязва. Гунчо дохожда до чердака и се спира замислен.

ДЯДО ВЛАСЮ *(иде отляво)*. Гунчо, не вижда ли Иванча? Ей сега нали бяхме с него тука! Не се ли е връщал тъдява, не си ли го виждал?

ГУНЧО МИТИН. Де да го видя! Не съм го виждал. И на мене ми тряба. . .

ДЯДО ВЛАСЮ. Чудна работа, де пропадна тоз човек! Още не бяхме седнали на кръчмата и той скочи — чакай, кай, аз ей сега ще дойда. Ха да дойде, ха да дойде, няма го. Де ли отиде? Гунчо, ти какво си се умислил, като че ли са ти потънали гемиите в морето? *(Радостно.)* Ха, ето го Иванчо! *(На Сенебирски, който тоя път иде по пътеката отдясно.)* Иванчо, де беше. . . Чаках, чаках. . . де беше?

СЕНЕБИРСКИ *(спира се и сърдито говори като на себе си)*. Не ще и да се спре дори. Като ме видя, отби се. Избяга. Чакай, аз ще те науча тебе! . . .

ДЯДО ВЛАСЮ. Кой бе, Иванчо, Албена ли?

СЕНЕБИРСКИ. Остави таз Албена! Не искам да ѝ чувам името. Куцар ми тряба мене, Куцар. Де е Куцар? Не си ли виждал Куцара?

ДЯДО ВЛАСЮ. Куцар ли?

ГУНЧО МИТИН *(като се доближава до Сенебирски.)* Господин Иванчо. . .

СЕНЕБИРСКИ. Ти пак ли? Остави ме, махай се! *(На дяда Влася.)* Де е Куцар? Иди намери Куцара. Я чакай! Мълчи, мълчи. *(Ослушва се. Откъм къщите се чува женски глас, който пее «Рано е Радка ранила». . .)*

СЕНЕБИРСКИ *(на дяда Влася)*. Чакай! Мълчи! Мълчи!

Ясно се чува.

Както се гърчат тез змии,
тъй да се гърчат ергени
за нашта Радка хубава. . .

ДЯДО ВЛАСЮ. Тя пее, гълъбицата. . . Албена пее. . .

СЕНЕБИРСКИ *(загледан в земята)*.Все тая песен. . . Все тия думи. . . Добре, добре, ще видим. Ще видим. *(На дяда Влася.)* Къде е Куцар? Намери ми Куцара още сега. Може да е вътре, иди виж. *(Вика.)* Куцаре! Куцаре!

ДЯДО ВЛАСЮ. Кой ще те чуе! На воденица хората са глухи. Чакай аз да видя. *(На вратата се показва Куцар, който работи нещо.)* Ха̀, ей го Куцар. Куцаре, я ела насам!

СЕНЕБИРСКИ. Куцаре! Куцаре!

КУЦАР. Ида. Ида! Ей сега. . .

СЕНЕБИРСКИ *(на Гунча Митин)*. Бай Гунчо, иди ти в кръчмата, аз ще дойда там. Иди. Като дойда, ще наредим твойта работа.

ГУНЧО МИТИН *(радостно)*. Хайде бе, господин Иванчо, хайде бе. . . *(Тичешката тръгва, но се спира на няколко крачки, за да чака дяда Влася.)*

СЕНЕБИРСКИ. Дядо Власьо, идете с бай Гунча в кръчмата, оставете ме, че имам работа. Идете, подир малко и аз ще дойда.

ДЯДО ВЛАСЮ. Да отидем пък. . . само, Иванчо, да не се загубиш пак.

ГУНЧО МИТИН. Хайде бе, дядо Власьо, хайде да вървим.

ДЯДО ВЛАСЮ *(на Сенебирски)*. Ний ще те чакаме, свърши си ти работата. Хайде, Гунчо, хайде да вървим. *(Излизат.)*

СЕНЕБИРСКИ *(на Куцара, който дохожда при него)*. Ела по-близо. Слушай какво ще ти кажа. Хубаво си отвори ушите, ела по-насам. *(Гледа го продължително, докато Куцар се хили глупаво.)* Глупак! Глупак! Сто пъти глупак! Хиляди пъти глупак!

КУЦАР. Кой бе, Иванчо, кой глупав. . .

СЕНЕБИРСКИ. Ти, ти, ти. . . Глупак!

КУЦАР *(поразсърден)*. Ей, ей, ей. . . Я да не се залавяш. Остави ме, че. . . а-а-а!

СЕНЕБИРСКИ. Наведи се, дай си ухото. . . Слушай. . . *(Шепне му нещо на ухото.)*

КУЦАР *(изправя се като гръмнат)*. Какво-о-о?

СЕНЕБИРСКИ. Жена ти ходи с Нягула!

КУЦАР. Жена ми. . . с Нягула. . . Ти на мене. *(Вика.)* Слушай ей, ти ако си пиян, аз не съм. Махай се! Махай се отпреде ми, че те убивам. Убивам те. . . *(Оглежда се, като че търси да грабне нещо.)*

СЕНЕБИРСКИ. Не викай, не викай.

КУЦАР. Ще викам. На мене, на мене, а, да казваш. . . Аз тебе. . . *(Иска да се хвърли върху Сенебирски.)*

СЕНЕБИРСКИ. Бай Куцаре, чакай, чакай. . . Чакай, моля ти се. . . Аз за твое добро го правя. Истина ти казвам, за твое добро. . . Сиромах човек си, честен човек си, не искам да те лъжат и да се подиграват с тебе. Затуй ти казах. . .

КУЦАР *(по-спокойно)*. Лъжеш ти. . . отде знаеш. . .

СЕНЕБИРСКИ. Ех, отде знам. . . Само аз ли го

знам! Знае го цяло село. Само ти не знаеш. Като че ли си глух и сляп.

КУЦАР. Ама как. . .

СЕНЕБИРСКИ. Тъй. Ако искаш да повярваш, лесно е. Нягул всеки ден те проважда да прибираш конете.

КУЦАР. Е?

СЕНЕБИРСКИ. Когато тебе те няма, тогаз Албена дохожда тук, тогаз се среща с Нягула.

КУЦАР. Че тя. . . хм. . . че тя всеки ден дохожда.

СЕНЕБИРСКИ. То е друго, то е друго. . .

КУЦАР. Право ли казваш?

СЕНЕБИРСКИ. Ако не вярваш, опитай. Утре, да речем, когато пак те изпрати Нягул при конете, ти не отивай, скрий се, Или пък иди, ама се върни след малко, и ще видиш. . .

КУЦАР *(гледа в земята и мисли)*. Слушай, да не лъжеш. . . *(Ядосано, със стиснати юмруци.)* Убивам чиляка, ей!

СЕНЕБИРСКИ. Направи тъй и ще видиш. Още утре — прати ли те Нягул, ти се върни. Помни какво ти казах. Хай сега прощавай! *(Излиза.)*

Куцар остава на мястото си като треснат. След туй тръгва надясно, но изведнъж се сепва: откъм селото се чува гласът на Албена, която пее същата песен. Куцар слуша, връща се, сяда на пейката, отпуща ръцете на колените си и се замисля.

Завеса

Второ действие

ПЪРВА СЦЕНА

На чердака пред мелницата. Сенебирски, с килнат назад калпак, с разчорлен перчан на челото си, седи на пейката и гледа към къщите насреща. До него — дядо Власю.

СЕНЕБИРСКИ. Я виж бе, дядо Власьо, виж: всички къщи са чисти, всички къщи са измазани за Великден, само на Албена не е. Къщата ѝ прилича на курник. Е, разбира се, Албена не бива да си цапа ръцете. Албена е кокона. Албена знае само да тури китка на главата си и да тръгне из махалата — врът насам, врът нататък, ха-ха-ха, хи-хи-хи — и туйто. Туй знае Албена.

ДЯДО ВЛАСЮ *(смее се)*. Ама пък хубава е синковицата! Какво яде, какво пие — не знам, ама от ден на ден по-хубава става. Наляла се като грозде по Св. Богородица. Капчица! В чашка да я изпиеш. Разгеле, Иванчо, я дай насам шишето, че ми пресъхнаха устата! *(Поема шишето, което Сенебирски изважда от джеба си и му подава.)* Хай наздраве! *(Пие.)* Уф, че люта ваджията. . . Да почакаме пък, може да дойде Албена.

СЕНЕБИРСКИ. Не ми тряба мене Албена. Не искам да я зная. Ти да не мислиш, че зарад нея съм дошел. Селендурка такава! Мисли, че хората умират за нея. Не ми я споменавай, не искам да ѝ чувам името.

ДЯДО ВЛАСЮ. Чудна работа. Че изнапреж нали все за нея ме питаше бе, Иванчо?

СЕНЕБИРСКИ. Не ща, ти казвам.

ДЯДО ВЛАСЮ. Е, като не щеш, и аз не ща. Да приказваме тогаз за друго. Де беше снощи?

СЕНЕБИРСКИ. Бях при Куцара.

ДЯДО ВЛАСЮ. Намери ли го?

СЕНЕБИРСКИ. Намерих го. Аз и Куцар хубаво си поприказвахме. Два пъти приказвах с него — веднъж тук, при воденицата, и после в кърa. Намерих го там при конете, стояхме и приказвахме. Разправих му аз много работи. Добре я наредих аз. И ако съм дошел тука, дошел съм не за Албена, чу ли? — а за Куцара. Куцар ми тряба мене, искам да го видя. Дали е дошел?

ДЯДО ВЛАСЮ. Не вярвам да е дошел. Куцар по това време е при конете.

СЕНЕБИРСКИ. Може да си е дошел. Ако не си е дошел, ще си дойде. Страшен е тоз Куцар! Каква сила! Бик да улови за рогата, ще го удуши. Славен е тоз Куцар. *(Помълчава.)* Не, диване е! Простак! Глупак! Такъв с кремък да го дереш, главата да му смажеш! Дал му господ сила да събори планина, а на една жена не може да заповяда.

ДЯДО ВЛАСЮ. А бе Куцар. . . прост чиляка. . . Куцар. . .

СЕНЕБИРСКИ. Прост, прост, прост! . . . Дай шишето, искам да пия. Ще пия ей тъй, напук, не искам да ми заповяда никой — не кмет, ако ще би и цар да е. *(Пие.)* Яд ме е. . . Тъй ме е яд, че в устата на змия да плюя, ще я отровя. *(Пие пак.)* Ама каквото щеш кажи, Албена си е хубава. Хубава е, дядо Власьо, хубава е! Хубава си е била винаги — и оназ година, и по-оназ година, ама сега — цъфнала е като трендафил. Ах! Казвам, че я мразя, ама не я мразя. Не я мразя. Не я мразя, не! Как ще я мразя, мога ли да я мразя! Тя не е крива, криви са онез, дето са тръгнали подир нея. Те я развалят. Ама

аз ще ги науча тях! Ръцете им ще счупя, главите им ще счупя! Аз съм я наредил! *(Сепва се.)* Не, нищо не съм наредил. Не ми тряба. Албена си има мъж, той да му мисли. Дали е дошел Куцар?

ДЯДО ВЛАСЮ. Не ще да е дошел. Слушай, Иванчо, ти да не би да си му казал нещо?

СЕНЕБИРСКИ. Кой, аз ли? Какво ще му кажа! Какво знам, та какво ще му казвам. Не ми тряба. Подай ми шишето. *(Дига шишето да пие, но веднага го снема.)* Че ти си го изпил, капка няма. Да съм казал нещо на Куцара ли? Не ми тряба. Нека правят каквото си щат. Яд ме е мене на Нягула. Ако не беше той, сега щях да си бъда у дома. И Нягул надул един нос, не му се приказва. Почакай бе, приятелю, ще видим кой кум, кой сват. . .

ДЯДО ВЛАСЮ. Сега пък с Нягула. Какво имаш пък с Нягула. . .

СЕНЕБИРСКИ. Нягул ли, Нягул ли? Каква лисица е той! Яд ме е на него. Много си е вирнал главата. Онзи ден, не бързах, смели, рекох му, на тоя сиромах, на Гунча, смели му, че да си върви, болно има в къщи. А той — не може. Чакай бе, приятелю, какво си се възгордял, до вчера ходеше с кърпени гащи. Ще дойде видовден, ще видим. . . Дай шишето. . . Не, остави, празно е. Да идем в кръчмата. Искам да пия. Ще дойдеш ли?

ДЯДО ВЛАСЮ. Как да не дойда, за тебе като бъде. Иванчо, аз съм с тебе, виждам, майка, душмани имаш, ама не бой се. Аз съм с тебе, в огъня да влезеш, и аз ще вляза. Приятел си ми, обичам те

СЕНЕБИРСКИ. Да видим по-напред за Куцара. Дали не си е дошел?

ДЯДО ВЛАСЮ. Не, мама, не. Няма го Куцара.

СЕНЕБИРСКИ. Да не е във воденицата?

ДЯДО ВЛАСЮ. Няма го и във воденицата. Нали ходих там.

СЕНЕБИРСКИ. Да вървим тогаз в кръчмата. После пак ще дойдем да видим за Куцара. Да вървим. *(Тръгват.)* Я виж бе, дядо Власьо, какви са бели къщите! Всички са бели, само на Албена не е. Ама Албена е хубава. . . *(Ядосано.)* Не, Албена не ми трябва. Не искам да я зная. Да вървим по-добре в кръчмата и да пием. Тоз Куцар, защо не дойде тоз Куцар! *(Излизат наляво.)*

Нягул и Албена излизат от мелницата и като дохаждат до чердака, спират се.

АЛБЕНА. Е, и туй пък търпи ли се! Да не можеш да излезеш на улицата, все ще ти излезе някой мъж насреща — или тоз пиения, или Гаврил. *(Като се озърта.)* Няма го, отишел си. Дано земята да го погълне. Нягуле, сърдя се и на тебе.

НЯГУЛ. Сърдиш ли ми се? Защо?

АЛБЕНА. Ами че едвам дойдох и ти — върви си! Не ме щеш, омръзнах ли ти! Хубаво тогаз, аз вече няма да дохаждам, щом ме пъдиш. . .

НЯГУЛ. Не те пъдя аз, казах ти какво има. Днес барем не трябва да се мяркаш тъдява. Заради снощната случка селяните са страшно наежени, хеле хаджи Андрея! Какво не говорил пак за тебе! Страх ме е да не мине оттука — нали все Гаврила търси — и да те види. Ще ти надума нещо, нали го знаеш какъв е. . .

АЛБЕНА. Тоз човек пък, какво съм му направила. Е, какво приказват сега пък?

НЯГУЛ. Казват, че нощес някой прескочил през дувара у вас. Сенебирски бил, казват.

АЛБЕНА. Боже, как измислят. . . Куцар си дохожда нощес. Два пъти се връща от кръра — заморен, изпотен, като че е бягал. И ми се видя такъв един — ходи, оглежда тук-там, чака. . . Той

беше, а те. . . Нека приказват пък, аз съм си чиста. . . Не искам да ги знам. Ти не ми ли вярваш, Нягуле?

НЯГУЛ. Вярвам ти, вярвам. Но сега е лошо, много са наежени селяните, приказват. И затуй ти казвам да си идеш, докато се размине.

АЛБЕНА. Ще си отида пък, като искаш, ще си отида. Ама не ми се отива в къщи! Какво да правя? Да мажа, да чистя? Нищо не ми се похваща. На, жените се изпотрепаха да чистят — аз не мога. Не искам. *(Весело.)* Виж, да съм тук, да имам ей там една малка къщичка, до воденицата, че гледай. . . Ще пея и ще мажа, ще чистя, ще мия цял ден.

НЯГУЛ. Аз затà смятам да направя една къщичка, малка една къщичка. Нали ще бъде хубаво?

АЛБЕНА. Ах, Нягуле!

НЯГУЛ. Ти такваз къщичка ли искаш?

АЛБЕНА. Ах, Нягуле! Искам, искам! *(Като помисля.)* Ами жена ти, Нягуле, ами Куцар. . .

НЯГУЛ. Хм. . . жена ми. . .

АЛБЕНА. Че и деца имаш. . .

НЯГУЛ. Ех и ти! Остави сега туй, колко пъти съм ти казвал. Жена ми. . . ще видим. . . то ще се нареди. . . лесно е. . .

АЛБЕНА *(развълнувано)*. Ах, Нягуле, кажи ми болест ли е туй, магия ли е. Какво стана с мене — в къщи не ме свърта, искам да изляза, искам да дойда тук, да съм при тебе. Мисля уж за Куцара, а то не за него, а за тебе мисля. . .

НЯГУЛ *(радостно)*. Тъй ли?

АЛБЕНА. Как да не е тъй — тъй е. Ей сега ще скоча на раменете ти, ще ти изскубя перчана, очите ти ще издращя. Хубав си. А какъв *(смее се)*, какъв беше едно време. Когато ергените тичаха подир мене, ти стоеше настрани и само ме гледаше. Че защо не ми каза тогаз? Не, каза

ми веднъж. На Райновия кладенец беше, каза ми: „Албено, да се вземем!"

НЯГУЛ. А ти?

АЛБЕНА. Аз се изсмях.

НЯГУЛ. Видя ли? Затуй забягнах аз. Седем години ходих по чужди врати. Работих, ожених се, деца се народиха. Исках да не се връщам, но не можах. Все пред очите ми си била ти, теглеше ме. И ето — дойдох.

АЛБЕНА. И пак такъв беше, когато те видях найнапред тук, във воденицата. Погледна ме изпод вежди и ни дума. А аз те познах. Такъв си затȧ, Нягуле — потаен. Покрит въглен. Колко приказват за мене, а за тебе — нито дума. Като рекли всички: Нягул е добър, та добър. . .

Куцар се появява на вратата на мелницата, озърта се и търси с очи, излиза напред и като съглежда Нягула и Албена, връща се, прилепя се до стената и слуша.

НЯГУЛ. Е, не е ли по-добре тъй? Защо да ни знаят хората? Аз имам план, нали ти казах. Няма да се мине много време, и таз воденица ще бъде моя.

АЛБЕНА. Ах, Нягуле!

НЯГУЛ. И само туй ли? Воденицата си е воденица. Аз ще си купя земя, добитък — моя земя, мой добитък, аз да съм си господар. *(Весело.)* А ти — на тебе ще ти прилича — ти да си господарката. . .

АЛБЕНА. Нягуле, какво приказваш. . . *(Замислено.)* Че хубаво ще бъде! . . .

НЯГУЛ *(весело)*. Ти да си господарката. . .

АЛБЕНА *(смее се)*. И искаш да си ходя! Няма да си отида, тук ще стоя. *(Като се озърта.)* Да е отнякъде Иванчо да ни види, ще се пукне от яд, като жаба. *(Смее се.)* Боже, много се смея аз днес, ама ще плача. . . *(Замисля се.)* Смея се, смея, а изведнъж ми стане мъчно. . .

НЯГУЛ. Защо?

АЛБЕНА. Не знам. . . За Куцара ми става мъчно. Не, не за Куцара. . . ей тъй. . . не знам. Пък и за Куцара ми е мъчно.

НЯГУЛ *(гледа я въпросително)*.

АЛБЕНА. Е, няма нищо де, аз само тъй. . . Е, Нягуле, като стане воденицата твоя, какво ще правиш? Че ти много богат ще станеш! Какво ще правиш тогаз, кажи де. . .

НЯГУЛ. Аз имам план. Най-напред — ниви, земя. Какъвто занаят имаше баща ми, и аз искам да го имам. Моя земя, мой добитък, аз да съм си господар.

АЛБЕНА. Твоя земя, твой добитък. Че хубаво ще бъде! Ти да си господар. . . *(занесено и с усмивка)* . . . аз господарка. . . *(Съглежда нечакано Куцара, който поглежда иззад ъгъла.)* Ах! *(ниско, с уплаха)* Куцар!

КУЦАР *(спуща се към тях, застава срещу Нягула; като че иска да се хвърли върху му; но се въздържа и се обръща към Албена)*. Що си дошла тук. . . Какво правиш тук. . . Върви си, върви в къщи! *(Хваща я за рамото.)* Върви си!

АЛБЕНА. Куцаре! Че какво има пък. . .

КУЦАР *(вика по-силно)*. Върви си! Още сега да си вървиш, чуваш ли?

АЛБЕНА. А-а! Какъв човек! Няма да си отида пък, на. . .

КУЦАР. Върви си! *(Дига юмруци и налита отгоре ѝ.)*

АЛБЕНА *(изписква)*. Ах! Куцаре!

НЯГУЛ. Куцаре! *(Дръпва го и силно го тласва настрана)*. Какво правиш ти, полудя ли?

КУЦАР *(спуща се върху Нягула, но в последния миг отведнъж се спира, тежко диша)*.

НЯГУЛ. Луд ли си, какво правиш?

КУЦАР. Не съм луд аз. . . Тя да си върви. . . Няма

работа тя тука. . . *(Високо и с достоинство.)* Ти ми с жена. Аз ѝ заповядвам. . . Каквото река аз. . . *(Към Албена.)* Върви си! Върви си, че. . .

АЛБЕНА. Е, пък ще си отида. . . почакай малко. . .

КУЦАР *(бясно)*. Тръгвай!

АЛБЕНА. Боже, какъв човек! Ах, какво ми било писано. . . *(Заплаква, трие очите си с престилката си и си отива.)*

КУЦАР *(след нея)*. Кучка! Да взема едно дърво, че ще те науча аз тебе. Главата ти ще смажа, като на зъмя. . .

НЯГУЛ. Я не викай! Не ща да събираш хората, панаир не ща. Дърво ще вземаш — да не го взема аз, че ще видиш. За нищо и за никакво, побеснял като луд. Защо си се върнал, я ми кажи? Де остави конете?

КУЦАР *(поглежда го тъпо, задъхан, но не му казва нищо и разсърден, с широки крачки отива в мелницата. Нягул гледа след него, след това сам тръгва нататък)*.

КМЕТЪТ МАРИН *(иде по пътеката отдясно)*. Нягуле, Нягуле!

НЯГУЛ *(връща се и го чака)*.

КМЕТЪТ МАРИН. Нягуле, каква стана тя, Нягуле, знаеш ли? А! Страшна работа! Селото се бунтува. Ей сега ида оттам. Събрали са се всички в кръчмата, и хаджи Андрея, и братята му, и всички, че като гракнали срещу мене, ще ме изядат.

НЯГУЛ. Защо? Какво има?

КМЕТЪТ МАРИН. Зарад снощната случка. Нощес един човек скочил от дувара на Албениния двор — таз Албена, зарад нея става, каквото става, — скочил, караулът му извикал да спре, той бяга, караула стреля, дига се олелия, скача цяло село. . .

НЯГУЛ. Е, хванаха ли го?

КМЕТЪТ МАРИН. Де ще го хванеш. . . През плетища, през дворища, отишел човека, та се не видял.

НЯГУЛ. Че кой ще да е бил той?

КМЕТЪТ МАРИН. Кой друг може да бъде — Иванчо Сенебирски ще да е. Може и Гаврил да е бил, ама пò ми се вярва да е бил Сенебирски. Тоз човек не се засрами, и денем и нощем все около Албена обикаля. И Албена, Албена — и на нея едно евангелие ще чета аз, ама сетне. А сега кой крив? — кмета. И знаеш ли сега какво е там в кръчмата *(прави знак с ръце)*, ей такова е! . . . Хеле хаджи Андрея, огън и пламъци бълва. . . И само той ли. . .

НЯГУЛ. Какво казват?

КМЕТЪТ МАРИН. Най-напред, не щат Албена. Искат да я изпъдят, да отидела в друго село. Но то няма да бъде. Туй го казва хаджи Андрея, но селяните думат — не може, не бива. То няма да стане, но друго има по-лошо. . .

НЯГУЛ. По-лошо ли? Какво?

КМЕТЪТ МАРИН. Правят заявление, събират подписи — искат да се махне воденицата или да се пренесе нейде далеч. Не искат да се събират хора от селата, не ѝ било мястото тук — близо била до харманите и щяла да запали снопите.

НЯГУЛ. Може ли? Че досега как не ги запали.

КМЕТЪТ МАРИН. Че хà де. Ами нали ти казвам, всичкото е зарад Албена, всичкото го прави хаджи Андрея. Не можа да купи воденицата на времето, сега го е яд. Ще видим, има време. Сега ти знаеш ли защо съм дошел? Нарочно затуй дойдох. Защо не смелиш на онзи, на Сенебирски, та да се махне? Смели му, та да си отиде и да миряса селото. . .

НЯГУЛ. Да дойде, ще му смеля. И аз виждам, че да се махне е по-добре. Не дохожда. Когато му

дойде ред, или го няма, или дава реда си другиму. На, толкоз деня става как разиграва Гунчо Митин.

КМЕТЪТ МАРИН. Остави сега ред, ред не гледай. Гледай само да му смелиш, че да се махне. Аз ще го намеря и него на кръчмата и хубаво ще го настаня. Не го е срам, богаташки син! А ти — смели му. Смели му, че да се махне. Чу ли, Нягуле? *(Излиза наляво.)*

НЯГУЛ. Добре, добре. Щом дойде, ще му смеля.

Отива в мелницата. На вратата среща Куцара — и двамата се изглеждат. Куцар дохожда и сяда на пейката под люляковия храст, хваща с две ръце главата си, навежда се и пъшка.

ГУНЧО МИТИН *(излиза от мелницата)*. Не върви. . . На тоз казах, на онзи казах — не върви. Не мога да си смеля и туйто. Детето ми болно. Не го бива, надви го болестта. Настинка ли е, тежката болест ли е — не знам. *(Сяда до Куцара.)* Дъртата казва, че било уроки. Може и уроки да е — не знам, — детето не го бива и туйто. *(Куцар пъшка.)* Ти какво имаш?

КУЦАР *(мълчи; не го и поглежда)*.

ГУНЧО МИТИН. Сиромах ли си, никой не те бръсне. Да беше друг, досега щеше да си смели, щеше и да забрави. Думам на Нягула — бе, Нягуле, колко зърно имам аз? — една шепа. . . *(Куцар пъшка.)* Бе ти да не си болен? Очите ти червени.

КУЦАР *(хваща си главата с две ръце)*. Боли ме. . . стяга ме нещо тук. . . обръч ме стяга, железен обръч ме стяга. . . боли. . .

ГУНЧО МИТИН. Настинал си. Стопли си малко вино с черен пипер. Ще те затопли. Та казвам на Нягула — детето ми болно бе, Нягуле, смели ми, та да се прибера. Не може, кай, всеки на своя ред. . . Ама, казвам, Иванчо ми дава реда

си. . . Не може, кай. . . *(Куцар охка.)* Слушай, направи каквото ти казах: стопли вино, черно вино, тури черен пипер, или пък лютиви чушки и го изпий. Ще те затопли.

КУЦАР *(като подкрепя главата си с ръка)*. Тук ме боли. . . стяга ме. . . железен обръч ме стяга, стяга. . .

ГУНЧО МИТИН. Ще ти мине.

Мълчат известно време и двамата.

КУЦАР *(става, като че говори на себе си)*. Тъй е. . . Той ме прибра на работа. . . даде ми хляб. . . Негов хляб съм ял досега, право е. . . тъй е. . . Ама пък да земе да ми направи туй. . . *(гневно)* да ме срами! Аз него. . . ще го убия!

ГУНЧО МИТИН *(става)*. Кого бе, Куцаре? Що има?

КУЦАР. Нищо няма. Главата ме боли.

ГУНЧО МИТИН. Ще ти мине, гледай си работата. А аз какво да правя. . . Сиромах човек ли си, никой не иска да те знае. Тъпчат те, подиграват се с тебе.

КУЦАР. Нож, нож, нож! *(Гледа Гунча занесено, като че не го вижда.)* Нож!

ГУНЧО МИТИН *(след късо мълчание)*. Нож! Не трябва нож. Господ ще ги накаже. Бе, бай Куцаре, да беше казал и ти една дума заради мене.

КУЦАР. Какво да кажа?

ГУНЧО МИТИН Да ми смели. Да кажеше на Нягула.

КУЦАР *(гневно)*. Я ме остави! Остави ме!

ГУНЧО МИТИН *(уплашен, избягва настрана)*. Защо бе, защо. . . А! какъв човек. . .

С тежки и бавни крачки, замислен, Куцар излиза надясно. Гунчо Митин учудено гледа след него.

Двамата другоселци излизат от мелницата и се спират близо

до чердака. Старият сяда, младият стои прав и с ръце в джебовете гледа към селото.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Няма ред за нас, няма да си смелим. Хората си смляха, отидоха си, а ний още седим. Какво ще правим сега, кажи де, какво ще правим?

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Какво ще правим — ще почакаме.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Малко ли чакахме? — три деня. . .

ГУНЧО МИТИН. Три деня. . . а аз? *(Брои на пръсти.)* Събота, неделя, понеделник, вторник. Четири деня. *(Като показва четирите пръста на ръката си.)* Четири деня! *(Тръгва към мелницата.)*

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Всяка коза на свой крак виси. Ний сме отдалеко.

ГУНЧО МИТИН. *(обръща се и пак показва четирите си пръста)* Четири деня! *(Влиза в мелницата.)*

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Ще ни свари Великден тука. Ще изядат червените яйца без нас. Няма да чуем и ний «Христос възкресе!».

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Ще го чуем, ще го чуем. Има време.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Мълчи, да не те чуй дявола. Човек предполага, а господ разполага. Нали дойдохме тук уж за по-скоро, а на̀, стана три дни как чакаме. Де го Киро — на кирия. Какво спечелихме?

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Ба, все спечелихме нещо.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Какво си спечелил?

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Най-напред — колкото пъти сме отивали в кръчмата, все онзи ни черпи, Сенебирски. Пет пари не сме похарчили. . .

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Друго?

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ *(весело)*. Друго — барем се нагледахме на оная хубавата, дето всеки ден дохожда тук, Албена. . .

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ *(махва срещу му с чибука)*. Уф, да те убий господ! Ти все за туй! На бивола окото все в просото. Хм. . . хубавата. . . Чакай, ще ти дойде и на тебе на главата. Жената, момче, е рай, жената е вечна мъка. Жената е рибя кост. Като ти заседне в гърлото, ще се задавиш.

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Може да се задавиш ти, че си стар, а аз не се задавям. . .

Куцар, наведен, намръщен, се показва отляво, после се връща назад.

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Виж го какъв се е умислил тоз. . . Като че търси нещо. . .

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Ума си търси. Не е лесно да имаш хубава жена.

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ *(смее се)*. Хубава е таз Албена. . .

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Остави сега туй, работа ни чака.

НЯГУЛ *(от вратата на мелницата)*. Хайде! Ваш ред е!

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Наш ред ли?

НЯГУЛ. Ваш ред е. Хайде, давайте чувалите. По-скоро, че не чакам.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ *(на младия)*. Да вървим. . . Да снемаме чувалите. *(Спуща се да излезе, но веднага се връща.)* Да има някой да ни помогне. . . Куцар. . . де е Куцар. . . *(На Нягула.)* Да повикаме ли Куцара?

НЯГУЛ. Той тука ли е? Я го повикай!

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ *(излиза малко напред, занича надясно и вика)*. Куцаре! Ела насам, Куцаре!

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ (*усмихнат*). Много замислен Куцар. И все в земята гледа. . .

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Я мълчи! Току плещиш. . .

Куцар дохожда и като вижда Нягула, спира се и навъсено гледа в земята.

НЯГУЛ (*на Куцара*). Я да вземеш да внесеш чувалите на тез хора. Снеми ги и ги внес във воденицата. Хайде, какво стоиш. . .

КУЦАР (*мълчи и гледа в земята*).

НЯГУЛ. После ще идеш за конете. Снеми сега чувалите.

КУЦАР (*сърдито*). Ъ-хъ, ще ги снема. . . няма да ги снема.

НЯГУЛ (*изненадан*). Защо?

КУЦАР. Затуй!

НЯГУЛ. А! Ти луд ли си? Да снемаш чувалите, че като взема едно дърво. Какво си се нацупил такъв?! Върви! Снемай чувалите, че после ще идеш за конете.

КУЦАР (*разсърден повече*). Няма да ида за конете. . . няма да ида, не. . .

НЯГУЛ. Защо?

КУЦАР. Ей тъй е, няма да ида. Ти искаш аз да ида в кръра, а ти. . . Няма да ида!

НЯГУЛ. А какво ще правиш?

КУЦАР. Тук ще седя. В кръра не отивам.

НЯГУЛ (*кипва*). Снемай чувалите! Върви! (*Тласка го с все сила.*)

Куцар най-напред полита, после изревава и се спуща върху Нягула, като пипа по пояса си за нож. Старият другоселец се мъчи да го спре.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Чакай. . . Куцаре, недей. . . Слушай, Куцаре, Куцаре. . .

КУЦАР *(на Нягула)*. Ще те убия! Ти мене да ме срамиш. . . Честта ми да срамиш. . . Аз тебе. . . ще те убия!

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Куцаре, слушай, Куцаре. Чакай бе, човече. . .

НЯГУЛ *(спокойно)*. Остави го, остави го. *(На Куцара.)* Не те е срам! Да дигаш ръка на мене! Защото те прибрах, защото ти дадох хляб. . .

КУЦАР *(обърква се и пуща ръце)*.

НЯГУЛ. Да взема сега едно дърво, че ще видиш. Какво искаш, какво ти е влязло в главата? Я остави този дявол, дето те надува, че си гледай работата. Снеми чувалите, ти казвам. После ще идеш за конете.

КУЦАР *(отново кипва)*. В къра не отивам. . . В къра няма да отида. . .

НЯГУЛ *(гневно)*. Махай се тогаз. Върви си! Не те ща тука, върви си! Още сега си върви!

КУЦАР. Ще си ида. . . какво пък, само ти ли си. . . Ще си ида. . . *(Тръгва си, но като направя няколко крачки, обръща се.)* Аз ще си ида, ама мисли си! Аз ще те науча тебе. Аз щях тука да ти строша главата, ама не рачих. Не рачих — тука съм ти работил, хляба ти съм ял тука. . . не ща тук. . . Ама отсега нататък. . . мисли си! Аз тебе ли? . . . ще ме познаеш ти мене. . . ще видиш. . . *(Отива си.)*

Завеса

ВТОРА СЦЕНА

Стая-хает в къщата на Куцара. Камина с ниска поличка околовръст, с тъкано було и с по една фирида отстрана. На огъня, закачено на веригата — черно бакърче. Вдясно от камината — нисък одър, постлан с възчерни черги и с възглавници покрай стените. Вляво, на стената, дървен лъжич-

ник, до него долап, а в ъгъла, наредени на голяма камара — постелки; до тях — шарен брашовски сандък. По стените — полици със сахани и паници. На лявата стена две малки прозорчета с бели пердета, дръпнати на две страни. До прозорците — врата, която води навън. Друга врата на срещната стена — за собата и за друга по-далечна стая. Албена седи до огъня и шие нещо. От време на време подига глава, поглежда към собата и се ослушва.

САВКА *(отвън)*. Албено! *(Отваря вратата, надничa най-напред и влиза.)* Албено, тука ли си?

АЛБЕНА. Тука съм, Савке. Ела де.

САВКА. Какво направи ти ма, Албено, два дни не си се видяла. Боже, рекох, какво стана таз жена? Рекох да дойда да те видя. Що правиш? Как е Куцар?

АЛБЕНА. Болен е.

САВКА. Що му е?

АЛБЕНА. Настинал, лежи. Лошо му е.

САВКА. Е, няма нищо де, ще му мине. Загрижих се за тебе. Гледам, гледам да излезеш, да дойдеш — няма те. Чакай, рекох, да отида аз.

АЛБЕНА. Че седни де. Що стоиш права?

САВКА. Не, бързам. . . аз само тъй. *(Гледа Албена.)* Каква си се умислила, Албено. . . хич не се засмиваш. Като кога тъй. . . Не ти прилича тъй, не ти прилича да не се смееш. . .

АЛБЕНА *(усмихва се)*.

САВКА. Ха тъй, засмей се, засмей се! *(Смее се.)*

АЛБЕНА *(смее се)*. Каква си, Савке. . . За какво искаш да се смея. . .

САВКА. За какво. . . За каквото сме се смели други път, не знаеш ли? Като не те видях вчера и днес, не можах да изтърпя. Ще отида, рекох, да я видя.

АЛБЕНА. Не мога да изляза, като е Куцар тъй. . .

САВКА. Ще мине то. Сега аз да си отида, че пак ще дойда. Да направя ли нещо за Куцара, че да

му го донеса, я чорбица, я нещо друго? . . . *(Тръгва си.)*

АЛБЕНА. Че постой, Савке. Що бързаш.

САВКА. Свекърва ми, чумата да я тръшне. . . само гледа какво правя, де ходя. . . И все мене кара за всичко, ръцете ми са се откъснали. Зла жена, проклета жена. . . *(Весело.)* Ама аз пак ще дойда. . . *(Излиза, Албена я изпраща, след това се връща и сяда на предишното си място.)*

Откъм собата се чува кашлицата на Куцара. Албена се привежда повече над работата си. Влиза Куцар, посърнал, навъсен, отива до прозореца, поглежда навън, после дохожда и сяда на одъра.

КУЦАР. Що шиеш? . . .

АЛБЕНА. А, нищо. . . Рекох да ти позакърпя една риза.

КУЦАР. Не се ший днес. Грехота е. . . Ти затȁ грях не знаеш. . .

АЛБЕНА. Куцаре, що приказваш тъй. . .

КУЦАР. Мълчи! *(Заглежда се в земята и мисли.)* Ще ида при дяда попа. . . Ще ида при кръстника, ще събера комшиите. Дядо попе, ще река, ти си венчавал, кръстник, ти ни си държал венците. . . и ще им разправя всичко, всичко, от игла до конец. . . *(Гневно.)* Нека видят каква си ти! Нека видят какво правиш с Нягула. Нека видят. . . цяло село да знае, всички да знаят. . .

АЛБЕНА. Направи го. Ако искаш да станеш за смях.

КУЦАР. Мълчи!

АЛБЕНА. Защо слушаш хората, лъжат те. . .

КУЦАР. Мълчи! *(Става и отива до прозореца.)* Ще ме пъди пък от воденицата. . . мене ще пъди. Чунким хубаво направил, а ще ме пъди. *(Гневно, като гледа Албена.)* Аз него още там щях да го пребия, щях да му смажа главата, ама рекох

хайде. . . там съм му работил, там съм му ял хляба, там да го не правя. . . Ама отсега натъй! Ще го убия! . . . Ще го убия, каквото и да стане. . . *(Като направя няколко крачки.)* Кой беше тук?

АЛБЕНА. Савка беше.

КУЦАР. Да не си излязла навън, да не си пристъпила през прага навън, че ще те пребия. *(Разхожда се.)* Нягул! Хайдутин! Краде брашно, не знам ли аз, знам къде го крие, знам как го продава скришом. Ще заведа Хороза и ще му кажа де е скрито брашното. . . Ще видиш как ще го поведат жандарите. Хайдук! *(На Албена, гневно.)* Или ти мислиш, че е добър! . . .

АЛБЕНА. Аз не зная, Куцаре.

КУЦАР. Не знаеш а, не знаеш. . . *(Отива към Албена.)* Не, няма да кажа на дяда попа. Няма да кажа на кръстника. . . Никому няма да кажа. . . Аз ще ви съдя. Виждаш ли? *(Попипва ножа на пояса си.)* Като кажа: хърт-хърт — че и двама ви. Туй ще ви е съдбата. . .

АЛБЕНА *(изписква, прилепва се до стената и заплаква)*.

КУЦАР *(тръгва назад, след това се хваща с две ръце за главата)*. Ох, боли ме. . . Стяга ме нещо тук. . . стяга ме.

АЛБЕНА *(отива към него)*. Куцаре, защо правиш тъй? Защо не си легнеш? Сварила съм ти липов цвят — пий, ще ти омекне кашлицата. И хапни нещо. . .

КУЦАР. Не ща. Нищо не ща. . . *(Тръгва към собата. Албена става.)* Стой ти тука. Не ща да дохождаш. Само. . . навън да не излизаш. Тук да стоиш. *(Влиза в собата.)*

АЛБЕНА *(сяда и шие. Чуват се вън стъпки. Албена бърже изтрива сълзите си)*.

МАРИНИЦА *(отвън)*. Албено! Албенке! *(Влиза с Кераница.)* Гости искаш ли, Албено? Ей ни с

Кераница. (*Вглежда се в Албена, която ги посреща.*) А-а! Хем ти си плакала. . . Защо? Хубава работа. Че ако Куцар е болен, дава не е умрял. Каква си, Албено — като си толкоз хубава, защо си толкоз глупава. (*Смее се.*) Че кой не се е разболявал? За туй плаче ли се? (*Сяда на одъра.*)

КЕРАНИЦА. Албено, нямаш ум, ако си плакала!

АЛБЕНА (*усмихва се*). Не съм плакала. Защо ще плача?

МАРИНИЦА. Не ти виждам очите. . . Е, какво ти прави мъжа?

КЕРАНИЦА. Наистина, как е Куцар, Албено?

АЛБЕНА. Болен, лежи. И да легне барем в собата, ами отишел чак в отвъдната стая.

МАРИНИЦА. Научил се да лежи при чувалите.

АЛБЕНА. И нищо не ще. Ни ти иска да пие липов цвят, ни иска да яде. (*На Кераница.*) Тодорке, какво правиш ти, не съм те виждала. (*На Мариница.*) Нищо не ще, не знам какво да правя.

МАРИНИЦА. Уф, булка, туй мъжете, кога се разболеят, стават по-лоши и от децата. Хем ги боли, хем нищо не щат. Я чакай да ида да го видя аз. Къде е, в отвъдната стая ли, казваш? Тъй не може то, какво е туй. Чакай да го нахокам аз! (*Влиза в собата.*)

КЕРАНИЦА. Каква е мъжкарка кметката, ще ти бие мъжа. (*Като се усмихва.*) Е, Албенке, ти, ти как си? Нова ли е? (*Пипа й блузата.*)

АЛБЕНА. Вета е.

КЕРАНИЦА. И вета да е, на тебе стои като нова. На тебе всичко ти прилича. Моя Керан защо, кога облека нещо, ми вика: я виж Албена! Все тъй ми дума. Е, и ти, Албено, не мисли толкоз. . .

САВКА (*влиза*). Ей ме и мене. (*На Албена.*) Нали ти казах, че ще дойда. За какво приказвахте?

КЕРАНИЦА. Няма да ти кажем.

АЛБЕНА. Нищо няма, Савке, за нищо не сме приказвали. *(Весело.)* Да не ти е видяла свекърва ти?

САВКА. Ох, я я остави! Блазе ти, Албенке, ти барем свекърва нямаш. . .

МАРИНИЦА *(връща се)*. Нищо му няма. Настинал. Как не ще настине човека, като мъкне онез чували. Ще му мине. Не го гледай, че пухти и сумти — пустия му табихет такъв, нищо му не е. Савке, и ти ли си дошла? Почервихте ли яйцата?

САВКА. Ах, бульо Маринице, едни яйца станаха — огън!

КЕРАНИЦА. И мойте хубави станаха.

МАРИНИЦА. Как ме е яд, мойте не станаха. Боята лоша излезе. Нямах работа, ами накарах Марина да я купи. Нищо не струва. Какъв си кмет, думам му, кога една боя не можеш да купиш.

САВКА И КЕРАНИЦА *(смеят се)*.

ГЛАСЪТ НА КУЦАРА. Албено! Албено!

МАРИНИЦА. Куцар вика. Иди, Албено! *(Албена влиза в собата.)* Не е добре Куцар. Не ми харесва. Огън има, къкри му в гърдите, задушва го.

КЕРАНИЦА. Какво му каза? Той какво ти рече?

МАРИНИЦА. Какво ще ми рече. Аз му приказвам, а той ме гледа като мечка.

КЕРАНИЦА. Савке, такъв мъж да беше ти се паднал. . .

САВКА. Знайте ли какво? Като идех насам, видях онзи, Сенебирски. Минава и гледа, гледа. . .

МАРИНИЦА. Тоз пienица пък няма да се махне. Думам на Марина: кмет ли си, какъв си — нахокай го, че да си върви, отдето е дошел. Да се махне, че да миряса селото.

КЕРАНИЦА. Албена се позапря в къщи. Два дни не е ходила на воденицата. Я чуй ма, бульо Маринице, дали няма нещо тя с Нягула?

МАРИНИЦА *(уверено)*. Нищо.

КЕРАНИЦА. Едно време бяха се любили.

МАРИНИЦА. Нищо. Марин нали ми казва: Нягул си гледа работата и за друго не мисли. И кога по-рано воденицата е правела таквоз хубаво брашно, както сега? Нягул е умен и работата си гледа.

САВКА. Поотслабнала Албена. Още по-хубава станала:

КЕРАНИЦА. Я да я питаме ма, Савке, да ни научи, та и ний да се понаправим за Великден. Може да се белисва.

САВКА. Албена не се белисва. Дружки сме от малки — знам я.

МАРИНИЦА. Белилото ѝ от бога, Керанице. Кога иска бог, говедарката може да бъде по-хубава и от царицата. *(На Албена, която се връща.)* Що има?

АЛБЕНА. Куцар иска нещо.

МАРИНИЦА. Хайде ний да си вървим.

АЛБЕНА. Че постойте още. *(На Кераница.)* Тодорке, постой, ний с тебе не сме се виждали. . . *(На Савка.)* Савке, ти барем си близо. Бульо Маринице, и ти. . .

МАРИНИЦА. Бързаме, бързаме. И на черква ще ходим. Довечера дванайсет евангелия се четат. *(Тръгват си.)* Че ти не се грижи, Албенке, Куцар ще оздравее, гледай си работата.

КЕРАНИЦА. Остани си, Албенке.

САВКА. Аз пак може да дойда. *(Излизат. Албена ги изпраща.)*

Куцар влиза отпаднал, охка, отива до огнището, дига бъкеля и жадно пие вода. После сяда на одъра. Албена се връща.

КУЦАР. Кой беше тук? . . . Дохождат, дохождат. . . Ти да не си излизала, чу ли? Тук да стоиш. . .

АЛБЕНА. Нали съм все тука. . .

КУЦАР. Тука си, защото и аз съм тука. Ако не бях тука, кой знай колко пъти щеше да идеш на воденицата. . . И аз. . . Ама де да зная? . . . Той все при конете ме пращаше. «Върви, Куцаре, при конете, върви, Куцаре, при конете». . . Аз стоя в кръра, а той. . . *(Става и се разхожда.)* И ти — все там, все там. . . *(На Албена, която става и посяга да вземе нещо от полицата.)* Я ела тук. . . Стой. . . *(Слага двете си ръце на раменете ѝ и я гледа.)* Погледни ме в очите, погледни ме. . . *(Гледа я продължително, след туй отпуща ръце, обръща се и пак се разхожда.)* С него ще се разправям аз. . . Кой беше тук? *(Мисли.)* Да смее само. . . само да смее да дойде. . .

АЛБЕНА. Куцаре, огън имаш, затуй правиш тъй. Защо не послушаш Мариница?

КУЦАР *(като че не чува.)* Само да посмее да дойде. *(Мисли, гледа след това към Албена.)* Що шиеш? . . . А, конци. . . Я дай конците, дай конците. . . *(Взема макарата от Албена и започва да я разсуква.)* Конци ми трябат мене. . . Чакай, знам сега. . . *(връзва края на конеца за прозореца и го обтяга)* ей тъй. . . и насам. . . *(На Албена.)* Аз не ти вярвам тебе, може да заспя, може да дойде някой и да не го видя. . . Ама сега. . . ще обтегна конци. . . Ако дойде, ще се препъне и аз ще позная

Албена го гледа плахо, с широко разтворени очи.

КУЦАР *(поглежда към комина)*. Може и през комина да влезе. . . Аз ще оплета и комина. . . цялата къща ще оплета. . . *(Изведнъж се замисля, смачква конците, захвърля ги и се улавя за главата.)* Ох! . . . боли ме. . . глава ме боли. . .

АЛБЕНА *(притичва се към него)*. Куцаре! Защо не си легнеш? Легни си да си починеш. Моля ти се, Куцаре, послушай ме, легни си. Моля ти се. . .

КУЦАР. Стой настрани! *(Държи се за главата.)* Ох! Стой настрани! Само да не си излизала. Тук да стоиш. . . *(Влиза в собата. Албена стои сред стаята замислена. След малко се чуват стъпки, Албена излиза и се връща с баба Мита.)*

БАБА МИТА. Не щях да се отбия, ама видях там Гаврилица и още една. . . приказват, приказват. . .

АЛБЕНА. Мини, бабо Мито, мини. Де си ходила?

БАБА МИТА. Мойто ходене, то. . . за гробищата съм аз, ами господ не ме прибира.

АЛБЕНА. Седни, бабо Мито, почини си.

БАБА МИТА *(сяда на одъра)*. У Момчовица ходих, да ми даде малко треви. Дето е болно, Гунчовото дете, Петърчо.

АЛБЕНА. Горкото. . . че що има?

БАБА МИТА. Знам ли. Нефела детето. Чама. И Гунчо и той от три дни в къщи не се свърта, все на воденицата. Ами стопанина ти бил болен, как е?

АЛБЕНА *(загрижено.)* Зле, бабо Мито, зле. . . *(По-ниско.)* На лудост като че ли го фърля.

БАБА МИТА. От огъня е, Албенке. Кога човек има огън, тъй е. Ще мине, Куцар е як. *(Помълчава.)* А онез приказват, приказват. . .

Влиза Куцар, не забелязва баба Мита, той е съвсем отпаднал, охка.

БАБА МИТА. Как си, Куцаре, как си, сине? *(Куцар не я чува. Албена и баба Мита се споглеждат.)* Огън има. . . По очите се познава, че огън има. . .

КУЦАР. Албено. . .

Албена отива при него.

КУЦАР *(слага едната си ръка на рамото й)*. Албено. . . Аз съм болен. . . Лошо ми е. . . Тряба

да ме слушаш. *(Помилва я леко по косата и по бузата.)* Вземи да се приготвиш. . . Събери си едно-друго и утре ще отидем в Сенебир. . . Иванчо ни вика. . . Ще работим при него и там ще живеем. *(Милва я леко.)* Аз ще ида да си легна. . . Спи ми се. . . *(Влиза в собата, Албена го изпраща до вратата.)*

БАБА МИТА. Огън има, бълнува. . . Ще ходи, къде ще ходи. . . Не се вижда какъв е! *(Мълчи.)*

АЛБЕНА *(връща се, като си трие сълзите)*. Усилва го, бабо Мито, какво ще правя. . . *(Сяда.)*

БАБА МИТА. Нека си поспи, нека. Ще му мине, по-добър лек от съня няма. Та ще ти кажа, Албенке, ония там приказват, приказват. . . слушам ги. . . За тебе приказват, дъще, одумват те. . .

АЛБЕНА. Е, нека.

БАБА МИТА. Не струват каил, Албенке, не струват каил, дъще, че си хубава. Знам ги аз, и аз съм била млада. . . Затуй е. . .

АЛБЕНА. Не ще да е затуй, бабо Мито. Не вярвам.

БАБА МИТА. Затуй е, дъще, затуй е. Я слушай какво ще ти кажа: каквото ти е писано, то ще е. Каквото са ти орисали орисниците. Лоша ли си? — Не си. Не си крала, не си убивала. Лоша си, че си хубава. Дано не ти се случи нещо лошо. Бог, кога даде някому много хубост, праща и напаст. Аз имах една братова дъщеря, Диманка, тъй си и отиде, защото беше хубава. И какво остана от нея? Нищо. Една песен ѝ извадиха и туйто. Дано с тебе не е тъй, Албенке.

АЛБЕНА *(замислено.)* Е. . . *(с усмивка)* и на мене пък ще извадят песен. . .

БАБА МИТА. Хм, песен. . . песента си е песен, ти себе си гледай току. . . Да си ходя аз, че се мръкна. *(Става.)*

АЛБЕНА. Я чакай, бабо Мито. Чакай да видя Куцара.

БАБА МИТА. Виж, виж. . . *(Албена влиза в собата. Баба Мита пристъпва към вратата и си бъбри нещо.)*

АЛБЕНА *(връща се и тихо придръпва вратата)*.

БАБА МИТА. Е?

АЛБЕНА. Заспал, бабо Мито. И не си легнал тук, в собата, а чак оттатък. Заспал. Две нощи не беше спал.

БАБА МИТА. Е, щом е заспал, хубаво е. Ще му мине. Хайде остани си, Албенке, че се пази, дъще. То. . . и Куцар ще оздравя, и ония там ще млъкнат, ти само се пази. *(Излиза.)*

Албена затваря вратата след нея, след туй на пръсти тича до срещната врата и се ослушва. Грабва една кърпа, пребражда се, пак отива до вратата на собата и пак се ослушва. След туй тръгва да излиза и на вратата среща Нягула.

АЛБЕНА. Ах, Нягуле! Кога дойде? Как дойде? Да не те е видял някой?

НЯГУЛ. Що прави Куцар?

АЛБЕНА. Спи. Сега заспа.

НЯГУЛ. Да не ни чуе?

АЛБЕНА. Далеч е. Не е в собата, чак в отвъдната стая е.

НЯГУЛ. Болен ли е?

АЛБЕНА. Ах, Нягуле! Че е болен, болен е, ама само туй да е. Луд е, полудял е. Какво съм претеглила два дни и две нощи! Аз, кай, знам какво вършите вий с Нягула. И се заканя, заканя се. Иска да те убива. . . ах, как се заканя! И какво не казва. Казва, че си крадял брашно, щял да те обади.

НЯГУЛ. Че той е полудял тоз човек!

АЛБЕНА. Колко исках да дойда във воденицата да ти обадя. Не ме пуща от прага навън да прекрача.

НЯГУЛ. Че не можеш ли тъй с добро, с кротко.

АЛБЕНА. От нищо не разбира, Нягуле, от нищо. Страх ме е. . . И тебе ще убие, и мене ще убие. *(Плаче.)*

НЯГУЛ. Нищо няма да направи, не бой се.

АЛБЕНА. А преди малко знаеш ли какво ми каза? Да се приготвиш, кай, да прибереш едно-друго, че утре ще отидем в Сенебир при Иванча. Той ни вика, кай, при него ще работим, там ще живеем. . .

НЯГУЛ *(учудено)*. Не може да бъде! Той само го казва, няма да го направи. . .

АЛБЕНА. Ще го направи, Нягуле, ще го направи, аз го зная. Друг път кога кажеше нещо, забравяше го тозчас и друго ще каже. А и огън има, ще речеш, бълнува. А сега, като ми каза, че ще ходим в Сенебир, в ума си беше, каза ми го кротко, с добро. Не, Нягуле, каквото каза, ще го направи.

НЯГУЛ. Няма да го направи! Не бива да го направи!

АЛБЕНА. Мъж ми е, трябва да го слушам, какво ще правя. . .

НЯГУЛ. Какво? Само туй няма да бъде! Не, не не! Туй няма да стане!

АЛБЕНА. По-ниско, по-ниско.

НЯГУЛ *(снишава гласа си, но по-разсърден, разхожда се)*. Тоя глупак! Тоя Куцар! Стои на пътя ми като камък! По-рано мълчеше, сега иска да хапи. Заканя се и какъвто е див, може да го направи, може да ме убие. Ако не ме убие, ще иска да те заведе в Сенебир, при онзи. Стига, стига вече. Тоя трън трябва да го измъкна от петата си. Два дни се бия с ум, нямам мира. Аз съм се решил вече. Сега ще отида при него. . .

АЛБЕНА. Нягуле, какво ще правиш?

НЯГУЛ. Знам аз какво ще правя. Ще го накарам

да си стои тука. Къде ще ходи — никъде няма да ходи. Тук ще си стои. Аз ще го накарам да си стои тука. Чакай да отида.

АЛБЕНА. Болен е, Нягуле. Нито ще те разбере, нито ще те послуша.

НЯГУЛ *(гневно)*. Аз ще го накарам да ме послуша. Той или ще ме послуша, или. . .

АЛБЕНА. Недей! *(Спира го.)* Недей, Нягуле! Ще дойде някой.

НЯГУЛ *(сепва се)*.

АЛБЕНА. Савка беше тук, пак може да дойде.

НЯГУЛ. Тогаз. . . ще дойда после. . . По-късно ще дойда.

АЛБЕНА. Недей, Нягуле.

НЯГУЛ. Не, ще дойда. След малко ще чукне камбаната и хората ще се приберат в черква. Тогаз аз ще дойда.

АЛБЕНА. Недей! Послушай ме, недей!

НЯГУЛ *(тръгва към вратата)*. Ще дойда. *(Гневно.)* Да иска да ме убива! Да отива в Сенебир! Не, само туй няма да бъде. Аз или ще го накарам да стои тука, или. . .

Сбръща се да излезе, в същия миг се чува да бие камбаната. Нягул и Албена остават неподвижни и слушат.

НЯГУЛ. Ето. . . *(Връща се, лицето му се изменя — става решително и напрегнато. Хвърля бърз поглед наоколо, затваря вратата и я заключва.)*

АЛБЕНА *(уплашено)*. Нягуле!

НЯГУЛ *(като че не я вижда)*. Сега ще отида при него. . .

АЛБЕНА *(препречва се на пътя му)*. Нягуле, недей. . . иди си. . . иди си. . . Моля ти се, недей. . . Моля ти се, Нягуле! . . .

Нигул и тласва настрана и с бързи, решителни крачки влиза в собата.

АЛБЕНА. Ах, боже! *(Хваща главата си с две ръце, избягва до стената и остава там, вцепенена и ужасена, загледана към вратата на собата.)*

З а в е с а

Трето действие

ПЪРВА СЦЕНА

На чердака пред мелницата. Младият и Старият другоселец седят един срещу други. Младият дяла изострени клечки, с каквито си служат, когато завързват напълнени с брашно чували. Старият пуши с лула. Откъм селото се чуват редки удари на камбана.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Направи ли ги? Да ставаме.

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Още малко. Защо ли бий камбаната?

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Хай да ставаме. Да вървим да вържем чувалите, да впрягаме и — Пантелей пътник. Да се махаме оттука, че ще годинясаме.

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Камбаната бие. Някой тряба да е умрял.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Никой не е умрял. На разпетия петък тъй бий камбаната. Грешни сме ний и забравяме, че на днешния ден господ е умрял. Сега на черква се ходи като на умряло — с китки, със свещи. Затуй бий камбаната. *(Помълчава.)* Довечера ще го опеят и ще го погребат, утре ще стои в гроба, а в неделя, рано сутринта, ще възкръсне.

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Знам аз туй. Таз камбана е за друго.

ДАСКАЛ ТОДОР *(дохожда по пътеката отдясно)*. Че вий още тука ли сте? Аз пък помислих, че

сте си смлели и сте си отишли. Че как тъй? Какво стана?

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Какво ще стане — забавихме се. Много се забавихме.

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. За какво бий камбаната? Някой тряба да е умрял.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. И ти! — Никой не е умрял. На разпетия петък. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Бе Куцар умрял[

СТАРИЯТ И МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. А-а!

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ *(на стария)*. Аз нали ти казах!

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Що думаш? Че как? Кога?

ДАСКАЛ ТОДОР. Нощес умрял.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Що думаш? Че как? От що?

ДАСКАЛ ТОДОР. Настинал, усилило го. Аз не знам, обаче жените ходили, та разправяха. Задушвало го в гърдите, не можал да си поема дъха. Задушило го и умрял.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Гледай, гледай. . .

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Такъв як човек. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Як, як, обаче като дойде смъртта, не пита. Ако искаш да знаеш, яките хора по-лесно умират. Гледаш го такъв здрав, червен, кръвен, а отведнъж падне и се повали като. . . дърво, треснато от гръм.

НЯГУЛ *(дохожда при тях от мелницата)*. За какво дърво казваш. . . треснато от гръм?

ДАСКАЛ ТОДОР. За Куцара приказваме, бог да го прости.

НЯГУЛ. А-а! Наистина. . . Куцар. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Як бил, казват, як, як, обаче като дойде смъртта. . . И какво има от човека? Какво е човека? — паяжина, конец. Скъса се и туйто!

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Бе вчера, дето се вика, човека беше тука. . . *(На Нягула.)* Нали, Нягуле? Вий дори нещо се поскарахте. . .

НЯГУЛ *(смутено)*. Какво сме се карали. . . не сме се карали. . . *(По-бързо.)* Не се пазеше. . . Аз съм му казвал, колко пъти: «Куцаре, пази се!» Жена му разправяше, че една нощ си дошъл от кър а уморен, изпотен вир-вода — и на другия ден легнал.

ДАСКАЛ ТОДОР. Туй е то — настинал.

НЯГУЛ Не се пазеше. Носи, носи чувалите, изпоти се и отиде, та седне на камъка — един вехт воденичен камък сме изхвърлили там вътре. На него сяда. Колко пъти съм му казвал — пази се!

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Да се чуди човек. . . За два-три деня да умре човека. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Бог да го прости. Умрелият си е умрял, обаче живите искат да ядат. Нягуле, знаеш ли защо съм дошъл?

НЯГУЛ. Кажи, даскале.

ДАСКАЛ ТОДОР. Аз помислих, че тия хора *(показва с глава към другоселците)* са си отишли, че е понамаляла навалицата. . . Как е? Ще мога ли да си смеля още малко?

НЯГУЛ. Няма много хора — ще можеш.

ДАСКАЛ ТОДОР. Дали ще мога да взема ред?

НЯГУЛ. Не зная. Ела да идем вътре, ще ти кажа. Ела с мене.

ДАСКАЛ ТОДОР. Да си смеля сега, че после, като излезе работа, кое по-рано. . . *(Влизат с Нягула в мелницата.)*

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Куцар умрял, а? *(Усмихнато.)* Сега кой ще вземе оная хубавата, Албена. . .

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Вземи я ти, що чакаш? Цървули няма, гайда иска. Слушай, момче, да

станем да си вървим. Остави, че закъсняхме, туй място не ми се харесва, не е чисто тука. . .

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Защо да не е чисто?

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Знам аз защо. Не питай старо, а патило. Откато сме дошли, що мъже са се извървели тука, караха се, биха се. . . А между тях все оная хубавата, що каеш, Албена, все тя се пречка между тях. Не ми се харесва туй. Ей го на, Куцар умрял. На разпетия петък да умре човека. . .

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Много грешен тряба да е бил.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Може и праведник да е. Ставай! Ставай да вървим! *(Става.)*

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Много бързаш. Да вървим пък. *(Прибира клечките и става. И двамата тръгват към мелницата, но младият избързва и влиза, а старият се спира и изчуква о стената на мелницата лулата си.)*

АЛБЕНА *(пребрадена с черен чембер, дохожда по пътеката)*. Дядо!

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ *(обръща се и я гледа учудено.)*

АЛБЕНА. Дядо, кажи на Нягула да дойде. Кажи му, моля ти се, да излезе, че искам да му кажа нещо.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Булка. . . какво стана. . . твоя стопанин ли се помина?

АЛБЕНА *(кимва с глава и заплаква)*.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Е, няма нищо, булка, ти да си здрава. От бога е всичко. Хора сме, всички ще умрем. . . Нягула ли, аз сега ще го повикам. Ей сега ще му кажа. *(Влиза бързо в мелницата, отдето веднага излиза Нягул.)*

НЯГУЛ *(дохожда при Албена, говори ниско)*. Защо си дошла? Ти не трябва да дохождаш тука. Какво има?

АЛБЕНА. Нягуле. . . не можах да утрая, рекох да дойда при тебе. Ах, Нягуле, колко грозно е в къщи — като се проснал онзи мъртвец, голям, страшен. Не знам, страх ме е. . . Уж нищо няма, а ме е страх. . .

НЯГУЛ. Ех и ти! От какво ще те е страх?

АЛБЕНА. Не знам. Дохождат жени, приказват, гледат ме тъй, като че знаят. Тъй ме гледат, гледат, а сетне идат настрана и си шепнат. А оная, Кераница, още щом прекрачи през прага, и завика: «Куцаре, Куцаре! Без време си отиваш, Куцаре!» Прониза ме в сърцето, като я чух. Какво иска да каже, Нягуле?

НЯГУЛ. Какво ще иска да каже? — Нищо. Ти мислиш, че тя иска да каже нещо. Нищо не иска да каже. При умрял човек все тъй се казва.

АЛБЕНА. Дано е тъй, Нягуле, дано е тъй. Ах, боже, как стана туй, защо стана. . . Нито съм искала, нито съм помисляла. . . И защо стана? Защо дойде ти тогаз? По-хубаво да не беше дохождал. . .

НЯГУЛ. Ех и ти. . . остави сега. . .

АЛБЕНА. Не съм мигнала цяла нощ. Не знам какво правя, де ходя, нито какво вземам, нито какво слагам. Все туй ми е в ума. И таз баба Мита — нали нея повиках — как ме гледа, как ме подпитва. Ах, Нягуле, нещо ми казва, че лошо ще стане. Да бягаме, Нягуле, да избягаме някъде, още сега да избягаме.

НЯГУЛ. Ти си луда. Къде ще бягаш, защо ще бягаш? Ти сама ще докараш нещо, пази се. Кой ти казва нещо, има ли нещо, защо е тоя страх. . .

АЛБЕНА. Ах, страх ме е. . .

НЯГУЛ. Аз не виждам ли, не слушам ли какво приказват хората. Никой нищо лошо не казва. . .

АЛБЕНА. Ах, боже. . .

НЯГУЛ. Какво?

АЛБЕНА. Като идех насам, пак видях баба Мита. . .

НЯГУЛ. Каква си. . . от всичко се боиш. Самичка ще докараш нещо, че после. . . Иди си. И по-хубаво да не беше дохождала сега.

АЛБЕНА. Аз им казах защо съм дошла, колкото жени имаше в къщи, казах им. «Какво да правя рекох, нямам пет пари, ще ида да поискам от Нягула.»

НЯГУЛ. А те?

АЛБЕНА. Иди, иди — ми думат. Нягул има, той ще ти даде, Нягул е добър.

НЯГУЛ. Пак ти казвам: нищо няма, не бой се. Ден-два, всичко ще мине. Тогаз и за нас ще дойдат добри дни.

АЛБЕНА. Ох, Нягуле, недей приказва за туй, барем сега недей приказва. Пусто останало то, доброто, за нас. . . Ох, божичко, какво ми дойде до главата. . . Как да си отида сега в къщи? Щом ме погледне някой, струва ми се, че знае и — а-ха, ще му кажа сама. . .

НЯГУЛ. Ти си луда! Какво приказваш! Ще погубиш и себе си, и мене. Какво ще стане после. . .

АЛБЕНА. Уф, Нягуле, остави. Ще мълча. Ще трая. Ще търпя. Да мине. . . А после, Нягуле, а после, Нягуле, нали няма да ме оставиш? Ти ми оставаш само.

НЯГУЛ. Албено, слушай ме. Не се грижи. . .

АЛБЕНА. Ей тъй да си при мене, няма да ме е страх. . . Ще си ида. . . *(Тръгва си.)*

НЯГУЛ. Албено, помни какво ти казах. . .

АЛБЕНА *(кимва му с глава и излиза)*.

НЯГУЛ *(връща се към мелницата и среща двамата другоселци)*. Какво направихте?

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Вързахме чувалите, стегнахме ги. Свърши се. Сега вече — на жабата гьол, на пътника — път. Отиваме си. Много се забавихме.

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Не го слушай. Хич не му се отива нему, още му се стои.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. И ти, все ще се обадиш. На всяко гърне мерудия. Хайде, хайде да вървим.

ДАСКАЛ ТОДОР. Е, отивате ли си?

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Отиваме си.

ДАСКАЛ ТОДОР. Е хайде, идете си, че и за нас да дойде ред.

ГАВРИЛ *(задава се по пътеката)*. Даскале! Нягуле! Сенебирски арестуван! *(Всички гледат към него, другоселците се спират.)*

ГАВРИЛ *(дохожда уморен, развълнуван)*. Сенебирски го арестуваха!

ДАСКАЛ ТОДОР. Е, че. . .

ГАВРИЛ. Как? Вий не знайте ли? Вий не сте ли чули? Че Куцар не бил умрял. Куцар го убили. Той го убил, Сенебирски!

Общо учудване, всички дохождат към Гаврила, само Нягул, който поправя някакъв ремък, остава по-настрапа.

ДАСКАЛ ТОДОР. Какво приказваш ти? Може ли?

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Бе човека беше си умрял.

ГАВРИЛ. Сенебирски го убил, ви казвам. Арестуваха го, оттам ида. Цяло село се е насъбрало. . . Той го убил, Сенебирски.

ДАСКАЛ ТОДОР. Как тъй? Защо го убил?

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Бе човека беше си умрял.

ДАСКАЛ ТОДОР. Без причина убива ли се човек? Тука има нещо, обаче. . . хм. . . има тук друго нещо, жена има тук. . .

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Има от крушка опашка. . .

ГАВРИЛ. Аз казвах: махнете го тоя човек от село, пиян е, развален е, ще направи нещо. Не, не бивало. Кмета му гледа хатър, че бил богат. На

сега, нека види какъв е бил! Язък за богатството му, язък за рода му!

НЯГУЛ. И аз казвах — тоз човек е опасен.

ГАВРИЛ. Опасен не, ами опасен. Снощи го видели, когато влизал у Куцарови. Когато камбаната биела за черква, той влизал у тях. . . (*Забелязва дяда Влася, който, дошъл преди малко, се е прилепил до другите и слуша.*) А! И ти тука ли си? Видя ли какво направи твоя приятел? Иди сега при него. Иди да го отървеш.

ДЯДО ВЛАСЮ. Недей, Гавриле.

ГАВРИЛ. Ти все с него ядеше и пиеше. Стар човек! Там да те видя аз, там — при него

ДЯДО ВЛАСЮ. Гавриле, не се карай. . . умрял човек има помежду, шега ли е? Не бива тъй. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Че ти като си бил с него, защо не си казал, слива ли имаше в устата си?

ДЯДО ВЛАСЮ (*разсърдено*). Чудни хора сте вий бе! Че отде ще зная аз какво е имал човека на ума си? Ял съм бил и съм пил с него. Като ме черпи, защо да не пия пък? Аз тъй казах и на старшията — ей сега ме разследва ѐ, — господин старши, рекох, с него ядох и пих, ама за истината като бъде. . . И му разправих.

ГАВРИЛ. Какво му разправи?

ДЯДО ВЛАСЮ. Знам аз какво съм му разправил.

ДАСКАЛ ТОДОР. Чакайте, кмета иде.

КМЕТЪТ МАРИН (*иде по пътеката*). Де се е видяло такова нещо, хей, хора!

ДАСКАЛ ТОДОР. Кажи, кмете, кажи!

КМЕТЪТ МАРИН (*уплашено*). И Албена арестуваха!

Общо учудване. Нягул бързо изглежда всички и се приближава.

ГАВРИЛ. Арестуваха и Албена!

ДАСКАЛ ТОДОР. Че как тъй? Защо?

КМЕТЪТ МАРИН. Куцар не бил умрял, Куцара го убили. Нощес го убили. И Албена си била в къщи тогаз. *(Загрижено и скръбно.)* Албена, Албена, как можа да го направи. . .

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Преди малко тя беше тука. . . плачеше. . .

ГАВРИЛ *(отделен малко настрана, на себе си)*. Албена! Не може да бъде! Туй не може да бъде. . . Аз трябва да видя. . . *(Отива бързо към селото.)*

КМЕТЪТ МАРИН. На улицата я срещнаха, там я арестуваха. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Е какво казва?

КМЕТЪТ МАРИН. Кой?

ДАСКАЛ ТОДОР. Албена.

КМЕТЪТ МАРИН. Какво ще каже, каза си правата. *(Скръбно.)* Таз Албена, как ѝ даде сърце.

ДАСКАЛ ТОДОР. Но как тъй, кмете? Албена казва, че убила Куцара ли?

КМЕТЪТ МАРИН. Не казва, че тя го убила, казва, че тя била крива за всичко. Аз, казва, съм виновна, никой друг. Мой е греха, казва, мене съдете. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Чудна работа! А Сенебирски какво казва?

КМЕТЪТ МАРИН. Той е пиян, още не е изтрезнял. Нищо не знаел, казва, нищо не помнел. Тъй казва той, ама ще си признае. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Албена не казва ли, че е той?

КМЕТЪТ МАРИН. Не. Албена не казва, че е той. Но не казва и кой е. Мълчи.

НЯГУЛ *(твърдо)*. Той е. Сенебирски е. Други не може да бъде. . .

КМЕТЪТ МАРИН. Той е ами. Туй и децата го знаят.

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Един стражар иде!

Всички се обръщат към пътеката, отдето иде стражарят. Нягул отива и сяда на пейката.

ДАСКАЛ ТОДОР. Стражаря иде. Кого ли търси?

КМЕТЪТ МАРИН (*към стражаря*). Какво има?

СТРАЖАРЯТ (*към Нягула*). Нягуле!

НЯГУЛ (*скача*). Аз. . . какво. . .

СТРАЖАРЯТ. Двама души имало тук, другоселци. Старшият ги вика, двама души. . .

НЯГУЛ. Двама души ли? Аз не съм ги виждал. Не са минавали оттука. . .

СТРАЖАРЯТ. Тука били, брашно си мелели. Двама другоселци.

ДАСКАЛ ТОДОР. Да не са тез? (*Показва другоселците.*) Други няма.

СТРАЖАРЯТ (*към другоселците*). Вий отде сте?

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Ний ли. . . Ами че ний. . .

СТРАЖАРЯТ. Вървете с мене. Старшият ви вика.

КМЕТЪТ МАРИН. Защо ги вика старшият?

СТРАЖАРЯТ. Не знам. Пили в кръчмата със Сенебирски.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Пили сме. . . не сме пили ний. . .

СТРАЖАРЯТ. Аз не знам. Заповед. Хайде, тръгвайте! (*На дяда Влася.*) Дядо Власьо, и ти ще дойдеш. И тебе вика старшията.

ДЯДО ВЛАСЮ. Че аз бях при него.

СТРАЖАРЯТ. Пак те вика. Чакай, и други има. (*Изважда лист книга и чете, като срича бавно. Кметът Марин ниско говори нещо на Нягула и даскал Тодора.*)

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ (*дръпва младия малко настрана и напред*). Сега ще ни питат. . . (*поглежда към стражаря*) ще ни питат. . . Знаеш ли

какво ще казваш? «Не знам, не чух, не видях!» Разбра ли? Туй ще казваш!

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ (*усмихнат*). Добре, добре.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Не знам, не чух, не видях. Толкоз. Чу ли?

СТРАЖАРЯТ. Хайде!

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Бе че ний. . . защо. . . че ний нищо не знаем. . .

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Защо ще ходим? Ний си имаме работа.

ДЯДО ВЛАСЮ. Аз бях там бе. . .

СТРАЖАРЯТ. Хайде! Няма да се разправям с вас, вървете!

КМЕТЪТ МАРИН. Заповед е туй, вървете, като ви викат.

ДЯДО ВЛАСЮ. Да вървим пък. Каквото знаем, туй ще казваме. Няма да ни обесят я? Ама работа а. . .

Излизат — дядо Власю напред, другоселците и след тях стражарят.

КМЕТЪТ МАРИН. Сенебирски е, друг не е.

НЯГУЛ. Аз не казвах ли — тоз човек е опасен.

ДАСКАЛ ТОДОР. Е, кмете, кажи, кажи още.

КМЕТЪТ МАРИН. Аз тряба да вървя. Бързам. Тряба да намеря кола.

ДАСКАЛ ТОДОР. Кола ли? Защо?

КМЕТЪТ МАРИН. Ще карат Албена и Сенебирски в общината. Старшият ми каза да намеря кола.

ДАСКАЛ ТОДОР. А! Ще ги карат!

КМЕТЪТ МАРИН. Ще ги карат след малко. (*Излиза наляво.*)

ДАСКАЛ ТОДОР. Нягуле, да видим дали ще има ред за мене.

НЯГУЛ. Иди, иди. Аз ще дойда.

Даскал Тодор влиза в мелницата. Нягул сяда на пейката и се замисля.

НЯГУЛИЦА *(дохожда по пътеката)*. Нягуле!

НЯГУЛ *(подига глава)*. Защо си дошла?

НЯГУЛИЦА. Ах, Нягуле. . . защо да не дойда. . . като чух, че убили Куцара, сърцето ми се обърна. Помислих, че тук, на воденицата, са го убили.

НЯГУЛ. Да си си стояла в къщи.

НЯГУЛИЦА. Как да седя? Мало и голямо излязло. Като се разтичали хора, като се развикали, настръхнали. . . И знаеш ли, Нягуле, какво приказват, знаеш ли как се разбрало, че Сенебирски убил Куцара?

НЯГУЛ *(обръща глава към нея)*.

НЯГУЛИЦА. Баба Мита казала, на Гунча майка му. Нали все нея викат, когато има мъртвец, отишла тя, окъпала го, ама забелязала, че имал сини дамги по шията. Видяла, ама си замълчала. Таз сутрина отишла да се пречестява. Отворила си устата, попа щял вече да ѝ дава комка, а тя рекла: «Стой, дядо попе, грях имам на душата си!» И става оттам, отива право при старшията и му разправя. . .

НЯГУЛ *(слуша я, без да ѝ отговаря)*.

НЯГУЛИЦА. Тогаз запрели онзи, Сенебирски. Ах, Нягуле, как ми се обърна сърцето, като чух. Нищо няма, а пък ме страх. Цяла нощ кучето е вило, а вратата отвън се блъска, блъска. . .

НЯГУЛ *(ядосано)*. И ти. . . глупости дрънкаш.

НЯГУЛИЦА. Не думай тъй, Нягуле. Слушай. . . Сънувах, че уж съм отишла за пръст, влязла съм в дупката и изведнъж пръстта се събори, събори се и. . .

НЯГУЛ. Мълчи! Не искам да слушам. . . мълчи!

НЯГУЛИЦА. Какъв си, Нягуле. . . сладка дума не ми казваш *(бърши си очите)* от два месеца, откато сме дошли тука, такъв си станал. . .

НЯГУЛ. Какъв съм станал?

НЯГУЛИЦА. Не си дохождаш, не поглеждаш децата. В къщи си като гостенин.

НЯГУЛ. Не виждаш ли, че имам работа. Воденицата деня и нощя върви. . .

НЯГУЛИЦА. А хората приказват. Ей сега, като идех насам, чух Гаврилица зад плета, приказва, приказва. . .

НЯГУЛ. Какво приказва?

НЯГУЛИЦА. Знам ли — чух само: Нягул, Албена. . . Нягул, Албена. . . преди седем години. . . За какви седем години приказват, Нягуле?

НЯГУЛ. Нека приказват. *(Става и се разхожда.)* Аз тряба да вървя, тряба да ида в града. Още сега тряба да замина. Работа имам. . .

НЯГУЛИЦА. Къде ще ходиш, Нягуле? . . . Великден иде.

НЯГУЛ. Не, трябва да ида. Работа имам, много бърза работа имам. Иди ми приготви нещо за из пътя. . . *(Разхожда се замислен.)* Остави! *(Решително.)* Няма да ходя в града.

НЯГУЛИЦА *(зарадвана)*. Стой си в къщи, Нягуле. Празник иде, децата ще се радват.

НЯГУЛ. Няма да ходя. Иди си ти в къщи.

НЯГУЛИЦА. Щели да карат Албена. Ще изляза да погледам.

НЯГУЛ. Не ти тряба, стой си в къщи. Какво ще гледаш, стой си в къщи. *(Кметът се задава отляво.)* Иди си сега. . . Ей го кмета иде.

НЯГУЛИЦА. Ще си ида, ще си ида. Оставила съм децата сами. *(Излиза.)*

ДАСКАЛ ТОДОР *(излиза от мелницата)*. Намери ли кола, кмете?

КМЕТЪТ МАРИН. Намерих. . . *(Към Нягула.)* Нягуле, някой не е ли. . . *(ослушва се)* я чакай! . . . *(Откъм селото се чува глъчка.)* Какво е туй? . . . викат. . . Аз да вървя. . . *(Вижда, че*

двама селяни идат по пътеката, и се спира. Към селяните.) Защо викат? Що има?

I СЕЛЯНИН. Кмете, кмете, хората ще се избият, а ти стоиш тука.

КМЕТЪТ МАРИН. Що има? Що викат?

I СЕЛЯНИН. Бе цяло село се събрало. Викат. Едни искат да пуснат Албена, други искат да я убиват.

КМЕТЪТ МАРИН. Тряба да вървя. А тя какво прави?

I СЕЛЯНИН. Албена ли? Какво ще прави — плаче.

II СЕЛЯНИН. Аз я видях през прозореца. Седи и плаче. Стане, иде до прозореца, погледа, погледа, сетне се върне, седне и пак плаче.

ДАСКАЛ ТОДОР. Нека пои мишките сега — като не е знаела какво прави. . .

КМЕТЪТ МАРИН. Аз да вървя. . .

ХАДЖИ АНДРЕЯ *(влиза отляво)*. Кмете, аз тебе търся, кмете. Имал ли съм право или не? Кажи ми сега!

Нягул тръгва към мелницата, но се спира и слуша по-отдалеч.

КМЕТЪТ МАРИН. Дядо хаджи, бързам. . .

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Стой сега, като ти приказват. Видя ли какво стана, видя ли? Намираш ми махана, че съм думал против оназ, против Албена. Думал съм, защото не искала на времето да ми стане снаха. Не тя не е искала, а аз не дадох на Гаврила да я вземе. Аз още тогаз разбрах какво цвете е тя!

КМЕТЪТ МАРИН. То е твоя работа, дядо хаджи.

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Виж ли как приказваш? *(Към другите.)* Виждате ли? *(Вика.)* Не е моя работа, кмете Марине, чуваш ли? Не е моя работа, а е селска. Селото пазя аз. Деца имаме — и ти, и аз, и всички, женска челяд имаме. Туй ли тряба

да гледат? На туй ли тряба да се учат! (*Към селяните.*) Тъй ли е, кажете.

I СЕЛЯНИН. Право е, дядо хаджи.

ДАСКАЛ ТОДОР. Кмете, сърдиш се, обаче. . . лош пример се дава. . .

ХАДЖИ АНДРЕЯ (*по-разпалено*). Лоша рана как се лекува? — с нагорещено желязо. Плевеля се търга из корен. И в евангелието пише: ако сгреши едната ти ръка, отрежи я, ако сгреши едното ти око, извади го! Таз жена трябва да се махне, да я няма. Да се очисти селото. Щели били да я карат в общината, защо?

КМЕТЪТ МАРИН. Е, дядо хаджи. . .Старшият разпорежда.

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Защо ще я карат? Защо ще я съдят? Съдбата ѝ ней е тука. Да я убият, с камъни да я убият, жива да я разкъсат. . .

КМЕТЪТ МАРИН. Туй не може, не! Закон има тука. . .

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Закон ли, закон ли?

КМЕТЪТ МАРИН. Който го направи, ще отговаря.

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Аз няма да го направя. . .

ГАВРИЛИЦА (*дохожда отдясно*). Чичо!

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Селото ще го направи.

ГАВРИЛИЦА. Чичо! . . .

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Що има? Що си дошла?

ГАВРИЛИЦА. Че ела да видиш. . . Гаврил се кара там с жандарите. . . ще го затворят. . .

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Защо ще го затворят?

ГАВРИЛИЦА. Кара се с тях. . . иска да пуснели били Албена.

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Ха! И туй ли направи! (*Като се хваща за главата.*) Бре, бре, бре! Все за таз жена, все за таз жена!

I СЕЛЯНИН. А! Нещо става там. . . я чувайте.

(Откъм селото се чува голяма сподавена глъчка, над която се издигат отделни сърдити гласове.)

КМЕТЪТ МАРИН. Аз тряба да вървя. *(Излиза бързо.)*

ХАДЖИ АНДРЕЯ. Кмете, чакай, кмете! *(На Гаврилица.)* Иди си ти! Аз ще видя. Кмете! . . . *(Излизат.)*

ДАСКАЛ ТОДОР. А! викат, много викат. Ще ида да видя и аз. *(Излиза.)*

I СЕЛЯНИН. Пак Гаврил е направил нещо.

II СЕЛЯНИН. Или. . . Албена убиват. . .

I СЕЛЯНИН. Много викат. . . какво ли става!

II СЕЛЯНИН. Я да се върнем.

I СЕЛЯНИН. Да идем да видим. . . има нещо. *(Излизат.)*

Току след тях дохожда откъм мелницата Нягул, гледа към селото и се ослушва. Всеки път, когато глъчката се усили, той като че иска да се спусне към селото, но се спира. Замислен, той се връща към чардака и се спира, загледан в земята.

НЯГУЛ *(отчаяно)*. Ах, какво стана. . . какво стана. . . *(Сяда, поглежда още веднъж към селото и отпуща глава.)*

З а в е с а

В Т О Р А С Ц Е Н А

Широк мегдан, обрасъл със зелена трева, кръстосан с пътеки. Редица раззеленени върби край вадата. Наоколо — плетища и дувари, зад които се виждат къщи, хамбари, градини с цъфнали овошки. По средата в дъното — улица, която отива навътре. Други улици от едната и от другата страна излизат също на мегдана. Вляво — кръчмата. От разни посоки идат жени и мъже, събират се на групи по към дъното, гледат

нагоре към селото, по посока на средната улица, и оживено приказват.

Савка и Кераница, малко след тях и Гаврилица, дотичват отляво и се спират.

КЕРАНИЦА. Оттука ли ще мине? *(Показва запретнатите си ръкави.)* Гледай ме каква съм. . . хляб месех, от нощвите съм станала. . . Оттук ли ще мине Албена?

САВКА *(като се пребражда)*. Оттук, оттук. . . Хѐ де чака каруцата. С нея ще я закарат.

ГАВРИЛИЦА. Дано не се върне вече. И какво ще се върне — ще увисне на въжето.

САВКА. Гаврилице, не думай тъй.

КЕРАНИЦА. Ами де е сега ма? Де е Албена?

ГАВРИЛИЦА. Де ще е — при жандарите.

САВКА. Чакайте, аз ще ви кажа. Свекър ми ни разправи. Знайте ли де е сега Албена? — Облича се.

КЕРАНИЦА. И ти!

САВКА. Облича се. Най-хубавата премяна си туря. Свекър ми разправи. То се разбра, рекла, че живот няма вече, ами барем ме оставете да се облека, както искам. Таз милост ми дайте, рекла.

КЕРАНИЦА. Пуста Албена, все за хубост мисли.

ГАВРИЛИЦА. В къщи умряло лежи, а тя се пременя.

САВКА. Слушайте, слушайте какво още казала Албена. Ще се пременя, рекла, да ме видят тъй, както съм се носила. Хубава съм била. . . Таз проклета хубост! Заради нея сгреших. Нека сега ме сочат с пръст, нека ме хулят! От срам да изгоря, от мъка да умра! — Тъй рекла, затуй се пременя.

ГАВРИЛИЦА. Ами, ами. . . Кой ли пък ще ѝ вярва.

САВКА. Стражарите я чакат, единия стои на вра-

тата, другия под прозореца. А вътре Албена се. променя.

ГАВРИЛИЦА. Ще я пременят нея на въжето.

САВКА. Их, Гаврилице, не думай тъй. . . Добра си е тя, Албена, ама нà.

ГАВРИЛИЦА. Добра тя, за гроба.

КЕРАНИЦА. Елате. Елате да идем по-натъй, да видим какво приказват там. *(Отиват по-навътре.)*

ГУНЧО МИТИН *(излиза от кръчмата пийнал; говори си сам)*. Хм. . . сега да ги видя аз тях. . . Сега да ги видя. . .

Две жени влизат и минават покрай него.

I ЖЕНА. Чумата недна. . . да убий мъжа си, на разпетия петък да го убий.

II ЖЕНА. И се чудим, че вали град.

I ЖЕНА. Не град, господ огън ще спусне от небето.

Заминават Гунча и отиват по-навътре.

ДАСКАЛ ТОДОР *(иде насреща)*. Гунчо, и ти ли си дошел?

ГУНЧО МИТИН. Дойдох. Зашо да не дойда?

ДАСКАЛ ТОДОР. Да видиш Албена, а?

ГУНЧО МИТИН. Да я видя. . . хм. . . да се посмея. . .

ДАСКАЛ ТОДОР. Не е за смях то, Гунчо!

ГУНЧО МИТИН. Аз пък ще се посмея. . . *(С друг тон.)* Даскале, слушай бе, ти си учен чиляк, кой уби Куцара бе? Сенебирски ли? Той ли, кажи!

ДАСКАЛ ТОДОР. Той. Е?

ГУНЧО МИТИН. Игра ме той, лъга ме, мота ме на воденицата, колкото си искаше я! Мене ми се запалила главата, а той си играе. . . подир Албена. *(Гневно.)* Да вземат да убият чиляка, да убият

Куцара! Сега да ги видя аз. . . сега пък аз да се посмея.

ДАСКАЛ ТОДОР. Ех, Гунчо, Гунчо! *(Връща се назад.)*

БАБА МИТА *(иде откъм мегдана)*. Гунчо, що щеш тука? Я да си вървиш в къщи! Нямаш работа ти тука.

ГУНЧО МИТИН. Имам работа аз.

БАБА МИТА. Я си върви, Албена ще гледаш. . . Какво ще й гледаш, върви си!

ГУНЧО МИТИН *(сърдито)*. Остави ма! Няма да си ида!

БАБА МИТА *(отминава го)*. Хм, Албена. . . Албена. . . Аз й казах, много хубост не е на добро. *(Отива надясно.)*

Старият и Младият другоселец влизат отдясно. Старият се колебае и остава назад.

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ *(като се обръща)*. Върви де!

Две жени влизат отляво, след тях върви момиче.

I ЖЕНА *(на момичето)*. Де е майка ти? Що не дойде?

МОМИЧЕТО. Не знам ки. . .

II ЖЕНА. Тичай да я повикаш.

I ЖЕНА. Тичай, Гунке. Ела, кажи, да видиш Албена. Ще прекарат, кажи, Албена. Тичай! *(Момичето тича назад, жените отминават навътре.)*

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Хайде де! Върви!

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Я да си вървим ний. Не ти тряба от мечка ремък. Писаха ни за свидетели, ще налетим на друга беля. Да си вървим. . .

МЛАДИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ. Ела, ела. . . Ела да видим още веднъж Албена.

СТАРИЯТ ДРУГОСЕЛЕЦ *(като поклаща глава)*.

Хей, момче, момче! *(Тръгва и двамата минават по-навътре.)*

КМЕТЪТ МАРИН *(на Гаврила, който върви след него)*. Гледай колко народ! Като че ще гледат мечка! *(С друг глас.)* Албена, таз Албена. . .

ГАВРИЛ. Сега ли ще я изведат, кмете?

КМЕТЪТ МАРИН. Сега. Слушай, Гавриле, да не направиш някоя глупост, като отзарана.

ГАВРИЛ. Остави сега.

КМЕТЪТ МАРИН. Да стоиш мирен, ти казвам. Мирен да стоиш, че вече не ходвам да те отървавам. *(Отминават навътре.)*

Гаврилица, Кераница и Савка се връщат откъм мегдана. Гаврилица се отбива и пресреща Гаврила.

ГАВРИЛИЦА. Гавриле, тебе търся. Чичо нали ти каза да не излизаш, защо си излязъл?

ГАВРИЛ. Защо съм излязъл. . . Цяло село излязло, не виждаш ли!

ГАВРИЛИЦА. Чичо каза да си дойдеш.

ГАВРИЛ. Няма да си дойда. Върви си ти! *(Отминава. Гаврилица се връща при Кераница и Савка.)*

Току след тях влиза отдясно — дядо Власю. Той се спира наблизо, навъсен е и гледа не към дъното на мегдана, а наляво. От време на време замахва с тоягата си, като че иска да удари някого.

МАРИНИЦА *(влиза отляво. Със запретнати ръкави гледа гордо и важно)*.

САВКА *(като я съглежда отдалеч)*. Бульо Мариннице! *(Затичва се към нея, последвана от Кераница и Гаврилица.)* Бульо Мариннице, ти знаеш, я кажи какво има. . .

МАРИНИЦА. Какво ще има? Убиха Куцара и туйто. Таз Албена!

САВКА. Бай Марин какво казва?

МАРИНИЦА. Я го остави него, Марина. Кмет! Яд ме е да го гледам. Наместо да издигне ей тука бесилка и да ги избеси, като запъшкал, като заохкал — как можа, кай, да го направи Албена, как й даде, кай, сърце. Разкиснал се като. . . не може хляб да яде. . .

КЕРАНИЦА. Таквиз са те, мъжете. Моя пък ми дума: Куцар умря, ще те оставя и ще взема Албена!

САВКА. Ай!

МАРИНИЦА. Нека я вземе, нека я отърве от въжето. Ух, тез мъже! Всички са едно!

ГАВРИЛИЦА. Аз какво съм си теглила. . . Кой какво прави — Гаврила виждат. (*Избухва.*) Таз Албена, като мине сега, ще я заплюя! Очите й ще издера!

САВКА. Не ти тряба. . .

МАРИНИЦА. Ами, ще й гледаме хатър. . .

ГАВРИЛИЦА. С камъни ще я замеря!

КЕРАНИЦА. Яд ме и мене на нея!

САВКА (*с укор*). Тодорке!

МАРИНИЦА. Пада й се. Чакайте да видим дали ще излезе жива от село. . . Елате насам. . . елате тука. (*Минават малко навътре.*)

САВКА (*остава по-назад и поглежда към дяда Влася, който все размахва тоягата си*). Е, дядо Власе, с дяволите ли се биеш! Какво току махаш. . .

ДЯДО ВЛАСЮ. Махам аз. Гледам дали ще я стигна с патерицата. Да я цапардосам веднъж по главата, че да види. Тук й е ней съда, на таз гевендия!

САВКА (*смее се и отива след другите*).

ЕДИН ГЛАС. Идат! Карат я Албена!

ГЛАСОВЕ. — Иде!
— Ей я иде!

Всички се спущат към изхода на улицата. Кераница, Савка и Гаврилица също се спущат нататък. Мариница ги спира.

МАРИНИЦА. Тук стойте. Савке, Тодорке, елате! Стойте си тук. Тя ще мине оттук. *(Жените се връщат.)*

Навалицата пред улицата се раздвижва и се разделя на две страни. Вижда се Албена, карана от двамата стражари. Албена е облечена в нови дрехи — син сукман и къса скуртейка с лисици. Ръцете си държи смирено отпред. Забрадена е с черен чембер.

КЕРАНИЦА. Дай ѝ да се облича на Албена. . . вижте я!

МАРИНИЦА. И защо се е нагиздила?

ГАВРИЛИЦА. И на въжето иска да е хубава!

МАРИНИЦА. Таз хубост — тя я изяде!

САВКА. Как си държи ръцете. . . като че отива на черква.

Албена, последвана от тълпата, иде по-близо.

КЕРАНИЦА. Изменила се. . .

МАРИНИЦА. Пребледняла . . .

САВКА. Боже, колко е хубава!

МАРИНИЦА. Плакала е.

САВКА. Горката Албена! *(Плаче.)*

КЕРАНИЦА. Горката. . .

Албена и стражарите пристъпват по-напред, всички мъже и жени, наедно с групата на Мариница, остават назад. За миг всички мълчат.

БАБА МИТА. Мари, Албено, мари, дъще, какво направи, Албено?

ГЛАСОВЕ. — Ах, Албено, Албено!
— Къде отиваш, Албено?
— Албено! Албено!

Глъчка разбъркани гласове, проплакват жени.

АЛБЕНА *(спира се, обръща се на една страна; високо)*. Бабо Мито, прощавай! *(Обръща се на другата страна.)* Бульо Маринице, Тодорке, Савке, прощавайте! Сбогом ви на всички!

Някои жени се разплакват с глас. Всички се трупат към Албена и стражарите с мъка ги задържат, като постоянно викат: «Назад! Назад!»

АЛБЕНА *(спира се пак)*. Прощавайте! Млада съм, сгреших. Прощавайте!

По-силен плач между жените, всички още повече се стремят към Албена.

СТРАЖАРИТЕ. Назад! Назад!

ГЛАСОВЕ. — Тя не е крива!
— Сенебирски. . . той уби Куцара.
— Не е Албена. Тя не е крива.
— Тя нищо не е направила.
— Албена! Албена. . .
— Тя не е. . . от малка я знаем.

СТРАЖАРИТЕ. Назад! Назад!

ГЛАСОВЕ. — Пуснете я! Тя не е крива.
— Ще я вземем, пуснете я!
— Дайте ни я. . . Оставете я!

СТРАЖАРИТЕ. Назад! Назад!

ГЛАСЪТ НА ДЯДА ВЛАСЯ *(нейде изотзад, дето се размахва тоягата му)*. Момчета, дръжте, не я давайте! Какво е селото без Албена!

СТРАЖАРИТЕ. Назад! Назад!

Тълпата се притиска все повече. Стражарите заплашват, че ще стрелят. Тълпата отстъпва назад, остава празно място около Албена. Тя се спира.

АЛБЕНА. Сгреших. Прощавайте! *(Заплаква.)*

Воденицата спира — димът не бие горе в комина, шумът от камъните утихва. Появява се Нягул, тича, проправя си път между множеството и върви право към Албена.

ГЛАСОВЕ. — Къде отива тоя?
— Къде бързаш, Нягуле?
— Я гледай го. . . Нягула гледай! . . .
— А-а!

НЯГУЛ (*дохожда до Албена, застава до нея и с двете си ръце хваща нейната ръка*). Албено!

СТАРШИЯТ СТРАЖАР (*на Нягула*). Какво правиш ти? Я се махай оттам!

НЯГУЛ (*изправя се, гледа го през рамо*). Няма да се махна. Аз убих Куцара!

СТАРШИЯТ СТРАЖАР. Какво, какво?

НЯГУЛ (*още по-твърдо*). Аз убих Куцара!

Не всички още са разбрали какво става. Глъчка.

ГЛАСОВЕ. — Какво каза? Какво каза?
— Той убил Куцара!
— Нягул убил Куцара!
— Кой? Нягул ли?
— Самичък каза.

КМЕТЪТ МАРИН (*излиза напред*). Мълчете бе, хора! Мълчете. (*Настъпва тишина.*) Господин старши, чакайте. . .

ГАВРИЛ (*гледа към Нягула*). Той не е! Той лъже! Да се махне оттам! Да не стои там!

СТАРШИЯТ СТРАЖАР. Стой настрана. Ще те арестувам пак. . .

КМЕТЪТ МАРИН. Господин старши, моля, почакайте. Как тъй. . . Нягул. . . всички го знаем, честен чиляк е. . . Нягуле, кажи, че не си, Нягуле!

ГАВРИЛ. Той не е! Той лъже! (*Иска да се хвърли върху Нягула.*) Да се махне оттам!

ГАВРИЛИЦА. Гавриле, що правиш, Гавриле. . . Моля ти се. . . Гавриле. . .

ГЛАСОВЕ. Нягулица! Нягулица иде!

(Объркана, изплашена, без да разбира какво става, Нягулица дотичва, излиза напред и плахо се взира в Нягула и в Албена.

НЯГУЛИЦА. Какво има? Какво стана?

КМЕТЪТ МАРИН. Господин старши. . .

СТАРШИЯТ СТРАЖАР. Стойте настрана. *(На Нягула.)* Още веднъж те питам: ти ли уби Куцара?

НЯГУЛ. Аз!

НЯГУЛИЦА *(плахо)*. Нягуле!

СТАРШИЯТ СТРАЖАР *(на Албена)*. Право ли казва?

АЛБЕНА *(кимва с глава и заплаква)*.

Смайване. Тишина.

НЯГУЛИЦА *(ужасена)*. Нягуле!

Завеса

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Милионерът

КОМЕДИЯ В ЧЕТИРИ ДЕЙСТВИЯ

ЛИЦА

МАСЛАРСКИ, чифликчия, председател на училищното настоятелство
Г-ЖА МАСЛАРСКА, жена му
ЕВГЕНИЯ, дъщеря им
Д-Р ХРИСТО КОНДОВ, ветеринарен лекар
БУБЕВ, прошенописец, училищен настоятел
КОКИЧКОВ, пенсионер, училищен настоятел
ФЪРГОВ, учител
Г-ЖА ФЪРГОВА, жена му
ЛЮБЕНОВ, учител по пеене
ЧУНЧЕВ, банков чиновник
ХРИСТИНА, учителка
ФАНКА, учителка
ЛАЗАРИНКА, слугиня у Масларски

Действието става в един малък град в Североизточна България в наше време.

Първо действие

Трапезария в къщата на Масларски. Вляво разтворен прозорец, който гледа към улицата, в дъното и по̀ към дясно — врата към друга стая. Голяма маса, покрита с бяла покривка, картини по стените, между които един голям портрет на Масларски. Около масата седят: Масларски, вляво от него — Бубев и Кокичков, вдясно — Фъргов, Любенов, Фанка и Христина стоят прави малко по-настрана. Бубев и Кокичков четат вестници.

МАСЛАРСКИ. Г-да, да започваме. Елате, моля ви се, по-наблизо. Бай Таско, Бубев, оставете вестниците сега. . . Г-це Фанке, г-це Христино, заповядайте, седнете по-близо, ще започваме.

ХРИСТИНА. А Чунчев? Няма ли да го чакаме?

МАСЛАРСКИ. Чунчев не доде, какво да му правим. Няма да го чакаме повече, кой знай къде се е заплеснал. Ако доде — хубаво, ако не — ще свършим работата си и без него. Заповядайте, седнете. . . Г-це Фанке, седнете вие тука. . . и вие, г-це Христино. Любенов, седнете пък вие там. Ха̀ така. . .

ФЪРГОВ (*поглежда часовника си*). Да почваме, че аз бързам. Работа имам.

КОКИЧКОВ (*снема очилата си, сгъва вестника и го туря в джеба си*). В Китай пак се бият. Събуждат се синковците. Леле-мале, кога ли тая жълта опасност ще връхлети и върху нас.

БУБЕВ (*също сгъва вестника си*). Каква жълта опасност?

КОКИЧКОВ. Китайците и японците, цялата монголска раса. Петстотин милиона народ са. Ще скочат един ден да се нахвърлят върху Европа, та прах и пепел ще ни направят.

МАСЛАРСКИ (*прав*). Оставете политиката сега, друга работа имаме. И тъй, г-да, пристъпвам направо към целта — аз, както ме знайте, съм стар военен и не обичам дългите речи. Не обичам заобикалките. (*Тържествено.*) Г-да! И нашият малък провинциален град се събужда от петвековния си летаргически. . . пардон, мене умът ми пак отиде във военните работи. . . Искам да кажа, че и нашият град се събужда, и в него захващат да стават хубави работи. Г-да. . . млади и симпатични госпожици и кавалери от нашия град, нашата златна младеж, тъй да се рече, са решили да основат музикално дружество и са го нарекли «Кавал». Какво хубаво име, г-да! Какво чисто българско име! Аз, като председател на училищното настоятелство. . .

БУБЕВ (*тихо*). Вятър!

МАСЛАРСКИ (*изглежда строго Бубева*). . . . Аз, като председател на училищното настоятелство, прегръщам тая идея, ръкопляскам ѝ, одобрявам я. Музиката, г-да, е нещо величествено. Музиката облагородява човека, разпалва го, възнася го, тъй да се рече. Знам го по собствен опит. Аз, г-да, когато бях военен, на връщане от учение, като викнех на ескадрона: «Запявай!» — и момчетата запееха, такова настроение ни обземаше, г-да, не моя ви описа. И не само нас, хората, но и конете, конете, макар животни, но и те, знайте, започваха ей тъй да подскачат, като че танцуват. . . А! г-да! Музиката е нещо величествено! Аз, като председател на училищното настоятелство. . .

БУБЕВ (*по-високо*). Вятър! Вятър! . . .

МАСЛАРСКИ (*сърдито*). Бубев, какво искаш да кажеш?

БУБЕВ. Искам да кажа туй, че училищното настоятелство няма работа тука.

МАСЛАРСКИ. Има.

БУБЕВ. Няма.

МАСЛАРСКИ. Има. Аз пък казвам, че има. Аз такова. . . аз вземам дружеството само за повод, за да извлека аргумент в полза на една идея, защото. . . *(гордо, с патос)* и музикалните дружества могат да бъдат предмет на благородни идеи. . .

БУБЕВ. Дрън, дрън. . .

ФАНКА и ХРИСТИНА. Ай! *(Смеят се.)*

КОКИЧКОВ. Бубев, тук има дами!

МАСЛАРСКИ *(след като изглежда продължително Бубева)*. Бубев! Ти като опозиционер влезе в училищното настоятелство и опозиционер искаш да бъдеш навсякъде. Забрави поне сега, че имаш насреща си човек на днешното правителство. Не партизанствувай!

БУБЕВ. Не партизанствувам аз. Казвам, че училищното настоятелство няма работа тука. Дружеството «Кавал» е частна работа.

МАСЛАРСКИ. Нека каже и той, нека. Кажете, г-н Любенов?

ЛЮБЕНОВ *(смутен, почуква камертона си и приглажда с ръка косата си)*. Целта на дружеството «Кавал» е да изрови от забрава едно скъпо имане — народната песен. . .

БУБЕВ. Вятър! Имането е пари, г-не, а песента си е песен!

ЛЮБЕНОВ. Хорът на дружеството ще разучва хубави народни песни, ще дава концерти. . .

МАСЛАРСКИ. Великолепно! Великолепно!

ЛЮБЕНОВ. Дружеството има и нравствена цел: ще гледа да създаде такива условия, че членовете му да се сближат. . .

БУБЕВ (*прекъсва го*). Какво ми приказвате вие! Всичко туй не ми трябва мене!

МАСЛАРСКИ. Как така? Нали обясняваме целта. . .

БУБЕВ. Не ща приказки аз! Ако сме решили да изпращаме децата си, т. е. дъщерите си, искам да знам с кого ще се събират там, кои ще влязат в това дружество. Туй ми кажете вие. . .

МАСЛАРСКИ. Значи, искаш да знаеш кои ще бъдат членове на дружеството, тъй ли?

БУБЕВ. Да.

МАСЛАРСКИ. Ами че тъй кажи бе, брате!

КОКИЧКОВ. Поддържам Бубева. Нека ни се каже кои ще бъдат членове.

ХРИСТИНА. Сега пък друго. Колко време изгубихме!

МАСЛАРСКИ. Че и ти не си ли училищен настоятел? Защо си дошел тогава?

БУБЕВ. Аз не съм дошел като училищен настоятел. Аз нямаше и да дода, но. . . Откакто се е заговорило за туй дружество, дъщеря ми е подлудила майка си, а майка ѝ — мене. Затуй додох. Но ако трябва да си кажем мнението, ще го кажем като бащи, а не като училищни настоятели.

КОКИЧКОВ. Да, като бащи. Право казва Бубев.

МАСЛАРСКИ. Именно, именно! Да, да, да. . .

БУБЕВ. Щом сме решили да изпращаме там децата си, т. е. дъщерите си, искам да знам какво ще бъде туй дружество, какво ще се работи там. Туй ми кажете вие. . .

МАСЛАРСКИ. Значи, искаш да знаеш целта на дружеството. Тъй ли?

БУБЕВ. Да.

МАСЛАРСКИ. Ами че тъй кажи бе, брате!

КОКИЧКОВ. Поддържам Бубева. Нека ни се обясни целта.

МАСЛАРСКИ. Ще ви я обясня, ще ви я обясня. Само туй искайте вий. . . ще ви я обясня. . . (*Тържествено.*) Г-да! Целта на дружеството «Кавал» е цел величествена, е цел възвишена. . . Дружеството «Кавал», г-да, има за цел. . . има много хубава цел. . . но, чакайте! Ето г-н Любенов, той ще управлява хора на дружеството, той по-добре ще обясни целта на дружеството. Кажете, г-н Любенов.

ХРИСТИНА. Но вие обяснихте вече. . . целта е ясна, няма какво да се обяснява повече.

МАСЛАРСКИ. Г-н Любенов, кажете имената на членовете.

ЛЮБЕНОВ (*почуква камертона си, приглажда косите си*). На първо място имаме. . . с госпожиците ли да почна или с господата?

ХРИСТИНА. Разбира се, с госпожиците.

ФАНКА. Не с нас, не с нас. Любенов, после нас. . .

МАСЛАРСКИ (*галантно*). Дамите имат първенство, г-це.

БУБЕВ. Дамите не ме интересуват мене. Оння приятели искам да видя аз, мъжете, тях ми дайте вие мене. Кажете им имената.

ЛЮБЕНОВ. На първо място имаме. . . Чакайте, аз имам списък.

МАСЛАРСКИ. Тъй ли? Още по-хубаво тогава. Четете списъка!

ЛЮБЕНОВ (*изважда списъка от джеба си и чете*). На първо място имаме. . . (*Смущава се.*)

ХРИСТИНА (*като посочва Любенова*). Г-н Любенов!

ФАНКА и ХРИСТИНА. Приема се! Приема се! (*Ръкопляскат.*)

ЛЮБЕНОВ (*смутен, покланя се; после чете*). Йосиф Чунчев, банков чиновник. . .

ФАНКА и ХРИСТИНА. Приема се! Приема се!

МАСЛАРСКИ. Вие, г-н Бубев, какво ще кажете?

БУБЕВ (*кима одобрително с глава*).

МАСЛАРСКИ. Приема се. По-нататък.

ЛЮБЕНОВ (*чете*). Никола Сапунджиев, адвокат.

КОКИЧКОВ. Младото, с остриганата глава ли? Отворено момче, способно момче. Една година как адвокатствува — и пари направи, пари. . .

МАСЛАРСКИ. Добре, добре. Приема се. По-нататък.

ЛЮБЕНОВ. (*чете*). Иван Мандовски, агроном.

КОКИЧКОВ. И той ли? Много е пълен.

ХРИСТИНА. Че какво като е пълен, г-н Кокичков?

КОКИЧКОВ. Бях, когато се теглй на Гергьовден, 96 килограма доде. . .

ХРИСТИНА и ФАНКА. Ау!

МАСЛАРСКИ. Нищо, че бил пълен. В музиката туй се цени. (*На другите.*) Пълният човек, знайте, събира повече въздух, има сила. . . Добре, добре, приема се. По-нататък.

ЛЮБЕНОВ (*чете*). Д-р Христо Кондов.

МАСЛАРСКИ. Кой? Ветеринария ли?

КОКИЧКОВ. Конския доктор?

ФАНКА и ХРИСТИНА. Г-н Кокичков! (*Смеят се.*)

МАСЛАРСКИ. Тоя човек не ми се харесва. Не, не може. Аз мисля, че не бива да се приема.

БУБЕВ. Защо? Аз пък казвам, че трябва да се приеме. Докторът е млад, интелигентен.

ХРИСТИНА. Да, г-н Бубев, но е горделив. Той не дружи с нас, отбягва ни.

ФАНКА. Знае само да се присмива. Такъв един. . . лош!

ЛЮБЕНОВ. Собствено. . . За г-н доктора мненията се разделят. Едни са за неговото приемане, други против. Аз сам мисля, че докторът не е твърде музикален, няма глас. . .

КОКИЧКОВ. Мече като коте. Глас. . . ако е за глас, глас има, например, Митю Караколев,

ловецът. Когато вика на копоя си в Иланлъшката гора, чува се чак в Каралез, на десет километра.

МАСЛАРСКИ. Ех и ти, бай Таско! Тук за музикален глас става дума — зайци няма да ловим! *(Към другите.)* Не, г-да, вижте, докторът е от два месеца в нашия град, но не можа, знайте, да се сближи с гражданите, да спечели симпатиите им. Особен човек. Понякога ще те срещне — засмян, любезен, а понякога — уж те гледа, а не те вижда, гледа нейде над главата ти. Или пък ще примижи, примижи, като че не човек гледа пред себе си, а муха! Не, тъй не може то!

КОКИЧКОВ. И все сам ходи — по баирите, по лозята се скита. Тоз човек май не е с всичкия си. . .

МАСЛАРСКИ. И, знайте, оплаквания има. Туй млекари, сиренари и касапи — съсипал е хората да им съставя актове и да им конфискува стоката. Може ли?

БУБЕВ. Докторът постъпва съгласно законите. Аз настоявам да се приеме!

МАСЛАРСКИ. Бубев, ти може да си на особено мнение, но аз виждам, че всички тук са единодушни. *(Възбудено.)* Млад, интелигентен! Добре, но в такъв един малък провинциален град, с чисти, тъй да се рече, патриархални нрави, такова едно държане, като държането на тоя господин. . . Не, не може! Това не може!

БУБЕВ. Казах: докторът ще се приеме!

МАСЛАРСКИ. Аз не мога, аз, знайте, съм възмутен. Жена ми е на същото мнение. Казал съм, знайте, на дъщеря си, на Евгения: «Да не съм те видял с него!» И знайте ли, г-да, жена ми се принуди да заведе Евгения в чифлика, само за да я отърве от нахалството на тоя господин.

БУБЕВ. Туй са лични работи.

КОКИЧКОВ. Поддържам г-н Масларски.

МАСЛАРСКИ *(все по-възбуден)*. Всяко нещо си има границите. Принудих се, знайте, да кажа на един негов приятел: кажете, рекох, на тоя доктор, когато минава покрай къщата ми, да си върви по работата и да не зяпа в прозорците, че ще изляза някоя вечер със сабята — аз имам една стара черкезка сабя — и ще го заколя.

ФАНКА и ХРИСТИНА *(смеят се)*.

МАСЛАРСКИ. Така му казах. Г-да, да свършим, кажете: д-р Христо Кондов приема ли се за член на дружеството «Кавал» или не?

ВСИЧКИ, без БУБЕВ. Не се приема! Не се приема!

МАСЛАРСКИ. Свършено е.

БУБЕВ. Добре, ще видим. Ще видим.

МАСЛАРСКИ. Г-н Любенов, четете по-нататък!

ЛЮБЕНОВ *(чете)*. Михаил Хаджи Димитров.

МАСЛАРСКИ. Кой е той?

ФЪРГОВ. На Хаджи Димитра син му, студента.

ЧУНЧЕВ *(влиза бързишката)*. Г-да, новина! Голяма новина!

КОКИЧКОВ *(скача)*. Пожар ли има? Де гори?

ЧУНЧЕВ. Няма пожар. Голяма новина, г-да!

МАСЛАРСКИ. Какво има? Каква новина?

ФАНКА и ХРИСТИНА. Казвайте, Чунчев!

ЧУНЧЕВ. Ще кажа. . . само между нас да си остане. Да не се каже, че издавам тайните на банката.

МАСЛАРСКИ. Добре де, добре, казвай.

ЧУНЧЕВ. Г-да, днес в банката се получиха три милиона и седемстотин хиляди лева. Едно сандъче банкноти.

МАСЛАРСКИ *(като ехо)*. Едно сандъче. . .

ЧУНЧЕВ. На името на — знайте ли на кого? — д-р Христо Кондов.

МАСЛАРСКИ. Кой д-р Христо Кондов?

ЧУНЧЕВ. Ветеринарния.

Всички се гледат, учудени. Бубев се усмихва.

МАСЛАРСКИ. Не може да бъде.

ЧУНЧЕВ. Сам директорът ни каза. Докторът получил наследство. Сега в града го поздравяват, а той се засмял, зарадвал се.

Мълчание. Бубев се усмихва.

МАСЛАРСКИ. Да нямаш грешка?

ЧУНЧЕВ. Никаква грешка.

БУБЕВ *(злъчно усмихнат)*. Изпратили го в гората да го изядат мечките, а ето го че се връща с две мечета под мишница. . .

МАСЛАРСКИ *(разхожда се)*. Виж ти работа. . . гледай ти работа. . . Ама че я свършихме и пий. *(Вдъхновено.)* Г-да, знайте ли какво? Предлагам д-р Христо Кондов да бъде приет за член. . . Не, г-да, предлагам д-р Христо Кондов да бъде прогласен за почетен председател на д-вото «Кавал».

ВСИЧКИ *(без Бубев)*. Приема се! Приема се! *(Ръкопляскат.)*

БУБЕВ. Не може! Аз не съм съгласен!

МАСЛАРСКИ. Както щеш.

БУБЕВ *(става)*. Протестирам. Тук се внася партизанство. Как така — одеве не го искахте, а сега го приемате. . . Значи, богат човека, дайте да го вземем на своя страна. Аз такива работи не мога да търпя, аз си отивам. Сбогом! *(Обръща се.)* На тоя «Кавал» вий сега ще му чуйте гласа! *(Излиза.)*

МАСЛАРСКИ. Я го оставете. . . него ще слушам аз. Работата е сериозна, г-да. Един богат човек, един милионер може да бъде полезен за обществото. Може, знайте, да подари нещо за черква, за училище. Как така! . . .

ХРИСТИНА. Докторът е най-хубавия ни кавалер!

ФАНКА. Такъв елегантен!

МАСЛАРСКИ. Разбира се.

КОКИЧКОВ. И не е толкоз лош гласа му.

МАСЛАРСКИ. Глас като звънец — какво приказваш! Три милиона и седемстотин хиляди лева! Пари е туй!

ЧУНЧЕВ. Не разбирам какво става.

МАСЛАРСКИ. Г-да, много хубаво стана, че си поправихме грешката. Хубаво стана, много хубаво стана. Аз съм доволен.

ФЪРГОВ *(гледа часовника си)*. Аз бързам, работа имам. *(Поглежда през прозореца.)* Ето докторът минава!

МАСЛАРСКИ. Тъй ли? Я го повикай, повикай го! *(Отива до прозореца.)* Докторе! Докторе! Елате, моля ви се, за малко, елате, ще ви кажа нещо много важно. Минете през двора и надясно. . . Чакайте, аз ще дода. . . *(Към другите.)* Той като че го е страх да доде, нали бях го посплашил малко със сабята. . .

ХРИСТИНА. Аз ще ида да го посрещна.

МАСЛАРСКИ. Идете, г-це! Посрещнето го, доведете го! *(След като Христина излиза.)* Г-да, моля ви да бъдете любезни към доктора. Правете се, че не знаете нищо — за милионите де. . . Главното, бъдете любезни. . . Аз сам ще гледам да загладя миналото. Докторът е прекрасен човек.

ХРИСТИНА *(влиза с д-р Кондов)*. Ето го г-н доктора!

МАСЛАРСКИ. О, докторе! Добре дошел! Поздравлявам ви, докторе! Честито!

ВСИЧКИ. Честито, докторе!

Д-Р КОНДОВ *(носи нещо загърнато в книга, прилича да е бутилка)*. Какво ми честитите, г-да? Не разбирам. . .

МАСЛАРСКИ. Току-що ви избрахме за почетен

председател на музикалното дружество «Кавал». Поздравлявам ви, докторе. Честито!

ВСИЧКИ. Честито, докторе!

Д-Р КОНДОВ. Но, г-да. . .

МАСЛАРСКИ. Никакво но, докторе. . .

Д-Р КОНДОВ. Това е тъй далеч от моята професия.

МАСЛАРСКИ. Докторе, професията си е професия, а музикалното дружество е за свободното време. В дружеството «Кавал», докторе, влиза най-отбраното общество. Ето г-ца Фанка, г-ца Христина. . .

ФАНКА. И г-ца Евгения. . .

МАСЛАРСКИ. Да, и дъщеря ми. И други дами и кавалери. Най-избрано общество, докторе.

Д-Р КОНДОВ. Щом толкоз настоявате, приемам.

МАСЛАРСКИ. Браво, докторе! Аз тъй се и надявах!

ХРИСТИНА. Само вий можете да бъдете председател, докторе. Никой друг!

Д-Р КОНДОВ. Не знам. . . Но щом толкоз настоявате, приемам. . .

МАСЛАРСКИ. Свършено е! Свършено е! Да не приказваме повече за това. Но седнете, докторе! Седнете, г-да! *(Всички сядат. Масларски остава прав.)*

МАСЛАРСКИ. Сега, както му е обичая, да се почерпим. Аз, знайте, като че съм предвиждал — турих да се изстуди малко бира! *(Звъни; дохожда слугинята.)* Донеси бирата! По-скоро! И чаши. . . Чакай! *(Брои гостите.)* Осем чаши, по-скоро! *(Към другите.)* Ще извинявате, че ще се разпореждам сам. В къщи няма никой.

ХРИСТИНА. Къде е госпожата, г-н Масларски?

МАСЛАРСКИ. На чифлика е.

ФАНКА. А Евгения?

МАСЛАРСКИ. И тя е там. Заради нея отидоха. Знай-

те, докторе, не е за друго, а тъй, да промени малко въздуха. На чифлика все е друго.

Д-Р КОНДОВ. Хубав чифлик имате, г-н Масларски.

МАСЛАРСКИ. Хубав е. Аз, докторе, едно време бях военен, сега съм земеделец. Рало и меч — това е моя девиз. Да, чифликът ми е хубав. И, главното, близо е, има-няма пет километра от града. Когато искаш, иди, когато искаш, се върни. *(На слугинята, която влиза с бира и чаши.)* Дай тука! Сложи ги тука! *(Пълни чашите и продължава.)* Собствено, чифликът е на сина ми, на Ивана. Аз, докторе, обичам обществената борба, дори отсега нататък още повече. Утре държа първата си предизборна реч и слагам кандидатурата си за кмет. Хвърлям се в най-дълбокото. Заповядайте! *(Поднася чашите на дамите и на доктора.)*

ВСИЧКИ. Наздраве, докторе!

МАСЛАРСКИ *(прави знак с ръка)*. Чакайте! . . . *(Тържествено.)* Г-да, днес дружеството «Кавал» получи, тъй да се рече, живот и кръщение. Нека под председателството на г-н д-р Христо Кондов дружеството да цъфти и преуспява за слава и чест на отечеството. . . пардон, мене умът ми пак отиде във военните работи — т. е. за слава и чест на нашия малък провинциален град. Наздраве, докторе!

ВСИЧКИ. Наздраве, докторе! *(Пият.)*

МАСЛАРСКИ. Но седнете, докторе. Седнете, г-да.

ФЪРГОВ и ЛЮБЕНОВ *(тръгват да излизат)*. Довиждане!

МАСЛАРСКИ. Къде?

ФЪРГОВ. Отиваме до училището, работа имаме.

МАСЛАРСКИ. Добре. . . Но слушайте. Вие, г-н Любенов, ще приготвите точен списък на членовете на дружеството. А вие, г-н Фъргов, направете едно обявление за гражданите — кажете, че е основано такова и такова дружество, под пред-

седателството на д-р Христо Кондов и пр., и пр. Само тъй, нещо по-пламенно, нещо като прокламация. Свободни сте сега.

ФЪРГОВ и ЛЮБЕНОВ. Довиждане!

МАСЛАРСКИ. Чакайте да поседна и аз. *(Сяда.)*

КОКИЧКОВ *(който седи срещу доктора)*. Докторе, четохте ли тазсутрешните вестници? В Китай пак се бият. Какво мислите вие, докторе, за жълтата опасност?

МАСЛАРСКИ. Ех и ти, бай Таско! Остави таз жълта опасност. *(Смеят се.)*

Д-Р КОНДОВ *(усмихнат)*. И аз открих една жълта опасност.

МАСЛАРСКИ. Опасност? Каква опасност? *(Като вижда, че докторът разгъва бутилката.)* Какво е това, докторе? Бира?

Д-Р КОНДОВ. А, не. Туй е от моята специалност. Бира? Не е бира. Туй е нещо опасно.

МАСЛАРСКИ. Отрова?

Д-Р КОНДОВ. По-лошо от отрова. Нещо страшно. Тук, в това шише, е затворена самата смърт.

КОКИЧКОВ. Динамит?

Д-Р КОНДОВ. Не, вода. Вода, пълна с микроби. Най-опасната зараза.

МАСЛАРСКИ. Но, докторе, как. . .

Д-Р КОНДОВ. Ще ви обясня. Още щом додох, забелязах, че в махалата до панаиря има болест по добитъка. Там има две чешми — горчивите чешми, както ги казват. Добре, че хората не пият от тях, но пък си поят добитъка там. Реших да изследвам тая вода. Ходих над лозята, около гробищата и забелязах, че водопроводът е развален и в него се втича нечиста вода Ето от тая нечиста вода съм взел тука. Взех я веднага след дъжда, мътна като бира.

МАСЛАРСКИ. Интересно. Защо не я занесете на кмета?

Д-Р КОНДОВ. При него отивах. И знаете ли какво намерих? В една капка само от тая вода, турена под микроскоп, се виждат да бъкат милиарди микроби. Страшно нещо! Да можете да видите само как изглеждат. Едни с изпъкнали очи, като паяци, с назъбени челюсти, като триони. Други като ахтоподи с дълги пипала и на върха на тия пипала — куки, остри като въдици. Трети. . .

ХРИСТИНА. Ах, докторе! Стига, стига, че ме е страх!

ФАНКА. Ах, страх ме е! Докторе, недейте. . .

КОКИЧКОВ. Оставете, докторе. Ще сънуваме тия страхотии. С триони и с куки, а? Че то също като в пъкъла.

МАСЛАРСКИ. Ето какво нещо е науката. Науката е сила. Науката е нещо величествено. Аз ви поздравлявам, докторе, работете. Едно време старите доктори я караха през просото. Никакъв микроскоп. Микроби ли? Като биволи да са, пак нямаше да ги видят. А ето сега. . . поздравлявам ви, докторе. Виждам, че залягате, работите.

Д-Р КОНДОВ. Благодаря, г-н Масларски. Много ме хвалите.

МАСЛАРСКИ. Не, казвам истината. Работете, работете, докторе. Работете за науката, но не забравяйте и дружеството «Кавал». Дружеството трябва да преуспява, да напредва.

КОКИЧКОВ. Само да не стане като едновремешното наше дружество.

МАСЛАРСКИ. Кое ваше дружество?

КОКИЧКОВ. Не помниш ли? Когато бяхме млади — отколе беше то — основахме дружество «Френска реч» — тогаз френският език беше на мода. Парле ву франсе? Коман-са-ва-тил? Комси, комса. . .

ХРИСТИНА. А, г-н Кокичков! Докторе, чувате ли? Г-н Кокичков говори френски.

КОКИЧКОВ. Оттогаз ги зная тия. Основахме дружеството и какво стана? След първата седмица се ожениха две двойки.

Д-Р КОНДОВ. От членовете ли?

КОКИЧКОВ. Да.

ХРИСТИНА. А, от членовете? Ожениха се?

КОКИЧКОВ. Да. На другата седмица се ожениха още две двойки, после още две и т. н. И най-после. . .

МАСЛАРСКИ. Дружеството се разтури! *(Смее се.)*

КОКИЧКОВ. Да, разтури се.

Д-Р КОНДОВ *(смее се)*. Да не стане тъй и с «Кавал»?

МАСЛАРСКИ. Защо не пък? Ако председателят даде пример.

ХРИСТИНА. Разбира се! Ако председателят даде пример.

Д-Р КОНДОВ. Моля, моля. . .

МАСЛАРСКИ. Защо не. Такъв млад, интелигентен момък.

КОКИЧКОВ. И богат. . .

Д-Р КОНДОВ. И богат?

КОКИЧКОВ. Милионер. . .

ХРИСТИНА *(като заплашва доктора с пръст)*. Знаем ние, докторе, знаем! Няма защо да криеш.

ЧУНЧЕВ *(който досега тихо е приказвал с Фанка, прави мълчеливи знакове да не казват)*.

Д-Р КОНДОВ. А! Искате да кажете за скромната сумица, която е получена на мое име в банката?

ЧУНЧЕВ. Ний нищо не знаем. Не сме чули. . .

Д-Р КОНДОВ. Поздравиха ме барем десет души, докато дода дотука. Е, какво да правя, като имам богат чичо в Америка. Но туй е дребна работа.

КОКИЧКОВ. Хубава дребна работа! Я ми дай ти мене такива дребни работи. . .

МАСЛАРСКИ. Г-да, в лични работи няма какво да се намесваме. Кой колко пари има, това е негова работа. Ний да си гледаме обществените работи. Обществените работи — това е важното. *(Става и започва да се разхожда.)* Аз, г-да, съм доволен, всички трябва да бъдем доволни. Аз, като председател на училищното настоятелство, мисля, че съм си изпълнил дълга: построих ново училище — туй новото училище, при казармите, — увеличих училищните приходи, имахме вечерни курсове, дадоха се 18 представления. Това е все нещо, г-да. Утре в зала «Съединение» аз ще държа първата си предизборна реч и слагам кандидатурата си за кмет. Защото какви управници, какви кметове имаме сега? Ха, докторът ни каза: потънали сме в микроби, микроби бъкат навсякъде — с куки, с триони. . . Нали тъй, докторе?

Д-Р КОНДОВ. Не, г-н Масларски. Аз казах само, че водата на горчивите чешми не е чиста. Но тя не се пие.

МАСЛАРСКИ. Все едно, докторе, все едно. Микробът не е като врабче, тия невидими врагове са навсякъде. Не, г-да, казвам ви, нямаме никаква управия, никаква общинска политика. А аз, г-да, имам широка програма, величествена програма. Но аз чакам подкрепа преди всичко от вас, от младите.

ЧУНЧЕВ. Ние сме с вас, г-н Масларски.

ХРИСТИНА и ФАНКА. И ние! И ние!

МАСЛАРСКИ. Благодаря, благодаря. Когато интелигенцията, златната младеж, тъй да се рече, е зад мене, чувствувам, г-да, че ми никнат крила. Чудеса могат да се направят в тоя град, нова ера ще настъпи. Дружеството «Кавал» е първата стъпка. Докторе, вие ще видите какво ще стане·

След месец-два всички ще пеят, целият град ще пее, и стари, и млади ще пеят. Народни песни, само народни песни! Ах, г-да, знайте ли, че и на мене страшно ми се пее! Я да изпеем нещо, г-да, нà, ние сме цял хор, да изпеем нещо. Хайде!

ХРИСТИНА. Рано е, г-н Масларски.

ФАНКА. Не сме правили още репетиции.

МАСЛАРСКИ. Добрите певци и без репетиция пеят. Да изпеем, например, «Хубава си, моя горо!» — Хайде, г-да!

Откъм улицата се зачуват звънци и трясък на кола. Всички се ослушват. Колата изведнъж спира пред къщата на Масларски.

МАСЛАРСКИ. Жена ми. . . *(Всички скачат на крака.)*

ХРИСТИНА. Г-жа Масларска! Ами сега? Я вижте какво сме направили!

ФАНКА. Да си ходим. Хайде да си ходим.

МАСЛАРСКИ. Моля, моля, господа. . . защо бързате. Жена ми иде, няма нищо. . . нека ви види и тя. . . *(Спуща се и набързо оправя покривката на масата, чашите, понарежда столовете.)*

ХРИСТИНА. Хайде да си ходим. Докторе, ще додете с нас.

Д-Р КОНДОВ. Но аз имам работа.

ХРИСТИНА. Не, докторе, ще додете с нас. Ще идим на бирария, ще идим в Гази-боба. Вие сте наш председател!

МАСЛАРСКИ. Постойте, г-да, постойте. Няма нищо.

ХРИСТИНА. Да вървим, докторе.

ФАНКА. Елате, докторе.

ХРИСТИНА. Ще вземем и Любенов. Да вървим. Г-жа Масларска е уморена.

МАСЛАРСКИ *(все още поправя нещо)*. Никак не е уморена. Моля, не се безпокойте.

Вратата се отваря; показва се г-жа Масларска. Мълчание.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Аа! Гости!

ХРИСТИНА. Пълна къща с гости, г-жо. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Много ми е приятно. Че къде сте станали, или бягате от мене? Че поседнете де!

ХРИСТИНА. Но ние бяхме станали вече.

КОКИЧКОВ. Няма защо да ви безпокоим, г-жа. Ние ще си излезем.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Е, щом не искате. Вярвам поне, че моя мъж се е отсрамил. Той, като остане сам, знае да се разпорежда. . .

МАСЛАРСКИ (*смее се принудено*). Е, да, да. . .

ХРИСТИНА. Довиждане, г-жо!

ВСИЧКИ. Довиждане, г-жо!

Д-Р КОНДОВ. Довиждане, г-жо!

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*изглежда доктора строго, някак отвисоко и едвам му кима с глава*).

МАСЛАРСКИ (*изпраща гостите до вратата и се връща*).

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*без да е променила мястото и позата си, строго*). Какво е туй? Бира! Гости!

МАСЛАРСКИ. Дафинке, виж какво. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*по-сърдито и по-високо*). На какво прилича туй?

МАСЛАРСКИ. Дафинке. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Моята къща кръчма ли е?

МАСЛАРСКИ. Дафинке. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Моята къща хан ли е?

МАСЛАРСКИ. Дафинке, чакай, ще ти обясня.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Никакви обяснения.

МАСЛАРСКИ. Основахме дружеството «Кавал».

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не ми трябват мене ни гайди, ни кавали. Мълчи! Мълчи! И оня, докторът,

виждам го тука. Как е посмял тоя никаквик да прескочи прага на къщата ми?

МАСЛАРСКИ. Чакай, Дафинке, новина има. Голяма новина. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Мълчи! Не те е срам! Събрал човека жени, момичета. . . Я си виж белите коси! Син колко тебе имаш. Ще ме замайва пък. . . Новина!

МАСЛАРСКИ. Дафинке, слушай.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Мълчи, мълчи! (*Не му позволява да говори.*)

МАСЛАРСКИ (*извардва един момент, високо*). Три милиона!

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*гледа го учудено*).

МАСЛАРСКИ (*още по-високо*). Три милиона и седемстотин хиляди лева!

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*тихо, зачудена*). Какви три милиона. . .

МАСЛАРСКИ. Седни, седни. Седни ще ти кажа. Седни.

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*сяда*).

МАСЛАРСКИ. Знаеш ли, Дафинке, ние бяхме се събрали, за да основем дружеството «Кавал».

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Остави тоз «Кавал»!

МАСЛАРСКИ. Дохажда Чунчев и казва: в банката, казва, се получиха три милиона и седемстотин хиляди лева на името на д-р Христо Кондов.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Кой д-р Христо Кондов?

МАСЛАРСКИ. Ветеринарния.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не може да бъде!

МАСЛАРСКИ. Вярно е, вярно е. Затуй и съмнение не може да има. Целият град го знае, всички поздравляват доктора. Наследство получил. Сам той призна.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. А пък аз го мислех гол като фурка. Сега разбирам. Разбирам защо бяха се

налепили около него. Е, ти какво мислиш да правиш?

МАСЛАРСКИ (*разхожда се*). Аз ли? Аз, като председател на училищното настоятелство, мисля тъй да вляза под кожата на доктора, да го предразположа, та да подари нещо я за училището, я за читалището. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ти си луд! Ти ум нямаш в главата си. . .

МАСЛАРСКИ (*гледа я учуден*).

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Че ти деца нямаш ли? Че ти дъщеря нямаш ли? За нея не мислиш ли?

МАСЛАРСКИ. Наистина. . . аз пък не се сетих.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Или като имаш един чифлик, мислиш, че си много богат? Чифликът е за Ивана, а за Евгения? За нея не мислиш ли?

МАСЛАРСКИ. Наистина. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. И го остави да си отиде? Да не го задържиш, да не го поканиш! Уф! Глупак! Тъпак!

МАСЛАРСКИ. Дафинке. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Остави ме. (*Замисля се.*) Те сега ще тръгнат подире му, ще го разкъсат, ще го погълнат. . . Кой няма да иска да го направи зет? (*Сърдито.*) Ах, тъй е то, когато ме няма. Всичко може да се обърне наопаки, може и къщата да изгори. . . (*Скача и започва да поправя тоалета си.*) Не, аз няма да им оставя доктора, няма да го оставя. И аз имам дъщеря! (*На Масларски.*) Върви, върви по-скоро!

МАСЛАРСКИ. Къде, Дафинке?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Върви в града. Питай, разпитвай, научи се за парите, хубаво се научи. Хайде върви! По-скоро! Аз пък ще отида на друго място. Аз зная какво ще правя. Да им го оставя ли? Да имат да земат. . .

МАСЛАРСКИ (*държи шапката и бастуня си; замислен, като че се колебае*).

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ти още тука ли си? Върви, върви по-скоро. И аз ида, върви. . .

МАСЛАРСКИ. Дафинке. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. По-скоро, по-скоро! Върви! Върви! Върви! (*Избутва го пред себе си*). Върви!

Завеса

Второ действие

Кабинет на д-р Христо Кондов — чиста стаичка на провинциална къща. В дъното — два прозореца с дръпнати на две страни бели пердета, старовремска градена печка, вляво и вдясно — врати. Писалищна маса, етажерки с книги, по стените — таблици и картини по ветеринарна медицина. Вдясно до стената — голяма маса, на нея микроскоп, епруветки, разни инструменти. Между прозорците канапе.

Д-р Кондов седи пред писалищната си маса и прелиства някакви книжа.

КОКИЧКОВ *(влиза весел)*. Тука ли си, докторе: минах насам, реках, чакай да видя какво прави нашто докторче. *(Оглежда се предпазливо.)* Нещо важно искам да ти кажа. Затуй додох.

Д-Р КОНДОВ. Нещо важно? Седнете, г-н Кокичков.

КОКИЧКОВ *(сяда)*. Не съм мигнал цяла нощ, докторе. Лежал съм с отворени очи, като заяк. Влязла ми е една мисъл в главата, не ме оставя на мира.

Д-Р КОНДОВ. Какво има, г-н Кокичков? Кажете.

КОКИЧКОВ. Ще кажа, докторе, ще кажа *(оглежда се)*, тук никой не ни чува я. . . Ще кажа. . . Но по-напред ще те питам нещо, само. . . пардон, без докачение. . .

Д-Р КОНДОВ. Моля, моля. . .

КОКИЧКОВ. Докторе, какво мислиш да правиш сега с парите си, сиреч сумата е голяма, къде мислиш да я вложиш?

Д-Р КОНДОВ (*весело*). Коя сума, г-н Кокичков? Милионите ли?

КОКИЧКОВ. Да.

Д-Р КОНДОВ. Е, ще видя, ще си помисля.

КОКИЧКОВ. Но тъй, на първо време, някой план нямаш ли?

Д-Р КОНДОВ. Нямам. Но ще видя. Може една част да раздам на бедните.

КОКИЧКОВ. Шегуваш се, докторе!

Д-Р КОНДОВ. Друга част може да похарча да направя. . . например, една фабрика.

КОКИЧКОВ (*изненадан*). Каква фабрика, докторе?

Д-Р КОНДОВ. Фабрика за човеци. Десет ще претапяме, един ще изкарваме, но като хората. . .

КОКИЧКОВ. Шегуваш се, докторе.

Д-Р КОНДОВ. Само да не доде жълтата опасност. . .

КОКИЧКОВ. Шегуваш се, докторе. Слушай, докторе, да приказваме сериозно.

Д-Р КОНДОВ. Добре, г-н Кокичков, да приказваме сериозно.

КОКИЧКОВ (*оглежда се*). Докторе, тук, в нашия град, в нашата околия, голям келепир, голяма печалба има в едно нещо.

Д-Р КОНДОВ. Кое е то?

КОКИЧКОВ. Фабрика за растителни масла.

Д-Р КОНДОВ. Защо пък фабрика за растителни масла?

КОКИЧКОВ. Върви туй нещо, докторе, нали виждам. Има едно «Олио» — вестниците са пълни с реклами за него. — жените го грабят като халва. С него готвят и блажно, и постно, и салата правят, и всичко. Върви. Такава фабрика да отворим двама с тебе, докторе. От тебе капитала, от мене труда. Съгласен ли си? Дай си

ръката! *(Протяга си ръката, но докторът не я взема и той си я прибира.)*

Д-Р КОНДОВ. Наистина. . . не е лоша мисъл.

КОКИЧКОВ. Пари има да паднат, докторе, пари. Ти от мене искай труда. Аз съм пенсионер, ама съм здрав, я зъби! *(Показва си зъбите.)* Ям като вълк. А за ходене като бъде — кон не може ме стигна. Съгласен ли си? Дай си ръката!

Д-Р КОНДОВ. Ще видя, ще си помисля. Но не е лошо. Една фабрика за растителни масла, в туй има нещо човеколюбиво. Защото по-добре е хората да ядат зеленчук, отколкото месо. Тъй ще станат по-добри.

КОКИЧКОВ. Взе думата от устата ми, докторе! Тъй е. Намират ти махана, че си конфискувал месото на касапите. Конфискувай, конфискувай! От умрял добитък салами правят, не ги ли зная аз.

Д-Р КОНДОВ. Но аз конфискувам само развалени меса, г-н Кокичков.

КОКИЧКОВ. Карай, карай! Не бой се. Нека се учат да ядат зеленчук, магаретата. Ние ще им даваме от нашата фабрика дървено масло. И фабриката ще върви, докторе, мене слушай. Като направим ония кутии и шишета, като залепим едни хубави етикети с надпис «Олио-Тасо».

Д-Р КОНДОВ. «Олио-Тасо»? Какво е туй «Олио-Тасо»?

КОКИЧКОВ. Хм. . . търговска хитрост, докторе. Има едно италианско масло, казва се «Олио-«Сасо», нашето ще го наречем пък «Олио-Тасо» — нали Тасо ми е името. Разликата е само една буква, инак е същото. И ще върви като италианското. Че какво е рекламата, докторе? — Да подхвърлиш на хората такава дума, че да се залепи на езика им. След туй — накриви си калпака и си гледай кефа!

Д-Р КОНДОВ. Както виждам, вие, г-н Кокичков, добре сте обмислили всичко.

КОКИЧКОВ. Всичко, всичко, докторе. Аз отсега като че виждам фабриката — и зданието, и куминя, всичко. Ще турим един голям надпис с големи букви *(чертае с ръка във въздуха):* Фабрика за растителни масла «Слънчоглед» на Таско Н-Кокичков и С-ие. *(Ниско.)* А туй С-ие знаеш ли що значи? Ти ще си съдружника, но само двама ще знаем.

Д-Р КОНДОВ *(усмихва се).*

КОКИЧКОВ. Съгласен ли си? Дай си ръката.

Д-Р КОНДОВ. Добре, добре, г-н Кокичков. Има време, ще поприказваме пак.

КОКИЧКОВ. Тъй, тъй, ще поприказваме. *(Още по-радостно.)* Докторе, да ти кажа ли аз тебе: една работа върви, когато се върши със свои хора. Ний ще се разберем с тебе, аз знам, че ще се разберем. Защо не додеш към нас? Тинка, дъщеря ми де, ми дума: тате, кай, като си толкоз голям приятел с доктора, защо не го доведеш у дома? Ела, докторе, ще вземем по едно сладко — — Тинка е направила сладко от френско грозде — и ще поприказваме.

На вратата се чука

Д-Р КОНДОВ. Влезте.

БУБЕВ *(влиза важен, навъсен).* Докторе, две думи искам да ви кажа.

Д-Р КОНДОВ. Заповядайте, г-н Бубев, седнете.

БУБЕВ. Няма да сядам. Докторе, отивам на зала «Съединение» да чуя речта на Масларски. Аз още там ще възразя на тоя демагог, но. . .

Д-Р КОНДОВ. То е ваша работа, г-н Бубев. . .

БУБЕВ. Масларски разправял, че вчера, когато бяхме се събрали у него зарад дружеството «Кавал», аз съм бил говорил уж и против вас, докторе, и против дружеството, против младите, против културата.

Д-Р КОНДОВ. Но, г-н Бубев...

БУБЕВ *(сърдито)*. Това е политическа интрига, докторе. Душицата на Масларски виждам тука. Идват избори и той иска да ме компрометира. . .

КОКИЧКОВ. Бубев, как можете да мислите тъй.

БУБЕВ. Мълчи! И ти си една политическа нула. *(На доктора.)* Масларски! Лъжец! Багабонтин! Аз ще му изкарам всичките кирливи ризи. Хвали се, че бил военен. Лъже. Никакъв военен не е бил, околийски началник беше и туйто. А чифликът е от жена му.

Д-Р КОНДОВ. Но, г-н Бубев, какво искате от мене?

БУБЕВ. Докторе, вие ще напишете едно опровержение. Ще го напечатаме в «Наш край». Опровержение, че аз не съм говорил против дружеството «Кавал» и пр.

Д-Р КОНДОВ. Не, това не мога да направя. Аз в политически разпри не се меся.

БУБЕВ. Ще го направите.

Д-Р КОНДОВ. Не.

БУБЕВ. Тъй ли? Разбирам. Сбогом. *(Тръгва да си излезе, но се обръща.)* Вие, г-не, може да стреляте върху ми, може да ме убиете, мене да убиете, но моята чест — не! *(Излиза.)*

Д-Р КОНДОВ. Чуден човек!

КОКИЧКОВ. Остави го. Пияница! Политическа нула. . . Чунким той не е по-голяма нула. Остави го, докторе, и той е голям месоядец. Чакай, аз ще го стигна и ще му напълня главата. *(Връща се.)* А за онуя работа, докторе, за фабриката — тайна. И да ти кажа ли, най-много се пази от Масларски. Приятел ми е, ама едни уста има, ще го раздрънка, та ще го чуят и умрелите. Не казвай никому.

Д-Р КОНДОВ. Добре, добре, г-н Кокичков.

КОКИЧКОВ. А онзи аз ей сега ще го стигна. *(Връща се пак.)* Масларски се готви да става кмет,

обещава ми нещо. Какво ще ми даде? — Служба. Или ще ме забърка в някоя далавера, та цял живот не моя се оправи. А частната работа е свято нещо. Ний пак ще приказваме, нали, докторе?

Д-Р КОНДОВ. Да, да, г-н Кокичков.

КОКИЧКОВ. Чакай сега да стигна аз онзи. Довиждане, докторе. . . *(Излиза. На вратата се чука.)*

Д-Р КОНДОВ. Влезте! *(Влизат Фъргова и Фъргов.)*

Г-ЖА ФЪРГОВА. Докторе, какви са таквиз твойте гости? Бубев го срещнахме сърдит, бай Таско пък се ухилил до уши. Комедия! *(Смее се.)* Още гости искаш ли?

Д-Р КОНДОВ. Моля, моля. Заповядайте, седнете.

ФЪРГОВ *(сяда прибрано до масата и веднага се заглежда в тавана, в картините по стените, гледа в микроскопа. Фъргова сяда на канапето).*

Г-ЖА ФЪРГОВА *(като вижда, че докторът се двоуми къде да седне).* Тук седни, докторе! Седни до мене! Знаеш ли защо сме дошле? Да ти кажем, че записахме Мичето, дъщеря ни, в дружеството «Кавал». Защо сте го нарекли пък «Кавал», докторе? С кавали ли ще свирите? *(Смее се.)*

ФЪРГОВ *(поглежда часовника си).*

Г-ЖА ФЪРГОВА. Виж го моя мъж, още неседнал, й загледа часовника си. *(На доктора.)* От пустото учителство му е останал този навик.

ФЪРГОВ. Работа имам.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Работа. . . на лозе ще ходим. Докторе, затуй сме дошле, я ставай да те водим на череши. Хубави череши имаме и родили, родили — толкоз листа нямат, колкото череши.

Д-Р КОНДОВ. Бих дошел, но. . .

Г-ЖА ФЪРГОВА. Хайде, хайде! Ще видиш и пчелите на мъжа ми. Той затуй бърза.

Д-Р КОНДОВ. Вие имате пчели, г-н Фъргов?

ФЪРГОВ. Имам няколко кошера. Система Дадан-Блат.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Уф, система! Затуй не сме видели нито капка мед. И с кокошките му е тъй.

Д-Р КОНДОВ. А, и кокошки имате?

ФЪРГОВ. Имам. Породисти кокошки имам, но. . .

Г-ЖА ФЪРГОВА *(пресича го)*. Чакай, аз ще кажа. Докторе, кокошките му са хубави, но той ги бърка. Ще ги умори да им налива лекарства в устата. И сал току ги гони да види имат ли яйца. И знаеш ли що? *(Шепне му нещо на ухото.)* Да! *(Смее се.)* Хайде, хайде, ставай да вървим на лозе.

Д-Р КОНДОВ. Съжалявам, г-жо, но не мога да дода.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Да не отидеш да слушаш Масларски.

Д-Р КОНДОВ. Не, не мисля да ходя.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Евгения я завели на чифлика. *(С престорено участие.)* Не била май добре. И знаеш ли какво, докторе!? *(Шепне му нещо.)* Да. Кашли. Гледаш я такваз уж здрава, хубава. . .

Д-Р КОНДОВ. Да, г-ца Евгения е хубаво момиче.

Г-ЖА ФЪРГОВА. А пък болна. И майка ѝ, тая Масларска, каквато е строга, как не можа да я научи на нещо. Евгения игла не може да улови! С ръкавици чинии мие! *(Смее се.)*

ФЪРГОВ *(поглежда часовника си.)*

Г-ЖА ФЪРГОВА. Да беше дошел, докторе, с нас. Мичето ни чака, и тя ще доде. Ах, нежна душа е моята дъщеря! Такава умна, такава мила! И всичко ѝ иде отръки, всичко може. Сега иска да учи италиански. Мамо, казва, докторът знае италиански, може да ми дава уроци. А, докторе, искаш ли!

Д-Р КОНДОВ. Г-жо, много съм занят; когато бъда по-свободен.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Аз искам да ѝ предаваш. Ах, нежна душа е мойта дъщеря! Свири на китара, пее. Че дохождай по-често у нас, докторе! Снощи де сте били!? Знам, знам.

Д-Р КОНДОВ. Бяхме на бирария.

Г-ЖА ФЪРГОВА. С кого?

Д-Р КОНДОВ. Любенов, Чунчев, г-ца Фанка.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Други?

Д-Р КОНДОВ. Г-ца Христина.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Уф, тоя шантеклер пък, не мога да го търпя. И все се мисли за хубава. А годинките, годинките ѝ. *(Шепне нещо на доктора.)* Да! *(Смее се.)* Как не ѝ омръзна да се разхожда всяка вечер в градината по мрачевата. Мрачевите да я завлекат! *(Смее се.)*

ФЪРГОВ *(поглежда часовника си)*.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Ти пак се разбърза, почакай. *(На доктора.)* Само с моди по разходки не може, докторе. Една жена трябва да умее от всичко. На Тинка, на Таско Кокичката дъщеря му — каква отпусната, каква мързелана. Спи до девет часа и както лежи, ще извика: Мамо, донес ми закуската тука! Все яде, все плюска. Плюсъка да я удари! *(Смее се.)*

ФЪРГОВ *(става)*. Да вървим, късно стана.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Почакай, сега. . . *(На доктора.)* Не ми се харесва днескашния свят. *(След кратко замисляне.)* Аз, докторе, съм отгледала дъщеря и бог ми я даде, както исках. Ах, тя ще бъде идеална жена, иде-а-лна! Докторе, да беше дошел с нас.

Д-Р КОНДОВ. Не мога, г-жо, днес не мога.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Колко ще стане мъчно на Мичето! Докторе, тогаз ще ми обещаеш, че ще додеш у нас. Обещаваш ли?

Д-Р КОНДОВ. Обещавам, обещавам.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Ела, ще ти разправя нещо. Знаеш

ли що? *(Шепне му нещо.)* Да! *(Смее се.)* Непременно да додеш, докторе. Ела утре, в други ден, когато искаш. Сега ний да си ходим. *(Става; отвън се чуват гласове.)* Ето на — гости идат. Кои ли ще са ? Пак някои кавалджии. . . *(Смее се.)* Докторе, ще ви чакам у дома! Довиждане!

ФЪРГОВ. Довиждане, докторе!

На вратата се почуква и веднага влизат: Христина, Фанка, Чунчев и Любенов. С Фъргови се срещат при вратата. Докторът остава зад писалището си.

Г-ЖА ФЪРГОВА. У, то цяла войска било! *(Смее се.)*

ФАНКА. Г-жа Фъргова!

ЧУНЧЕВ и ЛЮБЕНОВ. Г-н Фъргов!

ФАНКА. Че къде сте станали? Защо не постоите?

Г-ЖА ФЪРГОВА. А, ще си ходим. Да има място и за вас.

ЛЮБЕНОВ. Г-н Фъргов, останете вие.

ФЪРГОВ *(гледа часовника си)*. Бързам, работа имам.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Ще ходим на лозе.

ФАНКА. Г-жа Фъргова, кога ще додем и ние? Много череши сте имали.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Нямат, Фанке, нямат. Зърно нямат. *(На всички.)* Довиждане!

ВСИЧКИ. Довиждане!

Фъргов и Фъргова излизат; на прага Фъргова се обръща, изглежда влезналите и затваря вратата след себе си.

ФАНКА. Добър ден, докторе!

ЧУНЧЕВ и ЛЮБЕНОВ. Добър ден, докторе!

Д-Р КОНДОВ. Добър ден, добър ден. . .

Христина не поздравява доктора, застава на известно разстояние от него, изглежда го продължително с особена, полусърдита, полувесела усмивка и след туй сяда на канапето.

ЧУНЧЕВ. Докторе, тъй ли трябваше? Ние бяхме досега у г-ца Христина и ви чакахме да додете.

ФАНКА. Да ни донесете бонбони, шоколад.

ЧУНЧЕВ. Разбира се. А вие не додохте. Пръв вие трябваше да додете, докторе, тъй прилича, а не г-ца Христина. Може ли? Годеник сте. . .

Д-Р КОНДОВ. Годеник? Какъв годеник?

ФАНКА. А! вижте го как приказва. . . *(Смее се.)*

ХРИСТИНА. Оставете го. Ще се шегува пък!

Д-Р КОНДОВ. Не, ни най-малко не се шегувам. Но днес не зная какво става с хората, нито какво става с мене. Струва ми се, че светът се обръща наопаки. Пък и не ми е добре, глава ме боли.

ФАНКА. То е от много щастие, докторе. . . *(Смее се.)*

Д-Р КОНДОВ. Или от много нещастие. . .

ХРИСТИНА. Пак шеги. Стига, стига. Я кажи по-добре, защо Фъргови бяха подранили толкоз?

ФАНКА. Наистина, докторе. Фъргова — като кога?

Д-Р КОНДОВ. Дошли бяха да ме канят да съм отидел на лозето им за череши. Семейна разходка. И Мичето, дъщеря им, щяла да бъде. Мичето искало да учи италиански. Майка ѝ ме моли да съм ѝ давал уроци.

ФАНКА. Христино, чуваш ли? Мичето искало да учи италиански.

ЧУНЧЕВ. Че тя български не знае!

ЛЮБЕНОВ *(играе си с камертона)*. Тя дохожда да се запише в дружеството «Кавал». Аз мисля, че не е много музикална. Казва, че свирела на китара. . .

ФАНКА. Тая китара! Майка ѝ е проглушила света с нея. Ах, боже, да не падне човек под езика на тая Фъргова! *(На доктора.)* Та за туй бяха дошли?

Д-Р КОНДОВ. Да.

ХРИСТИНА. Разбирам, разбирам. Знам аз какви

мрежи плете Фъргова. И ти, докторе, може би си обещал, че ще отидеш?

Д-Р КОНДОВ. Къде?

ХРИСТИНА. На лозе.

Д-Р КОНДОВ. Не, отказах им. Не ми се ядат череши. Не ми се приказва италиански *(усмихнато)* с Мичето.

ЧУНЧЕВ. Виж, туй, докторе, е хубаво от ваша страна. Разбира се, че не бива да отивате. Недейте забравя, че вие вече не сте свободен.

Д-Р КОНДОВ. Как да не съм свободен! Напротив, тъкмо защото съм свободен, затуй отказах.

ХРИСТИНА. Пак се шегуваш. Слушай, ще се разсърдя наистина!

Д-Р КОНДОВ. Защо? — Не ми се ходеше на лозето на Фъргови, защото мисля да поизляза вън от града. Мисля да отида към Али-Анифе.

ФАНКА. А! *(На Христина.)* Христино, чуваш ли? Там е чифлика на Масларски.

ХРИСТИНА. Искаш да видиш Евгения?

Д-Р КОНДОВ. Защо не? Г-ца Евгения е хубаво момиче и винаги ми е било приятно да я видя.

ХРИСТИНА. Докторе, прекаляваш с шегите си. *(Става и поднася ръката си под очите на доктора.)* Тоя пръстен на кого е?

Д-Р КОНДОВ *(изненадан)*. А! моя пръстен! . . . Как тъй. . .

ХРИСТИНА. Как тъй? Питаш как тъй? Погледни на пръста си — кой е тоя пръстен, не е ли моя?

Д-Р КОНДОВ *(вижда, че на пръста му наистина е пръстенът на Христина; учуден)*. Наистина. . . но как тъй. . . не разбирам. . .

ЧУНЧЕВ. Е, докторе, все шеги, шеги. . . Стига толкоз.

ХРИСТИНА *(сяда на канапето)*. Аз съм ти сърдита!

Д-Р КОНДОВ. Но, господа, аз нищо не разбирам.

ЧУНЧЕВ. Хубава работа! Докторе, вие не сте забравили, но не зная защо, правите се, че сте забравили. Ако искате, можем да ви припомним подробно кое как беше. . .

Д-Р КОНДОВ. Нищо не разбирам.

ЧУНЧЕВ. Но как тъй, докторе! Снощи не бяхме ли на бирария?

Д-Р КОНДОВ. Да, бяхме.

ЧУНЧЕВ. Да оставим всичко друго. Когато си излязоха всички посетители и ние останахме сами, не помните ли що стана?

Д-Р КОНДОВ. Помня. Аз сложих главата си на масата и позаспах.

ЧУНЧЕВ. То беше после, докторе, после. Преди това вие отидохте при г-ца Христина, седнахте при нея, взехте ѝ ръката, казахте ѝ — колко дълго ѝ говорихте! — че я обичате много, че сте я обичали отколе, че ще я обичате вечно! *(Докторът все повече се учудва.)* След туй извадихте пръстена си, турихте го на пръста на г-ца Христина, а тя ви даде нейния си. След туй вие станахте и с висок глас казахте, че пред бога и пред хората вие сте сгодени с г-ца Христина. . .

Д-Р КОНДОВ. А! Може ли?. . . Това не е било!

ХРИСТИНА. Докторе!

ЧУНЧЕВ. След туй вие заспахте.

Д-Р КОНДОВ. Да, туй помня.

ЧУНЧЕВ. Но то беше после, докторе. Ето Любенов, ето г-ца Фанка, нека кажат.

ФАНКА. Тъй беше, докторе. Всичко тъй беше.

ЛЮБЕНОВ. Да, тъй беше.

Д-Р КОНДОВ. Г-да, не помня нищо, не разбирам нищо. Може да е имало такова нещо, не знам, може. . . но аз бях пил твърде много. И ако съм направил такова нещо, било е на шега. . .

ХРИСТИНА. Престанете, докторе!

Д-Р КОНДОВ. Но аз ви казвам истината. Това,

г-це, е било една шега, по-право — една глупост, извършена под влиянието на виното. Моля ви да ме извините. Дайте ми пръстена, ето ви вашия.

ФАНКА. А! И таз хубава!

ХРИСТИНА. Я! Вие сериозно ли говорите?

Д-Р КОНДОВ. Да, съвсем сериозно.

ХРИСТИНА. Сериозно? Сериозно! Значи, всичко, каквото ми казахте, било лъжа? Че сте ме обичали — лъжа? Че ми дадохте пръстена си — лъжа? Че сме сгодени — лъжа? Как може да вършите такова нещо! Че вие ме правите нещастна, вие ме убивате. *(Плаче.)* Докторе, кажете, че се шегувате. Шегувате се, нали?

Д-Р КОНДОВ. Не, не се шегувам. Дайте ми пръстена.

ХРИСТИНА. Ах, боже, ами сега... ами сега... Де да отида, какво да правя... какво ще стане с мене... *(Плаче.)*

ФАНКА *(притичва се към нея)*. Христино, моля ти се...

ХРИСТИНА. Ах, майчице, умирам, умирам... ах, лошо ми е... ах... *(Пада на канапето в ръцете на Фанка.)*

ЧУНЧЕВ. Вода! Дайте чаша вода!

ФАНКА. Христино! Христино! Моля ти се, Христино, успокой се.

Д-Р КОНДОВ *(подава ѝ чаша вода)*. Успокойте се, г-це, няма нищо... Нека остане пръстена у вас. Ще видим, ще се разберем. Успокойте се, моля ви се...

ХРИСТИНА. Оставете ме!

ФАНКА. Оставете я. Идете настрана. Постой тъй, Христино, почини си. *(Туря ѝ една възглавница под главата.)* Почини си... не се вълнувай... успокой се...

Христина се обляга връз възглавницата и притваря очи. Докторът отива при писалището си, Чунчев се разхожда. Любенов стои малко настрана от Христина и нервно почуква и слуша камертона си. Фанка оставя Христина, отива на пръсти при доктора, прави му знак да се пази тишина и започва да разглежда книгите по писалището му.

ФАНКА *(тихо)*. Много книги имате.

Д-Р КОНДОВ. Да, много.

ФАНКА. И все италиански?

Д-Р КОНДОВ. Да, италиански.

ФАНКА. И аз, като Мичето, искам да уча италиански, хайде да ми давате уроци! Бива ли?

Д-Р КОНДОВ *(усмихнат)*. Бива, защо не.

ФАНКА. Ще идвам всеки ден. Може ли?

Д-Р КОНДОВ. Разбира се, че може.

ФАНКА. Ето една хубава книга.

Д-Р КОНДОВ. Я да видя? Наистина хубава.

ФАНКА. Да я взема ли?

Д-Р КОНДОВ. Вземете я.

ХРИСТИНА *(още от по-рано е отворила очи и ги следи; скача, отива при тях, грабва книгата от ръцете на Фанка и я хвърля на земята)*. Остави книгата. Нарочно правиш, да ме ядосваш. Интригантка!

ФАНКА. Аз? Ти си интригантка, не аз. Снощи ти правеше предложение на доктора, не той на тебе. Ти го накара да си размените пръстените, не той!

ХРИСТИНА. Безсрамница!

ФАНКА. А! Чунчев, чуваш ли? Да си вървим, Чунчев! *(Взема Чунчев подръка и тръгват да излизат.)* Довиждане, докторе! *(Обръща се; на Христина.)* Насила искаш да се сгодяваш! Ще ти преседнат милионите! *(Излизат.)*

Христина закрива лицето си с ръце и заплаква. Любенов все по-нервно почуква камертона си.

Д-Р КОНДОВ. Г-це, успокойте се, моля ви се. Съжалявам за всичко, което стана. Ние ще се разберем, ние ще се обясним, ще видите. *(На вратата се чука.)* Иде някой. . . моля ви се, г-це, станете, успокойте се. . . иде някой. *(Втори път се чука.)* Влезте!

Г-ЖА МАСЛАРСКА *(влиза важно, величествено; хвърля строг поглед на Христина и на Любенов)*. Добър ден, докторе!

Д-Р КОНДОВ. А, г-жо! Заповядайте, седнете, г-жо, моля ви се. *(Подава ѝ стол.)*

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Вие имате гости. Чудни работи стават, докторе. Срещам г-ца Фанка и Чунчев, хванали се подръка, бързат, бързат и, знаете ли? — не те, а аз трябваше да ги поздравя. Не зная, други станаха хората, не е като на нашите години.

Д-Р КОНДОВ. Не вярвам да е било нарочно, г-жо.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Нарочно е, докторе, нарочно е. Ето г-ца Христина. . . не смята за нужно дори да се поизправи. *(На доктора.)* Едно време ние се срещахме с кавалери в присъствието на майките и бащите си. А сега? *(Към Христина.)* На гости, и тъй рано? Вие сте плакали, г-це. Че оправете си поне малко косите. . .

ХРИСТИНА. Г-жо, нямате право да ми правите бележки.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Имам, имам, че съм по-стара. Вие трябва да внимавате за постъпките си.

ХРИСТИНА. То е моя работа. *(Става.)* Любенов, да си ходим. Докторе, помислете си, аз пак ще дода. Надявам се да ви намеря по-сериозен, отколкото сега. Любенов, да вървим!

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не забравяйте, че сте учителка!

ХРИСТИНА. Г-жо, казах ви — нямате право да ми правите бележки.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не забравяйте, че мъж ми е председател на училищното настоятелство.

ХРИСТИНА. Не искам да зная! *(Излизат.)*

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Още утре ще си получиш уволнението. Аз ще те науча тебе! Ще видиш! *(Докторът излиза да изпрати Христина и Любенов.)*

Г-ЖА МАСЛАРСКА *(разхожда се)*. Какво нахалство! Какво безочие! И още учителка! Безсрамница! *(На доктора, който се връща.)* Докторе, защо беше дошла при вас тая?

Д-Р КОНДОВ. Ах, г-жо, ужасна неприятност.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Даа! *(Сяда на канапето.)* Кажете, докторе, кажете. . .

Д-Р КОНДОВ. Снощи бяхме на бирария. И тя беше — г-ца Христина, и Любенов, г-ца Фанка.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Е?

Д-Р КОНДОВ. Пихме доста. Аз не зная как е станало, не помня, може да съм го направил на шега. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Какво, докторе, какво?

Д-Р КОНДОВ. Дал съм — тъй казват — на г-ца Христина моя пръстен и тя своя на мене. На шега. Сега тя казва, че сме били сгодени.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ааа!. . . *(Разперва ръце някак отчаяно, обляга се на канапето и притваря очи.)*

Д-Р КОНДОВ *(грабва чашата с вода)*. Г-жо!

Г-ЖА МАСЛАРСКА *(отстранява ръката му)*. Какви хора, какви ужасни хора!. . . Не искам вода, не съм жедна. . . Ах, какви хора. . . Аз чух за туй, но не вярвах — и наистина, ето как било. . . Ах, ужасни хора, невъзпитани хора, диви хора. . .

Д-Р КОНДОВ. Но, г-жо. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Докторе, тия хора ще ви погубят, ще ви почернят, ще ви. . . Не, аз бях дошла

да ви посъветвам, защото сте без свои в тоя град, но сега ще действувам.

Д-Р КОНДОВ. Но, г-жо, нищо сериозно няма.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Как, докторе! Да ви оставя на тия хора! Мъж ми ми разправи за вашите занимания, как сте наблюдавали в микроскопа. . . за микробите ми разправи. И аз си рекох: ето един способен момък. Но на вас ви трябва спокойствие, докторе, трябват ви удобства, трябват ви грижи. Не, аз няма да ви оставя. Вие сте без свои тука и аз ще ви помогна.

Д-Р КОНДОВ. Но, г-жо, нищо не се е случило. Защо се безпокоите. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не, аз няма да оставя един млад, един способен момък да загине. Най-после вие принадлежите на науката, от вас се чака много. *(В коридора зад вратата се чуват шум и гласове.)* Какво е туй? Какви са тия хора?

Д-Р КОНДОВ *(отива към вратата, послушва и се връща)*. Коридорът е пълен с хора. Никога не съм имал толкова клиенти, както днес.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Виждате ли, докторе, виждате ли? Аз какво ви казвам. И мислите, че идат за работа? Знам, знам ги аз тях. . . Не, на всичко туй трябва да се тури край. Още сега! Докторе, вие ще ме слушате и ще ми се подчинявате, като на майка.

Д-Р КОНДОВ. Но, г-жо, какво да правя аз. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ще додете у дома, ще живеете у нас. Ще ви дам стая, ще ви наредя всичко, всичко. Ще имате спалня, ще имате кабинет. И тишина — наоколо ви на пръсти ще се ходи, докторе. А вие ще си работите, ще си се занимавате с микроскопа, с туй. . . с микробите. Вечер, когато свършите работата си, ще излезете да се поразходите с Евгения. Аз не я пущам с никого, но като с вас интелигентен човек, мога да ѝ позволя да излезе. *(Става.)* Свършено е. Ставайте!

Д-Р КОНДОВ. Но, г-жо, да си помисля. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Какво ще мислите!

Д-Р КОНДОВ. Да отложим за друг път.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не, не, още сега.

Д-Р КОНДОВ. Но, г-жо, може би ще ви стеснявам.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Никакво стеснение. Хайде, ставайте!

Д-Р КОНДОВ. Трябва да кажа на хазаите си, да се пренеса.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Аз ще уредя всичко, вие не берете грижа. Вървете с мене. Тръгвайте!

Д-Р КОНДОВ. Аз ще дода сам. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не, с мене — още сега. Тръгвайте. *(Докторът си взема шапката; зад вратата се чува шум.)*

Д-Р КОНДОВ. Но коридорът е пълен с хора. Ще ни видят.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Нека ни видят! *(По-силен шум.)* Безсрамници!

Д-Р КОНДОВ. Може оттук да излезем, из тая врата.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. По-скоро! По-скоро!

Д-Р КОНДОВ. Моля, заповядайте! *(Прави й път.)*

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не, докторе, сега вие напред, а аз след вас! *(Излизат.)*

З а в е с а

Трето действие

Трапезарията у Масларски. Д-р Кондов и Масларски играят на карти. Вън все повече притъмнява. От време на време блясват светкавици и се чува гръм. Иде буря.

МАСЛАРСКИ. Докторе, много ви върви, докторе! Ето на — картите пак са у вас! Ах, пропаднах си аз, пропаднах. . . Люто съм ранен в лявото крило!. . . Играйте, докторе!

Д-Р КОНДОВ (*хвърля карта*). Комуто не върви на карти. . .

МАСЛАРСКИ. . . .върви му на любов. (*Смее се.*) Стар съм, докторе, стар съм. . . Не ми върви и туйто. . . На! (*Хвърля карта.*)

Д-Р КОНДОВ (*захвърля картите и става*). Не ща да играя вече. Не ми се играе. Омръзна ми. . . (*Отива към вратата.*)

МАСЛАРСКИ. Защо, докторе? Я седнете, седнете. Седнете да си изкараме играта. . . (*Като вижда, че докторът опитва вратата.*) Заключена е.

Д-Р КОНДОВ (*оставя вратата и поглежда часовника си*). Три часа вече как седим тука заключени, като че сме убийци. Г-н Масларски, аз не очаквах това! Едвам вчера додох у вас и ето неприятност, и то каква — виждам се заключен. Ако туй е шега — шегата е много лоша, ако пък е с някаква цел — защо? С какво право?

МАСЛАРСКИ. Докторе, уверявам ви, случайно е. Може ли да се помисли, че жена ми ще вземе да ни заключи нарочно. Случайно е. Завъртяла е

ключа в бързината си, ей тъй, по навик, и е излязла. Тя и други път е правила тъй.

Д-Р КОНДОВ. Как? И други път?. . .

МАСЛАРСКИ. И други път. Не, не. . . т. е. да, но. . .

Д-Р КОНДОВ. Значи, вие и друг път сте заключвани?

МАСЛАРСКИ. Неее. . . докторе, не. Т. е. да. . . Но то е друго. То, знайте, докторе, е, тъй да се рече, вътрешна работа, семейна работа. То е друго. А сега, докторе, сега, уверявам ви, случайно е.

Д-Р КОНДОВ (*пред прозореца*). Но аз не мога да стоя повече тука. Ще отворя прозореца и ще скоча вън.

МАСЛАРСКИ. Докторе, не правете глупости! Потърпете малко. Жена ми ще си доде, където и да е отишла, тя вече ще си доде. Ако тя не си доде, слугинята ще си доде. И таз глупачка, тя барем защо е излязла! Чакай, аз нея ли. . . (*Чува се силен гръм.*) И къде ще ходите, докторе? Не виждате ли — ще вали. . .

Д-Р КОНДОВ. Но аз имам работа, г-н Масларски.

МАСЛАРСКИ. Потърпете, докторе, потърпете. Още малко потърпете. Такива работи се случват. Я седнете. Ще ви разкажа една също такава история, като нашата. Седнете, седнете. (*Докторът сяда; още по-силен гръм.*) Ето, заваля! Какъв дъжд!. . . Такива работи се случват, докторе. Също такава една история беше се случила с мойта баба, бог да я прости. Отива веднъж тя, знайте, на черква, сяда на трона си и, като всяка стара жена, заспива. . . (*Гръм.*) Какъв дъжд! Какъв пороен дъжд!

Д-Р КОНДОВ (*става и отива към вратата*).

МАСЛАРСКИ. Къде, докторе?

Д-Р КОНДОВ. Ще взема и ще строша тая врата!

МАСЛАРСКИ (*скача*). Докторе, само това не може!

(Застава между доктора и вратата.) Не може, не може, не може! А! Хич и на ума си да не туряте такова нещо. Да счупите вратата? Жена ми за една счупена чиния дига такива скандали, а за една врата!. . . Оставете, докторе. . . Ако счупим вратата, по-хубаво тогаз да избягаме нейде далеч и повече да не се връщаме. . . Недейте прави такива работи. . .

Д-Р КОНДОВ *(връща се и сяда)*.

МАСЛАРСКИ. Още малко търпение, още малко. Жена ми ей сега ще си доде. *(Гръм.)* Какъв дъжд! Какъв силен дъжд! Та, докторе, да си продължа приказката. Сяда, знайте, баба ми на трона и заспива. . . Излиза попът, излиза и клисарят и заключва черквата. . . *(Чуват се звънци на файтон и спират.)* Я чакайте! Звънци. . . *(Радостно.)* Жена ми! Аз нали ви казах, докторе. Жена ми. Спасени сме, спасени сме! *(Замисля се.)* Но как тъй — файтонът е нашият. Жена ми, значи, не е била в града, на чифлика трябва да е ходила. . .

Вън по стълбите се чува гласът на Евгения: «Татко! Татко!»

МАСЛАРСКИ *(прави крачка към вратата)*. Евгения. . .

ЕВГЕНИЯ *(отвъд вратата)*. Татко! Татко! Че отвори де, защо си се заключил! *(Вратата се отваря, втурва се Евгения, след нея влиза Масларска)*.

ЕВГЕНИЯ *(радостно)*. Татко! *(Като вижда доктора.)* А!

МАСЛАРСКИ. Евгенио! Как додохте. . . *(На Масларска.)* Как додохте. . . в тоя дъжд. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Е, дъжд. . . Дъждът е злато сега. Пък ний не сме сол да се стопим. *(На Евгения.)* Евгенио, г-н д-р Кондов, нашият квартирант. Нали се познавате?

ЕВГЕНИЯ и Д-Р КОНДОВ *(усмихнати, покланят се).*

МАСЛАРСКИ. Дафинке, ами ти какво си направила? Да вземеш да ни заключиш. Ей досега сме стояли с доктора като арестувани.

ЕВГЕНИЯ. Ах, мамо!

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не може да бъде! Да съм заключила? — Не е вярно. Вратата си беше отключена.

МАСЛАРСКИ. Не, Дафинке. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Мълчи! Бравата се запъва, не зная ли. . . Ти все ще измислиш нещо.

МАСЛАРСКИ. Добре де, добре. Аз само тъй. . . Но вий от чифлика идете, нали?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Разбира се, оттам. *(Посочва Евгения.)* Ходих да я доведа. Щом излязохме от селото, и заваля. Дъжд, дъжд — щяхме да се издавим.

МАСЛАРСКИ. Че върнете се. В такова време пътува ли се?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Как тъй ще се върна? Затуй ли съм отишла, да се върна. . .

ЕВГЕНИЯ. Но ако бяхме се върнали, още щяхте да бъдете заключени. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Стига, Евгенио, не обичам таквиз шеги. Защо слушаш баща си! Той и друг път се е оплаквал, че го заключвали. Бравата се запъва. *(На Евгения.)* Хайде сега, поприказвайте си с доктора, пък аз ще отида да си почина. *(На Масларски.)* Ела и ти с мене. Ще ти кажа нещо.

МАСЛАРСКИ. Да, да. *(На д-ра и Евгения.)* Вие си поприказвайте.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Докторе, бъдете като у дома си. Пък вие сте си и без туй у дома. Поприказвайте си с Евгения. *(Излиза с Масларски.)*

ЕВГЕНИЯ. Ти у дома? Наш квартирант?

Д-Р КОНДОВ. Както виждаш, Евгенио.

ЕВГЕНИЯ. Но как тъй? Как стана? Не разбирам.

Д-Р КОНДОВ. Чудо стана, Евгенио. Вътре в два-три деня аз станах и председател на дружеството «Кавал», и ваш квартирант, и най-главното, станах и милионер!

ЕВГЕНИЯ. Милионер! Нима имаш милиони?

Д-Р КОНДОВ. Нищо нямам, Евгенио. Пет пари нямам.

ЕВГЕНИЯ. Но как тъй? Милионер!. . .

Д-Р КОНДОВ. Там е чудното. Но седни, седни, ще ти кажа. Ти си уморена. *(Евгения хвърля палтото и шапката си и сяда. До нея сяда докторът.)*

Д-Р КОНДОВ. Онзи ден отидох в банката. Случи се, че тъкмо тогаз се получиха там три милиона и седемстотин хиляди лева. И знаеш ли какво съвпадение? Милионите бяха на някой си д-р Христо Кондов. Не съм аз, разбира се — друг, непознат човек. Имената ни само еднакви. Тогава директорът на банката се пошегува и каза на няколко души, които бяха там, че милионите са уж мои. . .

ЕВГЕНИЯ. Ах. . . разбирам. . .

Д-Р КОНДОВ. Излязох от банката и тръгнах из града — кой където ме срещнеше, поздравяваше ме. Отказвах — никой не ми вярва. . .

ЕВГЕНИЯ. После?

Д-Р КОНДОВ. После ме грабнаха и ме понесоха на ръце. Канят ме на гости, на разходки. Избраха ме за председател на дружеството «Кавал». А майка ти доде при мене и настоя да дода да живея у вас. . .

ЕВГЕНИЯ. Ах, мама. . . разбирам, разбирам. . .

Д-Р КОНДОВ. Майка ти не ти ли каза?

ЕВГЕНИЯ. Нищо не ми каза. Тя само викаше на файтонджията: «По-бърже! По-бърже!» И такъв силен дъжд! Святка се, гърми. . .

Д-Р КОНДОВ. Ти трябва да си се измокрила. . .

ЕВГЕНИЯ. Не, страх ме беше. И не толкоз от гърма. Аз се радвах, че се връщам, и си мислех: ами ако сега падне гръм и ме убие. . . няма да го видя! Тебе няма да видя. За тебе съм мислила. . .

Д-Р КОНДОВ. Евгенио! *(Иска да я прегърне.)*

ЕВГЕНИЯ. Ах, не! *(Отбягва.)* Страх ме е. . . Ако мама се научи. . . ако мама се научи, че ти не си милионера? Ах, страх ме е, тука има нещо лошо...

Д-Р КОНДОВ (*става и се разхожда*). Да, Евгенио. Има нещо лошо. Има лъжа. Но аз не съм виновен. Тоя слух го пуснаха други, аз нито съм го чакал, нито съм го желал. Ако в нещо съм виновен, то е в туй, че ей тъй, на шега, и аз се оставих да ме носи тази мълва. И то само затуй, защото ме доближаваше до тебе. . .

ЕВГЕНИЯ. Ах, да. Виждам. Но то не може да остане тайна. *(Става.)*

Д-Р КОНДОВ. Какво да правя, Евгенио? Бях се измъчил, отчаял се бях. Баща ти навсякъде се заканваше да ме уволни, да ме махне оттука. Майка ти не искаше да чуе за мене, защото съм бил беден. Не можех да те видя, не можех да ти пиша, какво да правя?

ЕВГЕНИЯ. Ах, как се измъчих и аз! Не отидох сама на чифлика — заведоха ме. Мама всеки ден ми се караше. «Докторът ли? — казва — тоя нищо и никакъв чиновник, тоя голтак. Никога! Ей тук ще те вържа с вериги, ще изгниеш тука в чифлика, но на него няма да те дам!» Колко съм плакала!

Д-Р КОНДОВ. А баща ти?

ЕВГЕНИЯ. Тате е добър, но какво може той, когато мама не иска. Пазеха ме, не ме пущаха да изляза от чифлика, следяха ме. Само вечер, когато останех сама, бивах спокойна. А какви хубави нощи бяха! Пълен месец, бяла мъгла и полето — широко, широко. . . Стояла съм на прозореца и съм мислила за тебе.

Д-Р КОНДОВ. Евгенио! *(Иска да я прегърне.)*

ЕВГЕНИЯ. Ах, не! *(Отбягва.)* Страх ме е. . . Ако мама се научи? Може да се случи нещо лошо.

Д-Р КОНДОВ. Да не мислим за туй, Евгенио. Може нищо да не се случи. Да оставим да си върви тъй, ще видим. . . Нека сега да сме доволни, че сме близо, че сме заедно. . .

ЕВГЕНИЯ. Наистина. Аз толкоз съм си мечтала за туй. . . Да живеем наедно. Да си лягам вечер и да зная, че и ти си тук наблизо, под същия покрив. Да се събуждам и пак да зная, че си тука. . . Аз ще ти донасям закуската. Аз никъде няма да излизам, щом зная, че ти си в къщи. Нали ще можем да се срещаме? Мама какво казва?

Д-Р КОНДОВ. Тя каза, че можем да излизаме с тебе на разходка. . .

ЕВГЕНИЯ. Сами?

Д-Р КОНДОВ. Да, сами.

ЕВГЕНИЯ. Ах, боже! И ще ходим, дето искаме. И все двама. . . нали, нали?

Д-Р КОНДОВ. Да, Евгенио.

ЕВГЕНИЯ. Ах, как се радвам. . . как се радвам! . . . *(Поглежда го в очите.)* Обичаш ли ме?

Д-Р КОНДОВ. Евгенио! *(Прегръщат се.)*

Вратата се отваря и влиза г-жа Масларска, тихо, като че дебне, спира се и гледа. Миг-два влюбените стоят прегърнати, но забелязват г-жа Масларска и скачат.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. А! Г-н докторе! Тъй ли било то!

Д-Р КОНДОВ. Г-жо. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Никакви обяснения. Аз видях всичко. Как смеете, г-не, тук, в моята къща. . .

Д-Р КОНДОВ. Г-жо, моля ви. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Мълчете. Оставете ме да говоря. Вие трябва да знаете, г-не, че у мене всичко

трябва да бъде ясно, всичко трябва да бъде откровено. Кажете ми: обичате ли дъщеря ми?

Д-Р КОНДОВ. Да, г-жо! Аз мислех да. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Стига! Ни дума повече! *(На Евгения.)* Евгенио, ти обичаш ли г-н доктора?

ЕВГЕНИЯ. Аз, мамо. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Отговаряй, когато те питат: обичаш ли г-н доктора?

ЕВГЕНИЯ. Да, мамо. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА *(усмихната, радостна)*. Е, деца, щом вие се обичате, аз мога ли да имам нещо против? Прегърнете се, целунете се. . . Да, да, прегърнете се и се целунете, аз позволявам, вие сте вече сгодени. *(Докторът и Евгения се целуват.)* Така! Целувайте сега ръка на мене!

МАСЛАРСКИ *(влиза)*. Какво. . . какво има?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Че те се обичали нашите гълъбчета. . . *(На Евгения и на доктора.)* Целувайте ръка на баща си. . .

МАСЛАРСКИ. Ах, докторе. . . *(прегръща го)* аз ви обичам. . . обичам ви като син. . . Евгенио! Мило дете. . . *(Прегръща я; изважда кърпата си и си трие очите.)*

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ти пък, доде не заплачеш. . .

МАСЛАРСКИ. А не. . . нищо, нищо. . . аз само тъй. . . аз много се радвам, много се радвам. *(Усмихнато.)* Е, сега. . . ето ви млади годеници. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Докторе, още едно нещо ще ви кажа. Аз не обичам протаканията, не обичам отлаганията. Всичко трябва да се свърши навреме. Аз ще ви кажа какво да направим. Не обичам да ми се противоречи. Отсега нататък вие сте ни като син и каквото направим, ше го направим за ваше добро. Но казах — не обичам да ми се противоречи. Ще ме слушате. . .

Д-Р КОНДОВ. Да, г-жо. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не г-жо — мамо. . .

Д-Р КОНДОВ. Да, мамо.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Добре. Идете сега с Евгения в салона. Аз ще дода и ще ви кажа какво ще направим. Евгенио, идете в салона. . . не тъй, не! Вие сте годеници, хванете се подръка!

ЕВГЕНИЯ. Ах, мамо! *(Хваща доктора подръка.)*

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ха така. *(Евгения и докторът излизат.)*

МАСЛАРСКИ. Ах, каква двойка, каква хубава двойка! *(На Масларска.)* Е, сега ти какво мислиш да правиш?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Още днес ще ги венчея и довечера заминават с влака във Варна.

МАСЛАРСКИ. Толкоз бързо!

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ами ти как искаш? Да отлагам, да протакам? Не виждаш ли, че всички са отворили уста като ламя, да го глътнат? Ще ги венчая и туйто. Да ми е мирна главата.

МАСЛАРСКИ. Но нали трябва да се поприготвим?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Всичко съм приготвила, всичко. *(Звъни.)* Ако ти спиш до девет часа, аз съм станала в четири. Що работа съм свършила. Найнапред отидох при поп Петра. . .

СЛУГИНЯТА *(влиза)*. Вий ли звъните, госпожа?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Донеси вързопа, вързопа, дето го снехме от файтона. В салона е. По-скоро! *(Слугинята излиза.)* Отидох при поп Петра. «Отче — реках, — до дванайсет часа искам книжата за венчаването да са готови.» Той — хъкамъка. «Не, реках, туй ще стане, не може.»

МАСЛАРСКИ. Браво бе, Дафинке! А той?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Съгласи се, какво ще прави.

СЛУГИНЯТА *(донася вързопа. Масларска го взема, слага го на масата и бързо започва да го развързва)*.

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*на слугинята*). Върви да стъкнеш огъня в кухнята. Да има жар. Хайде.

СЛУГИНЯТА. Пражоли ли ще печем, госпожа?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ума си ще печеш! Нека стане жар, ти казвам, аз знам какво ще правя. Хайде върви! (*Слугинята излиза.*)

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Жар ще трябва за кандилницата на попа. (*Изважда две кутии с бонбони, поглежда ги и ги оставя на масата.*) После ходих при кмета (*изважда няколко разноцветни копринени панделки*) да уредя отпуска на доктора. (*Изважда тюл за було; булчински цветя.*) И той не искаше, но и той се съгласи. Не му казах какво ще правим, но го поканих да доде у дома с жена си. Ей сега ще додат. Те ще кумуват. (*Изважда две венчални свещи.*)

МАСЛАРСКИ. А! Свещи! Че ти всичко си приготвила!

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Че ти как мислиш!

МАСЛАРСКИ. Браво бе, Дафинке. Значи, сватба, а?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ами, ще ги оставя да грабнат доктора изпод носа ми. Да имат да вземат!

МАСЛАРСКИ. Три милиона и седемстотин хиляди! Туй са пари!

Г-ЖА МАСЛАРСКА. След обяд, като се научат, че всичко е свършено, ще си прехапят езиците. Ще познаят с кого имат работа.

МАСЛАРСКИ. Браво бе, Дафинке, браво! Виж, аз да бях, тъй не можех го свърши.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Уф, за какво ли те бива тебе!

МАСЛАРСКИ. Как тъй?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Хайде, хайде. Работа имаме, какво ще се разправяме. Да отида да кажа на младите да се облекат и да се приготвят. Ей сега ще доде попът. (*Излиза, като взема със себе си тюла за було и други някои от покупките.*)

МАСЛАРСКИ (*разхожда се с ръце в джебовете и си*

подсвирка; звъни, явява се слугинята). Слушай, Лазаринке, слез долу в маазата. Има там в кьошето, откъм прозореца, бутилки с вино, заровени в земята. Извади пет-шест бутилки. Старо вино е то. То е на толкоз години, на колкото години е Евгения. За сватбата ѝ съм го държал аз. Хайде върви. . .

СЛУГИНЯТА. Ма, господарю. . . таквозинка. . . ще жените ли г-ца Евгения?

МАСЛАРСКИ. Че не виждаш ли? Хайде върви!

СЛУГИНЯТА *(замисля се, после тръгва, но бърше очите си с престилката си)*.

МАСЛАРСКИ. Я чакай! Ти какво. . . плачеш ли?

СЛУГИНЯТА. Мъ. . . мъ. . . мъчно ми й за г-цата. . .

МАСЛАРСКИ. Туйто! Глупачка! Госпожицата я женим за милионер, за милионер! Разбра ли! Върви за виното! *(Туря ръце в джебовете си, разхожда се и си подсвирва.)*

Г-ЖА МАСЛАРСКА *(влиза)*. Защо стоиш? Защо стоиш. . . да те пита човек. Толкоз работа има.

МАСЛАРСКИ. Какво да правя, Дафинке?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Довечера младите заминават. Аз от плана си ни йота не изменям, довечера в седем часа заминават. Ще им трябват пари.

МАСЛАРСКИ. Да, пари. . . но как. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Вземи напиши им един чек. Оттук те ще идат във Варна, от Варна в София, от София. . . в Италия може да отидат или другаде. Млади са, нека походят. Ще им трябват пари.

МАСЛАРСКИ. Да, ще трябват пари.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. На първо време стигат им осемдесет хиляди лева. После ще видим. Напиши им един чек за осемдесет хиляди.

МАСЛАРСКИ. Но зетят има пари.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Остави. Тях да не ги бутаме.

Три милиона и седемстотин хиляди. Таз цифра е била щастлива за нас. Нека да не ги бутаме.

МАСЛАРСКИ. И аз тъй ще кажа. Да не ги бутаме, да им дадем сега ние. *(Сяда и се готви да пише.)* Я слушай! Защо да е за осемдесет хиляди? Дето са осемдесет, там са и сто. Да го направим за сто хиляди, а?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Добре, добре. Направи го за сто хиляди, само по-скоро. *(На слугинята, която влиза.)* Какво има?

СЛУГИНЯТА. Г-жа, додоха две госпожици и един господин. И г-н Александър е с тях.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Покани ли ги в салона?

СЛУГИНЯТА. Там са, г-жа.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Добре, аз ще дода. Иди си ти. Я чакай! Кажи на Евгения, като се приготви, да пусне грамофона.

СЛУГИНЯТА *(излиза, като, щом се обърне, започва пак да трие очите си с престилката си)*.

МАСЛАРСКИ *(който в това време пише чека)*. Кои са тия гости?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Иванка и Марина. Казах им да додат с Александра и Петра. Не са чужди, братовчеди са на Евгения. Шафери и шаферки. Най-после дъщеря ни не е вдовица — ще я ожеником, както прилича. . .

МАСЛАРСКИ. Ето и чекът е готов. Сто хиляди и словом — сто хиляди лева. Май множко са, но няма що. *(Сгъва чека и го туря в джеба си; откъм салона грамофонът засвирва. Чува се смях. Масларски и Масларска се споглеждат и се усмихват.)*

МАСЛАРСКИ. Почна се!

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Най-после! . . . *(Сяда.)* Ах, как съм уморена! Да легна, ще заспя като умряла. Сега, да доде кметът и попът, и да се свърши.

(Като вижда, че Кокичков влиза, скача и тръгва към него.) Бай Таско! Донесе ли книжата?

КОКИЧКОВ. А! Че то сватбата почнала. Музика! Танци!

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Донесе ли книжата?

КОКИЧКОВ. Донесъх ги, г-жа, донесъх ги. Аз нали казах, че ще свърша тая работа, свърших я. *(Бърка в джеба си.)* На главата на поп Петра съм стоял. Ето ги. *(Подава й книжата, Масларска отива настрана и разглежда книжата.)*

КОКИЧКОВ *(на Масларски)*. Е, г-н Масларски, сватба, а?

МАСЛАРСКИ. Да, бай Таско, сватба.

КОКИЧКОВ. Отбих се тук-таме, питат ме какво ново има. Бе то, новото, аз го знам, ама рекъх хайде да не им казвам. Дадох дума на госпожата да не казвам. Никой нищо не знай. *(На Масларска.)* Как са книжата, г-жа? Да няма грешка?

Г-ЖА МАСЛАРСКА *(сгъва книжата)*. Няма, няма, бай Таско. Благодаря ти.

КОКИЧКОВ. Е, заслужих ли ризата?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Разбира се. Но попът де е?

КОКИЧКОВ. Отби се в къщи да си вземе едно-друго. Ей сега ще доде. Поп Петър е сигурен човек, той ще доде, ей сега ще доде.

Г-ЖА МАСЛАРСКА *(на Масларски)*. Иди се пооблечи. Тури си новите дрехи. Хайде, че няма време. Ей сега ще доде попът и ще почваме. . .

МАСЛАРСКИ. Ей сега. Чакай да видя какво правят младите. *(Излиза.)*

КОКИЧКОВ. Казвам на г-н Масларски: новото, казвам, беше на устата ми, ама хайде, рекъх, да мълча. Като ги слушах какво дрънкат, а-ха да кажа, ама рекъх — хайде. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА *(започва да нарежда покупките на една табла)*. Какво приказват?

КОКИЧКОВ. Глупости. Смятат на доктора милио-

ните, приказват за годежа на оная, на Христина. Едни казват, че било истина, други — че било на шега. Аз пък, като знам как е работата, а-ха да кажа, ама рекъх — хайде. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Те ще се научат, бай Таско, те ще се научат. . .

КОКИЧКОВ. Ще се научат и ще млъкнат. Знайте ли, г-жа, от онзи ден насам четири годежа са се развалили в града.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Четири. . . защо?

КОКИЧКОВ. Момите не харесват годениците си. Богати искат, милионери искат.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ами! Като че милионерите валят като дъжд.

КОКИЧКОВ. Връщат годениците си и тичат да се записват в дружеството «Кавал».

Г-ЖА МАСЛАРСКА. То беше то! На тоя кавал се свърши песента!

КОКИЧКОВ. Туй ми беше и мене на устата, като ги слушах ония там. . . А, ето ги младите!

Масларски влиза, като държи подръка от едната си страна Евгения, а от другата д-р Кондов. И тримата са облечени празнично.

МАСЛАРСКИ. Ето ни и тримата. Как ни намирате?

ЕВГЕНИЯ. Мамо, как съм? Добре ли ми стои?

Д-Р КОНДОВ. А аз, г-жо?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не г-жо — мамо!

Д-Р КОНДОВ. Да, забравих. А аз, мамо?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Добре сте. Хубави сте. Хубави сте и двамата.

КОКИЧКОВ (*приближава се до доктора*). Докторе, честито! Слушай, оная работа за фабриката, думата си е дума, нали?

Д-Р КОНДОВ. Да, г-н Кокичков. Само да не доде жълтата опасност.

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*тревожно*). Каква опасност?

КОКИЧКОВ. Шегува се доктора. Нищо няма.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Докторе, едно цвете трябва да турите на петелката си, булчинско цвете, или една роза. Евгенио, едно цвете да намериш за доктора, една роза.

ЕВГЕНИЯ. Ей сега ще отида да откъсам. И за мене. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*спира я*). Чакай! Ти тука стой, има кой да отиде. Слугинята ще откъса. А вий идете оттатък, не оставяйте гостите сами. Идете.

ЕВГЕНИЯ. Отиваме, отиваме.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Евгенио, ти пак тичаш сама. Вземи си годеника подръка. Ха така! (*Евгения и докторът излизат; в салона грамофонът свири валс. Смехове.*)

КОКИЧКОВ. Младички! Хубавички!

МАСЛАРСКИ. Страшно се вълнувам! Като че ще влизам в сражение — нали съм военен. Не мога да бъда спокоен. И право да си кажа, тук от няколко дни като че наистина водим сражения. Бе дружество основахме, бе реч държахме, бе не знам какво. Сражение след сражение, позиция след позиция. . .

КОКИЧКОВ. И все успявате, г-н Масларски.

МАСЛАРСКИ (*още по-разпалено*). Характерът ми е такъв, буен съм. Видя ли опасност, видя ли пречка, разпалвам се като барут. Де е неприятеля? Ето там. Добре, ха̀ сега. . . хич не ми мига окото. Атакувам в центъра, после (*размахва двете си ръце*) загръщам двата фланга и. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*сопнато*). Я стига! Тук работа ли ще вършим, или ще приказваме. (*На слугинята, която влиза.*) Какво има?

СЛУГИНЯТА. Г-жа, едни хора там. . . трупат се на портата. . . гледат. Питат за г-н доктора.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Какви хора? Кои са те?

СЛУГИНЯТА. Не знам ки. . . Питат за г-н доктора. Имали болни добичета, казват.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Болни добичета! Знам аз де ги боли!

СЛУГИНЯТА. Мина и оная. . . даскалицата, Христина. И тя пита за г-н доктора.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Тъй ли? А ти защо държиш портата отворена? Ще те убия!

СЛУГИНЯТА. Портата е заключена, г-жа!

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Да не отваряш, че те утрепвам. Слушай! Ще додат кмета и попа, само тях ще пуснеш и ще заключиш, чу ли? Хайде върви! Чакай! Като влезе кмета и попа, ще заключиш портата, а ключа ще донесеш на мене. Разбра ли? На мене ще донесеш ключа, тука. Хайде върви! *(На Масларски и Кокичков.)* Виждате ли ги? Още обикалят. Зверове!

МАСЛАРСКИ. Нека си обикалят, какво има.

КОКИЧКОВ. Птичето си е в клетката.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Невъзпитани хора! Ужасни хора! *(Откъм салона се чуват гласове и смях. Грамофонът свири валс.)*

КОКИЧКОВ. Танцуват! . . .

МАСЛАРСКИ. Млади. Ах, не съм спокоен. Танцува ми се и на мене. *(Смехове.)* Я слушайте! Ще отида и аз. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Почакай. Всички ще идем. *(Смехове откъм салона.)*

ЕВГЕНИЯ *(втурва се тичешката)*. Ах, мамо, колко съм щастлива! Колко съм щастлива! . . . Дай да те целуна, мамичко! *(Целува г-жа Масларска.)* И тебе, татенце. . . *(Целува го.)* И тебе, г-н Кокичков. *(Целува го.)*

КОКИЧКОВ. Младост! Младост! . . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Стига, Евгенио. Де остави годеника си?

ЕВГЕНИЯ. Там е.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Иди при него. Танцувай с него. Самичък да не го оставяш!

ЕВГЕНИЯ. Отивам! Отивам! *(Излиза тичешката.)*

КОКИЧКОВ. Младост! Младост!

В салона грамофонът млъква. Гласовете утихват.

СЛУГИНЯТА *(влиза)*. Г-жа, кмета и попа додоха.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Де са?

СЛУГИНЯТА. В салона са.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Заключи ли портата?

СЛУГИНЯТА. Заключих, г-жа. На̀ ви ключа. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Дай го! *(Взема ключа и го туря в чантата си.)* Туй е най-сигурното.

МАСЛАРСКИ. Да, туй е най-сигурното.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Никой няма да влиза и никой няма да излиза. Да вървим вече! Бай Таско, вземи! *(Подава му подноса с покупките.)*

МАСЛАРСКИ. Да вървим.

Г-ЖА МАСЛАРСКА *(усмихната)*. Свърши се!

МАСЛАРСКИ. Свърши се!

Грамофонът започва валс. Масларски и Масларска се гледат усмихнати, поклащат глава в такта на валса, след туй започват да танцуват и, както танцуват — излизат към салона.

КОКИЧКОВ *(след тях)*. Е, тъй, тъй. . . Сватба е! *(Смехове и ръкопляскания откъм салона.)*

Завеса

Четвърто действие

В трапезарията у Масларски. Г-жа Масларска и Масларски, и двамата с очила, седят до масата. Масларски пише, а г-жа Масларска вади от чантата си малки бележки, прочита ги и ги нарежда настрана.

МАСЛАРСКИ. Готово! Виж сега, Дафинке, как го направих. (*Чете.*) Г-ца Евгения Н. Масларска и г-н д-р Христо Кондов, ветеринарен лекар, венчани, 28 май 1929 г., гр. еди-кой си. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Е, та. . . туй ли е то? Че какво ми разправяше ти, че си щял да го направиш е! не знам как си. . .

МАСЛАРСКИ. Но туй не е всичкото, Дафинке. Туй е, тъй да се рече, официалната част, туй е обявлението. Друго, друго ще има и то е главното.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ти все таквиз главни ги бълнуваш.

МАСЛАРСКИ. Вътре във вестника, в хрониката, на видно място ще има ето що: заглавие — венчани. После: научаваме се, че нашият политически приятел, г-н Никола Масларски, едър земледелец, е венчал дъщеря си, симпатичната г-ца Евгения, с младия и многообещаващ ветеринарен лекар, г-н д-р Христо Кондов. Честито и пр. Ето какво ще има — и туй е главното . . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Няма да го напечатат.

МАСЛАРСКИ. Аз пиша на редактора. Няма да го напечатат ли? Защо поддържам партия, кога не ще го напечатат? Ще го напечатат не, ами и

хоро ще играят. . . *(Вън на улицата се чува свирка на автомобил. Масларска поглежда през прозореца.)* Какъв е тоя автомобил? От отзарана току минава насам-натам. Един жълт автомобил. Такъв автомобил в нашия град няма.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Е, автомобил като автомобил.

МАСЛАРСКИ *(разхожда се)*. Ще го напечатат, Дафинке, ще го напечатат. И може обявлението никой не ще го и прочете, ама туй в хрониката — всички ще го прочетат. Ще го прочетат и ще кажат: пустия му Масларски, много му върви! Знайте ли кой е зет му? — Д-р Христо Кондов. Милионера ли? — Да, той. А! — ще рекат — тъй е то — пари при пари отиват. И дядото милионер, и зетят милионер. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Какви глупости приказваш! Отде пък знаеш, че тъй ще рекат?

МАСЛАРСКИ. Знам, Дафинке, знам. Знам си аз хората. Пък най-после не е лъжа, тъй си е — докторът е милионер. Ах, такъв зет би желал да има всеки! Ей туй се вика то — зет като мед. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Нека да не бях аз, че щеше да видиш ти.

МАСЛАРСКИ. Право е. Таз работа ти я свърши, Дафинке. И как я свърши? Величествено я свърши, чисто по кавалерийски я свърши. Мина над всички, като с ескадрон, претъпка ги, премаза ги, унищожи ги. И победи! Да, чисто по кавалерийски! Аз съм военен и разбирам от тия работи.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ух, военен. . . Защо барем лъжеш хората! Околийски началник беше, не знаеш ли. . . Военен. . .

МАСЛАРСКИ. Е, да. Все съм носил военна униформа, сабя съм имал.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Я мълчи, мълчи. . . Що войни минаха, хората се биха, мряха, а ти през всичкото време си си стоял в къщи, защото си имал воденица.

МАСЛАРСКИ. Е, да, съгласно закона.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не искам да се разправям сега. *(Подава му бележките.)* Вземи да ги прекараш на сметката. *(Става.)* Уж нямаше да харчим, а то що пари отидоха! Чек за сто хиляди лева на зетя, други пет хиляди — пак на него, да има пари, докато изтегли чека; десет хиляди на Евгения — да си има и тя свои пари. Парите хвърчат, хвърчат! . . .

МАСЛАРСКИ. Е, няма що, сватба е. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Че той нашият зет никъде не си бил плащал! На хазаите си, за квартирата, два месеца не си бил платил — аз платих. На шивача си не плащал, четири костюма аз платих. На гостилницата, дето се хранил, не платил. Тази сутрин рано-рано всички додоха, на всички платих. Човекът никъде не платил. И уж бил милионер!

МАСЛАРСКИ. Таквиз са те милионерите, Дафинке. Не че нямат, не че не искат да платят, ами ей тъй на — не искат да знаят. Нека се съберат, ще платят изведнъж. Милионерски обичаи, какво ще ги правиш. *(Чува се пак свирката на автомобила.)* Ето го пак. . . Сега пък надолу. . . Току фучи насам-нататък. Какъв ще е тоя автомобил?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Автомобил като автомобил.

МАСЛАРСКИ. Но жълт е.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Че какво, като е жълт?

КОКИЧКОВ *(още от вратата, весел)*. Честито, честито! Още веднъж честито! Честит зет, г-жа! Честит зет, г-н Масларски!

МАСЛАРСКИ. Благодаря, благодаря. Седни, бай Таско.

КОКИЧКОВ *(сяда)*. Ида насам и си мисля: каква стана тя, думам си, основахме дружеството «Кавал» и ето ти сватба. . .

МАСЛАРСКИ. Да, бай Таско, сватба.

КОКИЧКОВ. Ама затѣ името таквоз — кавал, значи, сватба.

МАСЛАРСКИ. Да, кавал значи сватба.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ох, я мълчете! То когато ще стане, и без гайди и без кавали ще стане. Току приказвате за туй пусто дружество. Глупости!

МАСЛАРСКИ. Не е тъй, Дафинке, не е тъй. Дружеството «Кавал» е гордост за нашето отечество. . . пардон, мене умът ми отиде пак във военните работи. . . дружеството е гордост за нашия малък провинциален град. Зет ни, доктора, е председател на дружеството, аз, дето се казва съм бащата на туй дружество, аз го основах, нали, бай Таско?

КОКИЧКОВ. Тъй е, г-н Масларски.

МАСЛАРСКИ. Млади хора, какво да ги правя, нашата златна младеж, тъй да се рече. Трябва да се задоволят, утре ще потрябват. Да. . . може да потрябват. . .

СЛУГИНЯТА *(влиза)*. Господарю, двама човеци искат да додат.

МАСЛАРСКИ. Кои са те?

СЛУГИНЯТА. Не знам кн. . . двама души. . . с мустаки. *(Смее се.)*

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Я да не се хилиш такава. *(На Масларски.)* Кои ли ще са те?

МАСЛАРСКИ. Нещо по изборите трябва да е. Чакай, аз ще отида да видя. Ще ги приема отвъди, аз пак ще дода. *(Излиза, слугинята след него.)*

КОКИЧКОВ. Стана тя една, г-жа — как да кажа? — стана нещо като пиянко: завъртя се колелото, голямата печалба се падна на една — на Евгения се падна де, тя взе голямата печалба, а другите останаха с празни ръце и гледат. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Какво ли приказват сега, какво ли приказват. . . Да е отнейде човек да ги чуе. Нека приказват, не искам да ги зная. Чун-

ким те не се изпотрепаха да канят доктора на гости, на разходка, да се подмилкват. Насила искаха да се годяват за него, като оная. . . Християна. Че докторът не е дете, мъж е! Ще си вземе оная, която иска. . .

КОКИЧКОВ. Тъй ами, че как. . . Докторът е умно момче. . . а! Докторът е добро момче, златно момче. Аз, г-жа, много се радвам. Не зная кой какво мисли, ама аз много се радвам. И да ви кажа ли, с доктора не сме акрани, ама тъй си уйдисахме и таквиз големи приятели станахме. . . много големи приятели. . . *(Поверително, ниско.)* Ний с него ще започнем една работа, една голяма работа. . . Той ми обеща. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА *(сопнато)*. Каква работа? Какво ви е обещал?

КОКИЧКОВ *(объркано)*. Такова. . . не, не, нищо не ми е обещал. Нищо, г-жа, нищо не ми е обещал.

Г-ЖА МАСЛАРСКА *(изглежда го недоверчиво)*. Доктора ни е вече като син и нищо не може да обещава, без да ни пита. Какво ви е обещал?

КОКИЧКОВ. Нищо, г-жа, нищо. Аз само тъй казах. Какво ще ми обещае, нищо не ми е обещал. Ще ми донесе нещо, като се върне. «Аз, кай, бай Таско, ще ти донеса нещо, като си дода, един подарък. . . едно хубаво цигаре, кай, ще ти донеса.» Туй ми обеща. Какво друго ще ми обещае?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не може то тъй. Че ако той има пари, на хората ли ще трябва да ги раздаде! Парите се харчат лесно, но мъчно се печелят. Доктора, ако мисли да прави нещо, ще каже на нас.

КОКИЧКОВ. Нищо няма, г-жа, нищо не ми е обещал. Едно цигаре ще ми донесе, туйто. Дребна работа. . .

МАСЛАРСКИ *(влиза радостно)*. Тръгна тя, тръгна!

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Кои бяха тез хора?

МАСЛАРСКИ. Депутация, Дафинке, депутация. Депутация от граждани. Дошли хората да ми кажат, че ще гласуват за мене. И то тъкмо ония, които вървяха с Бубев. Сами идат. Кротички, като агънца, сами идат и казват: «Ще гласуваме за вас, г-н Масларски! . . .» — Добре, гълъбчета. Ама какво ли си рекаха: «Масларски милионер, зет му милионер, къде ще излезем наглава? Я по-добре да я ударим на молба, докато е време. . .»

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Глупости приказваш и ти. Не искам да ми дохождат в къщи. Кой знай каква кал са ми навлекли.

МАСЛАРСКИ. Нищо, Дафинке, нищо. Народ е туй. Народът може и малко кал да довлече. Народът е сила, народът. . . глас народен, глас божи. . . *(Гордо.)* Сега ще видят те какво нещо е кмет! Имало ли е досега кмет? — Не! Направили ли са нещо тия кметове? — Не! Всичката им работа досега е била, като падне някой кмет, да махнат феНеря отпред къщата му и да го турят пред къщата на новия. Туй е то. Или пък проверка ще ми правят нощe на пожарната команда. Не туй, не! Тук реформи трябва. Улици, преди всичко, прави като конец, като погледнеш от единия край, да се вижда чак до другия. . . Ето какво трябва.

КОКИЧКОВ. И чешми, и канализация. . .

МАСЛАРСКИ. То е лесно. То може и по-късно, то не се вижда. Главното — улици, прави улици. Като доде някой чужденец и погледне, да каже «браво»! И аз ще го направя! Аз съм военен и не ми мига окото. Ще разсека тоз град като със сабя: хърт насам, хърт нататък! . . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Я мълчи! Ще сечеш. . . тъй се сечало. . . И бедни хора има, по една къщичка имат и ти мислиш да я събориш ли. . .

МАСЛАРСКИ. Жертви трябват, Дафинке, ккаво да правим. *(Чува се свирката на автомобил.)* Пак

минава! Бай Таско, един автомобил току минава, един жълт автомобил, какъв е той?

КОКИЧКОВ. Видях го и аз. Не знам. От отзарана го гледам сал току ходи ту в общината, ту в банката. Един млад човек е в него. Казват, че бил милионер.

МАСЛАРСКИ. Милионер? И таз хубава. . . *(Смее се.)*

КОКИЧКОВ. Тъй казват.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. То пък милионерите да не никнат като гъби!

МАСЛАРСКИ. Милионер. . . Никакъв милионер не е той. Един милионер имаше и ний го взехме. Свърши се то.

Отвън по стълбата се чува смехът на Фъргова.

КОКИЧКОВ. Г-жа Фъргова. . . познавам я по гласа.

Г-жа Фъргова и Фъргов влизат и поздравяват с «честит зет» г-жа Масларска и Масларски.

МАСЛАРСКИ. Минете, г-н Фъргов, седнете тук при мене.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Знайте ли защо се смеем? Казвам на Михаила: късно идем, изяли са бонбоните! *(Смее се.)*

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Има още, има. Има и за вас.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Г-жа, вий не ни казахте, ама аз се научих. Едно птиченце ми каза. *(Смее се.)* Едно птиченце кацна на рамото ми и ми каза. *(Смее се.)* Не, г-жа, да ви кажа ли, сънувах един сън, ама как се сбъдна, да видите как се сбъдна.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Сън ли? Какъв сън?

Г-ЖА ФЪРГОВА. Сънувах г-ца Евгения. Гледам я, излиза от вас, тича, тича, смее се, а насреща й иде доктора, и той се смее и държи една го-о-ляма китка божур. И го даде на Евгения. На сутринта

казвам на Михаила: Михаиле, сватба ще има! *(Смее се.)* Нали, Михаиле, нали ти казах?

ФЪРГОВ. Да, каза ми. *(Гледа си часовника.)*

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Какъв сън, наистина. . .

МАСЛАРСКИ. Сънища! Аз не вярвам на сънища. Сънищата нищо не казват. Глупости!

Г-ЖА ФЪРГОВА. Не, г-н Масларски, казват, казват. В събота срещу неделя всички сънища казват. *(На г-жа Масларска.)* Е, сватбата я свършихте, нали? Да знайте, г-жа , колко се зарадвах, като се научих. Слушам ги, приказват туй-онуй. Я мълчете — викам, — ний имаме ли в града друга госпожица като Евгения? Оная ли ще се мери с нея, Христина? Ах, г-жа, как се ядосах, като се научих, дето говорила, че уж се била годила за доктора!

Г-ЖА МАСЛАРСКА. То не е вярно. То не е било никога.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Знам, знам. Тя сама разправя, хвали се. Кой ли пък ѝ вярва? Вещицата, бива я само за таквиз на поразии. Пораза да я порази! *(Смее се.)* И знайте ли, г-жа, какво казвала: «Аз бях годена, рекла, за доктора, но г-жа Масларска ми го отне» . . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Таз Христина! Да не ме струва, да не ме струва, че ще я срещна, та нищо и никакво ще я направя! Отнела съм ѝ била доктора! Че аз мога ли да заповядвам на чуждия син? Аз на дъщеря си не мога да заповядам, че на него ли? Хич не съм се и намесила дори. Какво им казах аз — обичате ли се, рекох? — обичаме се. Добре. Щом се обичате, ето ви попа — венчавайте се. Туй е то всичкото.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Белким не знам, г-жа! Тъй е. Ама таз Христина. . . Я да оставим таз Христина. Много има да се разхожда тя с тоз, с онзи в градината по мрачевата. Мрачевите да я завле-

кат! *(Смее се. На Масларски.)* Г-н Масларски, у вас има радост.

МАСЛАРСКИ. Защо? Каква радост?

Г-ЖА ФЪРГОВА. Ще ви изберат за кмет.

МАСЛАРСКИ. Отде знайте? Да не сте сънували някой сън?

Г-ЖА ФЪРГОВА. Едно птиченце ми каза. *(Смее се.)* Как да не знам? Нали срещу нас е кръчмата на Янаки Гагаузина — и не знам пък защо са ѝ турили туй ваджишко име «Китай» — що мъже се събират там, пият, викат. И чувам ги как си приказват: «Масларски ще изберем. Масларски ще бъде кмет» . . .

МАСЛАРСКИ. Е да. . . народът е разположен. . . народът иска. . .

КОКИЧКОВ. Искат, искат. Всички искат.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Нека пък да изберат един умен човек. Казвам на Михаила: ще отидеш, казвам, и ще си пуснеш гласа за г-н Масларски, чуваш ли? Да не пуснеш за другиго, че не те прибирам в къщи! *(Смее се.)* Нали тъй, Михаиле?

ФЪРГОВ. Да. . . разбира се. *(Гледа часовника си.)*

КОКИЧКОВ. Всички ще гласуваме за г. Масларски.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Всички, всички!

МАСЛАРСКИ. Е, е. . . то избора вече сигурен. . .

СЛУГИНЯТА *(влиза)*. Господарю, телеграма. . .

МАСЛАРСКИ. Телеграма ли? Дай я сам тук! *(Отваря телеграмата.)* От младите. Дафинке, телеграма от нашите, от младоженците. *(Чете.)* «Приветствия от морето. Щастливи сме. Хиляди целувки. Евгения. Христо.»

Г-ЖА ФЪРГОВА. Как да не ще са щастливи! Къде ли стоят сега там, във Варна, един до други, и си гледкат. . . онная месечина, онуй море. . . ах! *(Смее се.)* Първа телеграма ли получавате, г-жа?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Как първа — всеки два часа получаваме телеграма.

МАСЛАРСКИ. И все по хиляди целувки.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Е, богати хора, и целувките им много. *(Смее се.)* Ами де ще отидат, г-жа?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ще отидат в София. Отттам ще идат в странство. Може да отидат в Италия.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Милионери нали са, може и на месечината да отидат. Знайте ли, че дошел още един милионер?

МАСЛАРСКИ. Тоя, с жълтия автомобил ли?

Г-ЖА ФЪРГОВА. Той, той. Видяхме го ей сега.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Защо вярвате, г-жа, може ли? Че то милионерите от кило просо повече станаха. . .

Г-ЖА ФЪРГОВА. Нека, г-жа, нека. Нека да са много. И ний да си вземем по един.

МАСЛАРСКИ. Видяхте ли го, казвате? Де го видяхте?

Г-ЖА ФЪРГОВА. На сладкарницата. На една маса седяха с Бубев.

МАСЛАРСКИ. С Бубев! Е, разбрах сега, разбрах какъв милионер ще е той. Не е милионер. Някой партизанин ще е, изпратен около изборите. Слушай, бай Таско, ние трябва да разберем тая работа, иди да видиш. Тез хора може да ни побъркат нещо, може и пари да пуснат. Я иди да видиш! . . .

КОКИЧКОВ *(става)*. Отивам. Ей сега ще разбера всичко. Ще разбера и ще дода да кажа. Да го видим тоя милионер що за птица е. *(Излиза.)*

МАСЛАРСКИ. Милионер ли? Никакъв милионер не е. Агент-провокатор. Сегашните хора тъй са — няма пукната пара в джеба си, ама ще се качи на автомобил, ще се напери, като че е княз. А ний и чифлик имаме, и земя имаме, а пък си ходим по старому — с файтон и със звънци. . . Милионер

ли? Ще видите, че никакъв милионер не е. . . Знам аз. . .

Влизат Фанка, Чунчев и Любенов, поздравяват с «честит зет» г-жа Масларска и Масларски и сядат.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Е, Фанке, кога ще поздравим и тебе? Само се водите с Чунчев, а нито годеж, нито сватба.

ФАНКА. И то ще бъде, г-жа Фъргова.

МАСЛАРСКИ. Ще бъде, ще бъде. Аз ви казвам, че ще бъде, нали, г-це Фанке? Ожени ли се председателя на дружеството «Кавал», всички подир него ще се оженят, всички до един. Тъй беше едно време с дружеството «Френска реч» — изжениха се членовете и дружеството се разтури. *(Смее се.)*

Г-ЖА ФЪРГОВА. Тогаз и г-н Любенов е на реда. Какво ще кажете, г-н Любенов?

ЛЮБЕНОВ *(приглажда косите си, смутен)*. Аз ли? Какво да кажа. . . не знам какво да кажа. . .

Г-ЖА ФЪРГОВА. Много е срамежлив г-н Любенов.

МАСЛАРСКИ. И на г-н Любенов ще намерим една булка. Гледайте си работата — тръгна тя, всички ще се оженят. . .

Г-ЖА ФЪРГОВА. Само Христина няма да се ожени. Тя ще чака някой милионер.

ФАНКА. Знайте ли какво? Сега, като идехме, видяхме на сладкарницата Христина с Бубев и с оня, с жълтия автомобил.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Кой е тоя човек ма, Фанке?

ФАНКА. Милионер бил.

МАСЛАРСКИ. Хайдее! . . . Пак милионер. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Я се оставете! Сега, който доде, все е милионер. С кого беше, казваш, Фанке?

ФАНКА. С Христина и с Бубев. И таз Христина, как съм я намразила! Вчера искала да се трови, а сега като се смее — примира от смях. . .

Г-ЖА ФЪРГОВА. Под бяло да се засмее. *(Смее се.)* Я я остави ти нея, Христина, ний си я знаем нея, ами оня, оня, другия, какъв е той, женен ли е, Фанке?

ФАНКА. Ерген бил, г-жа Фъргова.

Г-ЖА ФЪРГОВА. Ерген? Е, тъй. . . като какъв е. . . видя ли го хубаво?

ФАНКА. Видях го — красив, елегантен, с роза тук, на петелката. И важен, важен, личи си, че е милионер.

МАСЛАРСКИ. Милионер. . . какво ми разправяте вие. . . милионер! Аз ви казвам, че тоя човек я има сто лева в джеба си, я не. Милионер. . . зная ги аз таквиз милионери. . .

ЧУНЧЕВ. Не, г-н Масларски, вярно е — много богат човек бил. Той дохожда в банката, приказва с директора. Дохожда няколко пъти, влиза, излиза, но какво прави, не знам. Вярно е, милионер бил. Автомобилът е негов собствен.

МАСЛАРСКИ. Не вярвам аз. Никакъв милионер не е той.

Г-ЖА ФЪРГОВА. И аз тъй ще кажа. Отде-накъде пък ще е милионер? *(Става.)* Приказки. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Но къде, г-жа Фъргова?

Г-ЖА ФЪРГОВА. Ще си ходим. Не виждате ли — моя мъж сал току гледа часовника си — пустия му обичай е такъв. Ще си ходим, ще се приберем. Нам не ни трябват милионери, ний сме сиромаси хора. *(Смее се.)* Довиждане, г-жа! *(На всички.)* Довиждане!

ФЪРГОВ. Довиждане. *(Излизат.)*

ФАНКА. Тъй казва Фъргова, ама сега ще отиде да вземе Мичето и ще я заведе на сладкарницата. Тя мисли, че щом милионерът види дъщеря ѝ, и ще я вземе. . .

МАСЛАРСКИ. Ще я качи на автомобила си и ще я занесе, а? Барем да е милионер. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Я оставете тоз милионер. Взе да ми става лошо вече. . .

МАСЛАРСКИ. Наистина, стига. . .

ЧУНЧЕВ. Г-н Масларски, ами. . . вашият зет, доктора, си изтеглил парите от банката.

МАСЛАРСКИ. Кои пари?

ЧУНЧЕВ. Милионите. Трите милиона и седемстотин хиляди лева. Изтеглил ги.

МАСЛАРСКИ (*учуден*). Не е вярно.

ЧУНЧЕВ. Не, г-н Масларски, изтеглил ги. Самичък нашият касиер ми каза. «Чунчев, казва, олекна ми касата. Милионерът си изтегли милионите. . .»

МАСЛАРСКИ. Туй не е вярно. Туй не може да бъде. Дафинке, чуваш ли?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. И за туй ли взеха да приказват?

МАСЛАРСКИ. Аз не зная таквоз нещо. Ако доктора си е изтеглил парите, ний няма ли да знаем? И как ще ги изтегли — той, докато беше тука, от къщи не е излизал. Ще ги изтегли. . . И туй не са сто-двеста лева, милиони са. . . И туй е лъжа, и туй е лъжа.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Виж ги пък сега какво взеха да приказват. Че който има пари в банката, той ще им бере грижата, ако ще — ще ги изтегли, ако не ще — няма да ги изтегли. Я оставете, оставете, яд ме е да слушам таквиз приказки. Приказвайте за друго. . .

МАСЛАРСКИ. Наистина, да приказваме за друго. . . за друго. . . А! Г-н Любенов! Вижте какво. . . вие не трябва да оставяте дружеството «Кавал». То е гордост на на на нашето. . . на нашия град. Макар че председателя, доктора де, го няма, но вие трябва да продължавате. Продължавайте, продължавайте, аз очаквам много от вас. Български песни трябва, само български песни. . .

ЛЮБЕНОВ. Да, ще започнем. В събота имаме репетиция.

ФАНКА. Почваме, почваме. Когато доктора се върне, с песни ще го посрещнем. Нали е наш председател. . .

МАСЛАРСКИ. Разбира се, разбира се.

ФАНКА (*на г-жаМасларска*). Но аз съм много сърдита, г-жа. Да не ми кажете, да не ме поканите на сватбата!

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Много набързо стана, Фанке. Пък и сегашните сватби, нали ги знаеш? Няма защо да се сърдиш, когато си доде Евгения и зетя, ще ви поканим, ще се съберем. Къде ставате? Че стойте де!

ФАНКА. Ще си ходим. Чунчев, да вървим. Ще идем към сладкарницата. Аз ви казвам, че Фъргова е вече там с Мичето. Ще идем да видим милионера.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ах, пак тоя милионер ли?

МАСЛАРСКИ. Милионер. . . никакъв милионер не е той!

ФАНКА. Е, какъвто е. . . да го видим. Довиждане!

ЧУНЧЕВ и ЛЮБЕНОВ. Довиждане! (*Излизат.*)

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Какво става? Не разбирам. . . Все за тоя милионер приказват. . .

МАСЛАРСКИ. Я ги остави!

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ти трябва да излезеш да видиш. И какво разправя тоя Чунчев, че зетя си бил изтеглил парите?

МАСЛАРСКИ. Глупости, Дафинке, глупости. Изтеглил ги бил. Парите са си там, в банката. Там си са те в сандъчето, наредени са ония ми ти банкноти, като скумрии. . . А тоя с жълтия автомобил — милионер ли? Никакъв милионер не е. Ето го бай Таско. (*Кокичков влиза.*) Е, бай Таско, какво научи? Кажи какво има.

КОКИЧКОВ (*угрижен*). Нищо не можах да науча.

МАСЛАРСКИ. Как тъй не можа! Нали ходи там?

КОКИЧКОВ. Ходих, но няма как. То на сладкарницата хора, хора — яйце да хвърлиш, няма де да падне. Който има дъщеря, там я довел. Всички госпожици, дето се записаха за дружеството «Кавал», там са. И все милионера гледат.

МАСЛАРСКИ. Милионер. . . А той какво прави?

КОКИЧКОВ. Приказва с Христина и с Бубев. Христина се смее. Като ме видя, още повече взе да се смее.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Безсрамница!

МАСЛАРСКИ. Нека се смее, нека се смее. Какво има, като се смее, нека се смее. Ти, бай Таско, какво ми се виждаш малко отчаян. Мислиш, че ще ни развалят избора ли? Нищо не могат направи. Мислиш, че ще пръснат пари ли? Отде ще ги вземат? Раздрънкват там по някой гологан в джеба си. А ний — лъжа не е — с милиони си играем. . . Гледай си ти работата. . .

СЛУГИНЯТА. Господарю. . .

МАСЛАРСКИ. Пак телеграма ли?

СЛУГИНЯТА. Не, писмо. Пощаджията го донесе.

МАСЛАРСКИ. Дай го сам! Дай го тука! *(Поглежда адреса.)* От доктора е. . . Дафинке, писмо от зетя.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. От зетя ли? Толкоз скоро. . .

МАСЛАРСКИ *(сяда)*. Какво ми разправяте вие мене — милионер! . . . Никакъв милионер не е оня. Милионер е ей тоя, дето ни пише. *(Чука с ръка по плика.)* Той е милионер! *(Разтваря писмото.)* Чакай да видим какво пише нашия обичен зет. . . зет, зет, като мед. . . Нали, бай Таско, права е приказката — зет като мед! *(Готви се да чете.)* Чакай сега да видим какво пише. . . Дафинке, нали бива да го прочета на глас, бай Таско е наш. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Чети, чети!

МАСЛАРСКИ *(чете)*. «Обични ми мамо и тате!»

(*На другите.*) Ето. . . възпитан човек! . . . (*Чете.*) «Позволявам си да ви нарека тъй, макар че с тия редове ще ви причиня неприятност». . . (*На другите.*) Неприятност? . . . Каква неприятност?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Я чети, чети! . . .

МАСЛАРСКИ (*чете*). «Вярвам да сте научили вече истината, но длъжен съм и аз да ви я кажа: милионите. . . » (*На другите.*) Ето пак за милионите! . . . Видяхте ли кой е милионерът?

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Ех и ти! Чети, че после приказвай!

МАСЛАРСКИ (*чете*). «Милионите, които бяха в банката, не са. . . а!. . . не са мои. . . » (*Гледа учудено, плахо.*)

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Как, как? Какво четеш ти! Ти не знаеш да четеш!

МАСЛАРСКИ. Не, Дафинке, тъй е. Ето (*чете*) «милионите, които бяха в банката, не са. . . мои».

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*гледа го за миг, буйно*). Чети по-нататък! (*Навежда се над него.*)

МАСЛАРСКИ (*с променен глас, чете*). «Те са на друг един човек, мой съименник, с когото, освен името, нямам нищо общо. (*Прехапва устни и поклаща глава; чете.*) Мълвата, че милионите са мои, беше една шега и ако аз имам вина, тя е таз, че премълчах истината. . . » (*На другите.*) А! Тъй ли. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*гневна*). Чети!

МАСЛАРСКИ (*чете*). «И допуснах да се приеме и повярва тая мълва и от вас. Направих това, защото виждах, че вашето упорство изчезва и нашия брак с Евгения става възможен. Ако това е измама, едничкото ѝ изкупление е нашата голяма обич с Евгения. Занапред аз ще направя всичко, за да спечеля вашето доверие и да заслужа вашата прошка.»

Г-жа Масларска и Масларски се гледат учудени. Кокичков унесено гледа пред себе си.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Туй не може да бъде! Туй е лъжа! Туй писмо не е от доктора! Скъсай го! Скъсай го туй писмо. . . То не е от доктора. . . (*Иска да грабне писмото.*)

МАСЛАРСКИ (*завардва писмото*). Не, Дафинке, от него е.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не може да бъде! Туй не е вярно! Не е истина! Не, не, не! Не е истина! (*Сяда.*)

КОКИЧКОВ. Истина е, г-жа. Същото чух и аз в града.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Каак? И ти ли? Какво си чул?

КОКИЧКОВ. Че милионите не били на доктора, а на тоя, с жълтия автомобил. И той се казва д-р Христо Кондов, но е друг. Купил си чифлик тук в едно село. Изтеглил милионите от банката и платил чифлика.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Значи. . . Нашият зет нямал пари. . .

КОКИЧКОВ. Да, г-жа.

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Не е вярно! Мълчете! (*Сяда.*) Не, тъй трябва да е. . . Ах, как ме изигра разбойника, как ме изигра! Изгори ми момичето, изгори го. . . Ами сега! . . . ами сега? . . .

МАСЛАРСКИ. Дафинке. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА. Трябва да ги върнем. Телеграфирай да се върнат. Още сега телеграфирай. Ах, как ме измами този разбойник. . . (*Закрива лице.*)

МАСЛАРСКИ. Дафинке. . . Най-после, няма нищо. . . докторът е добър. . . Евгения го обича. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*скача*). Мълчи! Мълчи! (*Със свити юмруци.*) Ти си виновен! Ти! Ти ! Ти! (*Масларски отстъпя назад гърбом. Масларска изведнъж се спира замислена, като на себе си.*) Аз ще замина за Варна. (*На Масларски, гневно.*) Заминавам за Варна, чуваш ли? Таз работа аз няма

да я оставя тъй, не, не, не! (*Тръгва да излезе и се обръща.*) При владиката ще отида, при министрите ще отида, при господа ще отида, тъй няма да го оставя!

МАСЛАРСКИ (*след нея*). Дафинке. . .

Г-ЖА МАСЛАРСКА (*от вътрешната стая*). Не, не, не, заминавам. (*Масларски гледа след нея объркан и замислен.*)

КОКИЧКОВ (*с въздишка*). Ах! Отиде ми фабриката!

Завеса

Боряна

ДРАМА В ЧЕТИРИ ДЕЙСТВИЯ

ЛИЦА

БОРЯНА
ЗЛАТИЛ
РАЛИ, АНДРЕЯ, ПАВЛИ — синове на Златила
ВИДА, жена на Рали
ЕЛИЦА, жена на Андрея
ВЪЛЧАН НАНОВ, по прякор Алфатарски цар, баща на Боряна
ВАСИЛ ВАКЛИН, ЕДРЮ — приятели на Андрея
НИКОЛА, ПЕТЪР — синове на Вълчан Нанов
СТАРАТА СНАХА, жена на Никола
МЛАДАТА СНАХА, жена на Петра

Действието става в сегашно време, в едно село на Североизточна България.

Първо действие

Хает в къщата на Златила. Вляво вратата към стаите, в които живее Андрея, вдясно също такава врата към стаите на по-големия брат Рали. В дъното две малки прозорчета и входната врата откъм чердака и стълбите. На лявата стена огнище с ешмак, настрана до него закачени бакърени котли, долу — друга покъщнина. Полици с наредени съдини по тях. Под прозорците и покрай дясната стена миндери. Общо, стаята е бедна и мрачна: всичко дървено — ешмакът, полиците, вратите — е вето, окадено, черно, стените са неравни, пожълтели от влагата, напукани — има големи разклонени пукнатини, прилични на изображенията на реки по географически карти. Вратите са изкривени и паднали, тъй че, когато се затварят, тръшкат се, а при отваряне проточено скриптят, като че пеят. Постелките по миндерите и долу по земята са вехти и скъсани, безцветни. Чисто е, но личи, че с години нищо не е подновявано и променяно.

В стаята около огнището е Елица. Тя е превързала главата си през челото с бяла кърпа.

ВИДА *(влиза отвън)*. Булка! Елице! Какво си направила?

ЕЛИЦА *(учудено, тихо)*. Какво съм направила?

ВИДА. Що си се връзала тъй?

ЕЛИЦА. Глава ме боли.

ВИДА. Че грозно ти стои! Я да я махнеш таз кърпа! Ще доде някой и ще те види, какво ще каже, празник е. Махни я, махни!

ЕЛИЦА. Че да я махна пък. *(Развързва кърпата.)* Аз рекох, като си постегна главата, ще ми по-

премине. *(Сяда.)* Не ми е добре, нямам сила, краката ми като подкосени, стои ми нещо тук на гърлото като буца. Ноще се събуждам и треперя, страх ме е от тъмнотата, от всичко ме е страх, все мисля, че нещо ще стане.

ВИДА. Ти си луда. Какво може да стане?

ЕЛИЦА. Като гледам мъжете как се карат, какви думи си думат. . .

ВИДА. Мъжете са мъже. Те може да се поскарат и пак да се сдобрят. Какво страшно има?

ЕЛИЦА. Не знам. Може от болестта ми да е. Андрея снощи казваше . . .

ВИДА. Какво казваше?

ЕЛИЦА. Ще те кача, кай, на каруцата и ще те заведа в града на доктор.

ВИДА. Ами пари? Отде ще вземе пари? Андрея с лопата ли ги рине парите?

ЕЛИЦА. Аз, кай, ще намеря пари.

ВИДА. Кой ще му даде, свекърът ли? Не го ли видиш какъв трепери над парата. Хората казват, че бил имал пари. Де са те? Кой ги е видял? Ний не сме му виждали парите. Той все си е бил скъперник, ама сега. . . Туй най дето трябва в къщи — сол, газ, сапун, — с каква мъка се купува. А ти — доктор. Остави, остави. Хич не си туряй таквоз нещо на ума.

ЕЛИЦА. Че аз не съм искала. Андрея каза.

ВИДА. Свекъра не дава, не дава. Вий барем с Андрея нямате деца. А ний? Две дъщери оженихме, какво им дадохме? Нищо. Утре и син ни ще си доде от служба и за него нищо няма да има.

ЕЛИЦА *(замислено)*. Нататък, в едно село към Силистра, имало лековито кладенче, помагало за всичко.

ВИДА. Е?

ЕЛИЦА. Една круша имало там, цялата била накичена с тояги, с патерици. Който пил от кла-

денчето, оздравявал, закачил си патерицата на крушата и си отишъл. Тъй разправят. Да ще Андрея барем там да ме заведе.

ВИДА. Ех, булка, ех, Елице, ти ум нямаш. Че болна ли си, нищо не ти е. Ти сама си туряш такваз мисъл. Я стани сутрин, че се разтичай, че се разшетай, ще видиш как ще ти премине, ще забравиш и болест, и всичко. И аз като стана, боли ме на сто места, ама като се разкърша — мине ми.

ЕЛИЦА. И аз искам, ама не мога.

ВИДА. Че като си скръстила ръце и стоиш. На̀, сега защо стоиш?

ЕЛИЦА. Че какво да правя?

ВИДА. Ами поизлез, поразходи се. Излез на пътя, сега е празник, минават хора. Постой, погледай.

ЕЛИЦА *(става)*. Че да ида пък.

ВИДА. Иди, иди!

ЕЛИЦА. Ами Андрея може да доде. Беше ми казал, че ще се връща.

ВИДА. Ех, Андрея. . . Де го Андрея — на кръчмата. Чунким ако доде, за работа ще доде. Иди ти, иди. Ако доде Андрея, аз съм тука.

Елица излиза. Вида шета нещо. След малко по стълбите се чуват гласове.

ВАСИЛ ВАКЛИН *(бута пред себе си Едря)*. Върви де, върви! . . . Их че си. . . Аз го бутам напред. . . *(Съглежда Вида.)* А! Ралювице! Добър ден, Ралювице! *(На Едря.)* Аз го бутам по стълбите напред, а той се заваля отгоре ми като канара. *(На Вида.)* Аз пия, него хваща. . .

ЕДРЮ. Хъм. . . Хваща. . . Пре-пънах се. . . Пре-пънах се, чу ли? Хваща. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН *(смее се)*.

ВИДА. Хубаво сте се наредили вий!

ВАСИЛ ВАКЛИН. Пийнали сме си, ще речеш, тъй

ли? Пийнахме си, право е. Защо да не пием? Събрание имахме. Ти знаеш ли, ей, Ралювице, избори идат. Андрея ще го направим кмет. . . Де остана той? Уж на гости ни води, пък. . . *(Отива към вратата и вика.)* Ей, кмете, де си? *(На Вида.)* Андрея ще го направим кмет.

ВИДА. Тогаз ще прокопса Андрея! Пък и вий много сте прокопсали. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Ний за народа се борим! За идея се борим! *(На Едря, седнал на миндеря.)* Нали тъй, сватанак?

ЕДРЮ. Мълчи! Ти в грях ме вкара днес. На черкова щях да ида аз, свещ да запаля. *(Въздиша.)* Шест месеца веке. . . На днешния ден се помина Руса, стопанката ми. . . *(С плачлив глас.)* Аз сам си знам. . . като гледам децата, като гледам къщата. . . Аз сам си знам. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН *(подсмива се)*. Виж го, виж го. . .

ВИДА. Таквиз сте вий, мъжете. Като са живи жените ви, бийте ги, а като умрат — плачите за тях.

ЕДРЮ. Аз сам си знам. . . Като гледам децата. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Виж го какъв се разцуфли. . . Срамота! Ще ти намерим една булка, не бой се! *(На Вида.)* Ще го оженим за Танювата Дочка, вдовицата. *(Към Едря.)* Вчера пак я срещнах. Дочке, рекох, да те оженим за наш Едря, земаш ли го? Защо, кай, да го не взема, нито е сляп, нито сакат. Тъй каза, видя ли? *(На Вида.)* Ще го земе.

ВИДА. Да го вземе.

ВАСИЛ ВАКЛИН. И каква е такваз пълна, червена, широка отзад, като диканя. Хе! жена ти казвам, жена. Ама тебе май не те бива. . .

ЕДРЮ. Мене ли? Хъм! *(Поклаща глава, гордо.)* Е-хей!

ВАСИЛ ВАКЛИН. Яка жена е тя, ей! И такваз една — гледаш я, смее се, че като пламне! Ма-

лее! Огън! Има да те гони тя тебе, като муха по тавана. . .

ЕДРЮ. Кого, мене ли? Хъм. . . е-хей!

ВАСИЛ ВАКЛИН. Де остана Андрея? Вън се запря при Елица, а не доде. *(Вика.)* Андрея! Кмете! *(На Вида.)* Ний Андрея кмет ще го направим. И щом додем на власт, аз пак ще метна чантатата на гърба си. Ще разнасям писма, призовки — стига ми таз служба, по-голяма не ща. *(На Едря.)* А тебе ще направим горски. Ще запашеш пак оназ змия, сабята. Само че. . . не те бива май тебе. . .

ЕДРЮ. Мене ли? Хъм. . . е-хей!

ВИДА. Още рибата в морето, а вий пържите лука. Чакайте де!

ВАСИЛ ВАКЛИН. Народа е с нас, Ралювице, ония черни души, чорбаджиите, ний тях. . . в миши дупки ще ги наврем. *(Вижда Андрея на вратата.)* Ей го Андрея! Бе, кмете, де се изгуби ти? Уж на гости ни водиш, пък. . .

АНДРЕЯ. Че що стоите тука. Влизайте де! *(На Вида.)* Бати Рали още не си ли е дошъл?

ВИДА *(сопнато)*. И да не си е дошъл, Рали си гледа работата.

АНДРЕЯ *(с усмивка)*. А пък аз стоя в кръчмата, туй ли искаш да речеш? Е, няма нищо де, ще я свършим работатата. Що са дни, напред са. *(На Ваклин и на Едря.)* Хайде, влизайте у нас. Хайде, Едрьо!

ЕДРЮ *(мълчи замислен)*.

ВАСИЛ ВАКЛИН *(на Едря)*. Ставай! Не чуваш ли командата?

ЕДРЮ. Върви ти, аз ще дода.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Не! Напреде си да те видя аз! Знам ти адетя аз тебе — все назад се връщаш. Хайде, върви! *(Едрю мърмори нещо; влизат, след тях влиза Андрея.)*

ЗЛАТИЛ (*на вратата*). Крадат, крадат! Оставиш нещо нейде, и ще го вземат. (*Влиза.*) Вървят по стъпките ти, като хайдути. (*На Вида.*) Де е Андрея?

ВИДА. Ей го е, в къщи.

ЗЛАТИЛ. А Павли?

ВИДА. Павли отиде на събор в Алфатари. Ерген нали е.

ЗЛАТИЛ. Ами Рали?

ВИДА. Ех, тейко, като че не знаеш. Нали снощи Рали отиде в Сърнено, у мамини. Още не си е дошел.

ЗЛАТИЛ. Ходят, ходят. . . Не земат да свършат някоя работа, ами ходят. . .

ВИДА. Е! Днес е празник.

ЗЛАТИЛ. И за празник има работа. Как искате да имаме, когато каквото изкараме — изядеме го и го изпиваме. Един отишъл на сбор, други не знам де, трети — все на кръчмата стои. Ама вий. . . вий сте научени само да искате. (*Ходи.*) Нямам, не разбирате ли, че нямам. . . (*Оглежда огнището, дето има тенджера с гостба.*) Гледам, ягнето дето сте го яли, хвърлили сте кокалите неоглозгани, вътре в тях масълцето си стои. А с туй масълце може да се намаже някой сух мешин или сухи кундури. Не пастрите ки, нищо не пастрите. Само знайте да разсипвате. (*Влиза Елица и се спира до вратата.*)

ВИДА. Ух, какво ли имаме, та ще разсипваме.

ЗЛАТИЛ (*подига от земята нещо*). Ей го на. Туй що е?

ВИДА. Връвчица, що е.

ЗЛАТИЛ. Кръста ли ще ви заболи, да се наведете да я приберете. Като че няма да потряба. (*Навива връвчицата на пръст и я туря в пояса си.*) Прибери я, все ще потряба за нещо. (*Поглежда тенджерата.*) Ягне ще ядат. Защо ще колиш

добитъка, защо ще ядеш месо, какво ще разбереш. . . Лучец, лучец, че е сладко! Пък и сух хляб може. Нищо не става на човека, по-здрав бива.

ВИДА. Хъм. . . И хляб да не ядем. Да стоим гладни.

ЗЛАТИЛ. Нямам! Разберете, нямам! Кътане трябва — на хляб, на брашно. С мярка, всичко с мярка. Като доде просек, току тичате насреща му с гребача. Какво ще му даваш? Кажи му: друг път, дядо! Може да не му даваш. Днес кривач брашно, утре кривач брашно, ами че то е цяла пита!

ВИДА. Който дава на просек, на господя дава.

ЗЛАТИЛ. Тъй. . . Много знайте вий. Научили сте се само да искате. Току сте рекли: дай! Какво да давам — нямам! *(Гледа ту Вида, ту Елица.)* Какво, мислите, че имам ли? То да имам, лесно, ама нямам. . . Нямам. . . Нямам. . . *(Излиза.)*

ЕЛИЦА. Боже, какъв е. . . как приказва!

ВИДА *(гледа след Златила; на Елица)*. Иди си, иди! Иди си, Андрея те чака.

Елица си влиза. Вида дебнишката, като се предпазва тръгва след Златила.

ГЛАСЪТ НА ЕЛИЦА *(вътре)*. Къде, бай Едрьо? Че чакай де!

ЕДРЮ *(появява се на вратата)*. Отивам си аз. Не ща. С таквиз хора не ща. . . Отивам си. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН *(настига го)*. Чакай, къде? Не прави тъй де, сватанак, чакай. . .

ЕДРЮ. Остави ме. . . Какво. . . Не ме бивало за горски, а? Ти ли ще станеш горски? Не ме бивало, а. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Е де, не се сърди. Аз на шега го рекох. Ти ще бъдеш, то се знай. Ела, ела, връщай се.

ЕДРЮ. Какво ще ми се перчиш. . . *(Удря се в гърдите.)* Аз ли? Аз ли? Хъм. . . е-хей!

ВАСИЛ ВАКЛИН. Е де. . . *(На Андрея, който се показва на вратата.)* Виж го, бяга. . .

АНДРЕЯ. Ела, бай Едрьо. . .

ЕДРЮ. Той на мене. . . Не ме бивало за горски, а?

АНДРЕЯ. Скарали се пилци на чуждо просо. Гледай си работата ти, аз знам за какво те бива тебе. Каквото искаш, искай го от мене. Остави ти Ваклина, мене не ме ли слушаш?

ЕДРЮ. Слушам те.

АНДРЕЯ. Влизай тогаз. Хайде! Ваклине, ти ще мируваш.

ВАСИЛ ВАКЛИН. А бе аз. . . какво.

АНДРЕЯ. Влизайте! *(Влизат всички; на вратата се показва Рали, не успява да ги види, но се заслушва в гласовете; оставя ямурлука и торбата си на миндеря, пристъпва няколко крачки, обръща се и пак се заглежда към вратата на Андрея.)*

ВИДА *(влиза отвън)*. А, Рале, доде ли си? Защо не си доде снощи? Ти да знаеш какво има. . .

РАЛИ. Какво има?

ВИДА *(предпазливо, по-ниско)*. Защо не си доде снощи?

РАЛИ. Защо не си додох! Ами баща ти, като завика: стой, та стой. Какво да правя — останах. *(Чува се глъчка.)* Какво е туй? Онзи пак ли е пиян? Кои са тука?

ВИДА. Едрю и Васил Ваклин. Остави ги ти тях. Слушай какво ще ти кажа. *(Поглежда предпазливо към вратата.)*

РАЛИ. Е казвай де, какво ще казваш.

ВИДА *(по-тихо)*. Свекърът има пари. Много пари. . .

РАЛИ. Какви пари?

ВИДА. Злато, лири.

РАЛИ. Какви лири ма, ти луда ли си?

ВИДА. С очите си ги видях. Ах, колко пари! Ей такава купчина е, на софрата беше ги изсипал.

РАЛИ *(учуден)*.

ВИДА. Нощес, ти като не си доде, излязох. Минах покрай прозорчето му и чувам: «зън — зън» — пари! Някой пари брои. Поглеждам — той седнал до софрата и на нея пари. Много пари, ти казвам. Лири, злато. . .

РАЛИ *(става и възбудено се разхожда)*.

ВИДА. Усети ли ме, не знам, стана, спусна капака на прозореца. Чух, че Андрея се кашли, връща се от кръчмата, и си влязох. Ах, колко пари, колко пари!

РАЛИ. Да мълчиш, чу ли? Да не си продумала някому, че езика ти отрязвам. Като няма да си, ни гък, ни мък. . .

ВИДА *(мълчи)*.

РАЛИ *(разхожда се)*. Извади ги най-после от земята, не можа да утрае. Трийсет години ги кри, трийсет години ги таи. *(На Вида.)* Видя ли? Туй, дето го приказваха хората, излезе истина.

ВИДА. Парите на дяда Раля.

РАЛИ. Те са. И той тъй ги криеше. Аз бях малък, но помня, като казаха още тогаз, че баща ми намерил парите и ги взел, а дядо за ден, за два умря, от мъка умря. И ей нà, парите излязоха. . . *(На Вида.)* Какво ги направи, не видя ли де ги скри?

ВИДА. Като си влезе Андрея, пак излязох, ама беше тъмно вече. Стоях, стоях, дотраша ме и си влязох. Днес ходих в стаята му — гола, както си я знаеш. Пък и той не я заключа. Другаде ще са, заровил ги е някъде.

РАЛИ. Глупачка! Че да си гледала, да си пазила!

ВИДА. И ти! Нощ като катран, де ще видя. Пък и Андрея излиза.

РАЛИ. Тоз Андрея все по дирите му ходи.

ВИДА. Краде го.

РАЛИ *(гледа я напрегнато)*. Знам. Старият крие тук-таме по някоя пара. Тях краде той. *(След като помисля.)* Дали не е усетил и тез пари? Ако ги знае — беше!

ВИДА. Трябва да е земал и от тях. Старият беше много ядосан. Крадат ме, кай, крадат. Затуй ще си е извадил парите, да ги преброи.

РАЛИ *(слуша я напрегнато, мисли)*.

ВИДА. Андрея казал на Елица, че ще я води на доктор. Ами пари, рекох? Андрея, кай, ще намери пари.

РАЛИ *(избухва)*. Тоя човек трябва да се махне оттук! Такъв пияница не го искам аз. Ще го изпъдя. Не искам да го гледам пред очите си, да се махне! Да върви, дето иска, тук да не е само. *(Ходи.)* И ти, каква ми си и ти. Да ти доде късмета, право в устата ти да доде, и ти да го изтървеш. Толкоз пари! Че гледай, виж къде ще иде, къде ще ги тури. Толкоз ум в главата си нямаш ли?

ВИДА *(сопнато)*. И ти! Да си стоял тук, че да гледаш.

РАЛИ. Сът! Мълчи сега. Да си отваряш очите отсега нататък. Нийде да не ходиш, тук да си седиш — гледай стария де ходи, какво прави. Пази. *(Разхожда се, мисли; към Вида.)* Слушай, ела сам! *(Вида дохожда при него; говори тихо.)* Тез пари не ги давам никому, тез пари ще ги взема аз. Най-напред Андрея трябва да се махне оттука. Да отиде да живее в друга къща. Павли — той не е страшен, Павли тича подир момите. Нека си тича. Не бива да се жени още — защо ни е чужд човек в къщи? Трябва да останем сами. Останем ли сами — знам аз какво да правя. . .

ВИДА. Ами ако Андрея не иска да си излезе?

РАЛИ *(заканително)*. Ще иска той. *(Сяда.)* Ах, как не можа да видиш ти, снощи да видиш! . . .

Откъм Андреевите стаи, на вратата се показва Васил Ваклин, след него Едрю, Андрея и Елица.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Я! Рали бил тука! Здрасти бе, Рале! За много години! *(Отива към него и му подава ръка, но Рали не я поема.)* Дай си ръката бе! Гледай го какъв е. . .

РАЛИ. С пияни хора нямам работа аз.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Пияни хора! Хе, куме, да прощаваш. Кой е пиян? Пиян е попа. Пияни хора тук няма. Виж, ако искаш весели хора, има. *(Към Едря.)* Нали тъй бе, сватанак? Ти пиян ли си?

ЕДРЮ. Не-е-е. . . Аз да съм пиян? Не-е-е. . . *(Към Рали, заканително.)* Рале, ей, Рале, слушай. . . хъм. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН *(на Едря, като го държи за рамото)*. Докажи му, че не си пиян. Кажи: връв.

ЕДРЮ. Кажи ти.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Кажи де, кажи: връв.

ЕДРЮ. Фф-ръф! . . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Кажи: пепел.

ЕДРЮ. Фефел. . . *(Всички се смеят, без Рали и Вида.)*

ВАСИЛ ВАКЛИН. *(на Раля)*. Видя ли?

РАЛИ *(на Андрея, гневно)*. И се смееш пък. Не те е срам! И къщата обърна вече на кръчма.

АНДРЕЯ *(примирително)*. Е де, бате. . .

РАЛИ. Аз и в съня си нямам мира, по цяла нощ се въртя, като риба се мятам, и си мисля кое как да свърша, а той. . . Сакат ли си? Ръце нямаш ли? Вземи и ти свърши една работа.

АНДРЕЯ *(засмяно)*. Каква работа бе, бате! Днес нали е празник.

ВИДА. Уф, и делник да е, все то.

АНДРЕЯ. Ти да не се бъркаш. Знам ти езика аз тебе.

ВИДА. Че какво пък? Онзи ден, като бяхме на лозе, какво работи? Знаял ми бил езика. . . Щом пекна слънце, отиде и легна под черешата да спиш. Знаял ми бил езика.

АНДРЕЯ. Господ затуй е дал сенки и дървета, да се спи под тях.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Брава! И аз да бях, и аз тъй щях да направя!

ВИДА. Тъй! Тъй! Тя *(сочи Елица)* цял ден се гърчи като черев — ох, ох. . . и нищо не похваща, той пък по кръчмите. Готовановци.

ЕЛИЦА *(тихо)*. Какво! Как можа да го кажеш!

ВИДА. Няма да го кажа.

АНДРЕЯ *(разсърден)*. Ама вий какво искате от мене? Какво се заядате днес с мене?

ЕЛИЦА *(спира го)*. Андрея, остави, Андрея, ела да си идем.

АНДРЕЯ. Какви са тия приказки?

ЕЛИЦА. Андрея, Андрея. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Чакайте бе, хора, недейте тъй.

РАЛИ *(вика)*. Да се махнеш оттука, чуваш ли? Който стои със скръстени ръце, като тебе, който не работи, не го искам аз в къщи. Излез си оттука, иди в друга къща. Още утре да се махнеш!

АНДРЕЯ. Как? Ти ме пъдиш? Кой си ти? От коя къща ме пъдиш?

ЕЛИЦА. Андрея, моля ти се, Андрея!

ВАСИЛ ВАКЛИН. Чакайте бе, хора. Рале, недейте тъй. . .

АНДРЕЯ. Таз къща твоя ли е?

ВАСИЛ ВАКЛИН. Андрея! Рале! Не разбират. *(На Едря.)* Хайде да си ходим. Върви! *(Излиза бързо; след него тръгва Едрю, спира се, иска да каже нещо, помахва с ръка и излиза.)*

АНДРЕЯ. Таз къща твоя ли е? Ти ли заповядваш тука?

РАЛИ. Който работи, той заповядва.

АНДРЕЯ. Баща ни е още жив.

РАЛИ. Партии ще гони! Кмет ще става! Ставай какъв щеш, само се махай оттук. Иди в своя къща и ако искаш, цял ден леж. Още утре да се махаш! Да се изнесеш оттук!

АНДРЕЯ. Не се и помръдвам.

РАЛИ. Ще те изхвърля, хубаво да знаеш. Ще ти събера парцалите и ще ги изхвърля. И тебе ще изхвърля.

ЗЛАТИЛ (*влиза отвън*). Пак ли се карате вий, пак ли? Ха-де, що стоите още! Скочете, избийте се, изтрепете се! Какво има, сега пък какво делите?

ВИДА. Уф, какво ли има пък, та ще го делим.

ЗЛАТИЛ. Колкото има, то е. Спечелете вий повече. Е, какво? Изнапреж бяхте викнали срещу ми, че съм ви бил бъркал. На, сега стоя настрана, работете де! Нареждайте се сами и работете!

ВИДА. Какво разбрахме, като работим!? Голи огоняхме и боси обосяхме.

РАЛИ (*прекъсва я*). Мълчи ти! Ти не се бъркай! (*На баща си.*) Аз ли не работя? Аз ли бягам по партизанство? Аз ли пия по кръчмите? На него кажи! (*Вика.*) Не го ща, да се махне! Човек, дето не работи, не го ща в таз къща. Да се изнесе!

ЗЛАТИЛ. Че разделете се пък. Нали искахте да се делите — разделете се. Нека Андрея отиде на една страна, ти иди на друга. Разделете се. Ще ви дам от земята, от добитъка. Утре Павли ше се ожени; ако иска, ще ме гледа, ако не — ще си търся лесното. Разделете се, като искате. Разделете се. . .

РАЛИ. Аз от таз къща не излизам.

АНДРЕЯ. И аз не излизам.

РАЛИ. Ще излезеш.

АНДРЕЯ. На поляната ли да ида? Нека тате ми даде пари да си направя къща, ще изляза.

ЗЛАТИЛ. Какво? Пари ли? Че отде да ги взема? Чудни хора сте вий, не разбрахте ли, че нямам? Нямам, нямам! У, аз да имам, то е лесно, ама нямам. Току сте рекли: дай, дай. Нямам, разберете, нямам!

АНДРЕЯ *(смее се; на Рали)*. Видя ли? Тати няма пари.

РАЛИ *(ядосано)*. Ти ще се махнеш оттука, чу ли? Ще те изхвърля И парцалите ти ще изхвърля.

АНДРЕЯ. Е де, стига. Зайци ли ще плашиш?

РАЛИ. Какво? Ти. . . аз тебе. . . *(Тръгва заплашително към него. Вън се чува силен шум. Рали се спира. Всички дават ухо навън.)*

ГЛАСОВЕ ОТВЪН. — Додохме вече. Павле, не бой се!
— На добър час, Павле! Честита булка, Павле!
— Момчета, да си ходим ний сега. Сбогом, Павле.
— Сбогом, Павле.
— На сватбата ризи ще има ли?

ЖЕНСКИ ГЛАС. Ще има, ще има!

ГЛАСОВЕ ОТВЪН. Сбогом, Павле. Ако потрябваме пак, ний сме тука. Сбогом! Сбогом! Павле! Сбогом!

ЖЕНСКИ ГЛАС. Сбогом! Сбогом!

Стъпки по стълбата; вратата се отваря, влиза Павли, след него Боряна. Тя се спира, с едната си ръка поподига престилката, с другата закрива очите си, но личи, че се смее.

ПАВЛИ *(възторжено)*. Тате! Бате Рале! Бульо! Доведох ви булка. Ето я!

Общо учудване. Всички гледат Боряна.

АНДРЕЯ *(зарадван)*. Брава, Павле!

ЕЛИЦА. Ах, Павле!

ВИДА. Булка! И таз хубава. Отде е тя?

ПАВЛИ. От Алфатари. Пристана ми.

ВИДА. Туйто! И защо се крие, толкоз ли се срамува пък?

БОРЯНА *(пуща ръката си, засмяно)*. Не! Аз не съм още булка, та да се срамувам. Добър ви вечер! *(Пристъпва няколко крачки и се завъртва пак към тях.)* Днешните булки не се срамуват. Ние сме модерни. *(Смее се.)* Какво! Надявахте ли се Павли да ви доведе булка? Не, нали? Какво си казвахте? Павли не го бива за такваз работа. Не го бива ли? Аз го зная него какъв е! *(Смее се.)*

ВИДА *(все още учудена и ядосана)*. Павле, какво си направил! *(На Боряна.)* Коя дъщеря си ти?

БОРЯНА *(дига рамене.)* Не знам. Нека каже Павли.

ПАВЛИ. На Вълчан Нанов.

АНДРЕЯ. Алфатарския цар ли?

ПАВЛИ. Той.

ВИДА. Какъв цар? Кой е той?

ЗЛАТИЛ. Вълчан Нанов ли?

АНДРЕЯ. Вълчан Нанов от Алфатар. Знам го. *(С усмивка, на Боряна.)* Знам баща ти. *(На другите.)* Хъм. . . богат човек е, кмет е. *(Позасмива се.)* И такъв е един, че каквото каже, направя го. Затуй му казват Алфатарски цар. Че не е цар — не е, прякора му е такъв.

БОРЯНА. Какъвто ще да е, цар е. И аз съм царска дъщеря. Я! *(Пристъпва, оглежда къщата.)* Не сте мазали скоро. Вехти ви са чергичките. Ах, да ме оставите мене, че да видите как ще ви наредя. Ново, ново, всичко ново!

АНДРЕЯ. Ново ли? Де го новото?

БОРЯНА. Че аз без чеиз ли съм? Не чухте ли коя съм? Аз съм царска дъщеря! *(Смее се.)*

ЗЛАТИЛ. Дъще, я ела насам.

ПАВЛИ. Иди, Борянке. Той е татко. Целуни му ръка.

БОРЯНА (*приближава се до Златила*).

ПАВЛИ. Целуни му ръка.

БОРЯНА (*колебае се*). Че като не си дава ръката.

ЗЛАТИЛ. Остави, остави, още е рано да се целува ръка. Ела по-близо, дъще. Я да видя! (*Попипва нанизите ѝ и ги оглежда.*) Истински! Злато! Хубав баща! Толкоз злато — цял имот. . .

БОРЯНА. Как ги теглиш, като че искаш да ги вземеш.

ЗЛАТИЛ. Ами поглеждаш ли как са вързани. . . Може да паднат и да не усетиш.

БОРЯНА. Е! Ще ми купят други.

АНДРЕЯ. Кой? Баща ти ли?

БОРЯНА (*показва Павли*). Не, той.

ВСИЧКИ. А-а-а!

БОРЯНА. Ще купи ами, какво ще прави.

ВИДА. Глезена щерка си ти.

БОРЯНА. Глезена съм, какво да правя. Петима братя имам и аз една сестра. И кой е баща ми? Вълчан Нанов, Алфатарския цар. (*Смее се.*) Ах, как ме раздрънка таз каруца. Много са страхливи вашите ергени, страх ги е да не ги стигнат братята ми. (*Попипва си косите.*) И косите ми се разбъркаха. (*Пристъпва към лявата врата.*) Кой живее тука?

АНДРЕЯ. Ний живеем там. Искаш да влезеш ли? Заведи я, Елице!

БОРЯНА. Искам да си видя косата, огледало имате ли? (*Весело.*) Имате ли огледало, или се оглеждате на чешмата в коритото? (*Смее се.*)

ЕЛИЦА. Имаме, имаме. Ела, влез. (*Влизат.*)

Всички мълчат, слисани. Андрея се усмихва.

ВИДА. Е, драгинко! Е, Павле! Таз ли намери да да земеш?

ПАВЛИ. Бульо, не ѝ забелязвай! Тя е добра, ти не знаеш колко е добра. Само че такава е малко. . . весела. . .

ВИДА. Как приказва, как се смее! Че имало по-стари хора, че тоз, дето ще ѝ бъде свекър, бил тука, не иска да знае.

РАЛИ. Върти се като. . .

АНДРЕЯ. Хубава е тя. Аз я харесвам.

ПАВЛИ. Много е добра, бате Андрея. *(На баща си.)* Тате, защо мълчиш? Кажи.

ЗЛАТИЛ *(мълчи)*.

ПАВЛИ. Кажи, тате.

ЗЛАТИЛ. Ти пита ли ме? Искал си да се жениш, пита ли ме? Каза ли ми?

ПАВЛИ. И аз не знаех, тате. Искали братята ѝ да я годяват за други и аз ѝ казах: приставаш ли ми — приставам ти. А друга не искам, друга не ща, таз ще бъде, никоя друга. Кажи, тате!

ЗЛАТИЛ. Правете, щото знайте, аз не се бъркам. Време за сватба ли е сега? С какво се прави сватба? Пари трябат, де са? Аз нямам, не разбрахте ли?

ПАВЛИ. Тате, моля ти се.

ЗЛАТИЛ *(тръгва да излезе)*. Нямам, нямам. Не разбрахте ли, че нямам. Вий сте дробили таз попара, вий я сърбайте. Мене недейте ме закача, не ми искайте нищо. Нямам! Разберете, нямам! *(Излиза)*.

РАЛИ. Туй е то. Толкоз. Не може.

ПАВЛИ. Бате Рале, защо. . . Пари! Пари аз ще намеря.

РАЛИ *(сърдито)*. Я виж имам ли тук, на устата си жълто? Хлапак! Отишел човека, грабнал момичето, довел го.

ПАВЛИ. Бате Рале, не го грабнах, пристана ми.

РАЛИ. Утре ще доде онзи лудия, баща ѝ, можеш ли стоя насреща му? Знаеш ли го какъв е? Окото му не мига. Ще ти тегли куршума и пак прав ще излезе. Може и по съдилища да тича, ще харчи, има. А ний? Ний сме ей-тъй-е-е — тънки като косъм.

АНДРЕЯ. Какво може да направи той. Дъщеря му не е дете, мома е. Ще си земе когото си иска.

РАЛИ. Не, казах! Няма да бъде.

ПАВЛИ *(гледа ту Рали, ту Вида)* Вий. . . какво мислите да правите вий. . .

РАЛИ. Момичето ще го приберем. Докато не доде баща му, нито е твое, нито е наше — гостенка ни е. Като доде баща му, каквото рече той, то ще бъде.

ПАВЛИ *(отчаяно)*. Бате Рале! Ако аз не зема Боряна, чудо ще направя. Ще умра, ще се убия!

ВИДА. Ами, ще се убиеш.

АНДРЕЯ. Ех и ти, Павле. Ще се нареди тя, не бой се.

РАЛИ. Насъсквай го ти, насъсквай. . .

Чува се гласът на Боряна. Мълчание.

БОРЯНА *(връща се)*. Какво сте се умълчали? Приказвали сте за мене, знам. Свекъра отиде ли си? По-хубаво, че си е отишел. Павле, какъв си, като че са те полели с вряла вода. *(Глезено, подигравателно.)* Татко ти ли те гълча? Ах, горкичкия! *(Отива до прозореца и гледа навън.)* Каква месечина е навън! Тъкмо бели коне да крадеш! *(Към другите.)* А Павли не краде бели коне, а бели моми краде.

АНДРЕЯ *(засмяно)*. Барем да си бяла!

БОРЯНА. Черна съм, нали? И очите ми са черни, като на циганка. Черна съм, ама съм хубава. *(Обръща се.)* Ах, каква месечина! Не мога, ще поиз-

ляза малко. (*Излиза на чердака. Ниско, но все пак доста високо запява.*)

Колчим мина покрай вази, Яно,
ти от чердак, душо, все побягваш. . .
Ах кажи ми, кажи, леле, Яно,
дал не съм те, душо, докундисал. . .

ВИДА (*кръсти се*). Господи!

АНДРЕЯ (*смее се*).

ВИДА. Павле, Павле! Как я намери, Павле!

ПАВЛИ. Бульо, тя си е такава, весела е. . . Нищо от туй. . .

БОРЯНА (*влиза*). Какво ме гледате? Какво ли си мислите: таз полудя ли? Какво да правя пък — пее ми се. И нали има една песен: Боряно, Борянке, сал ти ли си мома, сал ти ли знайш да пееш? Аз съм таз Боряна! (*Смее се.*) Хубаво, че имате чердак, ще си пея. И в нашата къща имаме чердак. Павли знае. Нали, Павле?

ПАВЛИ. Знам.

БОРЯНА. Че ако не беше този чердак, де щеше да ме видиш? (*Смее се.*)

РАЛИ (*става*). Хайде сега. Хайде да си ходим.

БОРЯНА. Къде?

ВИДА. У нас, къде. Ще додеш у нас, у нас ще спиш. То не може то тъй. Утре ще доде баща ти, ний искаме с чисто лице да го посрещнем.

БОРЯНА. Ах, татко! И братята ми! Нека додат, не искам да знам. Мислете му вий.

ВИДА. Какво ще му мислим. Каквото каже баща ти, то ще е.

БОРЯНА (*гледа ги*). Вий като че. . . не ме щете.

Мълчание.

БОРЯНА. Като че искате да се върна. (*Гледа Павли.*)

ПАВЛИ. Не, Борянке, не!

БОРЯНА. Като не ме искате пък, ще си ида.

ПАВЛИ. Не, Борянке!

АНДРЕЯ. Туй не може, туй няма да стане!

РАЛИ *(като се обръща)*. Какво? Ти пак ли захващаш?

ЕЛИЦА *(дърпа Андрея)*. Андрея, моля ти се. Ела да си идем.

АНДРЕЯ *(ядосан, въздържа се с мъка и тръгва с Елица; на Павли)*. Павле, мини после у нас!

РАЛИ *(на Вида и на Боряна)*. Влизайте си.

БОРЯНА *(весело)*. Къде искате да дода, у вас ли? Хубаво, да дода! *(Тръгва с тях.)*

ПАВЛИ. Борянке, чакай. . .

ВИДА. Стига. Утре пак ще си приказвате.

ПАВЛИ. Бате Рале. . . Бате Андрея. . .

АНДРЕЯ *(от вратата)*. Ела после у нас, Павле! *(Влиза си с Елица.)*

ПАВЛИ. Бате Рале. . . чакайте. . . слушайте. . .

Рали и Вида влизат у тях, Боряна набързо прави знак на Павли, че ще се върне. Влиза и тя.

Павли гледа след тях. След туй отпуща очи и се замисля. Вратата изскърцва — показва се Боряна, прави знак на Павли да мълчи и дотичва до него.

ГЛАСЪТ НА ВИДА. Боряно! Къде си!

БОРЯНА. Ида, ида! *(На Павли, бързо.)* Ти мислиш, че ще се върна ли? Не! Ще видиш утре как ще ги разиграя тез дяволи.

ГЛАСЪТ НА ВИДА. Боряно!

БОРЯНА. Ида, ида! *(На Павли.)* Лека нощ! *(Избягва към вратата, усмихната.)* Лека нощ!

Завеса

Второ действие

Дворът на Златила откъм улицата. Вляво се показва къщата гърбом и с едната си страна. Предната част на стената, там, гдето са стаите за живеене, е измазана с вар; по-назад, гдето е оборът, е само дувар, а покривът на тая половина е по-нисък и се спуща полегато, като навес. Вдясно от къщата е градината, като помежду остава място за минаване. Оградата на градината се чупи надясно и нейде към средата е вратата. Друг вход в градината има и откъм предния двор. Една пейка е направена отвън оградата. Може да се минава и зад къщата. В градината се виждат овошки, царевици, високи, цъфнали слънчогледи.

Иззад къщата се появява Вида и след нея — Рали. Вида избързва, дохожда до оградата и поглежда в градината.

ВИДА. Свекърът е в градината. Ей го е там, до дюлята. *(На Рали, който, с ръце отзад, гледа дувара.)* Какво гледаш? Там ли мислиш, че си е скрил парите?

РАЛИ *(продължава да гледа)*. Отде да знаеш? Дето най-малко се надяваш, там може да ги скрие. Ще извади един-два камъка, ще пъхне гърнето, ще нареди пак камъните, както са си били — и туйто. Можеш да минаваш покрай тях колкото си щеш и — пак няма да се сетиш, че са там.

ВИДА. Може пък да са още у него.

РАЛИ. Колко си проста! Ако парите бяха у него, в одаята му, той нямаше да мръдне отттам. Ще седи вътре като клочка на полога си. Щом е излязъл, скрил ги е някъде навън. Знай си ги де са, по-

поглежда ги изпод око и — ни лук ял, ни лук мирисал. Знам си я аз таз дърта лисица.

ВИДА. Тогаз. . . в градината трябва да ги е заровил.

РАЛИ (*сърдито*). В градината, в градината. . . Като са в градината, де са? Кажи де, като знаеш. Нали те оставих нощес да пазиш?

ВИДА. Их, Рале! Казах ти, Павли ми пречеше. Цяла нощ Павли е ходил из двора.

РАЛИ. Яд ме е на мене си. Както стоях до среднощ, тъй трябваше да стоя и до сутринта. Ама ти — легни си да поспиш, аз ще гледам. Като си гледала, какво видя? Кажи де, какво видя?

ВИДА. Сто пъти ли ще ти казвам!

РАЛИ. Не го ли видя де ходи, какво прави?

ВИДА. Казах ти. Два пъти го видях да влиза в градината. И все там, около дюлята, около дувара се въртеше. Еднъж го видях, че седна ей тука е (*сяда на пейката*), ей тука седна, и гледаше надолу, към земята.

РАЛИ (*дохожда към нея и внимателно оглежда мястото*). Надолу гледаше, а? Към земята гледаше? Тук една плоча има, виждаш ли я? — една плоча. Таз плоча трябва да се обърне и да се види какво има отдолу. Чакай, аз сега ще я обърна.

ВИДА (*поглежда към градината*). Стария гледа насам. (*Отстъпва назад.*) Ела, ела тук, ще те види.

РАЛИ (*отстъпва*). Довечера ще додем и ще я обърнем. Ще прегледаме и в градината, около дюлята, около дувара. Навред трябва да се прегледа, навред. А дотогаз да гледаш, очите си да отваряш.

ВИДА. Гледам аз, не бой се.

РАЛИ (*с ръце отзад, разхожда се*). Тез пари ще ги намеря аз. Земята с нокти ще копая, няма да спя, няма да ям, ама ще ги намеря. Няма да ги оставя на онзи, на пияния, да ги изяде и да ги изпие.

ВИДА. Баща ти знае, че Андрея го краде, ама от него не се пази.

РАЛИ. Той само от мене бяга. Като ме види, захване да се озърта, бяга като попарен. *(Ходи.)* Толкоз пари! Злато, лири, наполеони! И взел, че ги заровил в земята, като че не е пари, а леш. Сега, при таз нужда, хората лева с куршум го замерят, а той. . . Злато е туй, я му направи сметката, колко прави! Светът можеш да купиш. И земя да купиш, и добитък, и къща да направиш. Чакай, ще ми паднат тез пари в ръцете, ще видиш какво ще направя аз.

ВИДА. Я не се кани, че може друг да ги вземе.

РАЛИ. Кой?

ВИДА. Андрея. Или Павли.

РАЛИ. Аз защо казвам, че в таз къща не трябва да има много хора. Човек не може да мръдне, все ще го видят. И таз алфатарченка отде се взе, и тя ми пречи.

ВИДА. Да доде по-скоро баща ѝ, та да се замете.

РАЛИ. Ще потрая ден-два. Или ще ми причернее на очите и не знам какво ще направя. . .

ВИДА *(поглежда надясно)*. Павли иде. Гледай го как се щура. Ей тъй е ходил цяла нощ. Ела да си влезем. Ела, че каквото види той, казва го на Андрея. По-хубаво да не ни види, че сме тука. Ела си!

РАЛИ. Остави ме! От Павля ще ме е страх.

ВИДА. Какъв си, Рале! Ела да си влезем!

РАЛИ. Влез си, ти казах. *(Остава на мястото си гърбом, с ръце отзад, замислен. Вида минава зад къщата.)*

ПАВЛИ *(влиза отдясно)*. Бате Рале! Кажи какво да правим. Всеки час Борянкиния баща може да доде.

РАЛИ. Е! Ще доде и ще си вземе момичето.

ПАВЛИ. Не! Аз Борянка не я пущам.

РАЛИ. Тъй ли? Ти знаеш ли с кого имаш работа? Знаеш ли кой е Вълчан Нанов?

ПАВЛИ. Бате Рале, може за ден-два да отидем някъде, може да се скрием у роднини.

РАЛИ. Вдън земя да идеш, Вълчан пак ще те намери. Не може. Тук ще си стоиш ти! *(Тръгва към къщи.)*

ПАВЛИ. Бате Рале. . .

РАЛИ. Остави ме! Момчешки ум ще слушам аз! *(Минава зад къщата.)*

Павли сяда на пейката, отпуща глава и се замисля. В градината между слънчогледите се показва, усмихната, Боряна. Тя вижда Павля, излиза от градината и крадишката, на пръсти, отива зад него и закрива очите му с ръце.

ПАВЛИ *(разкопчава й ръцете)*. Борянке, ти си, Борянке, познах те. . . остави, недей! *(Става.)* Как можеш да се шегуваш? Аз те мислех, че си в къщи, кога излезе?

БОРЯНА. Какъв си. . . какво ти е лицето. . . За що мислиш толкоз?

ПАВЛИ. Ох, защо мисля, защо мисля. Главата ми се цепи мене, знаеш ли. Не чу ли таз заран как се караха братята ми? Не виждаш ли какво е у нас? Не мога да трая, не мога. Цяла нощ не съм спал, ходил съм из двора.

БОРЯНА. А баща ти какво каза? Свекъра?

ПАВЛИ. Не го ли разбра и него какъв е? Той все се вайка, че няма.

БОРЯНА. А за мене какво каза?

ПАВЛИ. Остави. . .

БОРЯНА. Кажи, кажи! Искам да ми кажеш право. Какво каза?

ПАВЛИ. Остави, Борянке.

БОРЯНА. Не, кажи. Не ме иска, нали?

ПАВЛИ *(махва отчаяно с ръка)*.

БОРЯНА. Е, защо? Кажи де, защо?

ПАВЛИ *(сяда на пейката)*. Какви хора, какви хора! Аз мислех, че ще те посрещнат, ще се зарадват, а то. . . Баща ми, той все за пари мисли, като рекъл: нямам, нямам. . .

БОРЯНА. А за мене какво казва? Да доде баща ѝ, че да си я вземе, нали?

ПАВЛИ. Борянке, който ще да дохожда, аз не те оставям, ще умра — не те оставям.

БОРЯНА. Нали, Павле?

ПАВЛИ. Аз още малко ще потърпя, още малко ще им се помоля, сетне. . . *(решително)* — знам какво ще правя. . .

БОРЯНА. Какво, Павле?

ПАВЛИ. Ще видиш.

БОРЯНА *(изненадана, весело)*. Я, Павле! Ти ставаш мъж!

ПАВЛИ. Ще видиш.

БОРЯНА *(поглежда към къщи)*. Свекъра иде, свекъра!

ПАВЛИ. Нека доде. Аз и на него ще кажа.

БОРЯНА. Уф, какъв е сърдит. Аз ще се скрия! *(Избягва в градината.)*

ЗЛАТИЛ. И ти ли си седнал, и ти ли стоиш. *(Павли се изправя.)* Братята ти, откакто се е съмнало, са се закарали, ще се изядат като вълци. Единият се пропиля, отиде на кръчмата, другият — и той седи в къщи. А кой ще работи? И ти стоиш, а?

ПАВЛИ. Тате, аз. . .

ЗЛАТИЛ. Кой прави като вас, я ми кажете?

ПАВЛИ. Тате, аз съм работил и пак ще работя. Само че. . .

ЗЛАТИЛ. Ако за копан е рано, на воденица можехте да идите, защо стоиш?

ПАВЛИ. Тате, аз искам да разбера най-напред

какво ще стане с мене, с Борянка какво ще стане.

Иззад слънчогледите се показва Боряна, дръпва се назад да не я видят и слуша.

ЗЛАТИЛ. Какво ще стане? Аз ти казах какво ще стане.

ПАВЛИ. Тате! Аз не мога, аз съм я довел, аз ще я взема, каквото и да стане, ще я взема, не слушам баща ѝ, не слушам никого. . .

ЗЛАТИЛ (*помълчава*). Хей, синко! Павле! На тебе ми беше надеждата, синко. Братята ти не излязоха хора. Андрея се опиянчи, партии гони, не си гледа работата. И знаеш ли? — Дълга ръка има Андрея, краде. Онзи ден, на празника, ми липсаха пари, по-напреж пак ми липсаха пари. Аз пари нямам, ама дето съм скътал нещо. . . той ги взема, той ме краде! А Рали? Рали настръхнал като мечка. Лош човек е той и лошо нещо е турил на ума си. (*Гневно.*) Не ги ща аз тях! Не ги ща! Ще ги отделя, ще ги махна от себе си! (*По-кротко.*) Слушай, Павле! Аз искам, синко, ти да останеш при мене, ти да ме гледаш. . .

ПАВЛИ. Тате, каквото искаш, ще направя. Всичко ще направя, само от Борянка не ме разделяйте.

ЗЛАТИЛ. Глей го. . . Глей го. . . Той свойто си знай. Какво искаш? Да дигна сватба ли? Ами пари? Нямам, не разбрахте ли, че нямам!

ПАВЛИ. Тате, аз пари не ща.

ЗЛАТИЛ. Слушай, Павле! Не ти е прилика туй момиче. (*Павли трепва.*) Слушай де, слушай! Момичето може да е добро, може да е хубаво, не казвам нищо за него, ама не е за тебе, не е за нас. Тя е богатска дъщеря, научена е на много, научена е да харчи. На, не виждаш ли? — Облякла се като царица. Утре ще седне на главата ти и ще заиска: дай за туй, дай за онуй.

ПАВЛИ. Не, тате, не!

ЗЛАТИЛ. Друго момиче ще ти намерим тебе. Бедничко да е, да те сайдисва.

ПАВЛИ. Тате, аз казах: или ще взема Борянка, или. . .

ЗЛАТИЛ *(сърдито)*. Хайде, стига! Той ще доде баща ѝ, той ще ти доде дохак. Иди свърши там някоя работа, недей стоя. . . Върви! *(Павли тръгва към къщи.)*

БОРЯНА *(излиза из градината)*. Павле! Павле!

ЗЛАТИЛ. Остави Павля сега.

БОРЯНА. Ще му кажа нещо.

ЗЛАТИЛ. Павли има работа, остави го. *(След Павля.)* Върви ти, Павле, върви! *(На Боряна.)* Ти отде изскочи?

БОРЯНА. В градината бях.

ЗЛАТИЛ. Все в градината, все в градината. . . Какво търсите в градината, не зная. *(Наднича през оградата.)* В градината нищо няма. . . *(На Боряна.)* Що не си турила нещо вехтичко? Делник е днес, все ново може ли?

БОРЯНА. Е, аз тъй съм научена. Аз съм чорбаджийска дъщеря. . .

ЗЛАТИЛ. Не може то тъй, не може. . . *(Поглежда към градината, помълчава: на Боряна.)* Видя ли, чедо, какво стана? Откато доде ти, къщата се размири. . .

БОРЯНА. Аз не додох сама, Павли ме доведе.

ЗЛАТИЛ. Като не слушате бащите си, тъй е.

БОРЯНА. Павли каза: пристани ми, и аз му пристанах.

ЗЛАТИЛ. Тъй. . . тъй било то. . .

БОРЯНА *(облегната на стобора)*. Че какво пък? Ергените на десет села ще се избият за мене, а вий ме не щете. Защо? Грозна ли съм? Саката ли съм? Или вашия род е по-горен от нашия?

Че ако аз бях слушала какво приказват хората за вас — за тебе, тейко, какво приказват, — хич нямаше и да стъпя в таз къща. . .

ЗЛАТИЛ *(неспокойно)*. Какво приказват? Кой приказва?

БОРЯНА. Всички.

ЗЛАТИЛ. Какво приказват?

БОРЯНА *(весело)*. Ще кажа, ама няма да се сърдиш.

ЗЛАТИЛ. Хъм. . . каква си. . . като децата.

БОРЯНА. Няма да се сърдиш?

ЗЛАТИЛ. Няма, няма. Какво приказват?

БОРЯНА. Казват, че твоя баща, дядо Рали, имал пари *(Златил трепва)*, много пари, и ги криел, а ти си влязъл в дирите му — не се сърди, не се сърди! — разбрал си де са парите му и си ги взел. А баща ти от мъка умрял!

ЗЛАТИЛ *(като гръмнат)*.

БОРЯНА. Тъй казват!

ЗЛАТИЛ *(избухва)*. Лъжа е! . . . Лъжат, лъжат, лъжат! Кой казва туй? Ти ли го казваш? Ти ли? Затуй ли си дошла в къщата ми, а? Затуй ли? Ти, а? Ти. . . *(Тръгва към Боряна.)*

БОРЯНА. Тейко!

ЗЛАТИЛ *(сепва се и се спира)*.

БОРЯНА. Нали каза, че няма да се сърдиш!

ЗЛАТИЛ. Лъжат, лъжат! Баща ми си умря от смъртта, кой не го знай, всички го знаят, цяло село го знае. Какво ще ми разправят те мене тъй било, онъй било. . . Те ли знаят, или аз! *(Тръгва към градината.)* Приказки! Каквото им доде до устата, дрънкат. . . Тъй било то. . . *(Влиза в градината.)* Като че ли аз не зная. . . като че са били там. . .

БОРЯНА *(гледа след него)*.

ЗЛАТИЛ *(връща се; по-кротко, с други глас)*. Слушай, чедо! Онзи, дето ти е разправял, излъгал те е. Слушай да ти разправя аз как беше, че да

знаеш. Баща ми, бог да го прости! — се помина, право е, набързо, за ден, за два. Здрав човек беше, като канара, а една вечер си доде, седна в кът до огъня и го втресе. Не каза ох, не каза нищо, само очите му станаха други, дръпнаха се навътре. Маринке, кай на майка ми — тя беше жива още тогаз, — Маринке, аз си отадям, ела да се простим. И взе да бере душа и към сутринта господ го прибра. Тъй беше. А ти какво ми разправяш?

БОРЯНА. Аз не знам. Хората казват.

ЗЛАТИЛ. Хората, хората. . . Ти ако слушаш хората. . . Хората всичко могат да разправят. . . *(Помълчава.)* Имал съм пари. . . Какви пари? Кой казва? Ти ли го казваш?

БОРЯНА. Аз не знам. Аз нищо не знам.

ЗЛАТИЛ. Я ме виж! *(Показва си дрехите.)* Аз да имам пари, тъй ли ще ходя? И синовете ми, не ги ли виждаш? Да имах пари, щях да ги разделя, и на единия щях да направя къща, и на другия. Ами като нямам? Де пари сега в туй време! *(Кротко.)* Нямам, чедо, нямам. Аз да имам — хубаво, ама нямам. *(Тръгва към градината.)*

ГЛАСЪТ НА ЕЛИЦА *(откъм къщи)*. Борянке!

ЗЛАТИЛ. Пари. . . де са тез пари. . . Хората. . . то хората. . . *(Влиза в градината.)* Нямам. . . нямам. . .

БОРЯНА *(смее се тихо, без глас)*.

ЕЛИЦА. Борянке! *(Гледа я.)* Що се смееш? Какво се сърди стария?

БОРЯНА. Не знам. Отболя ли те глава?

ЕЛИЦА. Ох, тя мойта глава! Не ме боли сега. Когато съм при тебе, по ми е добре. Ела да стоиш при мене. Колко страхове съм набрала днес! Мъжете се карат, карат. . .

БОРЯНА. Те за мене се карат. Бая! Като не ме искат пък, мога да си ида!

ЕЛИЦА. Я мълчи! Ще си ходиш. Ами аз какво ще правя? Ами Павли?

БОРЯНА. Вярваш ли, че ще си ида? Не, не, не! Стари хора, пък ум нямат в главата си. Може ли мома да пристане, че да се върне? Кога е било? Че по-добре да умра!

ЕЛИЦА. Борянке. . .

БОРЯНА *(поглежда в градината)*. Старият още мърмори. Боли го.

ЕЛИЦА. Какво го боли?

БОРЯНА. Една пчела го ужили.

ЕЛИЦА. Каква пчела?

БОРЯНА. Една пчела. Една го-оляма пчела. Като мене. *(Смее се.)* Да идем в къщи, на чердака да идем. Аз искам на чердака да седя. По-скоро! По-скоро! *(Прегръща я през кръста и я повлича със себе си.)*

Иззад къщата излиза Рали. Бавно, с ръце отзад, той пак разглежда дувара, надзърта в градината, гледа около пейката. Откъм улицата се чуват гласове. Рали се поослушва, след туй тръгва към предния двор.

Влизат отдясно: Андрея, Васил Ваклин и Едрю. Васил Ваклин излиза напред и забелязва Рали.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Рали е тука, ей!

АНДРЕЯ. Че какво, като е тука. И аз не съм ли в къщата си?

ВАСИЛ ВАКЛИН. Бе то тъй, ама. . . Ей тука е да поседнем, кмете, ей тука е.

АНДРЕЯ. Да поседнем. *(Сядат и тримата на пейката.)*

ВАСИЛ ВАКЛИН. Мале мила! Да пипнем веднъж властта! Тез изедници, тез кожодери, ще им видим сметката. Ще ги избесим, а, кмете, един по един ще ги избесим на кавака пред общината. Ще ги избием!

ЕДРЮ. *Мълчи!*

ВАСИЛ ВАКЛИН. Я!

ЕДРЮ (*все тъй гневно*). Да мълчиш! (*Става, отива настрана и запалва цигара.*) Ти господ нямаш! Протестантин!

ВАСИЛ ВАКЛИН. А бе какво ти стана тебе? Кмете, какво му стана?

АНДРЕЯ (*смее се*).

ЕДРЮ. Ще убиваш. . . Тъй се убивало то. . . (*Помълчава.*) Едно време, като бях авджия, минах през гората. Гледам, на едно дърво две гургуричета, глупави, явруйчета. Нямах нужда, ами дигнах пушката и дан! — убих ги и двете! (*Мълчи.*) Отпосле две деца ми умряха. . . И все си мислех: не трябваше да ги убивам. . . А ти — ще убиваш. Тъй се убивало то. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Глей го какво приказва. Я не стой там, че ще доде Рали.

ЕДРЮ. Че като доде, какво?

ВАСИЛ ВАКЛИН. Ще те уплаши.

ЕДРЮ. Кого? Мене ли? Е-хе. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Кмете, аз пак ще ти кажа, трябва да помислим за изборите ей, хубаво да помислим. Мене много ме е страх от таз ваджишка тайна стаичка. . .

АНДРЕЯ (*усмихнат*). Разбира се. Каквото излезе, от тайната стаичка ще излезе.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Друго ще ти кажа аз. Една година, при едни избори, горе над тайната стаичка, на тавана, бяха пробили една дупка и бяха турили там Щеря горския. И знаеш ли какво стана? Таман речеш да посегнеш да си вземеш бюлетинка, той си подаде главата отгоре — пък и брадат беше — и ти вика: От зелените! От зелените! (*Смеят се.*)

АНДРЕЯ. От зелените, а?

ВАСИЛ ВАКЛИН. Ами. Радославист беше. И какво

ще правиш, та да не пуснеш от зелените, можеш ли отиш после в гората? *(Помълчава.)* Аз викам да качим наш Едря. Ама страх ме е, такъв е един, малко тежък, ще падне от тавана. . . и ще касират избора. *(Смеят се.)*

ЕДРЮ. Тъй. . . ще падне. . .

Неочаквано откъм къщи се появява Рали. Той гледа навъсено към Андрея, но на пътя му е Едрю. Щом го вижда близо до себе си, Едрю се стряска и отскача една-две крачки настрана.

РАЛИ *(на Андрея)*. Пак на кръчмата ли беше?

АНДРЕЯ. Бях.

РАЛИ. А пък аз да ида на работа, а? Други да работят за тебе, а ти да лежиш. Умря то, няма тоз господ! И аз ще седя в къщи. Ще седя, докато си видим сметките.

АНДРЕЯ *(усмихнат)*. Да си видим сметките? Добре. Да ги видим.

РАЛИ. Или ти, или аз.

АНДРЕЯ. Или ти, или аз.

РАЛИ *(прави две крачки, Едрю пак отскача)*. Пияница! Готованец! И кмет ще става пък. Не кмет, говедар не става от тебе! *(Отива зад къщата, Андрея се усмихва.)*

ВАСИЛ ВАКЛИН. Лош човек ей! *(На Едря.)* Сватанак, ти май се уплаши.

ЕДРЮ. Кой? Аз ли? Е-хе. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Иде към тебе, а ти бягаш.

ЕДРЮ. Бягам ли? Я да беше дошел по-близо! Я да беше дошел по-близо? Е-хе. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Я! Павли иде! *(Павли се задава откъм къщи.)*

АНДРЕЯ. Павле! Ела, мойто братле!

ВАСИЛ ВАКЛИН. Павле, ти какво си направил? Хайде, честита булка!

ЕДРЮ. Павле, ти. . . какво си направил. . . Честита булка!

ПАВЛИ. Сполай ти, бай Едрьо!

ВАСИЛ ВАКЛИН *(става)*. Кмете, не ми се харесва туй място май. . . *(Оглежда се.)* Онзи пак може да доде. . . Да идем с Едря на кръчмата и да те чакаме там, а?

АНДРЕЯ. Идете, идете. Аз ще дода.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Хайде, сватанак, да вървим. . . Павле, да не ни забравиш на сватбата! Да си потропнем.

ЕДРЮ. Павле. . . Да не ни забравиш на сватбата. . . Да си потропнем.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Их и ти! Само чакаш да кажа нещо и ти да го кажеш. . . Хайде, хайде да вървим! *(Излизат.)*

АНДРЕЯ. Павле, ела, мойто момче, седни тук, седни до мене. Бати Рали ми се кара, че съм бил на кръчмата. Бях. Пих. Защо да не пия? Драго ми е. Зарад тебе ми е драго, мойто братле. Каква хубава булчица ни доведе ти!

ПАВЛИ. Бате Андрея, какво мислех аз, какво излезе.

АНДРЕЯ. Какво е излязло, нищо не е излязло. Много хубаво стана. Сега и на мене ми светна на ума и много работи ги разбрах, както трябва. Защо пия? Питал ли си ме? Знаеш ли защо?

ПАВЛИ. Не, бате Андрея.

АНДРЕЯ. Живот нямаме у нас. Омръзнали са ми тез кавги, тез разправии, омрази. И туй скъперничество на тати! От него иде всичко. Имаш нужда за нещо — нямаш; поискаш му — не дава. И какво става? Таз снаха взела едно яйце повече, оназ продала кофа жито — ето ти пак кавга. Не е ли тъй?

ПАВЛИ. Тъй е, бате Андрея.

АНДРЕЯ. Затуй бягам от къщи. Искал съм да ста-

вам кмет, бил съм партизанин. Какво да правя? Жал ми е за сиромашта. Стига са мачкали тоз народ, стига са го грабили, стига са се гаврили с него. Нека и той си отдъхне. . . Аз знам какво правя, аз съм на прав път. Беднотията се събира около мене, надява се, чака. И ще сполучим. Понякогаш само ми се струва, че не е тъй лесно, душманите не спят, силни са — с глава стена пробива ли се? Хваща ме мъка, тогаз и пия. Разбра ли, Павле?

ПАВЛИ *(мълчи)*.

АНДРЕЯ. Сега, откато е дошла Боряна, светна ми на ума и си думам: и в нашта къща може да има добър живот. Може. . .

ПАВЛИ. Добре, бате Андрея, но бати Рали не ще Борянка, тати — и той.

АНДРЕЯ. Глупав си, Павле! Като че не виждаш какво става около ти. Баща ни има пари, крие ги — парите на дяда Раля. Туй цял свят го знае. Добре ги кри досега, кой го накара да ги извади? Бати Рали ги усети, иска да ги вземе. Иска да пропъди нас и той да ги вземе.

ПАВЛИ *(учудено)*. Той да ги вземе. . .

АНДРЕЯ. Аз ако исках, аз можех да ги взема. Виждал съм стария де ги крие. *(С усмивка.)* И право да си кажа, понякога съм си вземал по малко, по един-два наполеона. . . колкото да не се усети. . . Всичките — не ми е давало сърце да ги взема. Не ща грях на душата си. Но и на бати Рали няма да дам да ги вземе! Какъвто и да е баща ни, тез пари пак на нас ще ги остави, за всинца ни са. . .

ПАВЛИ *(възбудено)*. Бате Андрея, де са тез пари сега, знаеш ли?

АНДРЕЯ. По-рано знаех, сега — не.

ПАВЛИ. Бати Рали дали не знае?

АНДРЕЯ. Той ако знаеше, щеше да ги вземе. Хей, Павле! Ти знаеш ли стария как ги пази? Като

таласъм ги пази. Веднъж го гледах, като ги заравяше. Нощя беше, месечина имаше. Озърна се насам, озърна се нататък, обърна се, видя сянката си и помисли, че някой седи отзаде му и му иска пари. *(Смее се.)* Взе, че ги премести другаде. . . *(Маха с ръка.)* Остави сега, не ми приказвай за тез пари. Друго си мисля аз. . . Чакай!

Откъм чердака се чува Боряна да пее.

Що ме мъчиш, що ме гориш, Яно,
девет годин, душо, за теб мислим. . .

АНДРЕЯ *(възторжено)*. Една лястовичка пее! Една лястовичка е дошла у нас и пее!

Песента започва пак:

Не стига ли толкоз мъки, Яно,
та ме гледаш, душо, веч с наситка. . .

Веднага след песента се чува висок, весел смях на Боряна.

АНДРЕЯ. Чуваш ли? Ах, Боряна, Боряна! Тя струва повече от пари, повече от имот. Кога е било това у нас? У нас и лястовичка не дохажда да си направи гнездо, и щъркели няма! У хората има, у нас няма, като че сме прокълнати от господа. И ей на — и у дома доде една птичка и пее!

ПАВЛИ. Бате Андрея, остави туй. Борянкиния баща може да доде. . .

АНДРЕЯ. Нека доде. Аз ще се разправям с него. Какво! Цар бил! И аз съм цар тука!

ПАВЛИ. Не, бате Андрея, трябва да помислим. . .

АНДРЕЯ. Шът! Ни дума! Остави таз работа на мене. *(Става.)* Аз пак ще изляза. Бати Рали може да се кара колкото си ще, аз пак ще ида на кръчмата. Не да пия, не ми е за виното. Искам, като се връщам насам, да чуя пак, че Боряна пее.

Че кога е било туй у нас? Кой е пял у нас? Кой се е смял? Ей защо ще изляза и пак ще се върна.

ГЛАСЪТ НА БОРЯНА *(откъм къщи)*. Тати иде! Тати иде!

АНДРЕЯ. Боряна!

БОРЯНА *(иде тичешком)*.

ПАВЛИ. Къде, Борянке?

БОРЯНА. Каруца иде. Може да е тати.

ПАВЛИ. Стой тук, Борянке!

БОРЯНА. Ще дода. Да видя само той ли е. Ще дода. . . *(Излиза надясно.)*

АНДРЕЯ. Каква е. . . като птичка. . .

БОРЯНА *(връща се)*. Не е той. А конете също като нашите. Колко се зарадвах!

ПАВЛИ. Радваш се, че иде баща ти!

БОРЯНА. Защо да не се радвам? Нали ми е баща!

АНДРЕЯ. Аз пък се радвам на друго. Я се изправете един до друг. Борянке, иди до Павли.

БОРЯНА. Защо, бате Андрея?

АНДРЕЯ. Иди, иди! Не, чакайте, седнете на пейката. Седни, Павле! Седни де, седни! *(Павли сяда.)* Седни и ти, Борянке.

БОРЯНА. Защо, бате Андрея? *(Сяда.)* Тъй ли?

АНДРЕЯ. По-близо! По-близо!

БОРЯНА *(сяда по-близо до Павля)*. Тъй ли? Да се прегърнем ли? *(Смее се; премята едната си ръка върху рамото на Павля.)*

АНДРЕЯ. Ха тъй. Добре.

БОРЯНА. Да не ни снемаш на портрет, ей!

АНДРЕЯ. Не, ще ви погледам. Каква сте ликаприлика и двамата. Хубави и двамата!

БОРЯНА. А! Затуй ли било! Какъв си, бате Андрея! *(Смее се.)*

АНДРЕЯ. Гледам ви и си мисля: да можехме да имаме мир в нашата къща, да можехме да си живеем

добре. Къща с много хора, какво по-хубаво от туй! Шестима ставаме сега, с тати — седем. Я да дойде жетва, че да грабнем сърповете и ти, Борянке, да запееш, а? Какво ще бъде!

БОРЯНА. Тъй! И аз казвам тъй!

АНДРЕЯ. Стойте си сега тука. Приказвайте си. И ти, Борянке, пей си, както пееше одеве. Аз ще изляза. Павле, какво си се умислил? Не бери грижа. Онзи, Алфатарския цар. . .

БОРЯНА. Татко!

АНДРЕЯ. С него аз ще се разправям. И ние разбираме нещо, и ние знаем законите, не бой се ти. Аз ще го посрещна. *(Тръгва.)* Аз отивам. . . Аз ще го чакам. . .

БОРЯНА. Той има пушка!

АНДРЕЯ *(махва с ръка, излиза)*.

БОРЯНА. Тоз бате Андрея! Какъв е! . . . *(Смее се.)*

ПАВЛИ. Борянке! . . . *(Гледа я напрегнато.)*

БОРЯНА. Що ме гледаш тъй? Какво ти е?

ПАВЛИ. Трябва да бързаме. Няма време. Баща ти ще доде, а нашите, не ги ли разбра? — Не щат. Само бате Андрея е с нас и той не може нищо да направи. Бати Рали е против, буля Вида е против, баща ми — и той.

БОРЯНА. Аз чух какво ти каза баща ти.

ПАВЛИ *(мълчи)*.

БОРЯНА. Да не си ме вземал, че съм била богатска дъщеря, щяла съм да ти искам какво не. *(Весело.)* Искам! Искам! Искам лачени пантофки, копринени чорапи, пудра, червило! Павле, мисли му! *(Смее се.)* Какво ме гледаш тъй?

ПАВЛИ. Борянке, да се махнем оттука. Да идем другаде.

БОРЯНА. Ти луд ли си?

ПАВЛИ. Борянке, аз знам какво приказвам, чуй ме. И да те остави баща ти, и да се съгласи моя

баща, ти не мож живя в таз къща. Ти не знаеш какво е. . . Баща ми — нему и хляба, дето го яде, му се свиди; братята ми се карат. По-добре да си живеем сами. Послушай ме. . . Да избягаме. . .

БОРЯНА. А! Къде да избягаме?

ПАВЛИ. В друго село. Може и в града да идем.

БОРЯНА. А пари?

ПАВЛИ *(става)*. Пари. . . *(Възбудено.)* Аз имам пари. . . Аз съм намерил пари. . . *(Навъсено и съсредоточено гледа в земята.)*

БОРЯНА *(става)*. Павле, какво ти е лицето. . . Да не си болен?

ПАВЛИ. Пари аз съм намерил. Много пари. *(Потихо.)* Слушай! Нощес, нали ти казах, не съм спал, цяла нощ съм ходил из двора. Видях баща си, без да ща го видях, че носеше нещо. Пари носеше. Видях де ги скри. . .

БОРЯНА. Пари? *(Помълчава.)* Баща ти няма пари.

ПАВЛИ. Ела, гледай. . .

БОРЯНА *(хваща му ръката)*. Не показвай с ръка, не гледай нататък. Кажи, аз ще разбера.

ПАВЛИ *(още по-тихо)*. Дюлята в градината знаеш ли? Там, до дюлята, в дувара зад един камък са парите. *(Заглежда се в земята, възбудено.)* Знам, че е грях. . . не е хубаво. . . какво да правя? Като не искат, като не се съгласяват. . . те ме карат. Ще ги взема! *(Поглежда към градината.)* Щом се махне стария, ще вляза и ще ги взема. . . Не мога. . . Трябва да ги взема. . .

БОРЯНА *(гледа го)*. Павле, как се мъчиш. . . *(Отива до него.)* Не ти е добре. . . Павле, не прави тъй, недей. . . Жал ми е за тебе, Павле. . . Миличък Павле! *(Милва го по лицето, по косата.)* Недей, недей. . . не прави тъй. . . *(Отпуща се на гърдите му.)* Павле. . . Павле. . . Павле. . . *(Заплаква.)*

ПАВЛИ. Борянке. . . зашо, Борянке. . . Аз нищо не ти казах. . . Борянке. . .

БОРЯНА *(изтрива очите си и се съвзема)*. Павле! Искаш ли ме? Искаш ли да дода с тебе и накрай света?

ПАВЛИ. Борянке, ти знаеш.

БОРЯНА. Тез пари няма да ги пипаш! Тез пари няма да ги вземаш! Павле, дай ми дума. . .

ПАВЛИ. Борянке. . . защо. . .

БОРЯНА. Няма да ги пипаш. Дай ми дума, още сега ми дай дума! Павле! . . .

ПАВЛИ. Борянке. . . аз . . . слушай. . .

БОРЯНА. Павле, моля ти се! Дай ми дума, че няма да ги пипаш. Още сега, дай ми дума. . .

ПАВЛИ. Борянке, като искаш. . . Добре. Давам ти дума!

БОРЯНА *(поглежда към градината)*. Върви сега нататък, върви, че стария иде.Иди, иди нататък, аз ще дода. Ей го стария. . .

ПАВЛИ. Да не му кажеш?

БОРЯНА. Иди, иди по-скоро. Остави ме.

Павли отива към предния двор. Ст градината излиза Златил.

ЗЛАТИЛ. Що правиш тук, чедо? И ти, и Павли, и Рали, все тук се въртите. Като че в къщи място няма. *(Плахо и изпод око поглежда към градината.)* Що стоиш тука?

БОРЯНА. Пазя.

ЗЛАТИЛ. Какво пазиш?

БОРЯНА. Пазя. *(Смее се.)*

ЗЛАТИЛ. Хъм. . . Тъй сте вий младите. Днешните млади не му мислят. Ще вземат, ще ти надумат, ще те натоварят с приказки, да те заболи сърцето. . . Е, тъй, а? Тъй приказвали хората. . .

БОРЯНА. Ти, тейко, пак ще вземеш да ми разправяш, че нямаш пари.

ЗЛАТИЛ (*трепва*).

БОРЯНА. Имаш! Имаш!

ЗЛАТИЛ. Ти пак. . . Какви пари. . . Нямам пари аз. . .

БОРЯНА. Имаш! Имаш! Да ти кажа ли де са? Аз зная де са. . .

ЗЛАТИЛ. Какво приказваш ти? . . . Виж я каква е. . .

БОРЯНА. Тейко! Прибери си парите! Още сега ги прибери! Ще ги вземат синовете ти!

ЗЛАТИЛ (*изненадан, слисан*).

БОРЯНА (*обръща се*). Ей там, до дюлята, в дувара, зад камъка са!

Избягва към къщи. Златил остава миг-два неподвижен, слисан, след туй бързо се спуща в градината. Навътре в двора се чува Боряна да вика: «Павле! Павле!» Чува се смехът ѝ.

З а в е с а

Трето действие

Сцената — както в първото действие. Привечер. На миндеря до прозореца седи Елица, подпряла глава на ръката си, замислена. Вън на чердака Боряна приказва с някого и започва да се смее. Елица трепва. Боряна се втурва вътре, сяда при Елица и продължава да се смее. Тя е облечена сега по-скромно, ръкавите ѝ са запретнати.

ЕЛИЦА. Какво има? Борянке, що се смееш?

БОРЯНА. На Павля се смея. Аз му казвам: Павле, баща ти е тук, а той: тук ли е баща ти? Кога доде? Той все за моя баща мисли. Глухчо! *(Смее се.)*

ЕЛИЦА. Блазе ти, Борянке, че можеш да се смееш.

БОРЯНА *(прегръща я)*. Сестро! Елице! Не мисли, не се грижи. . .

ЕЛИЦА. Я чакай. . . *(Ослушва се.)* Като че извика някой.

БОРЯНА. Нищо няма. Аз нищо не чувам.

ЕЛИЦА. Нощес, тъкмо заспивах, като завика стария и — туп-туп — избяга някой нагоре по стълбите. Сърцето ми щеше да изскочи.

БОРЯНА. Их, Елице. . .

ЕЛИЦА. И Андрея цяла нощ не се запря на едно място, ту вън, ту вътре. А като си легна и заспа, взе да вика в съня си: парите! Дай тук парите! Пусти пари! Все за тях се разправят. . .

БОРЯНА. Остави ги ти тях, Елице. Те са братя, те ще се разберат.

ЕЛИЦА. Не знам. Страх ме е.

БОРЯНА *(става)*. Я не му мисли! Какво ще му мислиш! У, и на мене какво не ми минава през ума, ама не искам да зная. И да ти кажа ли? Като че дохожда някой на ей туй ми ухо и ми казва: «Борянке, зле ще патиш, Борянке, баща ти ще доде, какво ще правиш. . . » А на туй ми пък ухо друг глас ми казва: «Не бой се, Борянке, нищо лошо няма да стане, то ще се уреди, я си гледай работата. . . » *(Смее се.)* Тоз глас, на туй ухо, е на ангела, а другия — на дявола. Аз слушам ангела, а на онзи, на рогатия, казвам: пъшт! Да се махаш! *(Смее се.)*

ЕЛИЦА. Каква си, Борянке. . . *(Засмива се.)*

БОРЯНА. Ами! Ще седна да му мисля! Прави като мене, ти казвам. *(Оправя ръкавите си.)* И сега ако не ме харесат вашите. . . Вчера съм прала, днес готвих, чистих в къщи, метох двора. То работа, работа. . . Съсипах се. . . *(Смее се. Чуват се стъпки.)* Иде някой. . .

ЗЛАТИЛ *(отвън още, високо)*. Да отхраниш синове, да ги отгледаш. . . че да скочат отгоре ти. . . *(Влиза; отпаднал, измъчен, под абата на кръста си е скрил нещо — там често се попипва.)* Да нямаш мира в къщата си, в своята си къща да нямаш мира. Де се е чуло туй? Де го има туй? На, мръква се и да те е страх да се прибереш. И от кого? От своите си синове. . .

ЕЛИЦА. Какво, тате?

ЗЛАТИЛ. Няма да тая вече. няма да крия. Ще кажа на хората. . . Ако трябва — и в касабата ще ида, ще ги обадя, ще ги заявя!

ЕЛИЦА. Тате, какво има?

ЗЛАТИЛ *(гневно)*. Кой натискаше нощес вратата ми? Кой искаше да влезе при мене, защо искаше да влезе? Чужд човек не е, чужд човек не може да бъде, пак някой от тез хубостници ще е, от моите синове.

ЕЛИЦА. Боже! . . .

ЗЛАТИЛ. Какво са турили на ума си тез хора? Какво мислят да правят? Да ме убият ли? Нека направят и туй чудо, та да ги приказва мало и голямо, нека ме уморят. Цяла нощ ходят из двора — не ги ли виждам, не ги ли чувам? Не спят. Ходят като вампири.

БОРЯНА. Ех, тейко! Че и ти не си спал, затуй си ги видял.

ЗЛАТИЛ. Аз съм стар. *(Сяда.)* Аз може да не спя.

БОРЯНА. Аз пък съм спала цяла нощ като агне — нямам пари, от какво ще ме е страх.

ЗЛАТИЛ. Ти пак. . . пак като вчера. Елице, снахо, знаеш ли какво ми каза тя вчера?

ЕЛИЦА. Какво, тате?

ЗЛАТИЛ. Че баща ми имал пари, пък аз съм ги бил взел и съм го уморил. Ти чувала ли си таквоз нещо, а?

ЕЛИЦА. Аз. . . аз не съм чувала.

БОРЯНА. Аз пък съм чувала. Хората казват.

ЗЛАТИЛ *(става)*. Хората. . . хората. . . Аз хората ще слушам. Баща ми, бог да го прости *(кръсти се)*, си умря от смъртта. Умря като всички хора. *(Разхожда се.)* Всички ще умрем. Който не се е родил, той няма да умре. Ще умрем и ще се изправим пред бога да ни съди. *(Помълчава.)* Не мога да забравя баща си аз. . . Как ще го забравя, аз човек не съм ли? Аз от камък ли съм? Мисля го, всеки ден го мисля. . . И нощес пак съм го сънувал. . . Тук, от един-два дена, все е пред очите ми. Отида на двора — виждам го, вляза в градината — виждам го, върна се в одаята — той седи там и ме гледа. . . гледа. . . *(Помълчава, след туй изведнъж се обръща.)* Аз не съм! Кой казва, че съм го уморил аз? Не съм аз! Не съм!

ЕЛИЦА. Тате, никой не казва. . . Тате!

ЗЛАТИЛ *(поуспокоява се)*. Утре е празник. Не е голям празник, ама все е празник. *(На Елица.)*

Като влизате в одаята ми, не се сещате да погледнете кандилото — зехтин няма, фитилото изгоряло.

ЕЛИЦА. У, тате! Аз съм забравила.

ЗЛАТИЛ. Иди да го запалиш. На човека се дощява да се прекръсти барем срещу празник. Иди! Иди го запали!

Е л и ц а излиза. Златил седи замислен.

ЗЛАТИЛ. Полудяха тез моите синове. И по-напреж не са били цвете, ама барем излизаха, ходеха на работа. Сега от два-три дена, като седнали в къщи, не похващат нищо. . . Какво кроят? Какво искат? *(Гневно.)* Хеле Рали! Ама ти поглеж само лицето му какво е, очите му. Върви подире ми, дебне ме. Тоз човек може да ме убие, окото му няма да мигне!

БОРЯНА. Снощи той. . . Ама хайде да не казвам.

ЗЛАТИЛ. Какво снощи?

БОРЯНА. Снощи той натискаше вратата ти, тейко. Той искаше да влезе.

ЗЛАТИЛ. Рали!

БОРЯНА. Той беше, аз го видях.

ЗЛАТИЛ *(силно разгневен)*. Ще ги изпъдя! И двамата ще ги изпъдя! И него ще изпъдя, и Андрея ще изпъдя. Още утре ще ида в града при съдията, ще направя книга, ще се отрека от тях. Не ми са синове те, не ги ща! Ще ги махна! Да вървят, където искат. Не ги ща!

БОРЯНА. А Павли, тейко?

ЗЛАТИЛ. Да къртят вратата ми! Да влизат насила нощя при мене! Какво искат? Връз баща си да дигат ръка! Не ги ща аз тях, не ги ща!

БОРЯНА. А Павли, тейко? Него какво ще правиш?

ЗЛАТИЛ. Павли е добър. Аз на Павли имам вяра. Павли и работи, и слуша. Аз като гледам Павля,

като че виждам себе си, когато бях на неговите години. . . Павли е друго. . .

БОРЯНА. Него какво ще правиш?

ЗЛАТИЛ (*махва с ръка*). Слушай, чедо. . ще те питам нещо. . . (*Отива при Боряна.*) Ти вчера дето ми обади онуй, хубаво направи, много хубаво направи. Кой ти каза?

БОРЯНА. Кое, тейко?

ЗЛАТИЛ. Че там в градината, в дувара, съм турил нещо. То не беше пари, пари аз нямам. . . Кой ти каза, Андрея ли?

БОРЯНА. Не.

ЗЛАТИЛ. Рали?

БОРЯНА. Не.

ЗЛАТИЛ. Ами кой?

БОРЯНА. Павли.

ЗЛАТИЛ. Павли? (*Стои като гръмнат.*) Какво приказваш ти? Павли? Не може да бъде. . . Павли?

БОРЯНА. Той искаше да вземе парите, тейко. Аз не му дадох.

ЗЛАТИЛ. Павли? И той. . . Виж как ме наказа господ. . . Виж как ме наказа господ. . .

БОРЯНА. Той зарад мене искаше да го направи, тейко. Да земел парите, че да сме избягали другаде. Аз не рачих — може ли? Пък истина е, тейко, искаме се — той ме иска и аз го искам. Ти затуй не му се сърди. . .

ЗЛАТИЛ (*гледа я продължително*). Всички, всички. . . И тримата. . . (*Отчаяно.*) Какво са скочили връз мене тез хора? Какво им съм направил? Аз баща не съм ли им? (*Тръгва към вратата.*)

ЕЛИЦА (*влиза*). Тате, запалих кандилото.

ЗЛАТИЛ. Наказа ме господ, наказа ме. . . Павли и той. . . И Павли. . . (*Излиза.*)

ЕЛИЦА. Какво му каза?

БОРЯНА. Нищо не съм му казала.

ЕЛИЦА. Защо приказва тъй?

БОРЯНА. Не знам. Мъчно му е. Нещо има на сърцето си.

ЕЛИЦА *(сяда)*. Боже, все по-лошо става! Какви са наежени един срещу други, какви са зли. Ще се избият, ще стане нещо страшно. . . Какво ще правя аз?

БОРЯНА. Елице. . .

ЕЛИЦА. Барем да ми бяха живи децата, с тях щях да се теша. А сега? Какво ще правя аз. . . *(Заплаква.)*

БОРЯНА. Елице! Сестро! Недей. . . не плачи, Елице. . .

ЕЛИЦА. Де отиде той? *(Изправя се.)* Ах! Аз забравих!

БОРЯНА. Какво си забравила?

ЕЛИЦА. Запалих кандилото, пък не преметох. В стаята му е разхвърлено. Да ида да премета. . .

БОРЯНА. Стой, стой ти. Аз ще ида. Ти си почини. *(Поглежда през прозореца.)* Ей го стария, на двора. Докато е навън, аз ще премета. Стой си тука. *(Излиза.)*

ВИДА *(влиза отдясно)*. Какво има? Какво викаше стария?

ЕЛИЦА. Не знам. Не му разбирам. Много е сърдит. Ох, боли ме глава. . . Не ми е добре. Аз ще изляза, ще ида на двора. . . Ох, глава. . . *(Излиза.)*

РАЛИ *(влиза)*.

ВИДА *(гледа след Елица)*. Все охка. . . все пъшка. . . Повлекана!

РАЛИ. Де е стария? Де отиде?

ВИДА. Долу слезе. Аз нали ти казах, парите са у него. Носи ги на кръста си. Ей тука е абата му е издута и току се пипа там.

РАЛИ. Парите вчера бяха в ръцете ни, ама ти. . .

ВИДА. Пак аз ли съм крива?

РАЛИ. Ти, ами кой. Аз ми доде на ума. Като го гледах, че се върти все около дюлята в градината, казах си: парите са там, нейде наблизо са. Трябваше да го издебнем и да видим, ама ти — не, чакай. На ти сега, като си искала да чакаш.

ВИДА. Аз ти казах да почакаме, докато се мръкне. И отде пък щеше да разбереш, че парите са били там? Сега виждаш, защото камъкът е отвален.

РАЛИ. Ти все много знаеш, много знаеш. Когато човек търси, все ще му каже нещо да бутне и там. Камъка е голям, как тъй не ще се досетя да го обърна. . .

ВИДА (*клати недоверчиво глава*).

РАЛИ. И онез са подушили — разбрах аз. Нощес колкото пъти съм излязъл, или Андрея ще видя, или Павли. Оназ алфатарченка, и тя като някое шило — току снове насам-нататък. Тя ако не беше снощи, аз бях я свършил.

ВИДА. Чумата черна! Все да види. . .

РАЛИ. Тез пари ще ги взема аз! Няма да се оставя. Мъжки трябва да се пипа. Ти вече да не ми се бъркаш, аз знам какво да правя. Ти само да гледаш кой къде ходи и какво прави. Толкоз. Туй искам от тебе. (*По стълбите някой иде тичешката.*)

БОРЯНА (*влиза, високо дига едната си ръка, стиснала нещо*). Де е Елица? Намерих нещо. Едно нещо намерих, ама не казвам какво е. Де е Елица? Ах, какво намерих!

ВИДА. Какво си намерила?

БОРЯНА. Не казвам. (*Показва ръката си.*) Познайте де! (*Смее се.*)

ВИДА. Каква си. . . хич не мислиш за себе си. Все пееш, все се смееш. . .

БОРЯНА. А нощя си спя. Спя си хубаво и хубави

сънища сънувам. Знайте ли какъв сън съм сънувала нощес? Да ви го разкажа ли?

ВИДА. Туйто. Сънища ще слушаме сега пък.

БОРЯНА. Много хубав сън! (*Поглежда към лявата врата.*) Аз исках да го разкажа и на Елица. Тук я оставих, де е отишла?

ВИДА. Отде ще знам де е отишла.

БОРЯНА. Да ви разкажа ли съня си? Какъв сън! Сънувах, че влизам в градината, ей тука е, във вашта градина. И както вървя, гледам една жълтица на земята. (*Рали трепва.*) Вземам я. Понататък още една, още една, много. И аз ги вземам, събирам ги, напълних си престилката, напълних си пазвите. И все има още, все събирам. (*Чуват се стъпки*). Елица иде... (*Отваря вратата и поглежда.*) Стария иде. . .

ВИДА. Тук ли иде?

БОРЯНА. По-нататък да ви кажа. . . Напълних се с пари. Че като ми дотежа. . . Взех да потъвам, стъпила съм на едно мочурливо място и потъвам. Потънах до колене, до кръста, дотука. Взех да хвърлям парите, пак потъвам. Че като се уплаших, като извиках. . . и се събудих. Олекна ми. Уф, то и много пари да има човек не било хубаво. . . (*Смее се.*)

ВИДА. Ти измисляш. Какъв е тоз сън?

БОРЯНА. Не знам. И уж беше сън, а пък една жълтица пак ми останала. Ето я! (*Отваря ръката си и показва една жълтица.*)

РАЛИ (*става*). Отде я взе? Де я намери? Дай я тук!

БОРЯНА. Не, ще я дам на тейка. Тя е негова.

ЗЛАТИЛ (*отвън вратата*). Когато не ти трябват, тук са, когато подириш някого — няма ги. (*Влиза; троснато.*) Де е Павли?

ВИДА. Няма го Павли, не е дохождал тука.

БОРЯНА. Тейко, като метох стаята ти, намерих таз жълтица. На ти я!

ЗЛАТИЛ (*грабва жълтицата*). Тя е моя. . . Моя е. . . (*Поглежда плахо Раля.*) Де я намери?

БОРЯНА. Под одъра в стаята ти. Като метях, я намерих.

ЗЛАТИЛ (*с разтреперани ръце завързва жълтицата в една кърпа и я туря в пояса си; все тъй плахо поглежда Раля*). Само таз е тя. . . Друга нямам. Една беше само. . . Хе, още през години си, кога бях продал едни овце, оттогаз я имам, оттогаз я държа. Една е само. . . Друга нямам. . .

РАЛИ (*подсмива се*).

ЗЛАТИЛ. Какво се смееш? Мислиш, че имам ли? (*Гневно.*) Какви хора сте вий? Къде сте тръгнали? Седнали сте на главата ми като еничери, нито работите, нито от къщи излизате. Какво искате? И ти. . . ти най-много. Да къртиш нощя вратата ми! Да влизаш насила при мене! Ти ще ме изядеш! Ти ще ме умориш!

ВИДА. А-а!

ЗЛАТИЛ. Махнете се от очите ми! Да не ви виждам! Вървете си!

ВИДА. Тъй ли? Пак ний лоши, а? Рале, ела да си идем. (*На Златила.*) Други ти мислят тебе злото, ама ти тях не виждаш. Все ний лоши. Ела си, Рале.

РАЛИ (*тръгва*).

ВИДА. Рали да не е, вий гладни ще измрете. Кой да иде на нива — Рали, кой да свърши нещо — Рали. И пак ний лоши. Онез те крадат, тях не виждаш. Ела си, Рале! (*Влиза си.*)

РАЛИ (*изглежда продължително баща си*). Ще видим. Ще се разправим. (*Влиза си.*)

ЗЛАТИЛ (*на Боряна*). Видя ли го? Видя ли го как ме гледа? (*Уплашено.*) Иди повикай Павли, повикай Андрея. . . Да кажат на кмета, да додат хора. . . (*Гледа плахо към вратата на Раля.*) Тоз човек ще ме убие. . .

БОРЯНА. Тейко. Не думай тъй.

ЗЛАТИЛ. Ще ме убие. . . По очите го познавам. . . По ръцете го познавам. . . Не видя ли как ме гледа? Дебне ме, по дирите ми върви. Ще ме убие. . .

БОРЯНА. Не бой се, тейко! Нищо няма, тейко!

ЗЛАТИЛ. Стой тука. . . Не си отивай. . . Ти си добра. . . Ти не си като тях, ти ми казваш право. . . Ти си добра. . . *(Поглежда пак към вратата на Раля.)* Видя ли го? Видя ли го как ме гледа?

БОРЯНА. Тейко, нищо няма.

ЗЛАТИЛ. Не си отивай. . . Стой при мене. . . *(Тръгва към миндеря.)* До какви старини доживях. . . Туй ли трябваше да дочакам. . . Що не се разтвори земята, че да ме погълне? Що не падне гръм да ме удари? . . . *(Сяда.)* Да отхраня синове, че да скочат отгоре ми! Връз баща си. . . Кой прави тъй? Кой? *(Замисля се, по-тихо.)* Боже, прости ме. . . Боже, ако имам грях, прости ме. . . *(Отпуща глава замислен.)*

ПАВЛИ *(влиза и тръгва направо към стаите на Раля)*.

БОРЯНА *(тихо)*. Павле, къде?

ПАВЛИ. У батя Раля.

БОРЯНА. Не отивай, Павле!

ПАВЛИ *(не се спира и влиза)*.

ЗЛАТИЛ. Кой е? Рали ли е?

БОРЯНА. Не, тейко. Павли беше.

ЗЛАТИЛ *(замисля се)*.

БОРЯНА *(отива при него)*. Тейко! Че дай им парите пък, дай им ги!

ЗЛАТИЛ. А?

БОРЯНА. Може от нужда да го правят. Дай им ги.

ЗЛАТИЛ *(мълчи)*.

БОРЯНА *(галено)*. Ти ще им ги дадеш, тейко, аз знам. Ти си добър. Ти искаш само да ги помъчиш, да ги изпиташ, нали? Че те ти са синове, тейко,

може ли да не помислиш за тях? Да не ги настаниш?

ЗЛАТИЛ (*гледа я, след туй става и започва да се разхожда*). Да ги настаня. . . Да съм ги настанял. . . Хубаво е да настани човек децата си. . . Хубаво е, не го ли знам? Изгледал си ги, дето се казва, от късче месо, за тях си работил, за тях си се мъчил. . . Хубаво е. Да им оставиш имот, да им оставиш. . . (*Помълчава, тихо, като на себе си.*) В гроба ли ще ги занеса. . . (*Сепва се и поглежда Боряна.*) Какво! Да не мислите, че имам? Нямам, нямам. Аз да имам — хубаво, ама нямам. . .

БОРЯНА. Не, тейко, не! Ти ще им ги дадеш. . .

ЗЛАТИЛ (*изглежда я и пак ходи*). Да им дам. Какво имам, та да им дам. Нямам, нямам. . . Да им дам. . . Да речем, че имам и им дам, ами сетне? Още на утрето ще ме изпъдят, не ги ли знам аз какви са?

БОРЯНА. Кой ще те изпъди, тейко? Павли ли? Павли няма да го направи, не може да го направи. Тейко! Ако Павли го направи, аз ще го оставя!

ЗЛАТИЛ (*гледа я*). Ти си добра. . . Аз разбрах, ти си добра. . . (*Чува се гласът на Рали, висок, гневен и след малко замлъква.*) Кой вика? Защо вика?

БОРЯНА. Павли е при него.

ЗЛАТИЛ. Пак захванаха. . . Пак се заядоха. . . (*Отново се чува гласът на Рали и пак замлъква.*) Чуй го. . . Чуй го как вика. (*Уплашено.*) Какво искат? Как ще се мине таз нощ? Как ще се осъмне?

БОРЯНА. Тейко, нищо няма.

ЗЛАТИЛ. Ти стой тука, чедо, не излизай. . . (*Уплашено.*) Рали ще направи голям грях! Каквото е намислил, ще го направи, виждам го, познавам го. . . Ти стой тука. . . Аз ще сляза долу, ако стане нещо, да знаеш, че съм долу. . . Ти стой

тука, не излизай. . . (*Като поглежда към вратата на Рали.*) Боже, до какво доживях! Боже, какво трябваше да видя!

ГЛАСЪТ НА РАЛИ (*все по-гневен*). Да се махаш оттук! Върви си! Излез от къщата ми! (*Влиза Павли смутен, на вратата се показва Рали.*) Ще ми се заканва пък! Ти ли ще ме уплашиш? Да си събираш ума в главата, че знаеш ли се! (*Влиза си.*)

БОРЯНА. Павле, какво има?

ПАВЛИ (*сяда на миндеря*).

БОРЯНА. Що се карате, Павле?

ПАВЛИ. Казах му като на брат: бате, моля ти се, съгласи се, помогни ми. А той. . . Да им работя като роб, да се мъча за тях. . . Добре! Аз знам какво ще правя!

БОРЯНА. Павле, не се мъчи тъй. Недей, Павле.

ПАВЛИ. Защо каза на тати, че съм знаял де са парите? Сега с празни ръце къде?

БОРЯНА. Не искам да приказваш за тез пари, Павле. Пък и баща ти. . .

ПАВЛИ. Какво?

БОРЯНА. Може да се възвърне баща ти.

ПАВЛИ. Баща ми ли? Той не е човек, а камък. . .

БОРЯНА. Не думай тъй за баща си, Павле. Добър е той. И що мислиш толкоз? На други може да не вярваш, на мене не вярваш ли? Павле, ти не знаеш Боряна каква е. Ако Боряна ти е пристанала, ако Боряна ти се е врекла, никой не може да я раздели от тебе. Чуваш ли?

ПАВЛИ. Борянке. . . тъй кажи. . . тъй кажи.

БОРЯНА. Тук ще стоя, тук, тук, тук. То лошото ще се мине, Павле! И ний ще си се вземем и ще си живеем наедно, ще си се обичаме.

ПАВЛИ. Борянке. . .

БОРЯНА. И никой, никой няма да ни раздели. Раз-

бра ли? Засмей се сега! *(Милва го по косата.)* Не се мръщи, че ставаш грозен. Хайде де, засмей се! Засмей се! *(Павли се засмива.)* Ха тъй. *(Смей се.)*

ПАВЛИ. Борянке. . . Борянке. . . *(Прегръщат се.)*

По стълбите се чуват стъпки. Павли и Боряна се изправят. Влиза Елица.

ЕЛИЦА. Каруци идат! Две каруци слизат от баиря!

БОРЯНА. Тате! Тате иде!

ПАВЛИ. Иде ли?

БОРЯНА *(на Павли)*. Ела да видим! Ела!

ВИДА *(влиза)*. Какво има? Какво има?

БОРЯНА. Тате иде, тате! *(Излизат.)*

РАЛИ *(влиза)*. Какво било?

ВИДА. На оназ баща ѝ идел.

РАЛИ. Остави ги ти тях, не ми трябва никой. Стария гледай ти. Де е той?

ВИДА. Долу слезе. В одаята си е.

РАЛИ. Нямал пари, а? Видя ли как светна лирата в пръстите му, като въглен! Една била само, друга нямал. Една ли е, една ли е, колко са те! *(На Вида.)* Хайде не стой, върви. Не им се меси в разправиите, не ти трябва кой дошел, кой отишел. Него гледай ти. Хайде върви.

ВИДА. Отивам.

РАЛИ. И онез двамата гледай. Защо Павли върви все по петите ми? Андрея трябва да го учи — да гледа какво правя. Искат да ме измамят, искат да ме изиграят! Да имат да вземат! Аз ли? Ще видят те какво ще направя аз. Хайде върви!

ВИДА. Иде някой.

РАЛИ. Кой е.

ВИДА *(ослушва се в стъпките)*. Онзи ще е, Андрея.

РАЛИ. Върви ти, върви! *(Спира се на вратата, дочаква да види кои идат, след туй си влиза.)*

ВАСИЛ ВАКЛИН (*влиза*). А! Ралювице! Тук ли си? Тичай, че Вълчан Нанов иде!

ВИДА. Иде ли? У, чакай да ида да видя.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Иди, иди. Иди го посрещни.

Вида излиза, веднага след нея влизат Андрея и Едрю.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Брей! Изплашиха се женорята. (*Поглежда през прозореца.*) Глей ги, глей ги. . . цвърчат като врабчета, кога видят дуган. Страшен човек тоз Вълчан ей!

АНДРЕЯ. Цар е туй, какво мислиш. Само като кажат: Алфатарския цар иде! — туй стига да скочат и да тръгнат да го гледат като мечка. Човекът плаши хората с името си. Цар! (*На Васил Ваклин.*) Ти гледай там кога ще се зададе и кажи.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Гледам аз.

АНДРЕЯ. Научил се да му прекланят глава, да му подлагат гръб. Ще се развика, ще ги изплаши и — прави каквото си ще. Тук таквиз хора няма. И ний знаем законите, и ний разбираме нещо.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Що се сърдиш бе, кмете! Скоро ще им се свърши царството на тез чорбаджии. Там да ги видя аз — на кавака пред общината. Нека им се дигнат краката две-три педи над земята, стига.

АНДРЕЯ. Гледай ти, гледай! Иде ли?

ВАСИЛ ВАКЛИН (*поглежда*). Няма го. Не го ли видя? — Той се отби на кръчмата. Там трябва да е още.

АНДРЕЯ. Той ще стои сега там, ще черпи, ще плиска вино връз гривите на конете, ще вика, ще се заканя. Да го видят всички, да кажат: бре какъв човек, какви коне, каква каруца! Туй му дай ти нему — салтанат да продава.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Кмете, защо закъсня той? Защо не доде вчера, онзи ден?

АНДРЕЯ. Излъгали го, че друг Павли, от друго село, бил грабнал дъщеря му. Гонил вятъра, дето се казва. Затуй какъв ли ми е сърдит сега! Иде ли?

ВАСИЛ ВАКЛИН. Няма го. Ей, кмете, таквоз. . . да не припари работата! Не сме малко, а? Да бяхме повикали и Савата и Кира.

АНДРЕЯ. Няма нужда.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Или ще речеш, наш Едрю стига? *(На Едря.)* Сватанак, хем да не се уплашиш?

ЕДРЮ. Кой? Аз ли? Е-хе. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Бабанка си ти! Не те ли знам каква хала беше през войната. Онез англофренци как ги работеше, трошеше им кокалите, като че грухаше жито.

ЕДРЮ. Ти отде знаеш? Ти беше назад, в обоза беше.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Да прощаваш! Не бях в обоза аз, а бях санитарен. А санитарните, куме, и те са на огнената линия. Ех, каква беше тя! Онез куршуми — пиу, пиу — пищят като малки пиленца, онез шрапнели пък — шъв-шъв-шъв-пат! Остави я ти! Не беше за жени там.

ЕДРЮ *(поклаща глава и се смее)*.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Какво? Да не мислиш, че ще се уплаша от тоз Вълчан Нанов. Мале мила! Като го цапардосам по тиквата, и ще му разсипя хинина. Като го бухна веднъж *(замахва с юмрук)*, още веднъж, още веднъж. . . саде ацидум сулферикум ще стане. . .

ЕДРЮ *(смее се гърлено)*. Илачи. . . с илачи. Дохтор!

ВАСИЛ ВАКЛИН. Каква осойница съм аз! Само да ме настъпи някой, изядам го. Тебе ако те е страх, стой настрана.

ЕДРЮ. Кой? Аз ли? Е-хе. . .

АНДРЕЯ. Какви сте ми юнаци! Не бойте се, дотам няма да доде работата. Няма да се бием. То ако беше с бой и със сила, само бате Рали им стига. Само че бате Рали. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Бе, кмете, истина ли е, дето разправят женорята, че баща ти имал пари?

АНДРЕЯ (*усмихнат*). Има.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Много ли са?

АНДРЕЯ. Едно гърне.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Хайде!

АНДРЕЯ. Злато. Лири.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Майкоо! Отваряй си очите ей! Ще ги вземе Рали.

АНДРЕЯ. Няма да ги вземе той. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН (*гледа през прозореца*). Ех, парици, парици! (*На Андрея.*) Бе де ги намирате таквиз бащи, та да си купя и аз един? Само че аз много, много няма да го чакам. Като го стисна за гушата, като му извикам: парите! — и той самичек ще ми ги донесе, ей тъй като кошничка с яйца ще ми ги подаде и ще рече: нà, Василчо, нà, синко. . . Какво ще прави. . .

ЕДРЮ (*гневно*). Мълчи!

ВАСИЛ ВАКЛИН. А-а!

ЕДРЮ. Ще го стиснеш. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Ще го стисна я. . .

ЕДРЮ. Мълчи! Баща е туй.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Че като е баща? Парите да даде. Нали тъй, кмете? Че какво? Твоя баща не е ли взел тъй парите на дяда ти Раля?

АНДРЕЯ. Ти таз книга я затвори. То не се знай. Отколешна работа е тя.

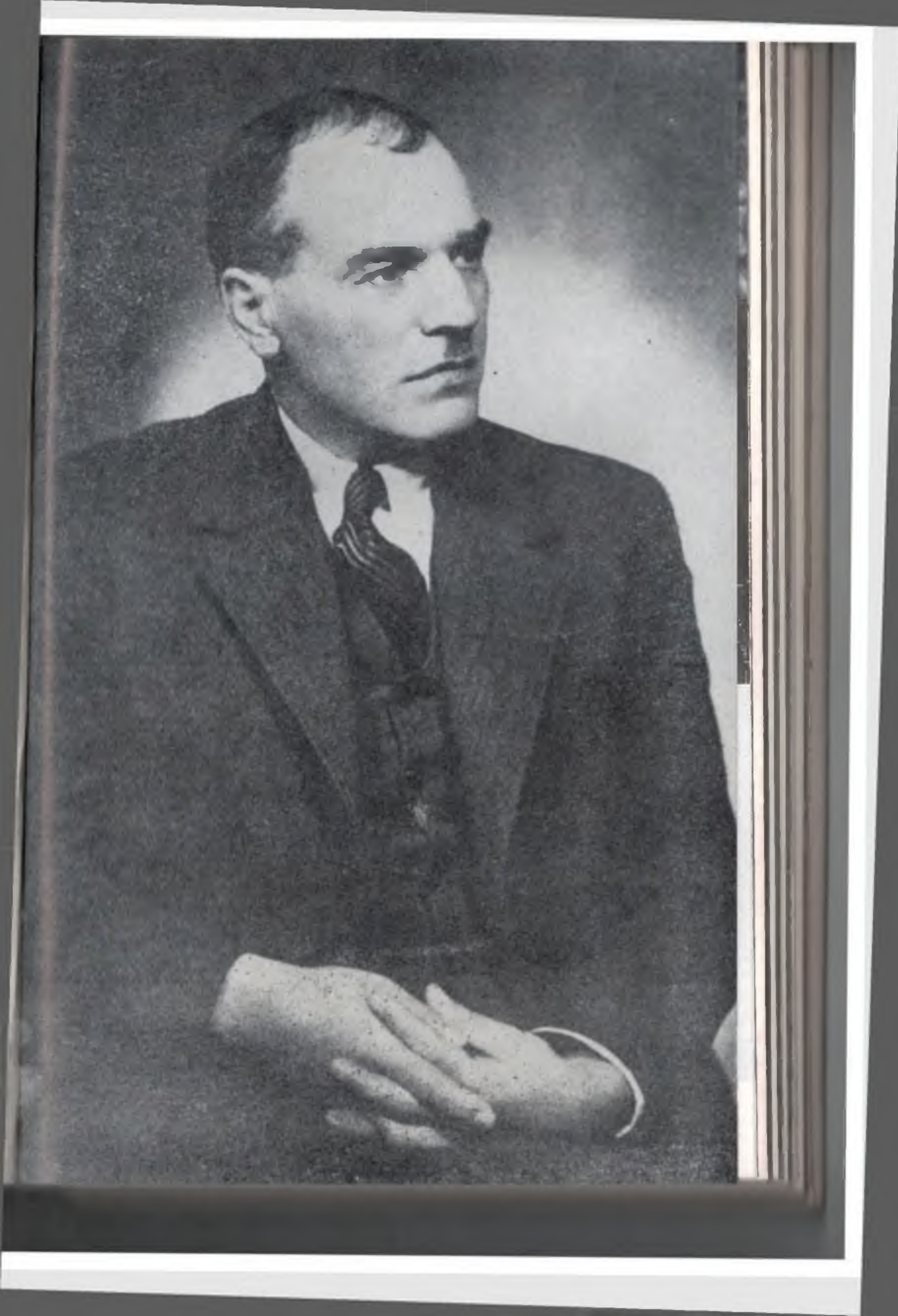
ВАСИЛ ВАКЛИН. Ех, парици, парици! (*Поглежда през прозореца.*) Идат! Идат!

АНДРЕЯ. Идат ли?

ВАСИЛ ВАКЛИН. Ей ги. Влизат в двора.

Андрея отива към прозореца. Едрю става.

БОРЯНА (*влиза тичешката*). Тате иде! Тате иде! (*Отива към стаите на Андрея.*)

ЙОРДАН ЙОВКОВ И Н. О. МАСАЛИТИНОВ, 1929

СЦЕНА ОТ «АЛБЕНА» С КРЪСТЬО САРАФОВ И ИВАН ДИМОВ

СЦЕНА ОТ «БОРЯНА» СЪС ЗОРКА ЙОРДАНОВА И ПОРФИРИЙ ВЕЛКОВ

РЪКОПИС ОТ «БОРЯНА»

СЦЕНА ОТ „АЛБЕНА" С КРЪСТЬО САРАФОВ И ПЕТЯ ГЕРГАНОВА

ЙОРДАН ЙОВКОВ, 1936 ▶

ЙОРДАН ЙОВКОВ С АРТИСТИ ОТ НАРОДНИЯ ТЕАТЪР СЛЕД ПРЕМИЕРАТА НА «ОБИКНОВЕН ЧОВЕК», 1936

АНДРЕЯ. Борянке, какво. . . Страх ли те е?

БОРЯНА. Не, не, не, не ме е страх. Не искам сега да му се покажа. Сетне.

АНДРЕЯ. Не бой се ти. Стой тук при мене.

БОРЯНА. Не, не. Сетне ще дода. *(Влиза.)*

ГЛАСЪТ НА ВЪЛЧАН НАНОВ *(силен, авторитетен)*. Де са мъжете на таз къща? Кой е стопанина тука? Де е Златил? *(Чува се как се изкачва по стълбите.)* Никола! Петре! Елате тука! Илия да стои при конете, вий елате. *(От чердака.)* Никола, донес ми мартината! *(Влиза. Мълчание.)*

АНДРЕЯ. Добре дошел, бай Вълчане! *(Тръгва към него и му протяга ръка, но сърдито, със знак, Вълчан го спира.)*

ВЪЛЧАН НАНОВ. Ти кой си? Златилов син ли си?

АНДРЕЯ. Негов.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Де е баща ти? Ти как се казваш?

АНДРЕЯ. Андрея.

ВЪЛЧАН НАНОВ. А, ти ли си? Ти ли си, дето ходиш по селата да бунтуваш народа? Де що голтаци и нехранимайковци има, ги събираш около си!

АНДРЕЯ. Бай Вълчане, остави туй. . .

ВЪЛЧАН НАНОВ. Ти и на мене си правил сметка колко пари имам, каква лихва вземам. И си се заканял, че ще вземате имота на богатите, къщите им, земята им.

АНДРЕЯ. Бай Вълчане, да оставим политиката сега. . .

ВЪЛЧАН НАНОВ. Добре. Вземете ги. Вземете ги. *(Влизат двамата сина на Вълчана, широкоплещести здравеняци, и се спират при вратата.)* Имота ни ще вземете, а сетне? И децата ни ли ще вземете? Или ний бащи не сме! Или ний не раждаме деца, а камъни! *(Гневно.)* Де е дъщеря ми? Дъщеря ми! Дъщеря ми да доведете тука, чувате ли? Къщата ви ще обърна наопаки, ще я запаля! Дъщеря ми!

АНДРЕЯ. Бай Вълчане. . .

ВЪЛЧАН НАНОВ. Приказки не ща! Дъщеря ми! Де се намирате вий? Хайдуци! Аз затуй ли съм изхранил дъщеря, та да доде да я грабне един нехранимайко, един циганин.

АНДРЕЯ. Кой е циганин? Мисли какво приказваш. Дъщеря ти е тука. От главата на дъщеря ти косъм не е паднал.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Защо я крийте тогаз? Де е? Доведете я тука!

АНДРЕЯ. Тя сама ще доде. *(С усмивка.)* Ако иска.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Какво? *(Към синовете си.)* Вий защо стоите? Какво гледате? *(Влизат снахите на Вълчана и Елица.)* Няма ли я?

СТАРАТА СНАХА. Няма я на двора.

ЕЛИЦА. Тя тук беше. С нас беше.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Де е, като е тука? *(Към синовете си.)* Що стоите? Влизайте вътре! Претършувайте къщата! Намерете я!

Бързо Андрея отива и се препречва на вратата.

АНДРЕЯ. Назад! Никой не може да влиза в къщата ми!

ВЪЛЧАН НАНОВ *(гледа го)*.

АНДРЕЯ. Къщата е моя. Аз заповядвам.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Какво? *(Обръща се.)* Де ми е мартината? Дайте ми мартината! Ти ще ме спираш? Смееш да ме спираш? Мене да спираш? *(Към синовете си.)* Никола, Петре, мене ще слушате вий! Минете отгоре му. . .

Докато Вълчан говори на синовете си, обърнат към тях, Боряна се показва на вратата зад Андрея, усмихната, отива бързо към Вълчана, наднича към лицето му и глезено, по детски, казва: «Тате!» Въздържан смях наоколо.

ВЪЛЧАН НАНОВ. А, ти ли си! Лудетино! *(Дига*

ръка, но Боряна е вече избягала при снахите.) В каруцата! В каруцата! Турете я в каруцата! Аз ще те *(тръгва заканително към Боряна)*. . . науча тебе. . .

СТАРАТА СНАХА *(като завардва Боряна)*. Тате! Остави, тате!

МЛАДАТА СНАХА. Моля ти се, тате! Моля ти се, тате! Недей! Тате, недей!

ВЪЛЧАН НАНОВ *(спира се)*. Ще си идем в къщи, ще те науча аз тебе. . . *(Обръща се настрана.)* Де е тоз хубостник, дето е искал да ми става зет? Да излезе да го видя. Крие се, а?

ПАВЛИ *(нейде настрана)*. Не се крия. Ей ме!

ВЪЛЧАН НАНОВ. А, ти ли си? Ти си бил. . . Ти! *(Тръгва към него.)* Ти си бил. . .

АНДРЕЯ. Бай Вълчане! *(Застава между него и Павли.)*

ВЪЛЧАН НАНОВ. Де ми е мартината? Дайте ми мартината!

ЗЛАТИЛ *(влиза)*. Какво има? Какво е туй?

ВЪЛЧАН НАНОВ. Виж ги! Виж синовете си! Ти ли ги учиш да крадат хорските дъщери? Ти ли им даваш тоз ум? На мене ли правиш тоз срам, на мене ли?

ЗЛАТИЛ. Вълчане, слушай какво ще ти кажа. . .

ВЪЛЧАН НАНОВ. Какво ще ми кажеш? Да преглътна срама си и да си вървя, тъй ли? Не, твоя син аз тук ще го науча! Да ме помни!

ЗЛАТИЛ. Вълчане! Ти си човек от коляно, на голяма чест си. Знам що е станало, ама щом си дошел в къщата ми, ти си ми гостенин.

ВЪЛЧАН НАНОВ *(махва с ръка)*.

Докато всички следят тоя разговор, Боряна отива към стаите на Андрея, забелязва я само старата снаха, извиква й тихо, Боряна й отговаря нещо също тъй тихо и влиза в стаята.

ЗЛАТИЛ. Влез да те посрещнем, както е ред и оби-

чай. Влез, поседни, че тогаз ще се бийме ли, ще се караме ли, ще видим. *(Към Елица и Вида.)* Що стоите? Канете гостите!

ЕЛИЦА. Заповядайте! Влезте!

ВЪЛЧАН НАНОВ. Не съм дошел на гости аз. За дъщеря си съм дошел. *(Оглежда се.)* Де е тя? Де отиде таз лудетина?

СТАРАТА СНАХА. Вътре влезе.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Как? . . .

СТАРАТА СНАХА. Докато я видя, влезе.

ЗЛАТИЛ. Влез, влез, Вълчане!

ЕЛИЦА. Заповядайте! Влезте!

ВЪЛЧАН НАНОВ *(на старата снаха)*. Де отиде тя? Тук ли? Аз ще я намеря. *(Тръгва да влезе, обръща се; на Златила.)* Ти защо не додеш?

ЗЛАТИЛ. Влез ти, влез. Аз ще взема нещо и ще дода. Ей сега ще дода.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Нямам време за бавене аз. Дъщеря си вземам и си отивам. *(Към синовете си.)* Никола! Петре! Идете вий да приготвите каруцата. *(Към снахите си.)* Елате вий! Елате всички! *(Влиза.)*

ЕЛИЦА. Заповядайте! Влезте!

ЗЛАТИЛ. Влезте! Влезте всички!

Влизат Андрея, снахите на Вълчана, Елица, Павли. Синовете на Вълчана излизат навън. Златил дочаква дотук, след туй и той излиза. Вида се готви уж да влезе, но се връща и тръгва след Златила.

ВАСИЛ ВАКЛИН *(на Едря)*. Сватанак, влизай!

ЕДРЮ. Влизай ти.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Уплаши се май.

ЕДРЮ. Кой? Аз ли? Е-хе! *(Влизат.)*

Влиза Рали, пристъпва бавно, тежко, дохожда до вратата на Андреевите стаи и слуша. Стига към прозореца, връща се и пак слуша.

ВИДА (*влиза отвън; ниско, развълнувано*). Рале! Стария е в одаята си, парите са у него.

РАЛИ (*гледа я*).

ВИДА. Тук беше, като додоха онез, излезе, излязох и аз подире му. И щом се затвори в одаята си, чух пак: зън, зън, брои ги. Хайде, върви!

РАЛИ. Къде да вървя?

ВИДА. Рале! Сега ако стане, ще стане. Я чуй! Къщата е пълна с хора. Кой ще те види? Кой ще знай, че си бил ти? Върви, аз ще подмамя стария да излезе, а ти ще влезеш.

РАЛИ (*мисли*).

ВИДА. Няма време, Рале! Аз знам как ще го подмамя, той ще излезе, а ти ще се вмъкнеш. Върви, върви!

РАЛИ (*тръгва, но все още се колебае, напрегнато мисли*).

ВИДА. По-скоро! По-скоро! Взе ли си нещо?

РАЛИ. Какво да взема?

ВИДА. Че тъй. . . с голи ръце ли отиваш? (*Поглежда пояса му. Рали проследява погледа ѝ и попипва ножа на пояса си.*)

РАЛИ. Ти какво ме караш? Да го убия ли?

ВИДА. Их, Рале! Върви, че няма време! (*Сърдито.*) Прави каквото знаеш пък. Утре Андрея и Павли ще вземат парите, мно-о-го има да ги гледаш!

РАЛИ. Няма да ги вземат те! (*Решително тръгва напред.*)

ВИДА (*тръгва след него*). Аз ще гледам. . . Аз ще пазя. . . (*Излизат.*)

Завеса

Четвърто действие

Стаята («одаята»), в която живее Златил. В дъното малко прозорче и входната врата. Вляво огнище, друго също такова прозорче и одър, който служи за легло. Тук, в ъгъла над леглото, е иконостасът, приличен на дълбока дървена рамка, в която има избеляла икона — щампа и кандило. Стляво и отдясно на входната врата — миндери. Дъсчен долап в стената над десния миндер. Покрай дясната стена е наслагана в безредие всякаква покъщнина и, между друго, голям небоядисан дъсчен сандък (ракла за брашно), над който са наредени постелки. Между тоя сандък и стената има място, колкото да се скрие човек, като се затули и от околните предмети. Изобщо, стаята прилича на тази от първото действие, само че е още по-бедно наредена, по-мрачна. И тук всичко дървено е опушено и черно; подът е измазан с глина, също и огнището. Чергите и възглавниците по одъра и по миндерите са тъмни, почти черни. В стаята е полумрак — осветява се само от кандилото.

При вдигането на завесата Златил стои прав при дулапа, отдясно на вратата. Той се оглежда неспокойно, ослушва се. След туй отваря дулапа и изважда доста големичка торба с пари. Пак се оглежда и ослушва. Като че дочува нещо, бързо скрива торбата в дулапа и го заключва. На вратата се чука.

ВИДА *(отвън на вратата)*. Тейко! Тейко! Отвори, тейко!

ЗЛАТИЛ *(дохожда до вратата)*. Кой е?

ВИДА. Аз съм, тейко, отвори!

ЗЛАТИЛ. Защо да отворя? Какво искаш?

ВИДА. Нещо свети там, ела да видиш, свети до плевника.

ЗЛАТИЛ. Свети ли? Какво свети?

ВИДА. Като че гори нещо.

ЗЛАТИЛ. Гори ли? *(Излиза.)* Де гори? Какво гори? Де е?

ВИДА *(по-далеч)*. Е там хее! До плевника светна.

ЗЛАТИЛ. Де свети? Аз не виждам да свети. Де ето? *(Отдалечават се; в туй време Рали бързо се вмъква в стаята и отива, та се скрива зад сандъка.)*

ЗЛАТИЛ *(връща се)*. Гори. . . ума ти гори тебе. . . Я цигара е било, я светулка, а ти. . .

ВИДА *(влиза след него)*. На мене тъй ми се видя. Рекох да не се е запалило нещо. *(Оглежда стаята.)*

ЗЛАТИЛ. Тъй сте вий. . . Видяло — недовидяло, чуло — недочуло. . . Малко е туй, дето ми е дошло на главата тез дни, ами още. . . Дохождате само да ме ядосвате. Е, що стоиш сега? Какво правиш там?

ВИДА *(до прозореца)*. Прозореца отпрешнат. *(Мъчи се да го закачи.)* Не мога да закача куката. . . Кой я отпрешнал. . . Не мога да я закача. . .

ЗЛАТИЛ. Остави де, остави!

ВИДА *(дръпва се малко, но се заглежда в пердето)*. Их, тейко! Че оправи си пердето по-хубаво! *(Оправя го.)*

ЗЛАТИЛ. Сега пък пердето. Остави пердето, както си е. Върви си! Какво ще му оправяш. . .

ВИДА. Ще погледне някой.

ЗЛАТИЛ. Да погледне. Какво ще види, като ще погледне? Дава не съм булка, та да се срамя. *(Ядосано.)* Гледай я каква се помайва! Къщата пълна с хора, а тя сто-о-и тука! Че върви де, върви там, гости има!

ВИДА. Отивам. *(Оглежда стаята.)* Ей нà, отивам. . .

ЗЛАТИЛ. Хайде, върви! Върви ти, и аз ще дойда. Върви. . .

Затваря след нея вратата и я заключва. Почаква, докато стъпките на Вида по стълбите заглъхнат, след туй отива до дулапа, застава гърбом към прозорците и вратата и изважда торбата с парите Сяда, все тъй обърнат, на миндеря и захваща да развързва торбата. Разколебава се и пак я завързва. Мисли. Изправя се до дулапа, като че се готви да скрие парите; сега е обърнат гърбом към сандъка — държи торбата в ръцете си, замислен. Рали излиза от скривалището си, припълзява покрай сандъка и грабва торбата от ръцете му; не успява да я измъкне и го повлича. Започва се борба.

ЗЛАТИЛ. Ра-Ра-Рале! Рале! Рале! (*Изтърва вече торбата. Вика.*) Елате хеей! Андрея! Павле! Андрея! (*Прозорчето отляво, незакопчано от Вида, се отваря, една ръка дръпва пердето настрана. Показва се главата на Боряна.*)

БОРЯНА (*уплашено*). Ах! Ах! (*Избягва назад.*)

Златил изпуща торбата и пада на коленете си; докато Рали отключва вратата. Златил става и се спуща към него, Рали се обръща и силно го тласва назад. Златил полита и пада. Вън по стълбите се чува вече да тичат хора. Рали избягва.

ГЛАСЪТ НА ВЪЛЧАН НАНОВ (*вън*). Какво има? Златиле! Де си, Златиле? (*Влиза.*) Ааа! Златиле! Какво има, Златиле? Ударен ли си? Кой те удари?

Златил охка, изплашен, легнал още. Не може да говори, само гледа и показва към вратата.

БОРЯНА. Тейко! Ах, тейко!

ВЪЛЧАН НАНОВ. Кой беше тука?

БОРЯНА. Онзи беше, Рали.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Рали ли?

Влизат Андрея и Павли, след тях — Елица, снахите на Вълчан Нанов, Васил Ваклин и Едрю.

АНДРЕЯ. Тате! Какво има, тате?

ПАВЛИ. Стани, тате. . . Стани. . . (*Изправят го.*)

ВЪЛЧАН НАНОВ. Рали де е? Де е Рали? (*На Златила.*) Удари ли те? Къде те удари? С какво те удари!?

Влизат двамата синове на Вълчана и вкарват Рали, гологлав, с извити назад ръце, здраво държан от тях.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Ха, ето го!

ПО-СТАРИЯТ СИН НА ВЪЛЧАНА. На двора го уловихме, бягаше.

ПО-МАЛКИЯТ СИН НА ВЪЛЧАНА. Пари носеше. Я ги я! Една торба пари.

Изведнъж Златил, който досега не е продумал дума и изглежда съвършено сломен, трепва, изскубва се из ръцете на синовете си, които го крепят от двете му страни, грабва торбата с парите от Вълчановия син, пъхва я под абата си и бързо-бързо отива навътре в стаята, като плахо се озърта и се пази да не му я вземат пак.

ВЪЛЧАН НАНОВ. А! Пари!

АНДРЕЯ (*на Рали*). Ти си ги взел. . . Ти! . . .

ПАВЛИ (*също тъй възбудено*). Виж. . . той. . . зел ги?

ВЪЛЧАН НАНОВ (*на Рали*). Ти баща си си искал да обереш! Да го убиваш! Кой е кмета тука? Повикайте кмета! Илия да повика кмета! (*Излиза вън, вика.*) Илия! Илия!

АНДРЕЯ (*затичва се след него*). Защо. . . не трябва кмета. . . няма нужда от кмета. . . Бай Вълчане! . . . (*Излиза; за миг вниманието на всички се обръща към тях.*)

БОРЯНА (*отива бързо към Златила, който е седнал на миндеря до дулапа*). Тейко! Дай им парите! Дай им ги, та да има мир. Дай им ги, послушай ме! Ако не им ги дадеш, аз ще си отида!

ЗЛАТИЛ (*трепери, мълчи*).

ПО-СТАРИЯТ СИН НА ВЪЛЧАНА. Какво? ... Какво да даде? Ти да не се бъркаш. Стой настрана.

ПО-СТАРАТА СНАХА НА ВЪЛЧАНА. Ела при нас, Борянке. Ела тук!

ПО-МЛАДАТА СНАХА. Борянке! Ела!

БОРЯНА (*сопнато*). Няма да дода.

ВЪЛЧАН НАНОВ (*връща се*). Нямам време аз да ме разкарват по съдилища. Да доде кмета, да види с очите си.

АНДРЕЯ. Какво ще прави кмета... Не ни трябва кмета, то е наша работа...

ВЪЛЧАН НАНОВ (*на Раля*). Ще се избийте бе! Не ви е срам! Ти... на баща си да дигнеш ръка! (*На Андрея и Павля.*) И ме каните в къщата си? Искате дъщеря ми? Сватове искате да ми ставате? Вий! С таквиз хора не се сродявам аз. На таквиз хора и добър ден не казвам! (*Към синовете си.*) Вържете го!

ВИДА (*показва се на вратата*). Рале! (*Като го вижда, с плач.*) Ах, Рале, Рале! (*Отстраняват я.*) Божичко!

ВЪЛЧАН НАНОВ. Вържете го! Намерете въже и го вържете!

ВИДА. Рале, Рале! (*Яростно към Вълчана.*) И ти... кого ще връзваш? Ти в чужда къща не мож да се разпореждаш!

ВЪЛЧАН НАНОВ. Мога, мога. Кога е за правото, мога.

ВИДА. Можеш ти! ...

АНДРЕЯ (*на Вида*). Сега и ти пък... Я да мълчиш!

ВЪЛЧАН НАНОВ. Закон има тук! Как тъй. (*На синовете си.*) Дръжте го вий! Дръжте го, докато доде кмета.

ЗЛАТИЛ. Оставете го! Оставете го!

Мълчание. Учудване.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Какво?

ЗЛАТИЛ. Вълчане, потрай. . . Не е тъй. . . аз ще кажа как е. . . Оставете го. . . Слушайте! *(Оглежда стаята.)* Тук ли са всички? Андрея, Павле, тук ли сте?

АНДРЕЯ и ПАВЛИ. Тук сме, тате.

ЗЛАТИЛ. Снахите тук ли са?

ЕЛИЦА. Тук сме, тате.

ЗЛАТИЛ *(поглежда Боряна)*. И ти си тука, чедо. Слушайте, слушайте всички. . . *(Погледът му пада на Рали, помълчава.)* Ех, Рале. . . лош път си уловил ти, синко. Пуснете го! . . . Не искам да го гледам, че го държите тъй, като хайдутин. . . Пуснете го. . .

СИНОВЕТЕ НА ВЪЛЧАНА *(колебаят се)*.

ВЪЛЧАН НАНОВ *(махва с ръка)*. Пуснете го!

СИНОВЕТЕ НА ВЪЛЧАНА. Ще избяга.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Къде ще избяга, няма да избяга.

ЗЛАТИЛ. Слушайте сега, всички слушайте. . . Вълчане, добре, че се случи и ти, да знаеш. *(Помълчава.)* Всичко е за тез пари. . . *(Показва торбата.)* Тез пари са мои, отде съм ги взел, как съм ги взел, то е друго, парите са мои. . . За тях се карат. . . Аз ще им ги дам. . . Андрея, Павле, Рале! Ако искате, разделете се,ако искате — живейте наедно. Мене да слушате — останете наедно. Живейте си, работете. Имайте се като братя. Аз нищо не ща. За мене нищо не трябва. Ако искате, давайте ми по едно късче хляб, ако не, вий знайте. Чухте ли? Аз казах, щото казах. Вълчане, чу ли и ти? Да си свидетел!

ВЪЛЧАН НАНОВ. Какво ми трябват мене ваште работи? Щял си да делиш синовете си или не — твоя работа.

БОРЯНА *(на Вълчана)*. Тате, той им дава и парите!

ВЪЛЧАН НАНОВ *(гледа я строго)*. Ти. . . какво се обаждаш. Мълчи!

ЗЛАТИЛ. Вълчане! Право каза тя: аз им давам парите. Ще им ги дам!

ВЪЛЧАН НАНОВ. Не ми трябва. Пък и кой те знай тебе? Сега казваш, че ще ги дадеш, утре пък ще ти доде други ум. И пак ще скочат синовете ти да се бият.

ЗЛАТИЛ. Аз сега ще им ги дам. Ще им ги дам. . . На, давам им ги. *(Иска да развърже торбата, но ръцете му силно треперят.)* Ще им ги дам, сега ще им дам. . . *(Решително, като подава торбата на Вълчана.)* На, дай им ги ти! Раздели им ги по равно.

ВЪЛЧАН НАНОВ *(като че не вярва)*.

ЗЛАТИЛ. Имам вяра в тебе. Ти можеш, прилича ти. Вземи, раздели им ги. По равно им ги раздели.

ВЪЛЧАН НАНОВ *(след късо колебание)*. Добре! *(Взема торбата.)* И тъй съм дошел, да свърша една работа, да ви помиря! *(На Раля, Андрея и Павля.)* Елате да отидем горе. Елате с мене!

АНДРЕЯ *(радостно)*. Тате, хубаво направи! Ама аз знаях, че ти ще направиш тъй. . .

ВЪЛЧАН НАНОВ. Андрея, ела тук! Стой до мене и гледай парите. Ваши са, гледай да не се залепи някой алтън по пръстите ми. Ела и ти, Рале. Хайде! Че аз имам и друга работа, няма да се разправям тука само с вас. *(На синовете си.)* Пригответе конете! *(На Боряна.)* Дъще, върви да се качиш на каруцата. Ще си ходим.

ПАВЛИ *(отива към вратата)*. Не! Не може! Аз Боряна не я пущам! *(Застава на вратата.)*

ВЪЛЧАН НАНОВ. Какво? Ти ли?

ПАВЛИ. Убийте ме! Убийте ме! Тогава Боряна ще излезе оттука!

ВЪЛЧАН НАНОВ *(изглежда го презрително, без да каже нещо, на Боряна)*. Върви!

БОРЯНА. Не, тате. Аз ще остана тук.

ВЪЛЧАН НАНОВ. А-а-а! . . .

ПО-СТАРИЯТ СИН. Ще остане! Как ще остане? Няма да остане тя. . .

ПО-СТАРАТА СНАХА. Борянке! Какво правиш?

ЗЛАТИЛ. Вълчане! Не се препречвай на късметя на младите. Искат се. И ти си бил млад, и аз съм бил млад — знаем го. Недей! . . .

ВЪЛЧАН НАНОВ (*сред мълчанието, на Боряна*). Тръгвай!

БОРЯНА. Не, тате. Аз ще остана тук.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Какво! Ще останеш тук? Ще останеш тук! (*Към Павли.*) И ти, хлапак такъв, пътя ми ще спираш. Ти! на мене! Дайте ми мартината! (*На синовете си.*) Донесете ми мартината! (*Към Боряна.*) Дъще въртоглава, не ме струвай. . . На мене отвръщаш тъй, а? На баща си! Няма да си додеш? Затуй ли съм дошел аз?

АНДРЕЯ. Бай Вълчане. . .

ВЪЛЧАН НАНОВ. Или искаш да навия косата ти на ръката си, че да те влача чак до Алфатар!

АНДРЕЯ. Бай Вълчане, моля ти се. . .

ВЪЛЧАН НАНОВ (*на синовете си*). Вземете я! Хвърлете я в каруцата!

ЗЛАТИЛ (*излиза напред, високо*). Вълчане! Чуй ме, Вълчане! Аз дадох парите на синовете си. Направих го за тях, за душата си, ама да знаеш, че го направих и зарад нея (*посочва Боряна*), зарад дъщеря ти! Откакто доде тя, и господ влезе в нашта къща, и доброто влезе. Чуй ме! Остави младите!

ВЪЛЧАН НАНОВ (*на синовете си*). Какво стоите?

СИНОВЕТЕ НА ВЪЛЧАНА (*колебаят се, гледат в земята*).

АНДРЕЯ. Бай Вълчане, остави я, моля ти се. Не правиш добро само на Павля, на всички ни правиш добро. Тя (*обръща се към Боряна*) развесели къщата ни, тя ще ни събере, ще ни помири. Драга е на всинца ни.

ВЪЛЧАН НАНОВ (*на синовете си*). Какво стоите?

РАЛИ (*развълнувано*). Чуйте ме! . . . И аз да кажа. . . Аз може да съм лош, може да не ме зачитате за нищо. Аз. . . сгреших! А сега падна нещо от очите ми и видях, и разбрах. . . (*Към Андрея.*) Андрея! Братко! Прощавай! (*Към Павля.*) И ти, Павле, прощавай! . . . (*Към Златила.*) Тате! От тебе най-много искам прошка. . . Лошо направих, сбърках. Искам прошка. . .

ЗЛАТИЛ (*мълчи*).

АНДРЕЯ. Добре, бате, добре. . .

РАЛИ. Тате, чух те какво рече. Да се имаме като братя, да си живеем добре, туй е хубаво. (*На Вълчана.*) Бай Вълчане, и аз ти се моля, остави Боряна у нас! Остави я. . .

ВЪЛЧАН НАНОВ (*изглежда го, без да му отговори, към синовете си*). Какво ви казах аз? Защо стоите?

АНДРЕЯ. Бай Вълчане, всички те молим, склони. . .

БОРЯНА. Тате! Аз ли не съм те слушала? Аз ли не съм те почитала? Да е за друго, каквото кажеш, ще го направя, а за туй. . . Тате, аз искам Павля, другиго не ща! Него ще взема. Ако не — по-хубаво да умра, по-хубаво ме убий ти, тате, с ръката си. . . Остави ме тук, тате. . .

ПО-МАЛКИЯТ СИН. Тате, то се видяло, ами. . . Като иска пък (*махва с ръка*).

ПО-МЛАДАТА СНАХА. Тате, и аз ти се моля. Остави я!

ВЪЛЧАН НАНОВ (*поглежда стария си син*).

ПО-СТАРИЯТ СИН. Да остане пък. Като иска толкоз.

ПО-СТАРАТА СНАХА. Няма да живеем ний в таз къща, тя ще живее. Да остане, като иска.

Вълчан изглежда Боряна, изглежда Павля, после миг-два мисли, навъсен, мрачен. Мълчание. Изведнъж Вълчан подига глава, лицето му се прояснява.

ВЪЛЧАН НАНОВ. Намерихте ме на добър час вий!

На добър час ме намерихте. . . *(Решително.)* Добре! Скланям! *(Радостно вълнение между всички.)*

БОРЯНА *(радостно)*. Тате! Тате! *(Отива към него, но веднага се отбива при снахите; по-младата я прегръща.)*

АНДРЕЯ. Браво, бай Вълчане!

ВЪЛЧАН НАНОВ. Чакайте! Аз не съм като него *(посочва Златила, който е седнал пак на миндеря до дулапа)* ту тъй, ту онъй. Кажа ли нещо — беше. Искате ли се? Добре. Още днес захващаме сватбата! *(Още по-радостно вълнение.)* Чакайте! Най-напред да свършим с парите. *(Подига торбата.)* Пари е туй, орехи не е! Ела, Андрея, ела и ти, Рале! *(На Павли.)* Стига си стоял на вратата, като че ще ми вземаш душата. . . ела и ти. Елате да разделим парите. *(Към синовете и снахите си.)* Елате и вий! Елате всички! *(Излиза, последван от Андрея и Павля, от синовете и снахите си.)*

ПО-МЛАДАТА СНАХА *(при вратата)*. Борянке, ами сега? Булка!

ПО-СТАРАТА СНАХА. На баща си да кажеш тъй!

БОРЯНА. Че какво мислите вий! Затуй ли съм дошла, та да се върна? Нали съм пристануша! *(Смее се.)*

ПО-МЛАДАТА СНАХА. Ах, Борянке! *(Излизат.)*

Вляво, близо до одъра, стои Едрю, нервно поглажда мустаците си и мисли. Васил Ваклин дохожда до него и го тегли за ръкава.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Сватанак! Да вървим и ний! *(Както го държи за ръкава, заглежда се към Вида)*.

ВИДА *(на Рали)*. Върви, Рале! Отидоха, върви!

РАЛИ. Остави ме!

ВИДА. Их, и ти! Сами ли ще ги оставиш! Хайде де!

РАЛИ. Махай се от главата ми! Върви ти, като искаш!

ВИДА. Ще ида, няма да ги оставя. Ти като не щеш, аз ще ида. *(Излиза сърдита.)*

ВАСИЛ ВАКЛИН *(тегли Едря за ръкава)*. Хайде, хайде да вървим. Я! Какво се вдърви ти такъв!

ЕДРЮ *(глади си мустаците, сърдит)*.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Хайде да вървим. Ще делят парите. Може да дадат и на нас по една лира.

ЕДРЮ *(със стиснати юмруци)*. Аз него. . . като щях да го грабна, че. . .

ВАСИЛ ВАКЛИН. Кого бе?

ЕДРЮ. Онзи, Вълчана. . . Не дава момичето, а. . . Като щях да го грабна, че. . . *(Същия жест, със свити юмруци.)*

ВАСИЛ ВАКЛИН. Ух, да те убий господ! Ще го грабнеш! Ти торбата да беше грабнал. Видя ли я! Ох, мале! Лирички! Върви! *(Тегли го.)*

ЕДРЮ *(опъва се)*.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Върви! Може да се търкули някой наполеон, че да го вземем.

ЕДРЮ *(сумти заканително и тръгва; при вратата срещат Боряна)*.

ВАСИЛ ВАКЛИН. Е, Борянке, честито, Борянке!

БОРЯНА. Сполай ти. Да си жив!

ВАСИЛ ВАКЛИН. Слушай, Борянке, на мене и на сватанака по една риза ще ни дадеш.

БОРЯНА. Ще ви дам, ще ви дам.

ЕДРЮ *(със стиснати юмруци)*. Аз него ли? Ще го убия! *(Изскача навън.)*

БОРЯНА. Ах! Кого ще убива?

ВАСИЛ ВАКЛИН. На кръчмаря виното. Бъчвата. *(Смее се, излиза.)* Хей, сватанак!

БОРЯНА *(весело)*. Тейко, де си? Няма ли да додеш? *(На Рали.)* Бате Рале, и ти. . . аз за тебе додох Тате каза да додеш. Чакат те.

РАЛИ *(стои загледан в земята; мисли)*.

БОРЯНА. Ела, бате Рале!

РАЛИ. Искам да кажа нещо на тати.

БОРЯНА (*ниско*). Да му целунеш ръка?

РАЛИ (*кимва утвърдително*).

БОРЯНА (*живо, радостно, като отива към Златила*). Тейко! Бате Рали иска прошка! (*Връща се, хваща Рали за ръката и го води към Златила.*) Тейко, дай си ръката! Тейко, моля ти се!

ЗЛАТИЛ. Е, защо сега. . . какво ще ми целува ръка. Нека иде горе. . . сетне.

БОРЯНА. Тейко!

ЗЛАТИЛ. Е, хайде, хайде. . . (*Дава си ръката.*) От мене да ти е просто, синко. Нека и бог да ти прости.

Рали, развълнуван, остава по-продължително над ръката му.

БОРЯНА. Сега, бате Рале, да вървим. Тейко, и ти ще дойдеш, нали, тейко?

ЕЛИЦА (*влиза плахо*). Какво има? Какво стана.

БОРЯНА. Ех и ти, Елице! Нищо няма. То се свърши? (*Смее се.*) Елате с тейка, Елице. (*На Рали.*) Бате Рале, върви. Ела, бате Рале. . . (*Излизат.*)

ЕЛИЦА. Тате!

ЗЛАТИЛ. Аз ще дода. Оставяте хората и току тичате при мене. Аз ще дода.

ЕЛИЦА. Казаха ми да те повикам, тате.

ЗЛАТИЛ. Иди, иди ти. Аз ще дода.

ЕЛИЦА. Ела, ела, тате. . . (*Като на себе си, някак унесено.*) Колко се радвам! Не ми се ще да вярвам на очите си. И Борянка остана у нас, и мъжете се сдобриха. (*Към Златила.*) И ти, тате. . . много хубаво направи, тате!

ЗЛАТИЛ. Не знам. Може да съм направил хубаво, може да съм сбъркал. Не знам. Олекна ми барем. Снех камък от гърба си. . . Ох, какъв камък. . .

ЕЛИЦА. И хората няма вече да приказват. Стига са приказвали. . .

ЗЛАТИЛ. Какво приказват?

ЕЛИЦА. Ами приказват. . .

ЗЛАТИЛ (*мисли*). Туй, дето го приказват хората, право е. Тъй е!

ЕЛИЦА (*учудена мълчи*).

ЗЛАТИЛ. Булка! Елице! Ти не си като другите. Слушала си ме, шетала си ми. Гледала си ме, добра си ми била. На теб само аз ще кажа като пред духовник: право е! Аз зех парите на баща си, аз го уморих!

ЕЛИЦА. Ах, тате!

ЗЛАТИЛ. Тез пари! Трийсет години ги крих. . . Дявола слушах. На дявола слугувах аз. Добре, че доде Боряна. . . Като че господ я доведе. Свърши се. Олекна ми.

ЕЛИЦА. Тейко, не мисли вече за туй.

ЗЛАТИЛ. Олекна ми. Барем синовете си не вкарах в грях. Пък аз. . . аз ще давам отговор на бога.

АНДРЕЯ (*влиза радостно*). Тате, разделихме ги. Ето! (*Показва един възел.*) Взех си пая!

ЗЛАТИЛ. Е, хубаво. Стига, стига сега за тез пари. Зел си ги — стига. . .

АНДРЕЯ. Е, тате! Че нали за тях ни беше разправията? Ама ти хубаво направи, тате. Аз като че знаех, че най-сетне тъй ще направиш. И Вълчан, и той. . . какъв човек! Право е, дето му казват цар. Същински цар. Сега знаеш ли? Разпорежда се вече за сватбата. Накара жените да приготвят едно-друго за засяване. Хайде, тате, да отидем горе.

ЕЛИЦА. Ела, тате. Може ли, гости. . .

АНДРЕЯ. Хубаво стана, много хубаво. И Павли, и той си взе пая. И бате Рале, и той.

ЗЛАТИЛ. Стига, стига за тез пари. (*Става.*) Слушай, Андрея, да кажеш на Павля и на Раля: тез пари да ги харчите! В земята да ги не заравяте, от децата си да не ги крийте! Инак да знай-

те, някой ден ще зема една торба и една тояга и ще тръгна, надето ми видят очите, ама ще ви прокълна!

АНДРЕЯ. Ех, тате, кой е луд сега да си крие парите в земята! Пък аз ли съм, дето ще го направя? Я ела да идем горе, че сватбата захваща.

ЕЛИЦА. Ела, тейко.

ЗЛАТИЛ *(тръгва с тях)*. Вий слушайте ме мене какво ви казвам аз. . . мене слушайте. *(Спира се.)* Идете, аз ще дода.

АНДРЕЯ. Не, тате, заедно ще идем.

ЕЛИЦА. Ела, тейко, ела. . .

ЗЛАТИЛ. Оставете ме. . . да си почина малко, да си отдъхна. Аз ще дода. *(Тръгва към иконостаса, с очи, обърнати към иконата.)* Оставете ме. . . Аз ще дойда.

ЕЛИЦА *(на Андрея, тихо)*. Остави го. *(Високо.)* Тейко, ний отиваме. Не се бави. *(Излизат.)*

ЗЛАТИЛ *(изправя се пред иконата, кръсти се. Отвън се чува хор от жени, които пеят сватбарска песен за засевки. Пението е още тихо.)* Боже, прости ме! *(По-високо.)* Татко. . . Тате! Прости ме! *(Още по-високо.)* Тате, прости ме! *(Остава пред иконата, приведен, неподвижен.)*

БОРЯНА *(весела; след нея Павли)*. Тейко! Тейко! Де си, тейко? *(Вижда го.)* Хайде, тейко, всички тебе чакат! *(Хваща го за ръката.)*

ЗЛАТИЛ. Ти ли си, чедо? *(Милва я по косите.)*

ПАВЛИ. Ела, тате! *(Хваща го за другата ръка.)*

ЗЛАТИЛ. Да вървим, чедо, да вървим. . . *(Тръгват. Хорът се чува по-високо.)*

ЗЛАТИЛ *(сепва се)*. Що е туй?

БОРЯНА. Че нали сватбата се захваща, тейко? Пеят на засевки.

ЗЛАТИЛ. А! Хубаво. Да вървим, чедо, да вървим. *(Излизат. Песента продължава.)*

З а в е с а

Обикновен човек

ДРАМА В ЧЕТИРИ ДЕЙСТВИЯ

ЛИЦА

АНИЧКА
АЛЕКСАНДЪР СТРУМСКИ
БОРИС БРАНКОВ
БОРОВ
РАШКО
СТАМЕНКА
ЛЮБЕН
ЖЕНИ
ГОСПОЖИЦА МАЛЧЕВА
НИКОЛАЧКО
ПОНЧЕВ
ГОСПОЖА АНТОНИНА
ПАВЛИНА
СЪДЕБЕН СЛЕДОВАТЕЛ
ПОЛИЦЕЙСКИ АГЕНТ
ШОФЬОРЪТ НА СТРУМСКИ

Първо действие

Малка едноетажна къщичка, ниска, продълговата, с бели стени, сред широк двор. Отпред, по към лявата страна, е изнесена обущарска маса, отстрани — етажерка, по която са наредени калъпи, обуща, кожи. Виждат се надписи: «Обущар», «Лепим галоши» и др. Надясно от масата — врата за в къщи, два прозореца със саксии цветя, а долу под тях — проста дървена пейка. Още по-надясно, към края на къщата — врата за кухнята.

Рашко и Любен работят. До Рашко, подпряно до стената, се вижда заковано на дъска обявление: «Дава се под наем. . . »

РАШКО. Криза, криза. . . Всеки с кризата се оправдава. И който има, и който няма, се оплаква. Николачко взема наем от четири дюкяна, пенсия има, и той за криза ще ми разправя. . . *(Помълчава.)* Ти не му ли каза, че подметките струват 85 лева, не 75?

ЛЮБЕН. Казах му, майсторе.

РАШКО. А той?

ЛЮБЕН. Не давам, кай, повече. Криза има сега.

РАШКО. Ще му дам аз нему една криза, само да го видя. Разбирам да ми отбие от цената, ако материалът беше слаб, ако работата не чинеше. А я да каже той, де другаде е видял такваз работа? Всички ми казват: чудесно работите, бай Рашко, защо не рекламирате? *(Престорено скромно.)* Какво ще рекламирам, аз не обичам да се хваля. Тя стоката, дето се казва, сама се рекламира: обувката я гледаш стегната, прибрана, ще ре-

чеш — малка, а вътре кракът свободен, пружинира. . . *(Въодушевено.)* Да! Трайност, гъвкавост, практичност! Марка «Слон»! . . . *(На Любена.)* Намокри обувката и тогаз я чукай. . .

ЛЮБЕН. Намокрих я, майсторе.

РАШКО *(продължава)*. Аз не рекламирам, аз само казвам: «Милостива госпожо: улица Цибра, № 53.» — Толкоз. Който обича, да заповяда. *(Чука след късо мълчание.)* Значи: криза има — тъй каза бай ти Николачко, а?

ЛЮБЕН. Тъй, майсторе.

РАШКО. Ще му дам аз нему една криза. Тез десет лева няма да му ги оставя, ще си ги взема. О-хо! Ще си ги взема и още как!

Боров излиза от къщи с ръчна чанта и дохожда към Рашко.

РАШКО. Какво решихте, г-н Боров? Заминавате ли?

БОРОВ. Заминавам само аз, Аничка ще остане още два-три деня. То по-добре беше да си я вземех, аз и затуй додох, но какво да правя — примоли ми се да остане, та да види какво ще ѝ отговорят от министерството. То досега като не я назначиха, надали ще я назначат вече. . .

РАШКО. Мъчно стават тез работи. Обещават, а не изпълняват.

БОРОВ. Тъй е. Но нека отиде да попита още веднъж, та да си отземе и да си доде у дома. Колкото за наема, аз ѝ оставих пари, тя ще ви плати.

РАШКО. Лесно е то.

БОРОВ. Аз пък трябва да си ходя, че ме чака работа. И да ти кажа ли, не ме сдържа тук. Аз като не си ида на лозето, ама има-няма работа, не мога. Като поработя, като походя, тогаз ям добре и сънят ми е сладък. Тъй сме ний в провинцията.

РАШКО. Тъй е, тъй. О, я ми дай и на мене такъв живот! Тук на какво прилича? *(Радостно.)* Ето я Аничка. . . *(Аничка иде откъм къщи, като*

туря ръкавиците си.) Е, Аничке, ще идеш ли на гарата да изпратиш баща си?

БОРОВ. На гарата няма да доде, какво ще прави на гарата.

АНИЧКА. Ще го изпратя до трамвая. Аз ще ходя в министерството.

БОРОВ. Сега да вървим. Сбогом, майсторе!

РАШКО. Сбогом! На добър час! *(Боров тръгва да излезе.)* Аз пък приготвих обявлението.

АНИЧКА *(обръща се)*. Какво обявление?

РАШКО. За стаята. Нали трябва да се даде под наем. Ето *(показва обявлението)*, приготвил съм го.

АНИЧКА. А, бай Рашко! Като замина, тогаз. Не искам сега да ми влизат хора в стаята. Не искам, не! Пък и може и да остана, не се знае. Толкоз пъти съм ходила в министерството, но никога не съм била тъй весела. И хубав сън съм сънувала. Нещо ми казва, че работата ще стане.

РАШКО. Е хайде де!

АНИЧКА. Обявлението няма да го туряш.

РАШКО. Няма, няма.

БОРОВ. Аничке, да вървим.

АНИЧКА. Сега, тате. *(На Павлина, която влиза и носи скъсани детски обувки.)* Добре, че ме срещаш с пълно, та да ми върви. . .

ПАВЛИНА. Аничке, че ти прилича таз рокля! Аничке, че си хубава! Постой де, постой.

АНИЧКА. Бързам, бързам. . . *(Излиза.)*

ПАВЛИНА. Бай Рашко, на да ми направиш тез обуща! *(Слага обущата на масата.)* На детето са. . . Какво е туй обявление? Какво се дава под наем?

РАШКО. За стаята на Аничка е. Аничка си заминава.

ПАВЛИНА. Заминава ли си?

РАШКО. Сега заминава баща ѝ, а тя ще замине след два-три деня. Какво да прави момичето, студентка беше, свърши, а работа не може да намери. Пък и баща ѝ не е богат човек да ѝ праща пари. Беден човек, пенсионер. . . (*На Пончев, който, влязъл след Павлина, стои малко настрана.*) О, Пончев! Ела де, ела седни. . .

ПОНЧЕВ (*пийнал*). Не мога да седна аз при вас, че мойте мисли са крайни. . . (*На Павлина.*) Павлинке, гълъбче, що не ме вземаш ма?

ПАВЛИНА. Умряла съм за тебе. Малко са ми две деца и майка на главата, че да храня и мъж без работа. (*На Рашка, който оглежда обувките, донесени от нея.*) Хубаво да ги направиш, бай Рашко, здравичко. . .

РАШКО. Хубаво, здравичко. . . На кого не съм направил хубавичко и здравичко. А не плащат. На, Николачко за едни подметки — и то какви подметки я! — от осемдесет и пет лева десет ми отби.

ПОНЧЕВ. Николачко е багабонтин. . . експлоататор. . . крадец! (*С пръст ни челото.*) Знам! Туй мога да го докажа.

ПАВЛИНА. Не зная какъв е бай Николачко, но два пъти става вече, кокошката ми щом снесе яйце в курника, доде ида, яйцето го няма. . .

РАШКО. Да не е лисица?

ПОНЧЕВ. Лисица с два крака.

ПАВЛИНА (*ниско, предпазливо*). Бай Николачко е. Сварих го, като излизаше от курника с яйцето в ръка.

ПОНЧЕВ. Николачко е крадец! От кооперациите, дето се строят, краде дъски, греди, тухли. Мошеник!

ПАВЛИНА. Бай Николачко, рекох, аз с четири очи гледам да снесе кокошката прясно яйце, та да го дам на детето си, а ти го вземаш.

РАШКО. А той?

ПАВЛИНА. Тъй ли, каза, ваше ли е? Аз пък рекох, че го е снесла нашата кокошка. На ти го, като е твое.

РАШКО. И не се разсърди, не се докачи?

ПАВЛИНА. Не!

РАШКО *(поклаща глава учудено.)*

ПОНЧЕВ. Николачко да се обеси. Аз ще купя въжето.

ПАВЛИНА. Г-н Борис иде.

Влиза Борис Бранков усмихнат, облечен бедно: сако от един цвят и панталони — от друг. Носи голям букет.

БОРИС. Добър ден! Добър ден! *(Иска да влезе.)*

РАШКО. Няма я Аничка. Аничка излезе.

БОРИС *(връща се)*. А-а, г-жа Павлина. . . Добър ден! *(На Рашко.)* Няма ли я Аничка? Де отиде?

РАШКО. В града. Отиде да изпраща баща си. Баща ѝ заминава, пък Аничка ще остане още някой ден. Тя, Аничка, нали знаеш, все около назначението тича и нищо не излиза. *(Гледа букета.)* Тȳй за нея ли е? По случай заминаването ѝ, сиреч. . . А-а-а. Много хубав. . .

ПАВЛИНА. Заслужава. Като бъде за Аничка, заслужава. . .

ПОНЧЕВ. Здравей, другарю!

РАШКО. Дай го сам, Борисе. Ще повикам Стаменка да го остави в стаята на Аничка. Дай го. *(Взема букета.)* А-а-а, хубаво нещо, царско, като за сватба. . . *(Вика.)* Стаменке! Стаменке!

БОРИС. Е, тогаз аз ще дода пак.

РАШКО. Няма ли да почакаш? Аничка ще си доде.

БОРИС. Доде си доде Аничка, аз още много работа ще свърша.

ПАВЛИНА. Г-н Борисе. . .

БОРИС. Аз след малко ще дода пак.

ПАВЛИНА. Г-н Борисе. . .

БОРИС (*усмихнат*). За машината ли? Таз работа аз, нали ви казах, ще я уредя. Моята работа е друга, с друга търговия се занимавам, но ще ви услужа. Една хубава шевна машина, крачна. . .

ПАВЛИНА. Да, крачна.

БОРИС. Искате от мене, нали? Добре, аз ви гарантирам, че ще я имате.

ПАВЛИНА. Като за мене шивачка, най-добре е крачна машина, насмага се. . .

БОРИС. Не се безпокойте, таз работа ще я уредя. (*Излиза.*)

СТАМЕНКА (*иде откъм кухнята; строго*). Що ме викаш?

РАШКО. Тури, Стаменке, тоз букет в стаята на Аничка. Борис й го донесе. (*Дава й букета.*) Наш Борис не е от много учените, от префинените, ама и той за дипломацията яко държи. Ех, любов! (*На Стаменка.*) И ти да беше млада, и аз щях да ти купувам таквиз букети.

ПАВЛИНА. О-о-о! Бай Рашко! . . . (*Смее се.*)

СТАМЕНКА. Ти май много приказваш. Да не си ходил в кръчмата?

РАШКО. Кой, аз? Не съм.

СТАМЕНКА. Колко пари имаш, дай ги тука. (*В едната ръка държи букета, с другата посяга да бръкне в джеба на жилетката му.*) Дай колкото пари имаш.

РАШКО. Чакай де. . . Имам 75 лева, сега ги взех за едни подметки от Николачка. И той десет лева ми отби. На ти ги! (*Брои парите в ръката й.*)

СТАМЕНКА. Ще ходиш да пиеш на кръчмата, пък аз да се чудя кое как да купя. Ела, Павлино, ела да влезем вътре.

ПОНЧЕВ (*ниско*). Това е насилие! . . .

Г-ЖА АНТОНИНА (*зад тях, с дебел мъжки глас*). Какво е туй? Какви са тез букети?

Пончев настрана отдава чест по войнишки.

ПАВЛИНА. От г-н Борис е, за Аничка.

СТАМЕНКА. Елате, г-жа Антонина, да влезем.

ПАВЛИНА. Аничка си заминава.

Г-ЖА АНТОНИНА. Знам, знам. Аничка и Борис всяка вечер до един часа приказват под прозореца ми и не ме оставят да спя. Нека вървят, където искат. Вий, Павлино, защо се карахте вчера с Николачка, видях ви. Г-жа Ангелова имала още един удар, не е добре, на умиране била. А знаете ли, че снахата на баба Димка избягала при майка си?

ПАВЛИНА. Кога е избягала? Я кажете, г-жа Антонина.

СТАМЕНКА. Елате да влезем вътре. *(Тръгват към кухнята.)*

Г-ЖА АНТОНИНА. *(поглежда към улицата)*. А там пък един автомобил от отзарана седи. Повредил се, не могат да го направят.

ПОНЧЕВ *(зад гърба на г-жа Антонина)*. Антропофаг! Кинг-Конг!

РАШКО. Пончев, мирен стой, да не закачаш народа. *(Пончев тръгва към градината.)* Иди, иди да си полегнеш. *(Започва да си пее нещо.)* Ето го и бай Николачко иде. За вълка приказваме, и вълка в кошарата.

НИКОЛАЧКО. Кой е приказвал? Какво е приказвал?

РАШКО. После ще ти кажа. Ти най-напред, бай Николачко, да ми дадеш десет лева: подметките струват не 75, а 85 лева. Тъй приказвахме.

НИКОЛАЧКО. Добре де. На̀ ти десет лева. *(Дава му 10 лева.)*

РАШКО. Току рекли: бай Николачко лош, бай Николачко скъперник. Не е вярно.

НИКОЛАЧКО. Кой казва, че съм лош?

РАШКО. Павлина. Ей я там, в кухнята.

НИКОЛАЧКО *(сяда)*. Ний с Павлина имаме разправия за една водосточна тръба. Тръбата е моя. Кога вали дъжд, от нея пръска в двора ѝ, срещу вратата ѝ.

РАШКО. Е, че то. . . не е хубаво. Право срещу вратата.

НИКОЛАЧКО. Тя иска да отрежат таз тръба, заявление даде. Добре, но аз съм имал сервитутно право. Не може. *(Съглежда обявлението.)* Какво даваш под наем?

РАШКО. Нашата квартиранка, Аничка, не можа да си намери работа и ще си отива в провинцията. За нейната стая съм приготвил туй обявление.

НИКОЛАЧКО. Падат наемите, падат. Казват, че съм вземал много наем от дюкяните. Нищо не вземам, всичко отива за данъци. И все пак ще трябва да дигна втория етаж. Три години как съм хвърлил първата плоча, да стои тъй недоправено не бива. А трябват пари.

РАШКО. Имаш, бай Николачко, не е да нямаш.

НИКОЛАЧКО *(поклаща глава)*. Много пари трябват.

ПАВЛИНА *(излиза от кухнята)*. Ха! бай Николачко бил тук!

Излизат и Стаменка и г-жа Антонина.

НИКОЛАЧКО. Павлино, ти какво си се оплаквала от мене? Тръбата не може да се реже, имам сервитутно право.

Г-ЖА АНТОНИНА. Не е за тръбата, а за яйцата, дето ѝ ги вземаш от курника.

НИКОЛАЧКО *(скача)*. Какви яйца? *(На Павлина.)* Ти ли пълниш махалата с приказки? Ти ли дрънкаш? Лъжеш! Лъжеш! Не знаеш ли как беше?

ПАВЛИНА. Знам, знам. С очите си видях.

НИКОЛАЧКО. Да не си ми продумала вече! С хора

като тебе не искам да имам работа. Ти ако беше добра, с мъж щеше да се видиш.

ПАВЛИНА. Бай Николачко. . . Да мълчиш, дърто харо! . . .

Г-ЖА АНТОНИНА. Я не се карайте. . . Не викайте. . . Павлино, мълчи, трай!

РАШКО. Аничка иде. *(Аничка влиза замислена.)* Аничке, я да помириш тия хора да не се карат.

АНИЧКА *(без да каже нещо, отива и сяда на пейката)*. Ох, отчаяна съм, не ми се живее. . . Искам да умра! *(Изведнъж закрива очи с ръка и заплаква.)*

ПАВЛИНА. Аничке, какво има?

Г-ЖА АНТОНИНА. Какво е станало?

АНИЧКА *(с плач в гласа си)*. Как не ги досрамя тия хора да ме лъжат! Да съм мъж, не зная какво бих направила!

ПАВЛИНА. Шест месеца я лъжат, че ще я назначат.

РАШКО. Аничке, че ти сега излезе, кога отиде в министерството?

АНИЧКА. Не ходих в министерството. Срещнах началника, при когото отивах.

РАШКО. Ха! Какво ти каза?

АНИЧКА. «Няма нищо още, г-це, елате пак през горната неделя.» Разбирам да ми откажат, да са искрени и направо да ми го заявят: «Няма да ви назначим!» Но да ме лъжат, да се подиграват с мене — това е низко!

ПАВЛИНА. Тъй са те. Ситият на гладния не вярва.

Г-ЖА АНТОНИНА. Не говори тъй, Павлино. И ония, дето искат служба, и те не са малко, кому преди. . . *(Гледа към улицата.)* Оня автомобил още стои. Не могат да го направят още.

РАШКО. Аз им дадох едни клещи да си послужат, да не ми отмъкнат клещите.

Г-ЖА АНТОНИНА. Гледай каква дама слезе от

автомобила. Какви жълти коси, трябва да са оксижинирани.

ПАВЛИНА. С лорнет гледа. У-у, важна. . .

Г-ЖА АНТОНИНА. Ела, Павлино, ела да я видим. *(Излизат.)*

НИКОЛАЧКО *(гледа към улицата)*. Кои ще са тез хора? Нов автомобил. . . Хубав автомобил. . . *(Излиза.)*

РАШКО. Не се отчайвай, Аничке. Тя ще се нареди.

АНИЧКА. Няма да си отида у дома. . . Не искам да се погреба в провинцията. Да седя в къщи и да чакам да доде някой да ме вземе. Не! Аз искам да работя, да съм сред живота, да бъда полезна. . . От малко-малко да съм полезна, да има смисъл, че живея. Искам да съм човек, не само жена. . . Няма да си отида! Обещах на тати, но няма. . . Ще стоя тук. . .

РАШКО. Отчайване не трябва, туй е главното. Сиреч от лошо по-лошо има.

Влиза Струмски, облечен в елегантен спортен костюм. Той се отправя към Рашко, но непрекъснато поглежда към Аничка.

СТРУМСКИ. Ето ви клещите, драги. Благодаря ви.

РАШКО. Направихте ли автомобила?

СТРУМСКИ. Направихме го. Хубави улици имате вий, няма какво да се каже. Турски гробища. Ако сега, лятно време, не може да мине кола, кой знай какво е пък през зимата.

РАШКО. През зимата? През зимата е като. . . море.

СТРУМСКИ. Великий, Тихий океан. С кокили трябва да ходите. . . Какво се е замислила госпожицата? Дъщеря ли ви е?

РАШКО. Не, квартиранка.

СТРУМСКИ. Болна ли е?

РАШКО. Безработна. Все обещават да я назначат на служба, а не я назначават.

СТРУМСКИ. А, само това ли е? Г-це. . . *(Пристъпва към Аничка.)* Г-це, аз мога да ви бъда полезен, на ваше разположение съм.

АНИЧКА *(гледа го учудена)*.

СТРУМСКИ. Мога да ви услужа. . . Но извинете. . . *(Кланя се.)* Александър Струмски, директор на банка.

АНИЧКА. А! *(Подава му ръка.)* Приятно ми е.

СТРУМСКИ. За такива дреболии не трябва да скърби едно хубаво момиче като вас. Работа? Ако искате работа, може да я имате веднага, нищо по-лесно от това.

АНИЧКА. Но как? *(Вълнува се.)* Моля ви се. . .

СТРУМСКИ. Ние откриваме голяма банка. Собствено, банката е моя, капиталът е мой. Аз виждам *(заглежда се в Аничка)*, че вие можете да бъдете добра чиновничка. Знаете ли да пишете на машина?

АНИЧКА. Да, зная. . . *(Неспокойно.)* Но аз зная да пиша само на «Адлер» . . .

СТРУМСКИ. Тъкмо тая машина имаме. И тъй, да не се простираме: аз ви назначавам, т. е. банката ви назначава, за машинописка. Ще имате три хиляди лева месечна заплата.

АНИЧКА *(развълнувана)*. Ах! . . . Вий се шегувате. . . Кажете, че не се шегувате. . .

СТРУМСКИ *(гледа я усмихнат)*.

АНИЧКА. Може ли? Вярно ли е? Аз ще работя добре. Да, ще се трудя. . . Вярно ли е?

РАШКО *(изправя се учуден)*.

СТРУМСКИ *(изважда от портфейла си картичка и я подава на Аничка)*. Ето тук имате адреса на банката. Елате в понеделник, за да заемете длъжността си.

АНИЧКА. Да, ще дода. Ах, много ви благодаря. . много ви благодаря. . .

СТРУМСКИ. Моля, моля. . . Ах, да. . . кажете ми името си? Как се казвате?

АНИЧКА. Аничка. . . (*Поправя се.*) Ана Петрова Борова.

СТРУМСКИ (*записва името й и прибира портфейла*) Благодаря.

РАШКО. Г-не, вие извършихте. . . направихте голяма добрина. . . Извършихте едно свято дело. . .

СТРУМСКИ. Е, драги, много ме хвалиш. Не струва. Това, което направих, едно време беше благодеяние. Сега е дълг.

АНИЧКА. Благодаря ви. Много ви благодаря.

СТРУМСКИ. Ето какво значи да имате разкопана улица.

РАШКО. . . . та да се чупят автомобилите на богатите.

СТРУМСКИ. Ако обичаш, тъй да е, драги. На всеки случай, като додохме до вас, автомобилът спря и повече не поиска да върви. Аргоро, г-це. Забравих да ви кажа, че вие ще имате и безплатна квартира. Най-горния етаж на зданието, в което се помещава банката ни, сме предоставили за жилище на нашите чиновници. От тях искаме работа, но гледаме да им осигурим и добри условия за живеене.

РАШКО. Е, по-хубаво от туй. . . здраве!

СТРУМСКИ. Вие също ще имате там една хубава слънчева стая. Може да я заемете, когато искате. . .

АНИЧКА. Значи. . . трябва да се пренеса.

СТРУМСКИ. Да.

РАШКО. Нищо, нищо, Аничке. Г-не, как да се случи да минете оттука. . .

Г-ЖА ЖЕНИ (*отдалеч*). Саша! Какво правиш?

СТРУМСКИ. Сега, сега, Жени. Една минута. (*На Рашко и на Аничка.*) Довиждане. Не ме изпращайте, останете си тук. Довиждане.

РАШКО и АНИЧКА. Довиждане. . . Довиждане. . .

СТРУМСКИ. Ето, Жени, ида. . .

Г-ЖА ЖЕНИ. Защо се бави толкоз? Какъв е тоя разговор? *(Вижда Аничка.)* А-ха! *(Гледа Аничка продължително, след туй обръща лорнета си към градината.)* Широк двор. А какъв е оня индивид, легнал под дървото, спи ли? Ще настине.

РАШКО. А,. нищо не му става. Той е Пончев, той тъй си спи. . .

Г-ЖА ЖЕНИ. Саша, да вървим. *(Излизат.)*

АНИЧКА *(скача от радост)*. Ах, боже, боже. . . Назначена съм! . . . Назначена съм! *(Вика.)* Како Станенке! Како Стаменке! *(На Павлина и г-жа Антонина, които се връщат.)* Елате! По-скоро! Радост имам. Голяма радост!

ПАВЛИНА. Какво, Аничке, какво?

СТАМЕНКА *(дотичва от къщи)*. Какво стана?

АНИЧКА *(сяда на пейката)*. Ах, боже, боже. . . не зная сън ли е, или истина. . . Тъй неочаквано стана всичко туй. А пък аз бях си прибрала багажа да си ходя.

Г-ЖА АНТОНИНА. Момиче, какво имаш ти?

АНИЧКА. Намерих си работа. . . Назначена съм. . .

РАШКО *(връща се, след като е изпратил Струмски)*. Аничка е назначена в една банка. С три хиляди лева заплата.

ПАВЛИНА. Три хиляди!

Г-ЖА АНТОНИНА. Как?

РАШКО. Господинът, дето беше тук, с автомобила, той я назначи. Той бил директор на банка.

СТАМЕНКА. Аничке, истина ли е?

АНИЧКА. Да, да. . .

Г-ЖА АНТОНИНА. Нищо не разбирам. Как тъй отведнъж ще те назначат. . . с три хиляди лева. . . Тоя човек. . . Какъв ще е тоя човек. . .

ПАВЛИНА. Видя хубавото момиче, ще го назначи ами.

РАШКО. И на мене ми се видя малко. . .

АНИЧКА. Не искам да приказвате тъй! Не е истина. Той е благороден човек. Как говори, какви разбирания има. . . Аз бих желала таквиз хора да има повече на света. Тогаз бедни и нещастни щеше да има по-малко.

РАШКО. Значи, добър човек.

АНИЧКА. Разбира се.

Г-ЖА АНТОНИНА. Чудно. Много чудно.

АНИЧКА. Само едно лошо: ще трябва да ви напусна. Како Станенке, ще трябва да ви напусна.

СТАМЕНКА. Как да ни напуснеш?

АНИЧКА. Ще трябва да живея в банката. В горния етаж имало стаи и там живеели всичките чиновници. Директорът каза, че искали да се грижат за чиновниците си, да облекчат живота им. Това е хубаво, така трябва да бъде. Но аз ще трябва да ви напусна. Мъчно ми е. . . а ще трябва да ви напусна. . .

СТАМЕНКА. Е, Аничке, щом трябва. . .

РАШКО. Нищо, нищо, Аничке. Ти нас не гледай, ти да си добре. *(Стаменка влиза в къщи.)*

Г-ЖА АНТОНИНА. Чудно, много чудно! Павлино, да си вървим, че откога сме тука. *(Тръгва си.)*

ПАВЛИНА. Сега, г-жа Антонина. Аничке, че пак ще си приказваме, нали?

АНИЧКА. Разбира се, разбира се. *(Павлина излиза.)*

НИКОЛАЧКО. Г-це, един въпрос: не можахте ли да разберете таз банка дава ли заеми и, главно, лихвата каква е. Защото, знайте, има банки уж дават с ниска лихва, а като ви турят такси, комисиони, застраховки — отиде, та се не видя. Таз, вашта банка, каква е?

АНИЧКА. Бай Николачко, че аз още не съм постъпила. . . Аз още нищо не зная.

РАШКО. Их, бай Николачко. . . Много бързаш.

НИКОЛАЧКО. Питам.

СТАМЕНКА *(носи букета и го подава на Аничка)*. Борис ти го донесе.

АНИЧКА. Ах, колко е хубав!

РАШКО. Беше по случай заминаването, а стана по случай назначението.

СТАМЕНКА. И писмо имаш. *(Подава ѝ писмото.)* Рашко, Любене, елате да хапнете, сложила съм ви закуската.

АНИЧКА. Како Стаменке, занеси букета. . . *(Започва да чете писмото. Лицето ѝ малко по малко става сериозно.)*

НИКОЛАЧКО. Е, като е тъй, да си ходим. . . *(Излиза.)*

РАШКО. Аничке, ти си чети писмото, а ний ще идем да похапнем. Хайде, Любене! *(Влизат с Любена в къщи.)*

БОРИС *(влиза)*. Аничке, здравей! Не мога да те намеря, втори път дохождам. Да поседна малко, че съм уморен. От пет часа съм на крака, ако се събере колкото съм извървял, има сто километра. Уф, горещо. . . Какво четеш? Е, Аничке, то тука било цяло чудо, г-жа Антонина ми разправи. Ти си била назначена. Защо го късаш? Какво е туй, дето го късаш?

АНИЧКА. Твойто писмо. *(Изправя се гърбом към него.)*

БОРИС. Мойто писмо? Защо. . . такова. . . в мойто писмо няма нищо. . .

АНИЧКА. Няма нищо ли? Обясняваш ми се в любов, правиш ми предложение за женитба и казваш, че нищо нямало. Аз не очаквах това от тебе. Сърдита съм.

БОРИС *(смутен, несъзнателно прави движение с ръка около яката си)*. Но, Аничке. . . такова. . . как да ти кажа. . . това е сериозно. Аз, вярно е,

ти писах, защото се стеснявах и тъй ми беше по-лесно да го кажа. И сега съм готов да ти го кажа. . . Не мога да се изразявам, ще ти го кажа, както мога. Аз, Аничке. . . такова. . . съм сторил намерение да си свия и аз свое гнездо. . . Време е вече, решил съм го. Ти ако нямаш нещо против, ако си съгласна. . . ако си съгласна, Аничке, да станеш моя жена. . . Търговията ми върви, материално съм добре. . . Време е. . . Майка ми е на същото мнение. . .

АНИЧКА. Стига, стига. Ще се разсърдя повече.

БОРИС. Но, Аничке, аз говоря сериозно. . . предложението ми е сериозно.

АНИЧКА. Сериозно? Добре тогаз — и аз ще ти отговоря сериозно. *(Помълчава.)* Но как можа да помислиш подобно нещо? Навярно. . . аз се държа свободно с познатите си и това. . . Не, не мога, не! Това е въпрос на чувства. И главното — не мисля да се женя. Да, не мисля да се женя.

БОРИС. Аничке, аз очаквах.

АНИЧКА. Не, не мисля да се женя. Особено сега. О, сега аз искам да съм си свободна!

БОРИС. Аничке, моля ти се. . . такова. . . помисли. . .

АНИЧКА. Не, казах вече. Не мисля да се женя. Това е моя отговор. И повече да не говорим за това, инак ще си отида.

БОРИС. Добре, Аничке. . . щом такова. . . Добре. . .

АНИЧКА. Така. Това се свърши, значи. Сега *(сяда близо до Бориса)*. . . Сега можем да си поприказваме като приятели. Е, ти знаеш ли, че съм назначена? И служба имам, и заплата, и квартира! И как стана? — Изведнъж! Просто — да не вярваш. Да, свърши се. . . Но ти не се радваш. . .

БОРИС. Радвам се, Аничке.

АНИЧКА. Не, не се радваш. *(Помълчава)*. Но найпосле ти не трябваше да забравяш какви са мои-

те разбирания за женитбата. Нали сме говорили (*Замечтано.*) Моя мъж. . . моя бъдещ мъж. . . О, той не ще е обикновен човек! Той трябва да е извършил нещо велико, полезно. Да се гордея, че съм негова другарка. И после. . .

БОРИС. И после?

АНИЧКА. Аз това само си го мечтая. . . Да е красив, с открито чело, с буйна, гъста коса. Така. . . да прекарвам пръстите си през косата му. Да е благороден, умен. . .

БОРИС. Разбирам, Аничке. Ех, какво да правя, аз не мога да бъда. . . Сега ми е ясно. . .

АНИЧКА. Но, аз не го казвам за тебе. (*Помълчава.*) Ако беше дошел по-рано, щеше да видиш Струмски. Интересен човек. Знаеш ли какво ми каза за назначението ми? По-рано, казва, това беше благодеяние, сега е дълг. После, той мисли, че трябва да се полагат повече грижи за чиновниците. Не гледа само за печалби, както виждаш. Ето човек!

БОРИС. Колко лесно вярваш, Аничке. . .

АНИЧКА. Как лесно вярвам?

БОРИС. Мислиш си нещо, то е в тебе, а ти вярваш, че и всъщност е тъй.

АНИЧКА. Искаш да кажеш, че се увличам?

БОРИС. Много отрано се радваш. Не дочакваш да видиш какво ще се случи.

АНИЧКА. Вярно е. Аз еднакво се радвам и на туй, което си мечтая, и на туй, което е действителност. То е затуй, защото повече вярвам на доброто, отколкото на лошото. Аз и към хората съм доверчива. Все пак аз не се забравям: каквото и да върша, аз зная какво правя.

БОРИС. Ти си разумна, Аничке, но по-добре щеше да бъде да не приемаше тая служба в тая банка. Там е друга среда, други хора. Аз ги познавам.

АНИЧКА (*весело*). А, ти ревнуваш?

БОРИС. Кой, аз? Защо ще ревнувам?

АНИЧКА. Колко добре те познавам! Слушай, Борьо, обещай ми, че подобни писма няма вече да ми пишеш.

БОРИС. Но то е сериозно, Аничке. . .

АНИЧКА. Не, ще се разсърдя. И после, не мисли, че като ставам чиновничка, ще изменя отношенията си към тебе. Ний ще бъдем пак приятели. При кого ще отида, като ми остане свободно време? — При тебе. Наедно ще ходим на кино, на екскурзии. Както сега. . .

БОРИС. Добре, Аничке. . . благодаря ти. Пак ще ти кажа: помисли и ще видиш, че не трябва да ми отказваш. Аз съм добре, търговията ми напредва. За друго аз. . . как да кажа. . . но за работа ме бива. Аничке, ако ти се съгласиш, ако станеш моя жена, аз чудеса ще направя. . .

АНИЧКА. Ти почваш отново. Тогава аз ще си отида.

БОРИС. Добре, да не говорим. *(Става и се разхожда.)* Аничке, не можах да видя баща ти, той си заминал. Е, ти сега ще се преместиш в нова квартира. Виж какво, Аничке, ако ти на първо време имаш нужда от пари, не се стеснявай, аз мога да ти услужа.

АНИЧКА. Не, благодаря.

БОРИС. Ако имаш да си купуваш нещо, да те придружа по магазините да не те излъжат, аз разбирам.

АНИЧКА. Нищо няма да си купувам. *(Гледа към улицата.)* Още един автомобил минава. Много работи има да си купувам, но най-напред трябва да спестя. Някой иде у нас. Кой е тоя?

ШОФЬОРЪТ НА СТРУМСКИ. Моля ви се, тук ли живее г-ца. . . *(Гледа писмото, което носи.)* Г-ца Анка П. Борова.

АНИЧКА. Да. Аз съм.

ШОФЬОРЪТ НА СТРУМСКИ. Заповядайте. . . (*Подава й писмото.*) От г-н Струмски.

АНИЧКА. Ах! От г-н Струмски! (*Отваря писмото и започва да чете. Рашко и Любен, а след тях и Стаменка излизат от кухнята, спират се и любопитно наблюдават.*)

АНИЧКА (*развълнувано*). Аз трябва да замина още сега. (*На шофьора.*) Моля ви се, почакайте. Ей сега, една минута.

ШОФЬОРЪТ. Да, ще почакам. Колата е готова. (*Излиза.*)

АНИЧКА. Трябва да замина още сега.

РАШКО. Защо? Какво има?

АНИЧКА. Директорът ми пише, че писарката им се разболяла и аз ще трябва да постъпя веднага. Стаята, където ще живея, била готова. Како Стаменке, ще ви оставя.

СТАМЕНКА. Ех, Аничке. Щом като трябва.

РАШКО. То нищо, Аничке, то нищо. Ти нас не гледай.

АНИЧКА. Но аз не мислех, че ще бъде толкоз скоро. Борьо, защо мълчиш, дай ми някакъв съвет. Какво да правя?

БОРИС. Ще идеш, Аничке, щом те викат. Само че. . . всичко става много бързо, много необикновено. . .

РАШКО (*неочаквано трогнат*). Аничке! Ти си била с късмет. Момиче! Върви ти на тебе. Ти тоя директор като го имаш, не бой се. Какъв човек — учѐн, богат, то се вижда, че с милионите си играе като нищо. (*Ниско.*) И да ти кажа ли, вижда ми се малко. . . дръпнат. Тъкмо гъска за скубане.

СТАМЕНКА. Какво приказваш ти! Я мълчи! (*Иска да го отстрани.*)

АНИЧКА. Остави го, како Стаменке.

РАШКО. Искам да ти кажа, Аничке. . . Извинявай, дето казах за директора, приказката се изтърва от езика ми. Искам да ти кажа, Аничке, да не ни

забравяш и нас. Ти виждаш как живеем тук, в крайните квартали. *(Все повече развълнуван.)* Обущарството не върви — ший, чукай, нищо не излиза. Продумай и за мене една дума, Аничке — за портиер ли, за разсилен ли ще бъде, да излиза там заплатата. Аничке, туй добро го искам от тебе. . .

АНИЧКА. Добре, бай Рашко, добре.

СТАМЕНКА *(ниско)*. Чиновник ще ми става.

РАШКО. Аничке, няма да забравиш.

АНИЧКА. Няма да забравя, бай Рашко, ще кажа на г. Струмски. Вярвам да ме послуша. *(Мисли, поусмихва се.)* Да, има нещо, което ме кара да вярвам, че ще ме послуша.

РАШКО. Ха да видим, Аничке.

АНИЧКА. Сега да си снема багажа. Борьо, ела. Ний отиваме да снемем багажа.

РАШКО. А, багажа. . . Любене! Любене, търчи да помагаш на Аничка да снемете багажа. *(Любен отива. Отива и Стаменка.)*

Г-жа Антонина и Павлина влизат. Зад тях — Николачко.

Г-ЖА АНТОНИНА. Какво има пак? Какъв е тоя автомобил?

РАШКО. Аничка заминава.

ПАВЛИНА. Заминава ли?

РАШКО. Получи писмо от директора да иде. Снема си сега багажа.

ПАВЛИНА. Значи, Аничка ще ни остави. Боже. . .

Г-ЖА АНТОНИНА *(меко)*. Аничка можеше да поотложи. Можеше да не бърза толкоз.

ПАВЛИНА. Добре е Аничка, настани се. Ами ний какво ще правим. Заболяха ме очите от това пусто шиене, пръстите си избодох. И пак не можем да се видим с нищо.

РАШКО. Лошо! Лошо!

Г-ЖА АНТОНИНА. Доскоро ми завиждаха и на мене: ти имаш дъщеря, певачка в Кайро, син ти е техник в Марсилия, пращат ти пари. Добре, ами сега ми пишат: мамо, чужденците ги гонят, ще си додем. Ще увиснат на главата ми без работа, та не зная какво ще ги правя.

РАШКО. Лошо! Лошо!

ПОНЧЕВ (*току-що дошел от градината*). От вас човек не може да се оплаче. . . Павлинке, миличка, мене ли търсиш?

ПАВЛИНА. Ох и ти. . . Я ме остави!

Излиза Аничка с малък куфар и с пардесю на ръка. Борис носи два тежки куфара, Любен е натоварен, Стаменка — също.

ПАВЛИНА. Аничке, ти си отиваш!

АНИЧКА. Заминавам.

ПАВЛИНА. Ах, Аничке. . . Тъй си бяхме добре с тебе.

Г-ЖА АНТОНИНА. Толкоз скоро. . . Защо толкоз скоро?

ПАВЛИНА. Имахме да приказваме, Аничке.

РАШКО. Аничке, помни!

АНИЧКА. Помня, помня. (*На другите.*) Тъй се случи, че трябва да замина набързо. Но аз няма да ви забравя. Мислите ли, че ще ви забравя? Аз се настаних за чиновничка, да не мислите, че се грижа само за себе си. Тогаз вий не познавате Аничка. Аз искам да помогна на всички ви. И обещавам ви, ще ви помогна. . .

ПАВЛИНА. Тъй, Аничке, тъй!

Г-ЖА АНТОНИНА (*одобрително*). Добре. . . добре. . .

АНИЧКА. Аз ви зная болките, няма нужда да ми ги казвате. Ти, Павлино, имаш нужда от една крачна машина. Г-жа Антонина, вие се безпокоите за сина си и за дъщеря си — как ще наме-

рят работа, като си додат. Пончев и ти си безработен. . . Бай Николачко, ти. . .

РАШКО (*прави бързи знакове, като показва себе си*).

АНИЧКА. Знам, знам. . . Бай Николачко, ти имаш нужда от заем за етажа. (*Рашко прави пак знакове.*) Помня, бай Рашко, помня. . . Сбогом сега! Сбогом, Павлино. . . Како Стаменке. . . Бай Николачко. . . Г-жа Антонино. . . Бай Рашко. . .

РАШКО. Сбогом, Аничке. (*Държи ѝ ръката.*) Като че изпращам дъщеря си. Мъчно ми е. . .

АНИЧКА. Сега да вървим. Борьо, ела. . . (*Тръгват.*)

ПАВЛИНА. Аничке, оставяш ни. . .

Г-ЖА АНТОНИНА. Ех, няма нищо. . . няма нищо. . .

АНИЧКА. Ний пак ще се виждаме! (*Излизат. Всички излизат. Остава само Пончев, след малко до него дохожда Любен. Чуват се сигнали на автомобила. Гласове: «Сбогом! Сбогом! Сбогом. Аничке!»*)

ЛЮБЕН. Сбогом! Сбогом!

ПОНЧЕВ (*маха с ръка*). Сбогом, Аничке!

Завеса

Второ действие

Кабинет на Струмски. До неговото бюро — друго по-малко с пишуща машина, за Аничка. Канапе, кресла, подът постлан с килим.

Сутрин към 9 часа. Рашко, гологлав, взема праха от мебелите. Той е избръснат, остриган, облечен в униформа на разсилен — кафяв плат, с жълти кантове и жълти петлици на яката.

ЛЮБЕН (*влиза с чанта. Облечен е в също такава униформа като Рашко*).

РАШКО. Къде си понесъл тази чанта?

ЛЮБЕН. Отивам на пощата.

РАШКО. Рано е още за пощата. Само гледаш да се откачиш оттука и да се разхождаш. Почакай да слезе Аничка, може да ти даде нещо да занесеш. И директорът не е дошел.

ЛЮБЕН. Докато доде директора, аз ще се върна, майсторе.

РАШКО. И после пак ще идеш.

ЛЮБЕН. И после пак ще ида. Че нали тъй правя всеки ден, майсторе.

РАШКО. Много си умен. И току ми викаш: майсторе, майсторе. Четири месеца вече как служим в таз банка, не можа да се отучиш. Майсторе. . Какъв майстор те патило? Ще ни чуе някой и ще каже — тез не са чиновници, а обущари. . .

ЛЮБЕН. Все забравям. . . бай Рашко.

РАШКО. И бай Рашко не чини. Ако сме сами, идй-

додѝ, може. Но ако има хора, ще ми кажеш: г-н Рашко. Или: г-н Рафаиле. . .

ЛЮБЕН. Много дълго.

РАШКО. Дълго, но прилично, благородно.

ЛЮБЕН. Г-н Рафаиле. . .

РАШКО. Какво се хилиш? Хайде върви, където ще ходиш, махай се от главата ми. *(Любен излиза; Рашко продължава да чисти.)*

АНИЧКА *(влиза в разкошен тоалет, със скъпа кожа, която оставя на закачалката)*. С кого приказваше, бай Рашко?

РАШКО. С Любена. Още съмнало-несъмнало, той на пощата отива. *(Приближава се до бюрото на Аничка, дето тя вече е седнала.)* Аничке, виж таз сметка, дето съм купувал едно-друго за банката. Давал съм мои пари. Насъбраха се доста, трябва да ми се платят, че нямам.

АНИЧКА *(разглежда сметката)*. Кибрит, червен восък, мастило, пера, пликове и т. н., всичко туй разбирам, но що е туй: вали дъжд — 6 лева, вали дъжд — 6 лева, вали дъжд — 6 лева. . .

РАШКО. Хъм. . . Нали г-н директора ми каза, кога ходя някъде, да се качвам на трамвай само когато е лошо времето. Е, аз съм писал там, че е валяло дъжд и съм дал 6 лева за трамвай.

АНИЧКА. А, туй ли било! *(Смее се.)* Че много често валяло дъжд?

РАШКО. Е, там аз не мога да му заповядам. Не съм господ.

АНИЧКА. Добре, бай Рашко. Ще дам сметката на г-н директора.

РАШКО. И, Аничке. . . Кажи там — да можем да получим и заплата, четири месеца как служим, за двата получихме, а за другите два не сме. Закъсахме я съвсем.

АНИЧКА. Малко търпение, бай Рашко, сега и държавните чиновници не получават редовно.

РАШКО. Не знам. . . *(Свива рамене и излиза.)*

АНИЧКА *(разглежда книжата на масата си. Струмски влиза тихо и се доближава до нея).*

СТРУМСКИ. Добър ден, моя птичко!

АНИЧКА. Ах, Саша. . . уплаши ме. Толкоз рано!

СТРУМСКИ. Додох да те видя. Преди да започна работа, преди да вляза, тъй да се каже, в сражението, искам да те видя. Да получа вдъхновение. *(Смеешком сяда до нея и я целува.)*

АНИЧКА. Саша. . .

СТРУМСКИ. Бързам, но ще остана една-две минути.

АНИЧКА. Къде ще ходиш, Саша? Какво сражение?

СТРУМСКИ. Днес ще покажа какво мога. Днес аз ще нанеса един неочакван, смел, съкрушителен удар. *(Стиска юмрук.)* Нека видят какво мога. Да ме разберат.

АНИЧКА *(плахо).* Саша, какво има?

СТРУМСКИ. Ти се уплаши. Плашливо зайче. Не бой се, нищо опасно няма: днес ще спечеля 300—400 хиляди лева, това е.

АНИЧКА. 300—400 хиляди? Как, Саша?

СТРУМСКИ *(усмихнат; галено).* Обвиняваше ме, че не съм бил работел. *(Заплашва я с пръст.)*

АНИЧКА. Саша, Саша. . . Кажи, как ще спечелиш тия пари?

СТРУМСКИ *(разхожда се).* Много просто. . . Много просто. Парите изобщо се печелят лесно, стига да знаеш как. Ето сега например аз какво ще направя днес. . . Да, много лесно е да спечелиш.

АНИЧКА. Саша. . .

СТРУМСКИ. У един евреин има 100 хиляди килограма . . . овес, т. е. не овес, а. . . фасул — сух боб, проста стока. Е добре, но аз купувам тоя фасул, продавам го още днес, тъй да се каже — на крака, телеграфически, и печеля по 4 лева на килограм. . .

АНИЧКА. 100 хиляди по 4.

СТРУМСКИ. 400 хиляди.

АНИЧКА. Саша! Най-напред ще изплатим заплатите на чиновниците. Два месеца не са получавали. Бай Рашко ми се оплака.

СТРУМСКИ (*прави недоволен жест. След късо мълчание*). Парите се печелят лесно. . . Стига да знаеш как. . . (*Звъни.*) Даа. . .

МАЛЧЕВА (*влиза*). Заповядайте.

СТРУМСКИ. Дохожда ли някой да пита за служба?

МАЛЧЕВА. Да, дохождаха четирма души.

СТРУМСКИ. Внесоха ли гаранция?

МАЛЧЕВА. Само единият внесе 10 хиляди лева. Другите — не.

СТРУМСКИ. Добре, свободна сте. (*Малчева излиза.*) Да, за какво приказвахме? Да, да. . . Днес аз като купя ориза от евреина. . .

АНИЧКА. Какъв ориз?

СТРУМСКИ. Т. е. фасуля. Дявол да го вземе, името му е такова, че не ти се ще да го произнесеш. 100 хиляди килограма по 4 лева печалба — 400 хиляди. Без да стане нужда да го плащам. Без да го дигам дори оттам, дето си е.

АНИЧКА. Не разбирам тогаз, защо тоя търговец не си го продаде сам, защо да не спечели той, а друг.

СТРУМСКИ. Е, там е работата. Тук е тайната. Но ако взема да ти обяснявам, тя е дълга и широка. Аз искам да знаеш едно: че аз не стоя, че аз работя. . .

АНИЧКА (*замислена, със светнали очи*). Саша, ще ти кажа какво съм си мислила някога, но няма да ми се смееш. . .

СТРУМСКИ (*гледа я любопитно*).

АНИЧКА. Не трябва да мислим само за себе си, трябва да направим нещо добро, особено сега,

в това тежко време. Ходих в квартала, дето живеех по-рано — каква беднотия, Саша! . . . Обещах да дам нещо за дружеството «Гладно дете».

СТРУМСКИ. Питаш ме как съм успял да убедя търговеца да продаде овеса. . . т. е. боба. Обърках го, омагьосах го, пратих му една фалшива телеграма, че уж цените падат.

АНИЧКА. Саша. . . Нали трябва честно, открито. . .

СТРУМСКИ *(маха с ръка)*. Честност в търговията? Ти искаш нещо да подариш? Колко? Много? Ти ме разоряваш с твоите благодеяния. Но аз ще ти дам, всичко ще ти дам. Не отказвам нищо на моята малка птичка. *(Целува я.)* Да вървя. *(Става.)* Отивам и купувам акциите на евреина.

АНИЧКА *(гледа го учудено)*.

СТРУМСКИ. Т. е. фасуля. Но има и акции, има и акции. . . То е друга сделка, с друг евреин, тя трябва да се обмисли добре. *(Звъни. С вид на човек, който е забравил какво е казал.)* Добре да се обмисли. . .

МАЛЧЕВА *(влиза)*.

СТРУМСКИ. Малчева, кажете на касиера да ми даде за личната ми сметка 10 хиляди лева. Да ги тури в един плик и да ми ги даде. Вие ги донесете. Моля!

МАЛЧЕВА. Сега, г-н директоре.

СТРУМСКИ. Трябват ми малко пари за разноски, за гербови марки, такси и т. н. Вземам 10 000, за да донеса 400 000. Аз няма да се бавя много, ей сега ще се върна.

РАШКО *(влиза. На Аничка)*. Г-н Борис Бранков иска да ви говори.

АНИЧКА. Сега. Да почака една минута.

СТРУМСКИ. Кой? Твоя приятел ли е? Той още мъкне ли се тук?

АНИЧКА. Саша. . .

СТРУМСКИ. Ти трябва да скъсаш с него. Аз не искам да го виждам повече тук. Той проявявал подо-

зрително любопитство: отде вземам, отде давам. Да не дохожда тук.

АНИЧКА. Но, Саша. . . Той е един. . . обикновен човек, простичък, но добър.

СТРУМСКИ. Не искам да го виждам.

АНИЧКА. Щом искаш. . . Заради тебе, ще му кажа.

МАЛЧЕВА *(влиза и подава плика с парите на Струмски)*. Заповядайте, г-н директоре. Проверете.

СТРУМСКИ *(усмихнат)*. Няма нужда, аз ви вярвам.

МАЛЧЕВА. Благодаря. *(Излиза.)*

СТРУМСКИ. Поговори с твоя приятел. Аз ще чакам оттатък и после ще дода да ми кажеш. *(Излиза.)*

АНИЧКА *(звъни)*. Добре. *(На Рашка.)* Нека доде Борис.

БОРИС *(влиза, облечен в много елегантен пътнишки костюм)*. Аничке, здравей! Не можах да замина, без да ти се обадя. Отивам в Германия. Какво ме гледаш? Да, сега го правих тоя костюм, за път. Е, няма що, Аничке, добре съм сега, върви ми търговията. Аз сега имам друга кантора, много по-хубава. И склад имам. Сега пак отивам в Германия. С аероплан.

АНИЧКА. Нима?

БОРИС. Да, с Луфт-Ханза, ето билета. *(Търси билета, но не го изважда.)* Отивам да продавам сушени сливи и ако успея. . . Това лято аз спечелих пак от сливи, но от пресни. Спечелих, макар че раздадох на населението безплатно 800 стълби, за да берат сливите с ръце — за да се запази синкавия мъх, той прави сливата прясна, хубава, това се цени в странство. Главното е друго: ще продавам и едно голямо количество тютюн. И ако успея, ако успея, Аничке, аз ставам много богат човек. Да. . . Най-напред на тебе, Аничке, ще ти купя един много хубав подарък.

АНИЧКА *(хладно)*. Няма нужда.

БОРИС. Как? Защо?

АНИЧКА. Не искам нищо. Никакви подаръци.

БОРИС. Но, Аничке. . . ти защо не си тъй весела, защо ме гледаш тъй? Какво има?

АНИЧКА *(след късо колебание)*. Борьо, ти повече не трябва да дохождаш при мене.

БОРИС. Да не дохождам при тебе? Защо? Може ли да не дохождам? Кога не съм дохождал? Аничке, ти знаеш моите чувства към тебе. Каквото и да върша, аз не мога да не мисля за тебе.

АНИЧКА *(прави нетърпеливо движение)*.

БОРИС. И сега, като заминавам, пак мисля. Аз искам да спечеля и ще спечеля зарад тебе. Искам да се върна и да ти кажа: «Искай каквото желаеш! Всичко ще направя за тебе!»

АНИЧКА. Безполезно е. Ний сме говорили и ти знаеш решението ми.

БОРИС. Ти ще го измениш, Аничке!

АНИЧКА. Никога. Добре ще бъде да не се виждаме вече.

БОРИС. Аничке, ти не говориш от себе си. Друг иска това. Е добре, аз съм длъжен да те предупредя: пази се от тоя човек, внимавай!

АНИЧКА. От кого? От Саша ли? От Струмски?

БОРИС. Да. Аз се движа между търговския свят, аз зная с какво име се ползува той. Искрено те съветвам да се пазиш. Струмски може да ти направи голямо зло.

АНИЧКА. Не е вярно. Ти говориш тъй. . . Вий говорите тъй от завист, от злоба. Вий не познавате Саша. Саша е тъй чист, тъй благороден! Колко високо стои той над вас. . . търговците! . . . *(Гневно.)* И защо ми говориш всичко туй? С какво право?

БОРИС. Аничке, нали сме. . . нали сме приятели.

АНИЧКА. Не сме приятели.

БОРИС (*учуден*). Но ти сама каза. . .

АНИЧКА. Не, между нас и приятелство не трябва да има.

РАШКО (*от вратата*). Г-н Борисе, викат ви долу.

БОРИС. Сега.

АНИЧКА. Ний трябва да бъдем чужди. Всеки да върви по своя път.

БОРИС. Разбирам. . . т. е. нищо не разбирам. Ето какво ми се случи. (*Прави движение с ръка около яката си.*) Да имах време поне, да не заминавах. (*Отчаян.*) Аничке, всичко разбирам. Всичко разбирам, но те моля да не правиш тъй.

АНИЧКА. Не.

БОРИС. Аничке, аз не вярвам, че си ти. Друг да иска това, както и да е. Аничке, аз все едно, че не съм чул нищо, и ти все едно, че не си казала нищо. А като се върна, тогаз пак ще говорим.

АНИЧКА. Не, Борисе, не настоявай.

БОРИС. Виж какво ми се случи. (*Прави същото движение около яката си.*) Не, Аничке, ти няма да постъпиш тъй с мене. Спомни си. Аз съм бил винаги. . .

РАШКО (*от вратата*). Г-н Борисе, шофьора бърза. Казва, че няма време.

БОРИС. Сега. Аничке, обещай. . . за да бъда спокоен сега, когато имам такваз важна работа. Обещай ми, все едно, че нищо не е станало, нищо не си казала, а като се върна, пак ще говорим. Моля ти се, Аничке.

АНИЧКА (*нерешително*). Добре.

СТРУМСКИ (*влиза, поглежда високомерно Бориса*). Г-це, бях ви дал една работа.

АНИЧКА. Да, сега. (*На Бориса.*) Довиждане.

БОРИС (*възторжено*). Довиждане, Аничке! (*Поглежда Струмски, като че иска да му каже нещо, и излиза.*)

СТРУМСКИ. Много мека беше с него.

АНИЧКА. Но аз му казах. Той разбра. *(Замисля се.)*

СТРУМСКИ. Ти съжаляваш? *(Сяда до нея.)*

АНИЧКА. О, не. *(Гледа пред себе си и мълчи. Изведнъж се обръща, прегръща Струмски и го целува, без да каже дума. След туй бавно се обръща и остава все тъй замислена.)*

СТРУМСКИ. Аз да вървя, че трябва да свърша с оная работа. Довиждане, миличка.

АНИЧКА *(кимва му и се усмихва. Струмски излиза. Няколко мига Аничка остава усмихната, на мястото си).*

ЛЮБЕН *(влиза).* Г-це Аничке, баща ви. . . *(Струва път да мине Боров, а след туй си излиза.)*

БОРОВ *(влиза).*

АНИЧКА. Тате!

БОРОВ. Додох да те видя, Аничке, да ти кажа сбогом. Заминавам сега.

АНИЧКА. Сега? Днес всички заминават, сега изпратих едного. Но нали довечера щеше да заминеш, тате?

БОРОВ. Довечера, да. . . но свърших си работата, какво да правя, не ми се седи. Де е г-н Струмски?

АНИЧКА. Излезе, тате. Излезе по много важна работа. *(С гордост.)* Днес ний очакваме голяма печалба.

БОРОВ. Голяма печалба? Добре, добре. . . Добре. Аз искам да си ида, та да си гледам работата. Нали ме знаеш? Аз докато не си ида на лозето. . .

АНИЧКА. Че нали обрахте лозята, тате?

БОРОВ. Обрахме ги, но все има работа. В лозето има работа, докато падне сняг. Като падне сняг, тогаз. . . Е, ти какво ще кажеш? За себе си какво ще кажеш?

АНИЧКА. Нали ти казах, тате, аз съм добре. За

мене няма какво да мислиш. Аз съм добре, аз съм щастлива. . .

БОРОВ (*поклаща глава, замислен*).

АНИЧКА. Какво? Не вярваш ли?

БОРОВ. Исках да поговоря още веднъж с г-н Струмски. (*Мисли.*) Ний сме свои и аз мога да ти кажа. Няма защо да крия от тебе. . .

АНИЧКА. Какво има, тате?

БОРОВ. Чух нещо. . . За г-н Струмски говорят нещо не добро. Аз затуй се отбих.

АНИЧКА. Какво говорят?

БОРОВ. Говорят. . . Няма да седна да повтарям точно думите, както съм ги чул! Те, думите, са таквиз, че. . . Пък и хората преувеличават. Както и да е. . . Говорят, че г-н Струмски харчел много, пръскал пари по гуляи, отдето вземал, не връщал — с една реч, отивал към. . . Отивал към фалит, ха! . . .

АНИЧКА. Това не е вярно!

БОРОВ. И аз знам, че той сега се нарежда, сега, дето се казва, започва. . . А да говорят за фалит. . .

АНИЧКА. Не е вярно! Това е лъжа. Това е клевета! Тъй могат да говорят само хора, които не познават Саша. Нима и ти, тате? И ти ли мислиш тъй за него.

БОРОВ. Аз казвам какво съм чул. А то не е добро. Ти ме знаеш, че аз на какви да е приказки не обръщам внимание.

АНИЧКА (*по-разпалено*). Лъжа е, тате, уверявам те. Аз познавам Саша, аз пиша писмата му, зная плановете му. О, само да знаеш какво мисли той да прави! Те му завиждат, те чувстват, че той не е като тях. Тате, Саша не е само търговец, не е само банкер, в него има нещо друго, има идеализъм. . .

БОРОВ. Идеализъм?

АНИЧКА. Да, тате. Ти си бил учител, ти разбираш.

Днес Саша. . . Например днес Саша ми обеща, че ще даде помощ за едно благотворително дружество, за дружеството «Гладно дете». Той мисли също, говорили сме друг път за това — мисли да уреди трапезария за бедни ученици.

БОРОВ. Трапезария за бедни ученици?

АНИЧКА. Да, тате. И още други работи. Саша не забравя бедните, иска да им помогне. О, Саша. . . Саша е благороден човек!

БОРОВ. Добре, добре. . . Добре. Може да е тъй. *(Става.)* А аз трябва да си ходя. Сега на лозето знаеш ли какво правя? Там, откъм Костакевото лозе, дето брегът се ронеше, там сега правя укрепителна стена. Сам я работя, аз съм майстора. Та ще трябва да си ходя. Хайде, сбогом!

АНИЧКА. Аз ще дода да те изпратя, тате. . .

БОРОВ. Няма нужда да ме изпращаш. Стой си ти тук, имаш работа.

АНИЧКА. Поне до трамвая ще дода, тате, близко е. . .

БОРОВ. Е, ела тогаз.

АНИЧКА *(на Рашко)*. Бай Рашко, излизам да изпратя тате. Ей сега ще се върна.

РАШКО. Добре. На добър час, г-н Боров!

БОРОВ. Благодаря, благодаря. Сбогом! *(Излизат. Рашко сяда на бюрото на Струмски, туря очилата си и започва да чете оставения там вестник. Вратата е открехната, влиза тихо Павлина и, като вижда Рашка, обръща се и прави знак на другите да влязат и те. Николачко, г-жа Антонина и Пончев влизат един след друг.)*

ПАВЛИНА. Сабахайрусун ей, г-н директоре!

НИКОЛАЧКО и Г-ЖА АНТОНИНА. Добър ден! Добър ден!

РАШКО. А-ха! Вие отде додохте, кой ви пусна? Я гледай! Цялата наша махала!

ПАВЛИНА *(оглежда се наоколо)*.

Г-ЖА АНТОНИНА. Тук ли е директора? Де е директора?

РАШКО. Директора излезе.

ПАВЛИНА. Че ний не го видяхме да излиза. В коридора бяхме, не го видяхме.

РАШКО. О-хо. Колко коридори има. То да е само един. . .

Г-ЖА АНТОНИНА *(сърдито)*. Значи, може да се излиза и от други врати. Значи, бягат. . . *(На Николачка.)* Видя ли, аз не ти ли казах? Работата им не е чиста. Банка, уж банка! Разбра ли ти каква е банка?

НИКОЛАЧКО *(клати загрижено глава)*.

ПАВЛИНА. Бай Рашко, познати сме, приятели сме — нашите сиромашки пари ли трябваше да изядете?

РАШКО. Какво приказваш. . . Ти луда ли си? *(Сърдито.)* Слушайте, излезте си! Таквиз приказки аз не мога да слушам тук. . . в кабинета на директора. Излизайте!

Г-ЖА АНТОНИНА. Чакай, Рашко, не бързай, защо се сърдиш? Не беше ли ти, дето ни заведе при директора? Пак бяхме трима — аз, Павлина, Николачко. Не каза ли директора ти: моята банка дава най-голяма лихва. Ако ми дадете хиляда лева, след шест месеца ще ви ги върна хиляда и петстотин, след година — две. Тъй рече. Нали, Павлино? А, бай Николачко?

ПАВЛИНА и НИКОЛАЧКО *(кимат утвърдително)*.

Г-ЖА АНТОНИНА. И аз дадох осем хиляди лева, Павлина — две, а Николачко?

НИКОЛАЧКО. Петнайсет.

РАШКО. Е, та какво?

Г-ЖА АНТОНИНА. Какво ли? Тез пари как са печелени, сиромашки пари са! За тез пари децата ми горят накрай света.

ПАВЛИНА. С каква мъка съм спестила тез две хи-

ляди, та да си купя крачна машина! Какво съм аз? Една бедна жена, вдовица. . .

НИКОЛАЧКО. И аз рекох: ще си помогна да направя етажа. Откога съм турил плочата, три години има.

РАШКО. Е, какво искате сега? Парите ви са пари. Не сте ги хвърлили на вятъра, в банката сте ги турили. Лихвата им тече. Какво претендирате?

Г-жа Антонина гледа гневно, Павлина мълчи с прехапани устни.

НИКОЛАЧКО. Там е работата, че нещо такова се носи във въздуха. . . Казват, че някои обстоятелства неблагоприятно се слагат, т. е. че банката. . .

Г-ЖА АНТОНИНА. Банката ви фалира! Туй е! Кажи му го направо. (*По-троснато.*) Банката ви фалира!

РАШКО. Какво, какво? . . . Слушай, таквиз приказки не мога да слушам. Вий прекалявате! Вий не знайте как да се държите в едно учреждение. Не може, не позволявам. Ако ще говорите тъй, излезте си. . .

Г-ЖА АНТОНИНА. А-а-а! Тъй ли? Де е директора? Да доде директора тук! (*Тропа с крак.*)

ПАВЛИНА. Като ви е наред банката, от колко месеца не си получавал заплата?

РАШКО. Кой ти каза, че не съм получавал заплата?

ПАВЛИНА. Буля Станенка каза.

РАШКО. Знай ти тебе буля ти Станенка. Аз може да съм си оставил заплатата като влог, сиреч на съхранение, за да получавам лихва. Какво мислиш. . . Банка е туй. . . Какво мислиш?

НИКОЛАЧКО (*прави отчаян жест*).

Г-ЖА АНТОНИНА. Хайде да си излезем. (*На Рашко.*) Ний пак ще додем. Кажи на директора, че ще додем.

РАШКО. Добре, добре. Елате утре.

Г-ЖА АНТОНИНА. Не, подир малко ще додем.

НИКОЛАЧКО (*клати замислено глава; излизат*).

ПОНЧЕВ (*остава последен до вратата*). Дай двайсет лева назаем.

РАШКО. Нямам пари, излизай.

ПОНЧЕВ. Дай двайсет лева за едно питие.

РАШКО. Нямам, ти казвам, отивай си.

ПОНЧЕВ. И туй било банка! (*Излиза*.)

РАШКО (*вратата се притваря за малко и пак се отваря*). Заповядайте, г-жо. . . Заповядайте. . .

Г-ЖА ЖЕНИ (*влиза, оглежда кабинета*).

РАШКО. Заповядайте, г-жо, седнете. Г-н директора сега ще доде. Почакайте, ще доде. Ей сега ще доде. (*Излиза.*)

Г-ЖА ЖЕНИ (*сяда; все продължава да оглежда кабинета*).

СТРУМСКИ (*още от другата стая*). Аничке! Забравих нещо. . . А. . . (*Сепва се.*) О, Жени. . . кога си дошла? (*Отива към нея с намерение да ѝ целуне ръка.*)

Г-ЖА ЖЕНИ (*спира го*). Моля! Няма нужда. Стой си там. Няма нужда от любезности. Мина се времето на лъжите.

СТРУМСКИ. На лъжите?

Г-ЖА ЖЕНИ. Да, на лъжите. Аз съм дошла по работа. Искам да се обясним сериозно. . . за последен път. Не се опитвай да ме залисваш, излишно е. . . (*Показва му кресло.*) Седни!

СТРУМСКИ (*сяда*). Добре, Жени. Кажи, аз слушам.

Г-ЖА ЖЕНИ. Искам си парите. Не ща да чуя за никакви причини, извинения и пр. Сита съм на туй. Парите си искам, това е. Още сега, още днес.

СТРУМСКИ. Жени, как ми говориш. . . Като че сме чужди. Като че не знаеш чувствата ми към тебе.

Г-ЖА ЖЕНИ. Без преструвки, без престврувки. Искам си парите.

СТРУМСКИ. Е, добре, Жени, може ли такава голяма сума да се върне изведнъж? Коя банка може да го направи? И най-силната банка не може да го направи. Те са 800—850 хиляди лева — цял милион.

Г-ЖА ЖЕНИ. Да, цял милион! Цял милион! Ти ме ограби. . . Ти ме разори.

СТРУМСКИ. Успокой се, Жени. Въпросът е там, че никоя банка не държи парите си в касите. Парите се влагат в акции, в търговия, в предприятия. Как мога да върна отведнъж парите ти, когато и те също тъй са вложени в предприятия.

Г-ЖА ЖЕНИ. Предприятия? Ти да се занимаваш с предприятия? Ти само пилееш пари. Туй можеш. Но аз ли все да плащам лудориите ти? Аз ли да издържам любовниците ти. . .

СТРУМСКИ. Жени. . .

Г-ЖА ЖЕНИ. . . . Аз? С мои пари?

СТРУМСКИ. Жени. . . никоя друга жена, освен тебе, не съм обичал и не обичам.

Г-ЖА ЖЕНИ *(смее се истерично)*. А горе кой живее? Коя е тая Аничка? Мислиш, че не зная? Искам да си вървя. Върни ми парите и да си вървя.

СТРУМСКИ. Жени!

Г-ЖА ЖЕНИ. Аз съм била сляпа, аз съм била без ум! Да ти повярвам, че ме обичаш, че ще се ожениш за мене! Ти ме разори, ограби ме. . . Без средства оставам, без нищо оставам на улицата, сама. . . *(Плаче.)*

СТРУМСКИ. Жени. . . Успокой се, Жени. Жени. . .

Г-ЖА ЖЕНИ. Последен въпрос: ще ми върнеш ли парите?

СТРУМСКИ. Но, Жени. . .

Г-ЖА ЖЕНИ *(става)*. Отивам при следователя. *(Спира се близо до вратата.)* И знай, че ще му

предам и оная полица, на която ти фалшифицира моя подпис и която аз платих, за да те отърва от съд.

СТРУМСКИ. Жени, почакай малко. . . Жени. . . *(Отива към нея и отведнъж грабва чантата ѝ и отстъпва навътре.)*

Г-ЖА ЖЕНИ. Не е там полицата. . .

СТРУМСКИ *(оставя чантата и се спуща към Жени с дигнати ръце да я души)*.

Г-ЖА ЖЕНИ. Ще викам! Моят адвокат е тук!

СТРУМСКИ *(спира се и се връща)*. Жени. . . Каква си! Тъй ли трябва да се обясняваме? Най-после аз мога да ти върна част от парите. Имаме пари в касата. Почакай да видя колко мога да ти дам. Ела, ела. Ела поседни!

Г-ЖА ЖЕНИ. Това е нова игра.

СТРУМСКИ. Не, Жени, ще ида до касата и ще дода. Бъди тъй добра да ме почакаш една минута. Сега!

Г-ЖА ЖЕНИ *(връща се, сяда, после става и се разхожда)*.

АНИЧКА *(влиза весела; изненадва се, като вижда г-жа Жени)*.

Г-ЖА ЖЕНИ. Вий бяхте на разходка?

АНИЧКА. Не, долу бях. . .

Г-ЖА ЖЕНИ. Тук ли работите? Тоя кабинет нали е на директора? Наедно ли работите с него?

АНИЧКА. Г-жо, не разбирам защо са тези въпроси. Какво обичате?

Г-ЖА ЖЕНИ. Защо са тия въпроси? Какво обичам ли? Мене ме ограбват, лъжат ме, разоряват ме.

АНИЧКА. Не разбирам какво става с вас.

Г-ЖА ЖЕНИ. Ще разберете, ще разберете. . . *(Обръща се с лице към Аничка.)* Парите, с които е отворена тая банка, са мои. С мои пари е купено всичко туй, тия мебели, тия килими. Затуй ръката на г. Струмски е тъй широка. Той ви прави

скъпи тоалети, назначава приятелите и познатите ви на служба, дава ви квартира горе в банката — всичко туй е примка, за да ви измами. Той пръска луди пари, защото не са негови. . . Собствено аз с вас нямам работа. Мене ми трябва г-н Струмски.

АНИЧКА *(развълнувано)*. Какво говорите вий. . . Г-н Струмски излезе. . . Срещнах го на стълбата.

Г-ЖА ЖЕНИ. Излезе? А на мене каза да чакам. *(Гневно.)* Измамник! Лъжец! Добре, аз зная какво да правя. *(От вратата.)* Кажете на приятеля си. . .

АНИЧКА. Г-жо, какъв приятел. . .

Г-ЖА ЖЕНИ. Кажете на директора си, че оттук отивам право при следователя! *(Излиза.)*

АНИЧКА *(сяда и се замисля. Чува се шум, караница. Аничка звъни)*.

ЛЮБЕН *(влиза)*.

АНИЧКА. Какво има? Кой вика?

ЛЮБЕН. Някакви хора искат да влязат, пък майстора. . . пък бай Рашко не ги пуща. Те и отзарана дохождаха.

АНИЧКА. Отиде ли си г-жата, която беше тук?

ЛЮБЕН. Отиде си.

АНИЧКА. Слушай, Любене. . . Не, бай Рашко да доде. Кажи на бай Рашка да доде още сега при мене. *(Любен излиза; чува се шум, после утихва.)*

РАШКО *(влиза)*. Какви хора бе. . . не разбират от дума!

АНИЧКА. Какво има?

РАШКО. Двама души. . . едвам ги изкарах навън. Искат да влязат насила. Искат да се разправят с директора.

АНИЧКА. Но какво има?

РАШКО *(с колебание)*. Тия двамата. . . дали заявление за служба, г-н Струмски им взел по 10 000 лв.

за гаранция и сега ни на служба ги назначава, ни гаранцията им връща. Затуй го търсят. Заканят се, заплашват. Едвам ги изтласках навън.

АНИЧКА. Боже мой, какви работи стават! *(Стои, мисли.)* Аз трябва да намеря Саша. Трябва да му кажа. *(Излизат.)*

РАШКО *(поклаща глава, туря очилата си и се готви да седне на бюрото. Влиза Малчева).*

МАЛЧЕВА. Директора иде!

Рашко става и бързо излиза.

СТРУМСКИ *(влиза).* Малчева, ще ви продиктувам едно писмо, пригответе се. *(Разхожда се.)* Пишете: «Г-да, в отговор на последното ви писмо. . . имаме чест. . . да ви съобщим. . . съобщим. . . следното» . . . Писахте ли? «Да ви съобщим следното» . . . *(Звъни. Чува се разговор.)*

СТРУМСКИ. Какво има? Кой говори там?

ЛЮБЕН. Искат да влязат.

СТРУМСКИ. Кой иска да влезе?

ЛЮБЕН. Павлина, г-жа Антонина, Николачко и Пончев.

СТРУМСКИ. Кажи им да си вървят! Аз имам работа. Човек не може да погледне работата си от посетители. Кажи им да си идат! Днес не приемам, да додат други път. . . Чакай! Да кажеш на портиера да заключи вратата и да не пуща никого, разбра ли? Ни-ко-го! Хайде, върви си! *(Любен излиза. На Малчева.)* Докъде бяхме стигнали?

МАЛЧЕВА. . . . «Имаме чест да ви съобщим следното.»

СТРУМСКИ. Да, «имаме чест да ви съобщим следното». *(Ходи, мисли.)* Я остави! Ще го напишем друг път. Не ми се работи сега. *(Сяда.)*

МАЛЧЕВА. Вие изглеждате уморен.

СТРУМСКИ *(прозява се).* Да, уморен съм. Не съм спал.

МАЛЧЕВА. Имате много работа тези дни.

СТРУМСКИ *(гледа я усмихнат)*. Каква работа? Гулял съм нощес до четири часа. Работа, казвате. Да, доста се поизмъчихме от ядене и пиене.

МАЛЧЕВА. Трябва да е било весело.

СТРУМСКИ. Щеше да бъде още по-весело, ако бяхте и вие там.

МАЛЧЕВА. Аз? Г-н директоре. . .

СТРУМСКИ. Вие никога не сте дохождали с мене. Елате сега с мене. *(Сяда до нея.)* Да отидем сега. . . Колата е долу. Ще се разходим. . . ще бъдем сами. *(Прегръща я.)*

МАЛЧЕВА. Оставете ме. Ще доде някой. Г-ца Аничка иде.

СТРУМСКИ *(става, поглежда през вратата)*. Да продължим писмото. Седнете, г-це, на мястото си. Докъде бяхме стигнали?

МАЛЧЕВА. Сега ще видя. *(Чете.)* «Имаме чест да ви съобщим следното» . . .

СТРУМСКИ. Да, пишете: «Цените, които ни искате. . . са много високи. . . и не отговарят. . . и не отговарят на днешните. . . на днешните пазарни цени» . . . *(Отива и сяда до Малчева.)* Вий толкова ли се боите от мене? Защо се боите от мене?

МАЛЧЕВА. Не се боя, но. . .

СТРУМСКИ. Кажете. . .

МАЛЧЕВА. Вие обичате друга. Вие обичате г-ца Аничка.

СТРУМСКИ *(пръхва да се смее)*. Кажете, че обичам и г-жа Жени! Тя също беше тук.

МАЛЧЕВА. Аз казвам за Аничка. Тя е хубава и. . .

СТРУМСКИ. И?

МАЛЧЕВА. И образована.

СТРУМСКИ. Ах, тия учени жени, тия учени жени! Омръзнали са ми учени жени, те са, как да ви кажа, костелив орех. Не мога да ги търпя. *(Сяда*

пак при Малчева.) Аз отдавна съм намислил да ви кажа нещо. . . Елате да се разходим. . . Ще бъдем сами, ще пуснем автомобила с най-голяма бързина. Аз искам да се позабравя. Ще караме лудо. . . ще летим. И тогаз аз. . . и тогаз *(прегръща я)* ще ви кажа. . . ще ви кажа колко ви обичам.

АНИЧКА *(влиза бързо, сепва се)*. Ах! *(Струмски става, туря ръце в джобовете си и отива настрана. Малчева един миг стои като вцепенена и гледа Аничка. След туй става и все като продължава да я гледа плахо, смутено излиза.)*

АНИЧКА *(сяда на мястото си)*.

СТРУМСКИ. Аничке. . . виж какво. . . аз ще ти обясня. . . Аничке. . . *(Отива към нея.)*

АНИЧКА. Махнете се! Ще викам!

Аничка гледа в една точка. Струмски се разхожда.

СТРУМСКИ. Най-после човек може да се пошегува. Аз често обичам да се шегувам тъй. Нищо не е станало, Аничке, слушай моля ти се! *(Тръгва пак към нея.)*

АНИЧКА. Оставете ме! *(Струмски се отстранява. Аничка гледа като по-рано.)*

ЛЮБЕН *(втурва се в стаята)*. Г-н директоре, полицията иде! . . .

ЛЮБЕН. Съдебният следовател. Бай Рашко ме прати да ви кажа. Той им отвори, идат.

СТРУМСКИ. Добре, нека додат.

Аничка като че не е чула нищо. Струмски поглежда към нея, поглежда към вратата и бързо излиза през другата стая.

СЪДЕБНИЯТ СЛЕДОВАТЕЛ *(влиза)*. Где е директора? *(На Рашко.)* Где е директора?

РАШКО. Той тук беше.

СЪДЕБНИЯТ СЛЕДОВАТЕЛ *(на агента)*. И другия изход заварден ли е?

АГЕНТЪТ. Да. Всички изходи са заварденн. . . Той не може да избяга.

СЪДЕБНИЯТ СЛЕДОВАТЕЛ. Де е касата? Запечатайте и това бюро.

АНИЧКА *(като унесена, гледа плахо)*. Защо? Какво ще каже Саша? Саша го няма. . .

СЪДЕБНИЯТ СЛЕДОВАТЕЛ. Вий чиновничка ли сте? Кой е тоя Саша?

РАШКО. Г-н Струмски.

СЪДЕБНИЯТ СЛЕДОВАТЕЛ. Запечатайте бюрото! *(На Аничка.)* Г-це, г-н Струмски е мошеник!

Аничка гледа плахо, отпуща се на бюрото, закрива лице и заплаква.

Завеса

Трето действие

Доста голяма стая у Рашкови. Вляво — врата към работилницата, в дъното — входната врата и два прозореца, а под тях — миндер. Вдясно — две врати, една към стаята на Аничка, друга — към кухнята. Сред стаята сега е сложена маса, бедно наредена, със сложена закуска. Станенка донарежда масата. Рашко и Любен, със запретнати ръкави и престилки, влизат откъм работилницата.

РАШКО. Готово ли е, Стаменке?

СТАМЕНКА. Готово е, откога още. Чаят изстина.

РАШКО. Да хапнем, че сме огладнели с Любена като вълци. Сядай, Любене! Да хапнем, че ще вървим пак да работим. *(Както яде, заглежда се през прозореца.)* Вали. . . все вали. Сега не можем да се оплачем, че няма работа. Лошо време — босо не се ходи. Има една влашка песен: св. Спиридоне, казва, дай дъжд, че да се скъсат токовете на коконите и подметките на болерите. . .

ЛЮБЕН *(смее се)*. Право. . .

РАШКО. Св. Спиридон е светеца на обущарите. Таз песен много я пееше моя майстор. Той казваше, че най-хубавия град на света бил Галац. А освен Галац, друг град той не беше виждал. *(На Стаменка.)* Не е ли дохождал някой за стаята?

СТАМЕНКА. Никой не е дохождал.

РАШКО. Отзарана мина една жена и ми се стори, че гледаше обявлението. Не е дохождала, значи.

СТАМЕНКА. Стаята вече два месеца как стои празна. Никогаж не е стояла толкоз. *(След късо мъл-*

чание, загрижено.) Не можахме да разберем какво стана с Аничка. Да не би пак да си е отишла при баща си?

РАШКО. Не, тук е. Не е била при баща си, аз питах. Тука е тя, но де е и какво прави — туй не знаем. Десет месеца вече откак се е изгубила.

СТАМЕНКА. Павлина казва, че я видяла.

РАШКО. Де я видяла?

СТАМЕНКА. Тук минала, покрай нас. Вчера ли, онзи ден ли, минала.

РАШКО. Не може да бъде. Кой знай как е гледала Павлина. Да мине Аничка покрай нас, че няма да се отбие.

СТАМЕНКА. И аз тъй ще кажа: да беше Аничка, щеше да се отбие. *(След малко.)* Какво да правим, да дадем ли обявление във вестника?

РАШКО. За какво, за Аничка ли?

СТАМЕНКА. Их и ти. . . За стаята, няма да я държим празна. Казват, че държавата щяла да намали наемите.

РАШКО. Да ги намали. Какъв наем вземаме ний, та ще ни е страх. Да му мислят богатите. Но не е право. Ако държавата иска да намали наемите, да намали най-напред данъците, а банките да намалят лихвата. Главно лихвата. Хората имат задължения, как ще ги плащат, ако се намалят наемите. Не може. Капиталът не се рентира.

СТАМЕНКА. Ух и ти. . . много разбираш!

РАШКО. Кой беше ма, Стаменке, шест месеца банков чиновник? Не съм бил разбирал. . . Камбио, конте кoренте. . . Сконто... аконто, помня ги. . . Зная ги аз тез работи.

СТАМЕНКА. Много приказваш. Знаеш добре какво произлазя от многото приказване. Стига.

РАШКО. Ще се скараме, значи, а? *(Чука се.)* Влез! *(Пак се чука слабо.)* Гледай как чука, като че дращи коте. *(Високо.)* Влез!

Вратата се отваря. Влиза млада жена, бледна, доста сиромно облечена. Един миг Рашко и Стаменка, а също и Любен я гледат, без да могат да я познаят.

РАШКО и СТАМЕНКА. Аничка! . . . Аничке!

АНИЧКА. Аз додох. . . аз няма да стоя много. . . аз додох само. . . *(Не може да продължава, сяда на миндеря, закрива очи и заплаква.)*

СТАМЕНКА *(затичва се към нея)*. Аничке! Какво има, Аничке! Аничке. . . Аничке, ако ти се е случило нещо, кажи. Аничке, ний сме свои. Кажи, ако ли. . .

АНИЧКА. Нищо не ми е. . . домъчня ми. Аз додох. . . Аз няма да стоя много. . . видях обявлението за стаята и искам да ви попитам няма ли да я дадете пак на мене. . .

РАШКО. Ех, Аничке! Туй ли било!

СТАМЕНКА. Стаята е празна, Аничке, вземи я, като искаш.

АНИЧКА. Аз ще си плащам.

РАШКО. Е. . . виж сега. . . Дадено! Дадено!

СТАМЕНКА. Лесно е то за плащането, ний се знаем. Ами де се изгуби ти, Аничке? Не доде, не се обади. . .

РАШКО. Ей сега приказвахме за тебе, дето има една приказка. . .

СТАМЕНКА. Преди да влезеш, приказвахме за тебе. Де беше досега?

АНИЧКА. Ох не ме питайте, после ще ви разкажа. Аз много страдах, много претеглих. *(Заплаква.)* После ще ви разкажа всичко. . . Сега съм дошла да ви искам една услуга, за стаята. . .

РАШКО. То се свърши, Аничке!

АНИЧКА. Аз имам своя квартира, но днес получих телеграма от тате, че иде. Аз много се мъчих да го отвърна, да не дохожда сега, но не можах. Той ще доде, днес пристига. А пък аз не искам, не-

възможно ми е да го посрещна там, гдето живея сега, тясно ни е, има и други причини, аз после ще ви кажа. Не мога да посрещна тати там, за мене е по-добре да ме намери тука. . . Пък и на мене ми се живее у вас. Както едно време. . . Аз искам да си бъда тук, както тогаз. Колко беше хубаво! Нали, како Стаменке. . . *(Замислено.)* Колко беше хубаво. . .

СТАМЕНКА. Пак ще бъде, Аничке.

РАШКО. Ех! Няма нищо, няма нищо.

СТАМЕНКА. Ела да ти покажа стаята.

АНИЧКА *(става)*. Наистина! Да я видя.

СТАМЕНКА. Тя си е такваз, каквато я знаеш. Чиста е. . . *(Влизат в стаята.)*

РАШКО *(ходи развълнуван. На Любена)*. Можа ли да я познаеш? Аз най-напред не можах да я позная.

ЛЮБЕН. И аз не можах да я позная.

РАШКО. Аничка. . . Гледай я ти нея, Аничка. . .

СТАМЕНКА *(излиза с Аничка от стаята)*. След тебе една студентка стоя, оттам насетне е все празна.

АНИЧКА. Ах, много се радвам. Аз ще си я наредя, както по-рано, аз знам как ще си я наредя. *(Сяда отново на миндеря.)* Ето, додох у вас и се успокоих. Струва ми се, че нищо не е било, че не съм излизала оттука. И вие сте си все същите. Бай Рашко, ти?

РАШКО. Ами както ме виждаш, Аничке, както ме виждаш. . .

СТАМЕНКА. Рашко, той. . .

АНИЧКА. Аз много се зарадвах, като видях обявлението, а не смеях да вляза. Веднъж додох, минах оттук. . .

СТАМЕНКА *(на Рашко)*. Аз нали ти казах?

РАШКО. Павлина те била видяла, като си донила.

АНИЧКА. Може. Додох, но не посмях да вляза. . .

тъй ми се разигра сърцето, щеше да ми стане лошо. Върнах се.

СТАМЕНКА. Аничке, бива ли. . . че защо. . .

АНИЧКА *(помълчава)*. Аз съм виновна. Аз ви направих много зло, станах причина да си оставите работата. *(Рашко прави особен жест.)* И Павлина, г-жа Антонина, бай Николачко — според мене изгубиха толкоз пари.

СТАМЕНКА. Ех, Аничке! То се мина вече.

РАШКО. Мина се! Мина се!

АНИЧКА. Аз много страдах. О, боже. . . Само да знайте какво съм претеглила. Струва ми се, че паднах от някаква височина. Ах, каква мъка беше. *(Заплаква; като се поуспокоява, става.)* Сега ще ми позволите да се пренеса, нали?

СТАМЕНКА. Разбира се.

АНИЧКА. Много съм уморена. Аз ще трябва да ида на гарата да посрещна тати. Как ще ида. . .

РАШКО. Че аз да ида да посрещна баща ти, Аничке. Кога пристига, в осем часа ли?

АНИЧКА. Да.

РАШКО. Тръгвам тогаз. Стаменке, дай ми палтото. Ще ида и ще го доведа, ти не бери грижа.

АНИЧКА. Благодаря, бай Рашко. *(Радостно.)* А дотогаз аз ще се пренеса. Аз съм много близко.

РАШКО. Близко ли? Къде?

АНИЧКА. Ей тук, на ъгъла, до бакалницата.

СТАМЕНКА. У Николови?

АНИЧКА. Да, у Николови.

СТАМЕНКА. Аз там гледах, че стоваряха багаж. Една млада жена с две малки деца.

АНИЧКА. Да, тя е хазайката ми. Мъжът ѝ е дърводелец. Преди два деня те се преместиха там и аз додох с тях.

РАШКО. Двете стаички в сутерена? Тясно е, тясно е. Ти ела тук, Аничке, тук е добре. Да доде Любен

да ти помогне. Любене, иди да помогнеш на Аничка да пренесете багажа.

АНИЧКА. Аз ей сега съм тук. Ела, Любене. (*Излизат.*)

РАШКО (*облича се*). Аничка. . . Аничка. Все същата си е Аничка.

СТАМЕНКА. Не е същата тя. Отслабнала.

РАШКО. Как доде изведнъж. За вълка приказвахме, и вълкът в кошарата. Аз насмалко да я попитам: а какво стана г-н директора? Г-н Струмски. . .

СТАМЕНКА. Не е добре Аничка, то се вижда. И крие нещо. После, казва, ще ви разправя.

РАШКО. Струмски беше в затвора, после излезе. Сега не съм го чувал де е. (*Гледа си часовника.*)

СТАМЕНКА. Отваряй си очите, да не изпуснеш човека! Ще влезе в навалицата и няма да го видиш.

РАШКО. Как няма да го видя? Ще го видя аз. Не го изтървам. . .

Г-ЖА АНТОНИНА (*влиза с Павлина*). Е, какво, какво. . . Какво стана?

РАШКО. Аничка си доде! (*Като вижда Николачка и Пончев, които също влизат.*) У! Де сте се събрали всички?

СТАМЕНКА. Видяхте ли Аничка?

Г-ЖА АНТОНИНА. Видяхме я. Затуй идем я!

ПАВЛИНА. Како Стаменке, аз нали ти казах, че я видях да минава? Горката Аничка! Такава бледничка, няма капчица кръв.

Г-ЖА АНТОНИНА. Не е от добро, то се знае. Тя си е крива. Поиска да има много, поиска да хвръкне хе — нависоко. Че повлече и нас, пострадахме си и ний.

ПАВЛИНА. Не, г-жа Антонина, не съм съгласна. Аничка не е виновна.

ПОНЧЕВ. Виновна е. . . фръц-фръц и оная рокля. . . И с кожа на врата.

ПАВЛИНА. Мълчи бре! Ти не разбираш от кожи.

Г-ЖА АНТОНИНА. Ами!

РАШКО. Аничка не е виновна. Виновен е онзи, Струмски. Той е виновен.

ПОНЧЕВ. Фръц-фръц. . . С кожа. . .

НИКОЛАЧКО (*съсредоточен, откакто е влязъл, пише в едно тефтерче, изглежда, че смята нещо*).

ПАВЛИНА. Струмски е виновен.

Г-ЖА АНТОНИНА. Отидоха ни парите и туйто! Какво съм била крива аз, да изгубя осем хиляди лева, децата ми с каква мъка са ги печелили. Струмски. . . Тоз вагабонтин! Да ми се падне само!

ПАВЛИНА. И аз с всичкия си ум. . . (*На Пончев.*) Не се натискай наоколо ми бре!

ПОНЧЕВ. Пардон! (*Галено.*) Павлинке, не се сърди. . .

РАШКО. Ний със Струмски ще се разправяме.

Г-ЖА АНТОНИНА. Осем хиляди лева! Пишат ми децата: мамо, не можем да изкарваме, както порано. И лошото е, че вече ще си додат в България. Какво ще правим, не знам.

ПАВЛИНА. Аз не мога да намеря и половината от таз работа, дето я имах преди. И който ми даде да му ушия нещо, малко плаща.

РАШКО. Кой е добре. Никой не е добре. Хайде сега да вървим. Аз отивам на гарата.

ПАВЛИНА. На гарата ли?

РАШКО. Ще посрещам Аничкиния баща.

Г-ЖА АНТОНИНА. Тъй ли? Иде баща ѝ, значи.

НИКОЛАЧКО (*все пише в тефтерчето си*). Аз исках. . . исках да попитам нещо г-ца Аничка. . . а-а-а относително пасива и актива на банката. . . (*Наоколо се смеят.*)

РАШКО. Банката, тя банката. . . фюют! Свърши се!

Г-ЖА АНТОНИНА. Хайде, хайде да си вървим.

Ний, както бяхме на улицата, тъй се вмъкнахме. . . (*Излиза. След нея, като продължава да пише, излиза и Николачко.*)

ПОНЧЕВ (*от вратата*). Павлинке! Хайде де! (*Излиза.*)

ПАВЛИНА (*дочаква, усмихната, докато излезе*). Знаеш ли какво, како Станенке? Пончев много настоява да се вземем. Обещава, че няма да пие вече. Не зная какво да правя. . .

СТАМЕНКА. Е, ти си помисли. (*Взема една мрежа.*) Закъснях и аз, ще ходя на пазар.

ПАВЛИНА. Не е толкоз лош пък Пончев. Той само да може да намери работа, но не може. Де не ходи, де не пита — няма. Той ако намери работа, вярвам, няма да пие. . .

СТАМЕНКА. Е, ти си помисли. . . (*Излизат. Отвън се чува гласът на Павлина — говори с Аничка. Влизат Аничка и Любен с куфари.*)

ПАВЛИНА (*отвън*). Като се наредиш, ще дода.

АНИЧКА. Ела, ела, Павлинке. (*На Любена.*) Дай ги, Любене, тук в стаята.

На няколко пъти Любен се връща и внася в стаята едно-друго. Също и Аничка влиза и излиза оттам. В това време един непознат със сини очила влиза и се скрива настрана.

АНИЧКА. Благодаря ти, Любене. Гледай си сега работата, аз ще си наредя. (*Любен отива в работилницата. Вижда непознатия.*) Ах! (*Непознатият с едната си ръка й прави успокоителни знаци, а с другата снема очилата си: Струмски!*) А, ти ли си! Боже. . . (*Иска да побегне.*)

СТРУМСКИ. Аничке, почакай. . . Моля! Една минута.

АНИЧКА. И тука ли ме намери? Иди си! Иди си, не искам да имам нищо общо с тебе!

СТРУМСКИ. Аничке, тъй ли се отнасяш с мене? Не бъди жестока, Аничке, като другите. Изслушай

ме. Днешното общество. . . седни, седни, нищо лошо няма да ти направя. *(Сядат.)* Мене ме разориха от завист. . . Хвърлиха петно на честта ми. . .

АНИЧКА *(тихо, с ужас)*. Иди си!

СТРУМСКИ. Моля, моля, Аничке. . . Не ставай, почакай. . . Аз ще се реабилитирам. . . Аз ще се съвзема пак, те ще видят. . . Имам проекти. . . Първо, ще издам една книга «Прекрасна България», описания на курорти и бани. Само от обявления колко ще падне. Второ, друга книга: «Просветена България», ще има портретите на всички учители. Всеки учител ще прати фотографията си наедно с 5 лева, 30 хиляди по 5 лева — 150 хиляди.

АНИЧКА *(с мъка)*. Защо ми говориш всичко това? Иди си!

СТРУМСКИ. Добре, Аничке, аз ще бъда кратък. Виж какво, Аничке. . . Моето дело започва скоро, имам адвокати — най-добрите адвокати в София, само че на първо време ще трябва да се направят повече разноски — гербов сбор, такси, фондови марки и пр.

АНИЧКА. Искаш да ти дам пари?

СТРУМСКИ *(кимва утвърдително)*.

АНИЧКА. Аз да ти дам пари? Аз съм без работа.

СТРУМСКИ. Но, Аничке, виж. . . ти имаш познати. Може и назаем да вземеш. Като искаш, ти можеш да ми помогнеш.

АНИЧКА. Никога! И да имах пари, не бих ти дала.

СТРУМСКИ. Не? . . . Ето признателност. . . ето благодарност. . . *(Грубо.)* Не забравяй. . . Не сме чужди, между нас има връзки. В противен случай, аз ще взема мерки. . . Ще предявя правата си и ще искам. . .

АНИЧКА. Какво искаш да кажеш?

СТРУМСКИ. Искам да кажа, че и аз имам право за детето. . . нашето дете. . .

АНИЧКА. Нашето дете? Как можеш да говориш тъй. Как не те е срам? Детето е мое, само мое. Аз съм страдала за него. . . Какви мъки съм понесла за него, унижения, срам. . . Работила съм дене и нощe, болна бях, на две крачки от смъртта. И запазих си го. . . радостта ми, утехата ми. То ми е всичко. . . най-скъпото ми.

СТРУМСКИ. Все пак и аз имам право. И ако искам. . .

АНИЧКА. Какво, ако искаш?

СТРУМСКИ. Мога да си го взема. *(Цинично.)* Да помисля за възпитанието му.

АНИЧКА. Мълчи! Как не те е срам! Подлец! Подлец! Само да посмееш! Да знаеш, че срещу себе си ще имаш не слаба жена, а тигрица! Ще хапя, ще дращя, ще ти избода очите! Няма да ти позволя. Не, никога! *(Сяда изморена.)*

СТРУМСКИ. Аничке, ти не ме разбра. Аз друго исках да ти кажа, виж какво, аз ще ти обясня. . . *(На вратата се чука. Струмски туря очилата си.)*

Г-ЖА ЖЕНИ *(влиза; на Струмски)*. А, вие сте били тука? Не съм се лъгала. . .

АНИЧКА. Г-жа Жени.

Г-ЖА ЖЕНИ. Аничке, бях у вас. Казаха ми, че си се преместила в предишната си квартира. Тук ще живееш, значи? Добре. Бързала съм много. *(На Струмски.)* Да, аз знаех, че ще ви намеря тук. *(На Аничка.)* Аничке, бях у бедната Малчева. Знаеш ли що ми каза? *(На Струмски.)* Не ви е срам! Само вие сте способен на подобна низост.

СТРУМСКИ. Моля, моля. . . Нямате право. . .

Г-ЖА ЖЕНИ. Аничке, от Малчева той вземал пари, докато тя била здрава, докато била на работа. Щом я уволнили и останала без средства, той я напуснал! *(На Струмски.)* Да, туй сте вий!

СТРУМСКИ. Моля, моля. . .

Г-ЖА ЖЕНИ. И сте посмели да додете тук! Да из-

нудвате! *(Отива към прозореца.)* Полицията ви търси. Ето го стражаря, на улицата. Ако не си идете, ще го повикам.

СТРУМСКИ. Никой не ме търси. Няма да си ида. Вие много си позволявате. . .

Г-ЖА ЖЕНИ. Ще викам!

СТРУМСКИ. Добре, ще си ида. Аз няма да ви го простя туй. Ще си поприказваме. Ще видим. *(Излиза.)*

Г-ЖА ЖЕНИ. На всичко отгоре е страхливец. Подлец е и страхливец. Г-це Аничке, аз имам много неща да ви говоря, но трябва да го следя. Искам да видя къде ще отиде. Аз ще дода пак. Довиждане!

АНИЧКА. Ах, моля ви се, елате пак!

Г-ЖА ЖЕНИ. Ще дода. Довиждане! *(Излиза.)*

Известно време Аничка стои замислена, просълзява се и бърше очите си с кърпичката си. Изведнъж тя се изправя, като че нещо си е спомнила, лицето ѝ светва и бързо излиза. Любен дохожда, вижда, че Аничка е излязла, отива да види дали е заключила стаята си, после поглежда през прозореца. Той вече се връща към работилницата, когато чува, че се чука, и отива да отвори.

Влиза Борис. Сблечен е много изискано: черно сако, райе панталони, лачени обувки. Носи голям букет. Шапката си държи в ръка.

БОРИС. Тук ли е г-ца Аничка?

ЛЮБЕН. А, г-н Борис. . . Г-н Борис, вий ли сте?

БОРИС. Любене. . . ти, какво. . . не ме ли познаваш? Де е г-ца Аничка?

ЛЮБЕН. Тя тук беше. Сега беше тук. Аз ей сега ще видя. *(Излиза.)*

Борис слага шапката си и, усмихнат, се разхожда. Неочаквано Струмски влиза и, като вижда Бориса, иска да се върне.

БОРИС. Какво искате?

СТРУМСКИ. Г-цата, която се пренесе тук. *(Гневно.)* Аз съм хазяина й. Тя си излезе, без да си плати. Ще взема вещите й. Как така. . .

БОРИС *(спокоен, усмихнат)*. Вий търсите Аничка?

СТРУМСКИ. Да.

БОРИС. Колко ви дължи?

СТРУМСКИ. Че тя не си е платила . . . за три месеца по 600 лева.

БОРИС. 1800.

СТРУМСКИ. И назаем е взела около 200 лева.

БОРИС. Значи — 2000. Заповядайте. *(Дава му две банкноти по 1000 лева.)*

СТРУМСКИ. Благодаря. Разписка после ще ви дам.

БОРИС. Няма нужда, аз ви познавам. Вий сте Струмски.

СТРУМСКИ. Какъв Струмски. . . Не съм Струмски аз. Аз ще дам разписката на г-цата. *(Излиза бързо. Борис се разхожда. Явно е, че е забравил вече за Струмски, и се усмихва. Чуват се стъпки; влиза Аничка.)*

АНИЧКА. Борьо!

БОРИС. Аничке! *(Дава й букет.)* Вземи. . . вземи. . .

АНИЧКА *(развълнувана, държи ръка на сърцето си)*. Да си отдъхна. . . тичах. . . *(Сяда.)* Колко неочаквано! Кога си доде? Седни тук.

БОРИС *(сяда до нея)*. Ей сега си додох, Аничке.

АНИЧКА. С аероплан?

БОРИС. Не, с трена. И знаеш ли, Аничке, щом излязох от гарата, взех едно такси и не знаях де да те търся, а гледам — кого мислиш? — бай Рашко.

АНИЧКА. Бай Рашко? Ах да, той отиде на гарата.

БОРИС. Маха ми от трамвая и ми вика: «Аничка е у нас! Аничка е у нас!» И аз — направо тук. Спрях се само за букета.

АНИЧКА. Ти все цветя ми носиш.

БОРИС. Е, Аничке, а ти. . . Ето нà, видяхме се. Преди да вляза, аз видях и махленците: г-жа Антонина, Павлина, Николачко. Ех, Аничке. . . Нà, видяхме се.

АНИЧКА. Много се забави.

БОРИС. Какво да правя, Аничке, не зависеше от мене. С моята стока, със сливите, аз свърших лесно, но с тютюна. . . мъчно беше. А имаше добра сметка. Имаше добра сметка и нека ти се похваля, Аничке, спечелих.

АНИЧКА. А, тъй ли?

БОРИС. Когато тръгвах, нали ти казвах, че ако успея, ще стана богат човек.

АНИЧКА. Да, ти каза.

БОРИС. И тъй стана. Сега аз съм добре. Сега аз, Аничке, съм богат човек. И знаеш ли какво? Мисля да напусна комисионерството, имам пари, ще започна някакво предприятие, тъй че. . . знаеш ли? . . . да се прехранват около мене повече хора. Това искам.

АНИЧКА. Тъй е добре. Много добре! А хубаво ли е в Берлин? Градът как е?

БОРИС. Градът? . . . Хубав, има хубави къщи. Но аз, право да си кажа, много не се заглеждах. Много работа имах, цял ден тичах. Немците се чудеха: вий, казваха, българите, кога спите, кога почивате. . .

АНИЧКА. Може и на театър да си ходил.

БОРИС. На театър не ходя. Не мога да внимавам. Но то не е важно. Важното е, Аничке, че си дойдох, че съм тук. *(Изважда от джеба си една плюшена кутийка.)* Вземи, Аничке. Един малък подарък, аз ти обещах. . .

АНИЧКА. А, часовник! Колко е хубав! Не трябва. . .

БОРИС. Дребна работа, то за мене нищо не е. Голям град е Берлин. Ако аз бях свободен, можех

да избера нещо по-хубаво. Ти не ми отговаряше на писмата. . . Да беше ми отговаряла на писмата.

АНИЧКА. Не бях добре. Имах много неприятности.

БОРИС. Зная, зная. Но това не е важно. Да оставим това настрана. Важното е, Аничке, че съм тук, видяхме се. Това е хубавото. Аз много се радвам.

АНИЧКА. Борьо. . . и аз се радвам. Аз тъй чувствувам нужда от близък човек. . . от покровител.

БОРИС. Ето, аз съм тук, Аничке. Достатъчно е да ми кажеш от какво имаш нужда.

АНИЧКА. Ти все тъй си услужлив.

БОРИС. Нали знаеш.

АНИЧКА. О, колко хубав беше тогаз живота.

БОРИС. Ходехме все наедно.

АНИЧКА. А вечер приказвахме под прозорците на г-жа Антонина.

БОРИС. А тя казваше, че ще ни полее със студена вода. Аничке, аз често си мисля за туй. И в Берлин, сред най-голямата работа, мислех си. За тебе съм си мислил, Аничке. *(Взема ѝ ръката.)* Аз те обичам. . . аз обичам само теб. . .

АНИЧКА *(става, с мъка)*. Остави ме! Не се докосвай до мене!

БОРИС. Но защо? Аничке, ти ме мразиш?

АНИЧКА. О, не, не. . . Напротив. Но не мога. . . Не искам. . .

БОРИС. Не разбирам. Аз не мога да разбера защо. . . *(Прави движение с ръка около яката си.)* Аз, наистина, не мога да се изразявам правилно, но ще кажа направо каквото е на душата ми. Аничке! Аз спечелих с труд, честно, аз съм богат човек, много богат, но всичко туй няма друга смисъл за мене, освен да ти предложа ръката си — тая ръка, която знае да работи, — да те помоля, Аничке, да станеш моя жена. Аничке! Само да се съгласиш! За тебе аз съм в състояние чудеса да направя!

АНИЧКА. Зная това, Борьо. Вярвам ти.

БОРИС. Е, тогаз. . . Защо. . . Съгласи се, Аничке!

АНИЧКА. Не мога.

БОРИС. Но защо? Кажи ми защо?

АНИЧКА (*мълчи*).

БОРИС. Зная. Между тебе и мене стои все същия човек: Струмски.

АНИЧКА. О, не, не! Не е това причината. Истина е, аз го обичах. Повярвала бях, че съм намерила човека, за когото мечтаех. Как много го обичах. . . А той. . . Негодник! Престъпник! Как може земята да търпи таквиз хора, които наместо с нож убиват с подлост, с коварство, с измама? Колко страдах. . . Как страдам още. . . Но защо ми спомняш всичко туй? Защо ме мъчиш?

БОРИС. Аз не те осъждам, Аничке. То се е минало, забрави го. Аз съм тук, Аничке, не се ли радваш, че съм тук?

АНИЧКА. О да, радвам се. И преди да си додеш, аз съм мислила за тебе. Защо не приех тогава предложението ти — нали помниш? Как бихме се наредили. . . Щяхме да си живеем спокойно, тихо. . .

БОРИС. Нали, Аничке, нали?

АНИЧКА. С тебе аз бих била щастлива. Бих помогнала на близките си. Знаеш ли, че Павлина, г-жа Антонина, Николачко изгубиха толкоз пари? Аз ги въвлякох, аз станах причина и това тъй ми тежи на душата. Нали ти не би отказал да им помогнеш? Те са бедни хора.

БОРИС. Аничке. . . Не ме ли познаваш?

АНИЧКА. О, зная, зная. Ти имаш таквоз добро сърце!

БОРИС (*радостно, с протегнати ръце*). Значи: съгласна си!

АНИЧКА. О, не, не. Не мога. Не мога.

БОРИС. Аничке!

АНИЧКА. Не, никога! Ти сам не трябва да искаш Аз съм недостойна за тебе. Аз не съм предишната Аничка. Иди си! Остави ме!

БОРИС. Но защо, Аничке? Защо?

АНИЧКА. Не мога да ти кажа. . . Нямам сили да ти кажа. . . Ако ти кажа. . . Не, не, не мога да ти кажа. Аз съм виновна. . . виновна съм пред тебе, нещастна съм. . . *(Плаче.)*

БОРИС. Аничке, недей плака, моля ти се. . . Ето какво ми се случи. .. . Аничке, не плачи. Няма да те питам за нищо, няма да ти говоря. . .

АНИЧКА. Аз съм виновна пред тебе. . . Само аз съм виновна. . .

БОРИС. Ти? Ти не можеш да бъдеш виновна! Ти да си виновна? Не! Аз съм виновен, че съм дошел не когато трябва. Ти си уморена, имаш нужда от почивка, от спокойствие, а аз съм дошел да те измъчвам. . . *(Разхожда се.)* Аз не трябваше да се връщам. . . Защо ми са пари? Не ми трябват пари. . . По-добре е да се върна, отдето съм дошел. . . Да си отида. . . *(Тръгва да излезе.)*

АНИЧКА. Не си отивай! Седни и стой, седни. *(Борис сяда.)* Така. Колко се радвам, като те гледам! И колко страдам.

БОРИС. Аничке, кажи какво имаш. Кажи ми истината. . .

АНИЧКА. О не, не. . . Не мога. Говори ми за друго. Говори ми за себе си. Аз ще слушам. . . *(Чуват се отвън гърмежи, след това — шум и глъчка. Нови гърмежи. Борис отива до прозореца.)*

АНИЧКА. Какво е? Какво има? *(На Любена, който влиза откъм работилницата.)* Любене, какво има?

ЛЮБЕН. Не знам. Гонят някого. Апаш трябва да е. *(Нови викове, глъчка, която се отдалечава.)*

АНИЧКА. Господи, какво става. . .

БОРИС. Не бой се, Аничке, нищо няма. Апаш трябва да е. *(Гледа през прозореца.)* Спряха се там, като че го хванаха. Аз ще ида да видя какво става.

АНИЧКА. Не искам да отиваш. Тук стой.

ПАВЛИНА *(влиза)*. Како Стаменке. . . А, Аничке, тука ли сте? Знайте ли какво стана? Хванаха един апаш.

АНИЧКА. Апаш.

ПАВЛИНА. Да, аз го видях. . . Един страшен, с очила. Като видя стражаря, хукна да бяга. Ох, че се уплаших. . . Как ми бие сърцето. . .

Г-ЖА АНТОНИНА *(влиза)*.

ПАВЛИНА. Хванаха ли апаша?

Г-ЖА АНТОНИНА. Какъв апаш? Не е апаш той, а онзи, дето ни изгори, лъжливия банкер. . .

ПАВЛИНА. Струмски?

Г-ЖА АНТОНИНА. Да, Струмски. Той бил в затвора, но една госпожа — оная, с жълтите коси — му гарантирала и го пуснали. Но след туй друго направил — измамил някого, търсела го полицията. *(Влиза Николачко, а след него Стаменка.)* Ето го Николачко, той стана причина да го арестуват, нека каже.

СТАМЕНКА. Какво има? Какво е станало?

ПАВЛИНА. Хванаха един. . .

Г-ЖА АНТОНИНА. Трай, Павлино.

НИКОЛАЧКО *(развълнуван, сяда)*. Не мога да му простя аз, толкоз пари ми изяде. Ний парите ги печелим с труд, с пот. *(Изважда тефтерчето си, разтваря го, като да пише, но пак го туря в джеба си.)* Ако ми стояха тези пари, къщата си отгога да я доправя.

Г-ЖА АНТОНИНА. Кажи, кажи как го хванаха.

НИКОЛАЧКО. Как го хванаха. Той мисли, че като

е турил очила, няма да го позная. Най-напред го видях, че влезе у вас, Стаменке.

СТАМЕНКА. У нас? *(Поглежда Аничка. Поглеждат я и другите.)*

НИКОЛАЧКО. Влезе и се забави. Но и аз не се махнах. По едно време излезе от градината, от дърветата. . . Оглежда се като апаш. Дръж — казвам на стражаря. Той взе да бяга, но при фурната — срещнаха го и спряха други. Хванаха го.

Г-ЖА АНТОНИНА. Ранен бил, казват. Закараха го в участъка.

НИКОЛАЧКО. Не мога да му простя аз. *(Вади тефтерчето си и го скрива.)* Щом го видях, и си казах: Ще те предам в ръцете на властта. Да отговаряш.

РАШКО *(влиза)*. Какво сте се насъбрали? Голямо чудо станало. . . *(Влиза Боров.)* Аничке, ето ти гостенина. . . баща ти.

АНИЧКА. Татко! Татко! *(Хвърля се на гърдите му и заплаква.)*

Завеса

Четвърто действие

Същата стая, както в III действие. Стаменка, с очила, седнала на миндеря, окърпва пране. Боров се разхожда назад-напред из стаята, поспирва се до отворения прозорец, поглежда навън и пак ходи.

БОРОВ. Мъчно било да се стои на чуждо място. Не мога да свикна. Аз мислех, че ще бъде за ден — за два, ще си взема момичето и ще си ида, а то — стана вече три седмици.

СТАМЕНКА. Какво има от дните? Дните минават.

БОРОВ. И Аничка да не беше се разболявала. А тя, дето се казва, лежи десет деня.

СТАМЕНКА. Как не ще се разболее Аничка, когато в един и същи ден ѝ се насъбра толкоз много: пренесе се у нас, онзи Струмски дохожда да се разправя и го хванаха, вий додохте, Борис си доде.

БОРОВ. Да, да, да. . . И Струмски и той си отиде, дето се казва, за нищо. Той не бил умрял от раната си, както чухме, а от бягането, дето се изпотил, настинал и го хванала пневмония.

СТАМЕНКА. Не знам. Рашко беше чел във вестника, но съм забравила.

БОРОВ. Не ми се стои тука, не мога да стоя празен. Да бях у дома си, щях да съм на лозето сега. Научил съм се, всеки ден съм там. Ей тъй — като видя череша, клей, листа — светва ми. Добре ми е. И туй похванеш, онуй похванеш — работата на лозето не се свършва. А след като съм се

блъскал цял ден и си дода, на което ухо заспя, на него се събуждам. А-а-а, не мога, не мога. Окото ми е все към дома. . .

СТАМЕНКА. Да не мислите да си ходите?

БОРОВ. На мене да остане, още утре да си замина, но Аничка ме бави. Тя все се надява, че ще намери работа. Аз ѝ казвам: не можеш намери работа ти, я колко свят стои без работа!

СТАМЕНКА. Сега мъчно се намира работа.

БОРОВ. И да намери. Да речем, че намери — нали опита веднъж, нали си изпати. Не! — да си бъде тя у нас, да е без работа, но да е пред очите ми.

СТАМЕНКА. Остана ѝ на Аничка някаква болка. Не е, както преди. Таи нещо.

БОРОВ *(някак несъзнателно)*. Таи нещо.

СТАМЕНКА. Защо ходи толкоз често тук насреща, у Николови? У предишната си хазайка?

БОРОВ. Младата жена с двете деца ли?

СТАМЕНКА. Да. Не сте ли забелязали? Тичешката отива Аничка там и тичешката се връща. И друго е лицето ѝ, когато отива, друго — кога се връща. Весела е, кога се връща.

БОРОВ. Аз не съм забелязал. Тя казва, че били добри хора. Услужвали ѝ нещо. *(След късо мълчание.)* Кога ще си доде майстор Рашко?

СТАМЕНКА. Трябва да си доде вече. Рашко отиде на Соколовец. Отиде да види фабриката на Бориса. Какво не чуваме за тая фабрика! Щото познати имаме — всички постъпват на работа там. Борис ги прие. Отиде Рашко да види с очите си.

БОРОВ. Брава на туй момче, на Бориса. Напредна, богат човек стана. И богати хора много, но той е добър. Аз още като се запознах с него — тогаз той още тичаше с една чанта насам-нататък и нищо нямаше, — още тогаз разбрах, че е добър: като че си бил и пребил с него, с открито сърце. . . добър. . .

СТАМЕНКА. Защо Аничка не се ожени за него?

БОРОВ. Не знам. . . не знам. Не ми е казвала!

СТАМЕНКА. Де е по-добър мъж от Бориса?

БОРОВ. Не знам. . . не знам. . . Това не знам. . .

Г-ЖА АНТОНИНА (*влиза*). Какво правите? Отворили сте прозореца. И вечер ли го държите отворен? Затваряйте го, че оная вечер в кооперацията влязъл един апаш у Недялкови. Недялкова и Цанка пак се караха. В тая кооперация все се карат. А на Динолова син ѝ, онзи префърцуненния, контето, го съкратили. Сестрите му по два пъти на ден му гладеха панталоните. Ютията все в ръцете им. Сега да го видя. . .

СТАМЕНКА. Ще гладува сега, и той, и сестрите му.

Г-ЖА АНТОНИНА. Рашко не си ли е дошел?

СТАМЕНКА. Чакам го да си доде.

Г-ЖА АНТОНИНА. И аз го чакам, та да разправи какво е видял на Соколовец. Интересувам се. А знайте ли що? Павлина и Пончев и те отиват в Соколовец. И щели да се женят. Павлина ми разправи.

СТАМЕНКА. Не, сега годеж ще правят.

Г-ЖА АНТОНИНА. И Пончев щял бил да се остави от пиянството. Да се остави ли? Мене не ми се вярва. Дето ме назначиха, рекъл, имам го от Бориса. . .

СТАМЕНКА. Разбира се, Борис го назначи.

Г-ЖА АНТОНИНА. А дето се оставям от пиенето, имам го от Аничка.

СТАМЕНКА. От Аничка ли?

БОРОВ (*иззад вестника, който чете*). Защо от Аничка?

Г-ЖА АНТОНИНА. Аничка го убедила да се остави от туй пусто пиене. Че защо? — На Аничка ѝ приляга. Те ще додат тук, Павлина и Пончев! Отидоха да купуват нещо, ще додат.

СТАМЕНКА. То се знай, че ще додат. Годежа тук ще го правим.

БОРОВ. Нека да се вземат, нека. И да не пие, каква полза, като ще пие. . . *(Чука се.)*

БОРИС *(влиза; изглежда разсеян и замислен)*.

СТАМЕНКА. А, г-н Борисе! Заповядайте!

БОРИС. Няма да сядам, бързам. Седете си, г-н Боров, седете си! Не се безпокойте! *(На Стаменка.)* Няма да сядам, бързам. Какво стана майстор Рашко?

СТАМЕНКА. Рашко доде при вас.

БОРИС. Видях го. Аз исках да го взема при себе си в колата, но той не рачи: имал да гледа още. Ще си доде с влака. *(Гледа часовника си.)* Наближава време.

Г-ЖА АНТОНИНА. Г-н Борисе, ще имаме сватба.

СТАМЕНКА. Не сватба — годеж. Павлина и Пончев.

БОРИС. Да, зная, Павлина и Пончев. Да, казаха ми. Аничка не е ли тука?

СТАМЕНКА. Аничка е в града.

БОРОВ *(става)*. И аз я чакам да си доде. Защо се бави? Ако искате, да я потърся. Може тук да е, насреща. . .

БОРИС. Не, оставете, г-н Боров, не трябва, аз пак ще дода. . . *(Гледа часовника си.)* Аз имам малко работа с бай Николачка. С бай Николачка ний гласим нещо. Ще ида да се срещна с него и след туй ще дода пак. Аничка дотогаз може да си доде.

БОРОВ. Ще си доде, ще си доде. Вий елате.

Г-ЖА АНТОНИНА. Г-н Борисе, да ви говоря ли още веднъж за моя син? Вий ми обещахте.

БОРИС. Син ви? *(Не може да си спомни.)* Какъв е той? . . .

Г-ЖА АНТОНИНА. Техник. Аз ви говорих. Той сега се връща от странство.

БОРИС. А, да, зная. Веднага ще го приема на работа. Техник, нали? Ще го приема веднага. От такива работници аз имам нужда. Вий не се безпокойте. *(Тръгва да излезе.)*

СТАМЕНКА. Г-н Борисе, ще ви чакаме.

БОРИС. Ей сега! Ей сега! *(Излиза.)*

Г-ЖА АНТОНИНА. Ох, отлекна ми, да ви кажа. Най-голямата ми грижа беше за момчето. За Кичка не мисля. Кичка може да намери работа, може и да седи при мене в къщи. Първом мъжът да е на работа. Борис ще си сдържи думата. Ще го вземе при себе си.

СТАМЕНКА. Колко хора е настанил Борис на работа! Г-жа Антонина, помните ли оная хубавичката г-ца, Малчева? С Аничка бяха наедно при Струмски, писарка беше?

Г-ЖА АНТОНИНА. Знам я. Е?

СТАМЕНКА. Борис и нея назначил. Писарка е при Бориса. И тя била в Соколовец.

Г-ЖА АНТОНИНА. Нека, нека. И тя е бедно момиче. Ти, като си доде Рашко, повикай ме. Искам да чуя от устата му какво е видял в тоя Соколовец. То е важно, трябва да го зная. Ти за къде се стягаш?

СТАМЕНКА. Ще ида при Любена. Любен е самичък.

Г-ЖА АНТОНИНА. Ето я Аничка. Де ходиш, Аничке? Борис пита за тебе.

АНИЧКА *(живо)*. Борис ли? Де е той? Де отиде?

БОРОВ. Той ще доде пак. Той ще доде пак.

Г-ЖА АНТОНИНА. Отиде до Николачка. Аз да си вървя. *(Излиза.)*

СТАМЕНКА. Аничке, ще вардиш къщата, аз отивам при Любена.

АНИЧКА. Аз ще бъда тук. *(Станенка влиза в работилницата.)* Тате, ти не си ли излизал?

БОРОВ. Не. Чаках да си додеш. Де ходиш? Борис пита за тебе.

АНИЧКА (*живо*). Нали ще доде пак? Колко съжалявам, че не бях тук. Как е Борис? Как изглежда? Не е ли отслабнал? Напоследък с тия строежи. . . Не се ли оплаква?

БОРОВ. Нищо не каза.

АНИЧКА. Да знаях, щях да си дода по-рано. Много исках да го видя. Всички говорят за неговата фабрика. Всички отиват в Соколовец. (*Пауза.*) О, там ще е хубаво! Нали ще доде пак Борис? (*На себе си.*) Аз искам да поговоря с него.

БОРОВ. Добре, добре. . . Добре. Така трябва. Туй го одобрявам.

АНИЧКА. Какво, тате?

БОРОВ. Виждам, че се имате с Бориса. Приятели сте. То е добро. . .

АНИЧКА (*радостно*). Борис! Тате, ти не познаваш Бориса, тъй както го познавам аз. Борис е чудесен човек! Какво сърце! В това жестоко време само той. . . той е един от ония, които имат милост за човека. О Борис. . . Борис. . .

БОРОВ. И аз виждам. Колко хора е настанил на работа Борис! Ти, Аничке, право казваш за него. Но защо тогаз. . . аз ще ти кажа направо. . . Туй говорихме с хазяйката ти.

АНИЧКА. Какво сте говорили?

БОРОВ. Борис. . . (*Решително.*) Борис ти е направил предложение, защо си отказала?

АНИЧКА (*мълчи*).

БОРОВ. Ти сама казваш, че Борис е добър. Добър е, и аз виждам. Да оставим настрана, че е богат. А да си обезпечен материално на това време — то е най-важното. Какво има да мислиш тук? Защо не си се съгласила?

АНИЧКА (*мълчи*).

БОРОВ. Кажи. На баща си трябва да кажеш.

АНИЧКА (*с болка*). Не мога. . . Тате, има причини. Не мога да приема предложението на Бориса! О, не, не! Борис сам не би се съгласил, ако. . . Тате, не настоявай! Аз сама ще ти обясня всичко. Сега не мога да ти кажа.

БОРОВ. Не можеш?

АНИЧКА. Не, тате.

БОРОВ (*разхожда се; мълчи*). Добре, добре. . . Добре. Аз не ти се бъркам. Ти знаеш, че още от малка не съм ти се бъркал. Оставял съм те да си решаваш сама. Прави, както искаш. Сама трябва да знаеш, че не сме добре. Аз съм стар. Пенсията не стига. А дето станах поръчител на братовчеда ти, на Асена, да видим дали няма да ни вземат къщата. Това момче ме съсипа! Отиде всичко, що бях скътал, що бях спестил. А сега и къщата. Че може и лозето да вземат.

АНИЧКА. Зная това, тате.

БОРОВ. Оставам на пътя. Аз може да затворя очи, да си отида. Тогаз ти оставаш в къщи, Аничке. Ти за баща. . . ти за майка. Едно братче и едно сестриче имаш, образование трябва да им се даде. Деца на учител са. . . Майка ти и тя. . . покойната. . . Майка ти. . . (*Просълзява се и си бърше очите.*)

АНИЧКА. Тате! . . . Кажи какво искаш да направя. Каквото искаш, ще го направя.

БОРОВ. Как си с Бориса? Аз съм баща, аз трябва да зная. Отказа ли му окончателно?

АНИЧКА. Не, тате.

БОРОВ. Но не си се и съгласила.

АНИЧКА. Да.

БОРОВ. Значи, не е всичко изгубено. Добре, добре. . . Добре. Борис иска да говори с тебе, той каза. Тоя път помисли добре, Аничке. Помисли за себе си. . . за брата си. . . за сестричката си. . . За мене може да не мислиш. . .

АНИЧКА (*почти отчаяно*). Тате, ако Борис ми заговори тоя път, аз ще бъда искрена с него. . . Ще му кажа всичко. . . Няма да скрия нищо. . . Той сам настоява. (*След кратко колебание.*) Не! Не! Не! Не мога! Не искай това от мене! Не ме принуждавай, тате. Не мога! По-добре да умра! (*Пауза. Закрива очи.*)

БОРОВ (*гледа я учуден*).

АНИЧКА. Не, тате, прости ми. Всичко ще направя. Ще те послушам. Но повече не ми говори за това.

БОРОВ. Добре, добре. . . Добре. Както искаш, Аничке. . . Аз не те принуждавам. Направи, както искаш. Виж сама как ще решиш. А сега аз ще изляза. Ще изляза да се разходя малко и пак ще си дода. (*Излиза, но веднага се връща.*) Аничке, една госпожа пита за тебе, да влезе ли?

АНИЧКА. Коя е тя? Нека влезе. (*Боров излиза.*)

Г-ЖА ЖЕНИ (*влиза, облечена е в траур*).

АНИЧКА. А, г-жа Жени!

Г-ЖА ЖЕНИ. Вий не ме очаквахте, нали? Но аз искам да ви говоря нещо.

АНИЧКА. Седнете, г-жа Жени.

Г-ЖА ЖЕНИ. Тоя, стария човек, баща ви ли е? Симпатичен старец. (*Помълчава.*) За съжаление не нося нищо радостно. Струмски. . . Саша. . . го няма вече. . . (*Бърше очите си.*) Аз бях при него при последния му час. С голяма мъка ме пуснаха в болницата. На два-три пъти той произнесе името ви. . . Аничке! — извика — Аничке!

АНИЧКА (*мълчи известно време, след туй закрива очи*).

Г-ЖА ЖЕНИ. Вий го обичахте?

АНИЧКА. Не! Но той ми причини големи страдания.

Г-ЖА ЖЕНИ. Аз тъй си и мислех. Собствено, вие го обичахте в началото, после — не. Вие сте с характер. А аз не можах, аз винаги съм го оби-

чала. Следях го, вървях по стъпките му, правех му сцени, предавах го на властта — но правех това от ревност. Да, от глупава, осъдителна ревност. Сега. . . можеше да бъде жив. Аз го предавах на властта — истина е, — но аз след туй внасях гаранцията му и го освобождавах. Исках да го запазя за себе си. Не успях. . . Не ме послуша, отиде си. . . *(Заплаква.)*

АНИЧКА. Г-жа Жени! Моля ви се.

Г-ЖА ЖЕНИ. Да, не трябва да плача. По-рано се сдържах, сега не мога. *(Бърше си очите.)* Г-це Аничке, аз съм дошла по работа. Кажете ми, моля. . . Саша не ви ли е давал пари?

АНИЧКА. Пари? Какви пари?

Г-ЖА ЖЕНИ. Той разполагаше с големи суми. Аз нищо не му отказвах. Да ви е дал например някоя голяма сума?

АНИЧКА. Какво говорите? Пари? Вие ме оскърбявате.

Г-ЖА ЖЕНИ. Но казвам да ви е дал пари. . . да ги пазите.

АНИЧКА. Как можете да помислите подобно нещо?

Г-ЖА ЖЕНИ. Аз съм наблюдателна, имам око. Вие много често ходите тук насреща, в една къща. Една млада жена с две деца.

АНИЧКА. Да. Какво от това?

Г-ЖА ЖЕНИ. Когато излизате оттам, излизате весела? Вие сте си оставили парите там?

АНИЧКА. О, госпожо! Съвсем не е тъй. *(Със смях.)* Какво предположение! Аз действително излизам оттам весела, но то е за друго.

Г-ЖА ЖЕНИ. Какво друго?

АНИЧКА. Не мога да кажа. Това е моя тайна.

Г-ЖА ЖЕНИ. Разбирам, разбирам. Извинете ме, Аничке, от скръб съм станала такава една. . . И аз виждам, че съмненията ми са. . . смешни,

неоснователни. Какво да правя? Богата бях, сега оставам без средства, тъй. . . без нищо почти. Извинете, Аничке.

АНИЧКА. Моля, г-жа Жени.

Г-ЖА ЖЕНИ. Аз съм се объркала от. . . скръб. Бедния Саша, аз ще се погрижа за него и сега. Каквото трябва да се направи за гроба му — камък, ограда, — ще го направя.

ПАВЛИНА *(влиза)*. Аничке! Ти. . . не си сама.

Г-ЖА ЖЕНИ. Довиждане, Аничке. . .

АНИЧКА. Довиждане, г-жа Жени.

ПАВЛИНА. Нали таз гледаше *(показва с ръка)* с лорнет? *(Весело.)* Ах, Аничке, добре, че те намерих. Каня те на чаша вино.

АНИЧКА. Аз не пия вино. Нищо не пия.

ПАВЛИНА. Нищо. По случай годежа ни с Пончев, каня те. Всичките ни познати ще бъдат. Тук ще го направим, у бай Рашко.

АНИЧКА. Добре, аз съм тук.

Г-жа Антонина, Николачко и Пончев влизат. Пончев остава на вратата. Николачко все пише нещо в тефтерчето си.

Г-ЖА АНТОНИНА. Ето я невестата.

ПАВЛИНА. Няма невеста. Има една бедна вдовица, какво се подигравате?

Г-ЖА АНТОНИНА. Кой се подиграва? А? Пончев? Вярно ли е? Влизай де! От кого се срамуваш?

ПОНЧЕВ *(влиза)*. От г-ца Аничка се срамувам. Обещах ѝ да не пия, а пак се напих. Но туй за последен път. За последен път е, г-це Аничке.

Г-ЖА АНТОНИНА. И утре като се напиеш, пак ще бъде за последен път. *(Смее се.)*

АНИЧКА. Пончев няма да се напие. Аз зная.

ПОНЧЕВ. Вярно. Така. *(Към Антонина.)* Какво се смейте? Вий човеци ли сте? Не сте човеци.

Тя е човек. *(Показва Аничка.)* Когато ми говори да не пия, заплака — сълза проля за мене, за пияния Пончев. Кой е плакал за мене? Никой не е плакал за мене. А тя заплака. Затуй ще я слушам и ще й се покорявам. Г-це Аничке, няма да пия вече. Обещавам ви!

АНИЧКА. Добре, добре. Аз вярвам. *(Става.)*

ПАВЛИНА. Къде, Аничке? Нали ще додеш?

АНИЧКА. Ще дода, ще дода. Сега ще се върна. *(Излиза.)*

ПОНЧЕВ. Аз на Аничка й благодаря.

СТАМЕНКА *(която досега е шетала настрана)*. Благодарете на Аничка, но благодарете и на Бориса.

ПАВЛИНА. Разбира се, Борис най-много ни помогна. Прие ни и двамата на работа.

ПОНЧЕВ. Борис! Борис българина! Борис героя! Той е гений. . . Аз му се прекланям.

Г-ЖА АНТОНИНА. Ще му се прекланяш, разбира се. *(Като се оглежда.)* Къде отиде Аничка?

ПАВЛИНА. Излезе. Къде ще иде Аничка? Отишла е насреща. У дърводелката, с близначетата.

Г-ЖА АНТОНИНА. Не са близначета те. Едното дете е чуждо, взето е да го отглеждат. Аз зная. Аз чух.

ПАВЛИНА. Г-жа Антонина, какво приказвате, може ли?

Г-ЖА АНТОНИНА. Може, може. *(На Николачка.)* Николачко, стига си писал. Откакто изгуби 15-те хиляди лева в банката на Струмски, все пишеш. Стига. Като те гледам, че пишеш, като че ли пресмяташ колко ми остава да живея. Или смяташ колко пари ще вземеш? Какво мълчиш? Продал си празното място на Бориса. Аз зная.

НИКОЛАЧКО. Има таквоз нещо.

ПАВЛИНА. Бай Николачко, ще черпиш.

Г-ЖА АНТОНИНА. Ще си изкараш ти загубите от банката. Знаеш какво правиш. Добре си ти!

НИКОЛАЧКО. Добре сме всички.

ПАВЛИНА. Право каза.

ПОНЧЕВ. Право, право. Ура!

Г-ЖА АНТОНИНА. Остави тогаз сметките.

ПАВЛИНА. Бай Николачко, че послушай пък.

ПОНЧЕВ (*заканително*). Един капиталист ще го изхвърля аз оттук. . .

НИКОЛАЧКО. Добре де, да ги оставя. (*Затваря тефтерчето.*)

Г-ЖА АНТОНИНА. Разбира се. Дошли сме да се повеселим.

ПАВЛИНА. Няма музика.

ПОНЧЕВ. Музика. . . да! Музиканти! Свирете! Павлинке, гълъбче, изпей нещо. . .

Г-ЖА АНТОНИНА. Защо не турите грамофона? Стаменке, я турете грамофона!

СТАМЕНКА. Наистина. (*На Любена, който доста отрано е влязъл и стои до вратата на работилницата.*) Любене, я тури грамофона! (*Любен отива в кухнята.*)

ПАВЛИНА. Любчо, някой валс!

ПОНЧЕВ. Павлинке, гълъбче, попей нещо.

ПАВЛИНА. Какво ме заставяш да пея, не мога да пея. Ако можех да пея, щях да стана певачка като Кичка на г-жа Антонина. И щях да бъда в Египет.

ПОНЧЕВ. В Египет? Защо в Египет? (*Грамофонът засвирва валс. Пончев се покланя на Павлина, прегръща я и започват да танцуват, Стаменка и г-жа Антонина се смеят.*)

Г-ЖА АНТОНИНА. Какъв кавалер!

ПАВЛИНА. Настъпи ме! Не внимаваш! (*Иска да се пусне, но Пончев не я оставя. Пак танцуват. Пончев се полюлява и криви. Смях. Рашко се по-*

казва на вратата. Зад него и Боров. Павлина и Пончев се пущат. Млъква грамофонът.)

ПАВЛИНА. О, бай Рашко! Бай Рашко!

ПОНЧЕВ. Кръстник! Добре дошел!

РАШКО. А-а-а. . . Вий сте захванали сватбата.

ПАВЛИНА. Не сме, не сме. Без кръстника не може.

Г-ЖА АНТОНИНА. Ела, Рашко, ела. Тебе чакаме.

РАШКО *(съблича палтото си, снема връзката и яката си)*. Вземи, Стаменке, тез неща. . . Ще помислят хората, че съм станал чиновник. . . Дай ми ти мене престилката. . . Дай, както съм научен. *(Туря си обущарската престилка, запретва ръкавите си.)* Така. . . Така ми е добре мене. . . Питайте ме сега де съм бил. Питайте ме какво съм видял. Чудеса! Чудеса!

Г-ЖА АНТОНИНА. Де? В Соколовец?

ПАВЛИНА. В Соколовец ли, бай Рашко?

РАШКО. В Соколовец. Във фабриките на Бориса.

Г-ЖА АНТОНИНА. Фабрики ли? Колко фабрики? Я разправи, разправи?!

ПАВЛИНА. Разправи, бай Рашко!

РАШКО. Чудеса! Чудеса! Ходих, гледах, чудих се, радвах се. Браво на нашия Борис. Ей таквиз хора ни трябват нам. Не е работа да си учен, да си доктор и не знам що. А да можеш да направиш нещо, да спечелиш, че покрай тебе и бедни хора да намерят хляб. Туй разбирам човек!

Г-ЖА АНТОНИНА. Кажи, кажи какво видя.

ПАВЛИНА. Кажи, бай Рашко. Какви фабрики?

РАШКО. Перво, една мелница. Нея Борис я купил готова, «оказион», тя работи. Голяма мелница — бучи, трещи, брашното тече ей тъй е — като чешма. Хубава мелница, що свят се трупа около нея. А сега Борис прави и друга фабрика — фабрика за амбалаж и за фурнир. Разбираш ли? Сега копаят основите, голяма работа. . .

Г-ЖА АНТОНИНА. Значи, две фабрики.

ПАВЛИНА. Една мелница и една фабрика.

РАШКО. Фабрика за фурнир, разбираш ли? — За фурнир. Видях и де ще бъдат къщичките за работниците, те не са готови, но ми разправиха: по две, по две ще бъдат, под един покрив, опрени гърбом една на друга, всяка със свой вход, със свой двор и градинка отпред.

ПАВЛИНА. Ах, че хубаво!

ПОНЧЕВ. И аз тъй обичам: със свой вход.

РАШКО. И чист въздух, река минава, насреща — гора. Ще има и собствено стопанство: крави, кокошки, зеленчукова градина. На кооперативни начала, разбираш ли? — Кооперация един вид. Продуктите ще се дават на работниците на сметка, евтино. . . Мляко, яйца. . .

Г-ЖА АНТОНИНА. Тъй е добре. Тъй е хубаво.

ПАВЛИНА. Ах боже! Боже!

РАШКО. Че какво ви разправям аз! Там да живееш, там да работиш! Бани ще има, читалище, кино. В случай на лошо време — гимнастически салон. Казвам ви: други свят! Друго царство!

ПАВЛИНА. Утре заминаваме! Утре!

Г-ЖА АНТОНИНА. Хубаво. Много хубаво.

РАШКО. И кого не видях там. Току-речи, целия наш квартал: Христо, Коцето, двамата братя Радуловите, на Динолова син ѝ, дето го съкратиха. . .

СТАМЕНКА. И Малчева била там.

РАШКО. И Малчева е там. Видях я.

Г-ЖА АНТОНИНА. Е, то голяма работа.

ПАВЛИНА. Утре заминаваме! Утре!

РАШКО *(ходи)*. А ний искахме да ставаме банкерски чиновници, с шмекерии да печелим, да обираме хората. Не тъй, не, а работа трябва. Труд! Труд!

Труд! Там е спасението! *(Дохожда до прозореца и поглежда навън.)* Ето Борис иде. . .

ПАВЛИНА. Той е поканен. . .

РАШКО. Борис. . . Нашия Борис. . . Славния ни Борис. . .

БОРИС. О, вий сте се събрали! Но защо ставате? Седнете, седнете! *(Всички чакат почтително, докато седне Борис, след това сядат и те.)* Бай Рашко, ти нещо говореше. . . Какво разправяш?

РАШКО. Разправям за Соколовец, разправям за фабриките. Очите ми са още пълни. Чудеса! Чудеса!

БОРИС. О, толкоз не е, но работата върви. Напредва.

РАШКО. Всичко видях аз. И знаеш ли какво съм решил аз, Борисе, господарю. . .

БОРИС. Какъв господар? Аз не съм ви господар.

РАШКО. Не, господар си ни ти.

ВСИЧКИ. Вярно! Вярно! Ти си наш господар!

БОРИС. Добре. Нека да е тъй.

РАШКО. Решил съм да те помоля да ме приемеш и мене там. Късно е вече да променям занаята си. Но дай ми едно ъгълче, да си отворя една обущарничка — да кърпя обущата на работниците. Туй ми стига.

БОРИС. Съгласен съм. Съгласен съм.

РАШКО. Стаменке, ти какво ще кажеш?

СТАМЕНКА. Щом всички отиват там. . . Какво ще правим, нямаме деца. Ще идем и ний.

РАШКО. Ще додем.

ПАВЛИНА. Наедно ще сме. Утре заминаваме!

Г-ЖА АНТОНИНА. Е, то всички. . .

БОРИС. Добре, добре. Нека бъдем свои. С познати хора по-добре се работи. *(Гледа часовника си.)* Но аз не разполагам с много време. Щях да ходя и в града. . .

ПАВЛИНА. Сега, сега. Како Стаменке, де да турим масата? Тук ли, или в градината?

СТАМЕНКА. За годежа ли? В градината!

Г-ЖА АНТОНИНА. Там е хубаво. В градината е хладно.

РАШКО. Елате с мене! Елате всички! Борисе. . .

БОРИС. Идете вий, идете. Аз ще дода. *(Излизат всички.)*

ПАВЛИНА. Да вървим! Елате! *(Остават само Борис и Боров.)*

БОРИС. Де е Аничка? Не я виждам.

БОРОВ. Тук беше. Тя ще доде. Поседнете, г-н Борисе. Хубави работи разправя майстора.

БОРИС. За фабриката ли?

БОРОВ. Хубави, много хубави. Тя Аничка трябва да е прибягнала насреща до старите си хазяи.

БОРИС *(поглежда го, но не отговаря)*.

БОРОВ. Тя ще доде. Кога мислите да свършите със сградите, г-н Борисе?

БОРИС. Има време. Сега почваме. После ще додат машините, ще се монтират. Дали ще доде скоро Аничка?

БОРОВ. Сега, сега. Тя ми каза, че иска да говори с вас. Вие ще се разберете.

БОРИС. Тя ли каза тъй? Аничка ли каза, че ще се разберем?

БОРОВ. Не, но. . . т. е. каза, каза. . .

БОРИС. Днес аз заминавам за Соколовец. Там ще живея вече.

БОРОВ. Е, ще си починете.

БОРИС. Какво говорите? Може ли да се мисли за почивка? Работа ме чака там. Отсега нататък почва истинската работа. Но аз трябва да поговоря с Аничка. *(Навън се чува гласът на Аничка.)* Ето я! Иде Аничка.

БОРОВ. Иде Аничка!

АНИЧКА *(влиза бързо, развълнувана, заморена)*. Ах! Борьо!

БОРОВ. Аз да ида в градината. Те почнаха. *(Излиза.)*

АНИЧКА. Да седна. . . Уморена съм. . . Тате каза, че си искал да говориш с мене.

БОРИС *(гърбом към нея)*. Исках да се обясним. Исках да ми кажеш истината. Но няма нужда. Ето, ти се връщаш радостна, развълнувана. Аз зная всичко.

АНИЧКА *(учудено)*. Какво знаеш?

БОРИС. Ти ходиш тук насреща в една къща.

АНИЧКА. Да.

БОРИС. Ходиш много често.

АНИЧКА. Да.

БОРИС. И се връщаш ето как: със светнали очи, развълнувана, щастлива. Ти обичаш друг и се срещаш с него там.

АНИЧКА. Борьо, ти искаш да знаеш всичко.

БОРИС. Искам да зная всичко.

АНИЧКА. Вярно е, аз се връщам оттам щастлива. Очите ми радостно светят, нали? Аз не мога да скрия тая радост. . . Но мислиш, че се срещам с някого там? Не! Аз не обичам никого другиго освен тебе!

БОРИС. Но как?

АНИЧКА. Аз срещам там някого, истина е, но то е. . . ще го кажа, няма да скрия от тебе нищо. . . то е моето дете. . . моя син. . . Него отивам аз да видя. От това е тая радост в очите ми, от това ми бие сърцето. . . Не се свеня да изповядам греха си. . . Колко много страдах. . . Престъпница ли бях? Не! Обичах, чисто, искрено. . . А се озовах в калта, измамена, оскърбена, смазана от срам. Отвърнах очи от живота и чаках смъртта. И ето доде то — детето ми. . . щастието ми. . . слънцето ми. . . Чрез него аз възкръснах. Когато срещнах светлината на очичките му, устремени в мене, а ръчицата

му докосна гръдта ми, аз почувствувах, че се връщам към живота. Отде се взеха тия сили в мене? Нямаше опасност, срещу която да не застана смело заради него, нямаше страдание, което да не понеса. . . заради него. . . Моето слънце. . . Моето щастие. . . Ето истината. Аз ти я казах.

Без да продума, като зашеметен, полюлявайки се, Борис излиза. Аничка остава на мястото си.

БОРОВ *(влиза)*. Какво стана? Разбрахте ли се?

АНИЧКА. Той си отиде.

БОРОВ. Отиде ли си? Как така си отиде? Не каза ли че ще доде пак? Аничке, да не си го обидила нещо.

АНИЧКА *(с бавен, външно спокоен и равен, но изпълнен с мъка глас)*. Аз му казах всичко. . . Такива са мъжете: ревниви са и към миналото, и към хора, които не познават. . . Искат да знаят истината, а когато я узнаят, сърцето им се заключва и нямат сили да простят. . . Самолюбието надделява и над обичта им. . .

БОРОВ. Но какво каза той? Какво му каза ти, защо си отиде? Аз не разбирам. . .

АНИЧКА. Аз исках да ме оставят сама на себе си. . . Да се боря сама, да страдам сама. . . Моя път в живота е начертан вече от участта ми. . . Имам една цел, една радост, като звездица свети за мене. Тя ми стига. И всички жертви, и сълзите, и труда си аз ще отдавам на драго сърце за тая утеха. . .

БОРОВ. Какво говориш ти? Нищо не разбирам.

АНИЧКА. И кой знай? Може би тъй бих била пощастлива. *(Борис влиза.)* Как? Ти се връщаш?

БОРОВ. А! Г-н Борис! Елате, елате. Аз ще изляза. Елате вие. *(Излиза.)*

БОРИС *(като унесен)*. Аз ходих там, насреща. . . Видях ги. . . И двете си лежаха едно до друго

като близначета. . . Видях го. Жената каза: защото по-често дохождат да го гледат, свикнало е и се смее. . . Усмихна ми се. . . Простря и двете си ръчички. . . Мънички ръчички. . . *(Поглежда Аничка.)* Аничке, ти не си виновна за мене. . . Ще идем ли и ние в Соколовец? Трямата? Съгласна ли си?

АНИЧКА. Борьо!

БОРИС. Аничке! *(Прегръщат се.)*

АНИЧКА *(върху гърдите на Бориса)*. Нали ще сме щастливи? О колко си добър! Колко си добър! . . .

З а в е с а

Бележки

След като написва «Старопланински легенди» и «Вечери в Антимовския хан», Йордан Йовков опитва перото си и в драмата. Първата негова драма изненадва много критиците. Интересът на големия писател към театъра се проявява отдавна, но се оформя по-определено в Букурещ и особено в София.

Като чиновник в букурещката легация той посещава от време на време някои румънски тетари, следи театралния живот и дори написва статията «Нещо за румънския театър», ръкописът на която се намира в архива на писателя.

След като се прибира в София, Йордан Йовков с интерес следи и постановките на новите български пиеси в Народния театър.

Особено много ценял правдивата и дълбоко проникновена игра на Кръстьо Сарафов и Сава Огнянов. На свой близък приятел той казвал: « . . . тия двама майстори на сцената. . . трябва да създадат значителни български типове, преди да слязат от сцената. Иначе би било язък за талантите им!»

До такава степен Йордан Йовков бил очарован от голямото изкуство на Кръстьо Сарафов, че искал да напише пиеса, в която забележителният актьор да бъде «главен герой».

АЛБЕНА

През 1927 година Йордан Йовков написва разказа «Албена». За сюжет на този разказ писателят е използувал една истинска случка. От 1904 до 1906 година той бил учител в село Чифлик

Мусубей (Долен Извор). По това време в близкото съседно село Мусубей (Горен Извор) е станало едно убийство, за което се говорело дълго време между селяните. В парната мелница на Сава Ханджиев работел един румънец на има Иван Опря. Той се влюбил в румънката Яна Петкова, преселничка в селото, която била женена за Петко, ратай на кметския наместник. Една нощ Яна и Иван удушили Петко и за да прикрият престъплението си, облекли го в нови дрехи, сложили цветя около главата му и на сутринта Яна отишла плачешката да съобщи из махалата за смъртта на мъжа си. Когато близките на убития отишли в къщата, забелязали, че той е посинял, махнали китката босилек около сляпото му око и разбрали, че Петко е удушен. Усъмнили се в Яна и Спря, арестували ги и вързали за опашките на два коня, ги откарали в Добрич, където били осъдени на доживотен затвор. Къщата на Яна запустяла — никой не влизал в нея.

Тази случка дала повод на Йордан Йовков да напише разказа «Албена».

През 1928 година той разработва разказа в драма, като се отдалечава значително от първоначалния замисъл.

В една бележка, печатана в сп. «Българска реч» (год. V, 1930, кн. 1, с. 39), писателят разказва как е създал пиесата: «В навечерието на Балканската война бях учител в с. Мусубей, Добричко. Около това село имаше десетина вятърни мелници, които започваха да отпущат крилете си и да замират една след друга, защото между двете махали на селото вече димеше комина на една парна мелница. Аз често ходих в тая мелница, защото там винаги имаше какво да се види — събираха се разни хора, ставаха разни случки. Тук един ден стана и едно убийство, подобно на онова, което се описва в разказа и в пиесата. Разбира се, нито самата случка, нито самата жена бяха такива, както са в «Албена». Аз се случих на самото място, когато откарваха жената в града, и онова, което най-много ме порази, беше туй, че въпреки виновността си тя не беше изгубила симпатиите на мъже и жени от селото, които я изпращаха с плач. Ето къде се породи първата мисъл за «Албена».

За първи път драмата се печата в сп. «Златорог», год. IX, 1928, книжка 7, 8, 9—10.

Режисьорът на Народния театър Н. О. Масалитинов раз-

казва как е поставил пиесата: «В списание «Златорог» прочетох първите две действия на Йовковата драма «Албена» и останах изненадан, като от мълния пронизан: «Кой е този Йовков? Трябва да го видя!» Искаше ми се да прочета докрай пиесата. За да задоволя любопитството си, отнесох се до редактора на «Златорог» Владимир Василев, но той ми отговори, че драмата не е довършена, че нейният автор не е представил останалите действия. Трябваше да намеря автора, защото се почувствувах влюбен в неговия истински талант.

Запознахме се в някакво кафене. Помолих го да довърши пиесата и да ми даде да прочета нейния край. Йовков се съгласи и след време ми даде този край на коректурни листове. След като прочетох цялата пиеса, при нова среща му заявих: «Аз ще поставя вашата пиеса!»

Тогава новият театър беше завършен и трябваше да бъде открит с нова пиеса. Към приетата българска пиеса «Зидари» от П. Ю. Тодоров се прибави неизвестната Йовкова драма «Албена». При откриването и двете пиеси бяха играни с промеждутък от около две седмици.

Когато почнах да разучавам «Албена», при внимателно проникване в смисъла и развоя на действието, забелязах, че сцената с другоселците, дошли на воденицата да мелят брашно за Великден, не е убедителна, когато заявяват, че дошъл и за тях най-сетне ред да смелят брашно на разпети петък. За да се добие по-жив драматичен интерес, обърнах вниманието на Йовкова, че по-добре ще бъде другоселците да излязат разгневени на сцената, защото пак някой ги предедил.

Йовков помисли и се съгласи да внесе поправка в сцената. Настоях да стори това веднага, като промени само едно изречение. На това Йовков не се съгласи, а поиска свободно време, за да помисли и нанесе поправката. И аз трябваше да се помиря с неговото упорство, макар да бързах. Чак след две седмици получих обещаната поправка, която много ми хареса.

Направих му втора бележка към драмата, за оная сцена, когато Куцар е убит, Албена се преоблича и е арестувана. Припомних му подобна сцена в романа «Братя Карамазови» от Достоевски.

Йовков се вслуша и поправи сцената!

Йовков беше срамежлив, та когато започнаха репетициите, той не идваше на първите репетиции. За пръв път дойде, когато репетирахме на сцената с костюми и декори. Когато той видя облечените артисти на сцената, беше разочарован от вида им. Сетне той се увлече, усмихваше се при някои положения и одобряваше играта им.

Йовков настояваше костюмите да бъдат добруджански — черни сукмани и прочее. Възразих му, че по-хубави са другите носии, като плевенската например. Послушахме го, но когато той видя Н. Буюклиева, облечена в избраната от нас носия, той я хареса и осъзна грешката си.

«Албена» имаше успех сред публиката, но критиката беше лоша. Критиците бяха автори на драми. Те почувствуваха опасен за тях конкурент и на всяка цена искаха да отклонят Йовков от драматическото творчество: те го превъзнасяха като белетрист.

Йовков не владееше още техниката на драмата, но той създаваше образи, което обстоятелство е много важно в драмата. Йовков даваше великолепна индивидуализация на героите си чрез езика, на който те говореха.

Йовков беше много чувствителен към текста. По него време българските актьори не заучаваха точно текста и прибавяха нещо от себе си, особено това «бе». Йовков изрази недоволството си от неспазване неговия текст. Той много силно изживяваше мъката си от неблагоприятните критики. . . » (Димо Минев, «Йордан Йовков, спомени и документи», С., 1969, стр. 221—223).

В пиесата са участвували едни от най-добрите наши артисти: Кръстьо Сарафов, Иван Димов, Георги Стаматов, Петя Герганова. Иван Димов в ролята на Гунчо е създал един незабравим образ на българската сцена. «Спомням си, разказва артистът, че дълго време този образ не ми се удаваше. Няколко дена преди представлението отидох на пазара. Един висок, слаб селянин се бе спрял гърбом към мене и питаше нещо с тих, бавен глас, в който проличаваше неописуема доброта. Изтръпнах — това бе моят Гунчо — и изтичах в театъра при г. Масалитинов. Едва след няколко представления аз разбрах, че оня човек с гласа, походката бе извикал у мене по непознати пътища образа на един друг млад селянин, когото аз несъзна-

телно пресъздадох на сцената. Спомних си тогава, че доста отдавна, една късна вечер, седях с мои колеги в млекарницата, където често се отбивахме. Докато приказвахме, аз чух един тих, слаб глас, който молеше за нещо млекаря. Обърнах се — едно младо, хубаво момче, в окъсани дрехи, с лице, от което струеше доброта, стоеше пред тезгяха. Заприказвах го. Първоначалното стеснение на момъка изчезна и той доверчиво и с тъга ми разправи своето нещастие. Неговия образ аз съм носил дълбоко някъде в себе си, за да го съживя един ден в Гунчо» (в. «Изгрев», год. III, бр. 715 от 4. II. 1947 — «Иван Димов на сцената и зад кулисите»).

*

Както се вижда от спомените на Н. О. Масалитинов, по време на репетициите в театъра Йордан Йовков е направил някои интересни поправки на пиесата, която се печата в отделна книга по нова редакция. Върху страниците на сп. «Златорог» (книжките, в които е печатана пиесата) писателят е нанесъл поправки, които се състоят от съкращения и допълнения. Новите реплики, които са прибавени, придават по-голяма сценичност и раздвиженост на действието.

Два примера.

Най-напред една съкратена сцена.

Стр. 351 ред 40, до стр. 352, ред 35. (*Отива в мелницата. На вратата среща Куцара и двамата се изглеждат. Куцар дохожда и се спира до ъгъла, близо до чардака.*)

Сенебирски (*влиза отляво, оглежда се и бързо отива при Куцара*). Видя ли ги?

Куцар (*мълчи*).

Сенебирски. Видя ли ги? Те бяха тука. . .

Куцар. Видях ги. . . е,

Стр. 70, ред 25, до стр. 71, ред 7. (*Отива в мелницата. На вратата среща Куцара — и двамата се изглеждат. Куцар дохожда и сяда на пейката под люляковия храст, хваща с две ръце главата си, навежда се и пъшка.*)

Гунчо Митин (*излиза от мелницата*). Не върви. . . На тоз казах, на онзи казах — не върви. Не мога да си смеля и туйто. Детето ми болно. Не го бива, надви го

какво, приказваха. . . Нищо няма.

Сенебирски. Нищо няма? Нищо няма? Разбира се като си дошел толкоз късно — нищо няма. Аз какво ти разправях тебе, по-рано трябваше да дойдеш, та да ги свариш вътре. Те вътре бяха. Нищо няма казваш, как тъй нищо няма.

Куцар. Аз видях, какво ще ми казват. . .

Сенебирски. Нищо не си видял ти. Знаеш ли, какво ще направиш? Иди някъде настрана, скрий се, и подир малко пак ела. Тогаз — удри, удри! Нягула удри. Албена недей, тя не е крива. Удри Нягула — удри, удри! Не бой се. Ако трябват пари, аз ще дам, ако трябва да се хване адвокат, аз ще хвана. Ти се не бой — удри, удри!

Куцар. Я ме остави!. . .

Сенебирски (*гледа го учудено*). Ти знаеш ли от отзарана Албена колко пъти е дохождала тука? — Три пъти. Три пъти, и все засмяна, тича, тича. . .

Куцар. Не ми приказвай. . . Не ща. . . Не ща. . .

Сенебирски. Ей сега Албена ще дойде пак. Иди болестта. Настинка ли е, тежката ли болест е — не знам. (*Сяда до Куцара.*) Дъртата, казва, че било уроки. . .

скрий се, ела пак и ще ги видиш!

Куцар (*гневно*). Остави ме!

Сенебирски (*гледа го плахо*). Аз за твой добро бе, Куцаре, аз за твой добро ти казвам. Е, както щеш пък. . . Аз за твой добро. (*Тръгва да си отива, отдалеч.*) Прави пък каквото щеш. (*Ниско.*) Глупак!

(*Куцар сяда на пейката под чердака и като подпира главата си с ръка, замисля се. Гунчо Митин влиза отляво, дохожда при Куцара и сяда при него.*)

Гунчо Митин. Не върви. . . На тоз казах, на онзи казах — не върви. Не мога да си смеля и туйто. Детето ми болно. Не го бива, надви го болестта. Настинка ли е, тежката болест ли е — не знам. Дъртата казва, че било уроки. . .

Ето и една нова допълнителна сцена: диалога на другоселците, за които говори Н. О. Масалитинов в своите мемоари:

Стр. 353, ред. 34—39. (Старият и младият другоселец излизат от мелницата и се спират близо до ъгъла, малко далеч от Куцара.)

Старият другоселец. Дойде най-сетне и на-

Стр. 73, ред. 20, до стр. 74, ред. 24. (Двамата другоселци излизат от мелницата и се спират близо до чердака. Старият сяда, младият стои прав и, с ръце в джебовете, гледа към селото.)

шия ред. Хайде стягай се сега да си смелим, че да вървим. Великден дойде, ще изедат червените яйца без нас. Няма да чуем «Христос възкресе!»

Старият другоселец. Няма ред за нас, няма да смелим. Хората си смляха: отидоха си, а ний ще седим. Какво ще правим сега, кажи де, какво ще правим?

Младият другоселец. Какво ще правим — ще почакаме.

Старият другоселец. Малко ли чакахме? — три деня. . .

Гунчо Митин. Три деня. . . а аз? *(Брои на пръсти.)* Събота, неделя, понделник, вторник. Четири деня. *(Като показва четирите пръста на ръката си.)* Четире деня! *(Тръгва към мелницата.)*

Старият другоселец. Всяка коза на свой крак виси. Ний сме отдалеко.

Гунчо Митин *(обръща се и пак показва четирите си пръста)*. Четири деня! *(Влиза в мелницата.)*

Старият другоселец. Ще ни свари Великден тука. Ще изядат червените яйца без нас. Няма да чуем и ний «Христос възкресе!»

По-особен интерес за изследователите представляват поправките на Йордан Йовков в последното действие.

На няколко пъти, чувствувайки, че краят на пиесата не е много убедителен, писателят поправял втора сцена на тре-

то действие: арестуването на Албена, прощаването ѝ със селяните. . .

По всичко изглежда, Йордан Йовков не е доволен и от последната редакция на тази сцена.

МИЛИОНЕРЪТ

През 1930 година Йордан Йовков написал комедията «Милионерът», която до издаването ѝ в книга не е публикувана в периодичния печат.

Действието на комедията, както твърдят някои приятели на писателя, се развива в Добрич. Д-р Ст. Мартев и Г. Димитров, жители на Добрич, отбелязват в своите спомени, че прототипът на главния герой д-р Христо Кондов е някогашният околийски ветеринарен лекар д-р Стоян Тюлев, родом от Варна, завършил ветеринарна медицина в Италия.

«Той беше около 35-годишен, висок, строен и красив. Носеше се винаги изискано и елегантно облечен. Беше културен и познаваше добре специалността си. Той се ползуваше между младите момичета с успех. Живееше на широка нога и каквото получаваше от заплатата си и частната си практика, изразходваше всичко и оставаше често без средства. Той бе завършил ветеринарна медицина в Италия и през 1901 година постъпи на служба в Добрич като ветеринарен лекар. Изпълняваше службата си с голямо умение и с голям жар. Вземаше участие във всичките културни дружества, певчески хорове, «Червен кръст» и пр.

През 1905 г. той спечели от унгарската държавна лотария 20 000 лева. Тази сума представляваше завидно богатство за онова време и възбуждаше оживени разисквания в обществото. Йовков майсторски е вплел тая случка в комедията си» (Д. Минев, ц. к., стр. 328).

Според Г. Димитров прототиповете на Масларски, Бубев, Кокичков и други герои са добрички граждани.

Комедията била играна с успех в Народния театър. Йовков дълго време е обмислял края на комедията. Той е искал да на-

пише нова редакция на IV действие, тъй като този завършек (писмото, което се получава) напомня развръзката на «Ревизор», но за да не промени моралния образ на главния герой, оставил същия край.

БОРЯНА

За първи път пиесата се печата в сп. «Българска мисъл», год. VII, 1932, кн. 2, 3, 4—5.

След премиерата на «Боряна» във в. «Литературен глас» излиза бележка, в която се изтъква, че Йовков взел сюжета на своята пиеса от «Гераците» на Елин Пелин.

Във връзка с това обвинение Йордан Йовков публикува във в. «Зора» (год. XIV, бр. 3974 от 30.IX.1932 — «Йовков за Ел. Пелиновите «Гераци» и за «Боряна») една малка бележка, с която обяснява как е написал новата си драма: «Заявявам, че когато пишех драмата си «Боряна», нито за миг мисълта ми не се е спирала върху повестта на г. Елин Пелин. Нито ми е минавала през ум дори. Изходната точка, първоначалната идея за драмата си аз взех от собствения си разказ «Имане» (във «Вечери в Антимовския хан»). Отначало сюжетът беше по-друг и претърпя ред изменения, които са известни и на г. Д. Шишманов, комуто по него време бях разказал плана си. Тоя сюжет доби окончателния си вид по-късно, когато един мой приятел, г. Петко Колев Тишелов, учител в гимназията в гр. Харманли, ми разказа една действителна случка, която е и ядката на драмата ми.»

Между ръкописите на писателя има запазено едно писмо от 31 март 1931 година, в което П. Тишелов съобщава някои подробности, които са интересували Йовков във връзка с пиесата. «Преди 3 седмици, пише Тишелов, ходих в Стара Загора да заобиколя старите. А разпитвах и за това. Беше Тодоровден. Бяха дошли и от нашето село наши сродници. Казаха ми, че не били ходили скоро в бай Иван и не знаели какво става с тях. Но чули, че зет им Тодор и баща му Пею се карали. Дори, че дядо Пею го е бил и изпъдил или отделил. Старият се е опитал да бие и другата си снаха (той има четири снахи), но тя

избягала. Казват — тя има мераз (наследство) и не му клати шапка.

За стария обаче казват, че той бил господар на положението в чифлика на баща си, когото ограбил. «Ходи по градовете, банките са пълни с неговите пари. Зачервил се, подмладил се. Не иска да знае за никого» — говори майка ми. Същото казва и баща ми.

От това изглежда, че зет ни е успял да намери парите след смъртта на сестра ми, когато ги е търсил усилено. (А по-рано знаеш, че сестра ми по религиозни причини не му е позволила да ги вземе.) И сега старият разполага с парите, и то най-съвременно.»

Йордан Йовков е събирал усилено материал за своята пиеса. П. Тишелов отбелязва в спомените си: «Разбрах, че Йордан се интересува от много подробности, затова освен моите проучвания му изпратих описания от ученици, на които зададох домашни работи на теми: «Скъперничеството», «Скрити пари», «Богатство,» «Караници», «Лоши отношения в семейството». Учениците писаха с увлечение и имаше ценни изложения за целите на писателя. Учениците пишеха, без да се подписват, за да има свобода на изказване. Йовков писа, че и тях използувал. Доколкото си спомням, имахме още една среща и сме говорили допълнително за тези материали» (Димо Минев, ц. к., стр. 333).

В архива на писателя се намират няколко свитъка с ученически съчинения на тема «Добър баща и лоши синове и дъщери», които учениците от пети клас на Харманлийската гимназия са писали като «домашна работа». Писателят, както сам признава в споменатата статия, е използувал тези съчинения като суров материал. Повечето от учениците описват случки, на които са били свидетели или за които са слушали разкази от близките си.

«Боряна» била поставена на сцената на Народния театър през 1932 година. С нея бил открит театралният сезон. Докато пиесата се подготвяла, режисьорът Н. О. Масалитинов не искал Йордан Йовков да присъствува на репетициите. Когато представлението било оформено, той поканил автора на една репетиция. Йовков останал много огорчен и недоволен от играта на артистите. По-късно той разказва на проф. Сп. Казанджиев:

«Започнаха. . . — аз останах ужасен. Никаква игра. Моята пиеса я няма. Лицата ми са чужди. Не мога да разбера чия история разправят. Избягах при Масалитинова и трябва да съм бил вън от себе си, защото и той се смутил, както отпосле ми разправяше, от това, което съм му приказвал. Едва ли не съм псувал артистите. Хранов присъствуваше на тая разправия и той си изтегли заради всичките. Отиде Масалитинов да им предаде моето недоволство и бележките, които му бях направил. Настъпило гробно мълчание. Никой нищо не казал и така си отишли, съкрушени.»

Когато проф. Казанджиев отбелязал, че подобно «отчуждаване» от пиесата преживява всеки автор, тъй като винаги има разлика между литературните образи и образите, които артистите създават на сцената, Йовков добавил:

«Да. . . но тук имаше и нещо друго, и него исках аз да поправя. . . Сядам след това с Масалитинова, та отначало — момент подир момент, лице подир лице — всичко обясних, а много неща му дадох после и писмено. Дълго му разправях как трябва да говорят тия лица, как трябва да държат лицето си и пр. Чудни хора са нашите артисти! Бащите им са селяни, а сякаш не са виждали, че когато селянин си бърше потта, не свива кърпата в шепа и не отупва лицето си като да го пудри или като да го попива с попивка. Масалитинов ме разбра и се съгласи с бележките ми.

На следната репетиция всичко беше преобразено. Как стана това чудо — не можах да разбера. На генералната репетиция публиката остана прикована, а техническият персонал се беше събрал зад сцената да гледа. Това бяха добри признаци. Аз изказах доволството си пред артистите; исках да ги насърча, да не ги оставя с предишното впечатление.

На премиерата салонът беше пълен. Много бях неспокоен. . . Успехът обаче беше голям. Посред представлението публиката ръкопляскаше по няколко пъти на артистите. Обзе ме едно радостно вълнение. Играта беше много хубава. Особено Зорка Йорданова (Боряна). Аз се страхувах преди това — дали тя ще може да изнесе тая роля, дали не е твърде интелигентна за нея. Всички колебания и съмнения бяха, обаче, разсеяни. Успехът не отслабна и при следните две представления» (в. «Литературен фронт», II, бр. 7 от 20.X.1945).

За този «малък инцидент» между автора и артистите Н. О. Масалитинов разказва: «Интересно, при постановката на «Албена» Йовков беше кротък и послушен, не протестираше, че не го пущам на репетициите, преди пиесата да бъде почти готова, т. е. преди репетициите да се водят вече на сцената, с декорации, преди актьорите да са овладели напълно текста и да са облечени вече в съответствуващите костюми.

Но при работата ми над «Боряна» Йовков изказа желание да го пусна на репетиция, когато пиесата далеч още не бе готова и актьорите още не бяха научили напълно ролите си — репетираха без мизансцен, седнали край масата. Напразно убеждавах автора да не дохожда на такава репетиция, но, за съжаление, той беше непреклонен в своето настояване и дойде на репетицията. Неговото присъствие смути изпълнителите, те репетираха по-лошо, отколкото друг път, бъркаха текста, понякога прибавяха свои думи и т. н. Авторът седеше мрачен и след като свърши репетицията, дойде в кабинета ми и вдигна цял скандал. Заплашваше, че ще си вземе пиесата назад, че е възмутен от това, как актьорите изопачават неговия текст, особено го дразнеше, че прибавят към думите на ролята частичката «бе».

Помъчих се да успокоя автора. Уверявах го, че при по-нататъшната работа всичко ще се поправи, но той настояваше непременно да предам още сега на изпълнителите неговото възмущение. Най-сетне аз се разсърдих и казах на Йовков приблизително следното:

— Вие сте автор и добър драматург, но в нашата работа вие сте пълен профан и не разбирате техниката на актьорското творчество. Та това, което видяхме преди малко, е още черновка; аз не зная как вие творите, но съм уверен, че и при вашата работа не се постига изведнъж последната редакция, че и вие пишете най-напред черновка и може би дори не една, преди да останете доволен от написаното. Добре! Така да бъде! Ще предам на актьорите вашето възмущение.

И ние се разделихме недружелюбно.

Колкото по възможност меко и да предадох гневните думи на Йовков, все пак мнението му обиди много изпълнители. Трябваше да минат няколко репетиции, за да се забрави тая не-

приятна случка. Разбира се от само себе си, че след това аз не пущах автора на «чернови репетиции». И той сам не искаше това. Дойде в салона, когато «Боряна» се репетираше вече на сцената — с декорации, с костюми и с необходимото осветление.

След репетицията, от която остана много доволен, Йовков се извини пред мене и пред изпълнителите, че е бил доста огорчен от репетицията, която е гледал първия път, и ни благодари за отличната работа над пиесата.

Както вече казах, «Боряна» имаше необикновен успех и не само в България, но и в Белград, дето гостуваше Народният театър и с тая българска пиеса» (А. Страшимиров, Елин Пелин, Йордан Йовков в спомените на съвременниците си. С., 1962, стр. 436—437).

ОБИКНОВЕН ЧОВЕК

Съвсем неочаквано театралните занимания на Йордан Йовков завършиха не особено щастливо.

С драмата «Обикновен човек» идва големият неуспех на писателя. «Може. . . направо да се каже, пише режисьорът Н. О. Масалитинов, че последната пиеса на Йовков «Обикновен човек», играна през сезона 1935—1936 г., мина незабелязано. Авторът обвиняваше театъра и режисьора в неправилно разпределение на ролите. По негово мнение например ролята на Аничка трябвало да се изпълнява от Зорка Йорданова, в което аз решително не бях съгласен. Работата беше друга. Йордан Йовков беше истински поет на селския, а не на градския живот. Образите на хората от града, не бих казал защо, излизаха от неговото перо недостатъчно ярки и убедителни. Ето защо пиесите от селската действителност — «Албена» и особено «Боряна», поставени от мен през сезона 1932—1933 г., имаха изключителен успех» («Сто години български театър», С., 1956, стр. 221).

Всъщност неуспехът на «Обикновен човек» е преди всичко в идейната концепция. Писателят беше създал своята най-голяма илюзия — илюзията за обикновения човек в капитали

стическия свят. Цялата негова концепция за «добрия човек», за «надкласовия хуманизъм» тук беше доведена до своя пълен абсурд и нейните недъзи се открояват с безпощадна яснота. И един ден на сцената драмата се превръща в комедия. За съжаление писателят не е могъл да разбере слабостите на своята драма. Според него за всичко са виновни артистите. По този повод той написва до директора на театъра едно дълго изложение, което започва с думите:

«Господин директоре, снощното представление на «Обикновен човек» показа по един най-ясен и недвусмислен начин, че пиесата нито е била подготвена, нито се играе, както трябва.»

«Дори тая външна спосност, това лустро и елементарна театрална грамотност, която съществуваше при първите представления, сега се изпари и също като бъчва, на която са отнели обръчите, всичко се разпадна и разплу, за да открие основните си и органически недъзи.»

«Не се живее един живот, дълбок и сериозен, както го дава пиесата, а се вика, скача се по сцената, рецитират се сухо и механично думи или неуместно, без да има защо, се правят отчаяни усилия да се разсмее на всяка цена публиката.»

«Всички се движат като кукли в някаква пустота и сепнати от тая пустота, току ще изкрещят, ще изпулят очи, ще измислят или движение, или дума, за да вдъхнат някаква душа на ролята си.»

«Съжалявам, господин директоре, че излязохте, та не видяхте във второ действие какво нещо е шаржът. Не, то не беше шарж, а нестеснявана от нищо слободия и произвол: какви гримаси, въртене на очи, пухтене, кълчене!»

«Мъка ме обхваща, като помисля, как, по какви пътища и защо се стига до подобен резултат. Как виждам във въображението си пиесата. . . Какъв живот, каква поезия, каква красота, каква правда и каква човечност, а как варварски и нескопосно се дава всичко това!» (Симеон Султанов, «Йовков и неговият свят», С., 1968, стр. 146—147).

Драмата е публикувана за първи път през 1936 година в книга.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

БЕЛЕЖКИ ЗА ВЪНШНОСТТА И ХАРАКТЕРА НА ДЕЙСТВУВАЩИТЕ ЛИЦА

В края на всяка драма Йордан Йовков е написал бележки, които улесняват твърде много изпълнителите при интерпретацията на образите.

АЛБЕНА

Даскал Тодор — около 60 год. Сблечен е полуграждански — широки панталони от домашен шаяк, също такава жилетка. Често пъти не носи палто, а е по ръкави — също от домашен, тъкан плат. Понякога носи палтото си наметнато на едното рамо и като върви, силно размахва свободната си ръка и завъртва ту едното си, ту другото си рамо. Голям нос, разделена надве побеляла брада, малко еврейски тип. Често вади гребен и с бързи, привични движения разчесва брадата си. Непостоянен и безхарактерен, но наклонен към добродушна веселост, обикновено държи ръцете си отзад. Когато приказва, прави живи ръкомахания, а на лицето му се явяват най-разнообразни мимики. Най-обикновеният му жест: поглажда брадата си, като я оправя — надясно, наляво, пак надясно. Селяните зачитат в него стария и заслужил все пак учител, но не крият пренебрежението си към безхарактерния човек.

Куцар — 30—32 год., но изглежда по-възрастен, отколкото е. Голяма, почти четвъртита глава, къс врат, гъста, сплъстена коса, която стига чак до веждите му. Едро лице, едри черти. Цял е посипан с паспал. Плещите му са тъй широки, че изглежда попригърбен, а ръцете му отдалечени от рамената му, висят като разперени. Обикновено е намръщен, съсредоточен в работата си, но когато се засмее — лицето му изведнъж се променя — светва и става добродушно. Бавно говори, бавно върви, но от цялото му същество диша страшна и непоколебима сила. Глуповат човек, но способен на голяма привързаност, честен и добър, но страшен в гнева си.

Дядо Власю — около 60 год., но още съвсем запазен и здрав човек. В брадата му, която той е оставил и не бръсне — има цели снопчета черни косми. Веждите му са също черни. Брадата му помага, за да минава стар, гдето трябва, но той сам не се мисли за остарял. Жив, лукав поглед. Може да се смее, когато си ще — с изкуствен провлачен смях. Не работи вече (работата е оставил на синовете си), затуй ходи стегнато и чисто облечен. Носи дрянова патерица.

Гунчо Митин — може би най-бедният човек в селото. Трябва да е на около 40 год., но той е от ония хора, възрастта на които мъчно може да се определи. Дребен, с гъсти разбъркани вежди, с гъсти мустаци. Възпалени клепачи и бели петна от лишей по лицето. Има нещастен вид, като че е изгубил нещо или като че е объркал пътя. Тук-там по ръкавите на ризата му се виждат кръпки, едро и неумело шити.

Иванчо Сенебирски—28—30 год., повече грозен, отколкото хубав. На лицето, доста изпито и бледно, личи ранната умора на богаташки син, който пилее пари и щедро плаща за удоволствията си. Винаги избръснат и причесан, той е облечен стегнато и напето, подобно на всички чифликчии, когато са на село: мека шапка или руски каскет от тъмносиньо сукно със също такава козирка — типична шапка за чифликчиите, — късо кадифяно палто с пояс през средата, с брич панталони и с чизми (или гамаши).

Гаврил — 27—28 год., черноок, хубавеляк, с някаква стара, застояла в очите му скръб. Инак сприхав и буен. Сбле-

чен е не само спретнато и чисто, както се носят синовете на по-богатите селяни, но и юнашки кокетно: изпод калпака му се вижда като крило черен перчан, поясът му е ярко червен, широко опасан, отзад малко спуснат надолу, а крачолите (пачите) на черните му потури са с широки кранища и разкопчани до известна височина — нещо, което се смята за малко предизвикателна юнашина. По външност той най-вече е лика-прилика на Албена и в това отношение — сериозен съперник на Нягула.

Хаджи Андрея — 60—65 год., напълно запазен човек. Едро, червено лице, избръснат, сиви вежди, сиви мустаци. Горд, самоуверен, величествен. Както се носят по-старите селяни по тия места , той е облечен със сиви потури, сива абичка, по-прибран и по-тъмночервен, дори морав пояс. На гърдите му, прекарана през шията, е провесена тънка сребърна верижка на часовник. На краката си носи високи до под коленете, сиви калцуни. Хубав, кръгъл калпак от сива, дребнокъдрава кожа. Говори сопнато, гърлесто. Не търпи възражения, знае, че не го обичат, но чувствува силата си. Носи дрянов бастун — домашна направа.

Кметът Марин — около 40—45 год. Умно, открито лице, с малки мустачки. Говори с леснота, правилно, убедително. В него личи склонният към удоволствия жизнерадостен човек, който умее обаче да се сдържа и достойно да носи отговорността си на кмет. Облечен е като по-младите селяни — черни потури и червен пояс.

Нягул — 30—32 год., строен, хубав, с гъста черна коса. Енергично, открито лице. Има увереността на човек, който добре познава работата си. Много не говори, повече слуша и наблюдава, сериозен е и често отбягва погледа на събеседника си .Само когато е с Албена, у него се събужда друг човек — влюбен и дори нежен. Облечен е като работниците-техници — с работна блуза (не вън от панталоните) и с дълги панталони.

Старият другоселец — 60 год., бяла коса, бели подстригани мустаци, бръснат, но брадата му е ниско поникнала, като скреж. Пуши с лула, не се смее, очите му гледат

изпитателно и хитро. Сблечен е като хаджи Андрея — сиви потури и сиви калцуни, — но по-бедно.

Младият другоселец — 20—22 год., рус, строен момък.

Мариница—40—42 год., снажна, самоуверена, горда—същинска селска царица. Стнася се към другите покровителствено и отвисоко.

Савка — 25 год., румена, черноока, хубава. Държи се малко стеснително, лесно се засрамва и черви, но и лесно се смее. Около бузите над челото ѝ — букли черна като смола коса. Черни, хубаво извити вежди.

Кераница — 25 год., по-остри черти, бледно лице. Хубавичка, но завистливо се вглежда в Албена и Савка.

Гаврилица — 25 год., възпълна, груба, некрасива. Резки обръщения на селянка от богат род, недоволна обаче от съдбата си.

Нягулица — 25—26 год., слаба, рано застаряла от труд и раждане, бледо измъчено лице, с явни следи от предишна хубост, облечена е скромно, дори небрежно.

Баба Мита — 60—65 год. Набръчкано лице, но още енергично и бодро. Върви права и инак плачливият ѝ глас не отговаря на още запазените ѝ сили.

МИЛИОНЕРЪТ

Масларски — 55—60-годишен. Той не е бил офицер, както обича да се хвали — най-много да е бил подофицер в кавалерията, — но външността му наистина напомня стар кавалерийски офицер в оставка. Схранен, закръглен, румен. Хубаво запазена бяла коса на ниски, леки къдрици отива назад. Мустаците му, също тъй бели и доста внушителни, отначало отиват надолу, но откъм края на устните изведнъж и от само себе си се изправят нагоре. Има и нещо като бамтел. Говори авторитетно, с патос, горещи се и се позабравя в хвалбите си. Инак, под тая комична тържественост и поза се крие добро-

душен човек. Изконтен е по един своеобразен начин, който съответствува на характера му: жакет (изрязан отпред) от сив, цветен плат — дреха, каквато (поне от такъв плат) никой не носи. Широки панталони от същия плат и бяла жилетка със златен, разделен на две страни кордон на часовник.

Д-р Кондов — 28—30 год., строен, хубав, с гладко причесана назад коса, бръснат. Интелигентен и умен, с пълна сигурност в постъпките и думите си, той стои несравнимо повисоко над средата, в която живее, и се отнася към другите някак снизходително, с една добродушна ирония, която не обижда. Изобщо с цялата си външност и държане той е твърде приятен и симпатичен момък. Облечен е елегантно, но без предвзетост.

Кокичков — 60 год., посредствен човек, който си мисли, че може да надхитри другите, и все тича подир големи планове, които винаги пропадат. Лек, пъргав. Ниско чело, набраздено с гъсти бръчки, бели коси и бели мустаци. Носи права, демодирана яка, силно изрязана отпред, тъй че в отвора ѝ стърчи адамовата ябълка на шията, връзка — извехтяла, също тъй отдавна изляза от мода, с грамаден бант, в който обаче не липсва някаква чудновата металическа карфица. Носи стар, позеленял редингот, и то не от кокетство, а защото няма друга дреха. Панталоните му са сиви, изтъркани и взети от съвсем друг костюм.

Бубев — 45 год. Първото впечатление, което прави, е на човек, който в момента не е пиян, но е отчаян пияница. Бледно, възжълто, отпуснато лице, малка черна брада, която изглежда не че е оставена нарочно, а небръсната отдавна от небрежност. Гъста, разчорлена коса, строг, навъсен поглед. Носи як, дебел бастун. Облечен е небрежно, с омачкани дрехи, със страшно издути джебове, поради навика да носи всевъзможни работи в тях. Страстен партизанин, той винаги е нащрек, готов да посрещне или да нанесе удар.

Любенов — 27—28 год. Носи всички типични белези на ония млади хора, които са се причислили към служителите на изкуството и живеят за изкуството. Облечен скромно, но все пак главно в яката и връзката — нещо оригинално, артистич-

но. Хубава коса, малки черни мустачки, намалени като две точки под носа му, бръснат, но ъглите на косата до ушите са спуснати доста надолу — нещо като маджарски бакени. Занесен, мечтателен поглед. Изражението на лицето му като че казва: «Аз съм музикант, аз страшно обичам музиката, чакайте, ще видите какво ще направя!» — Всъщност нищо няма да направи. Стеснителен, мълчалив. Постоянно си играе с камертона, тананика мелодии или взема тон.

Чунчев — 27—28 год. Тип на провинциален франт — с всички прекалености и увеличени пропорции, с които провинциалните шивачи копират модните журнали. Риза от най-шарен поплин, връзка от най-ярък цвят. Синьо или черно сако върху светлокафяви «чарлстон» панталони. Неговото нещастие е големият му нос и рано оплешивялата му глава. Тия недостатъци той се мъчи да загладн с особено достойнство и изисканост. Обръщенията му обаче си остават някак чужди като че той винаги подражава на някой друг човек, когото смята за образец на елегантност.

Фъргов — 45—50 год. Цялата му външност говори едно: «Защо ме задържате тук, аз имам работа!» Мислите му, цялата му душа е останала някъде другаде. Ниско остригана, щръкнала коса, ниско чело, не печално, а по-скоро сурово замислено изражение на лицето. Мустаците му, жълти, доста големички, са отпуснати надолу, останали тъй, както са си порасли — никога ножица не е отрязала нито косъм от тях. Жълти шаечни дрехи, червена вратовръзка. Ръце и обувки на работник.

Евгения — младо, хубаво момиче. Жизнерадостна и весела. Тя би била още по-палава, ако върху нея не тежеше терорът на майка ѝ. Нейната лека скръб и сантименталност, които проявява отначало, се дължат именно на това ограничение. Всичката ѝ весела и буйна природа се проявява по-късно, когато вече ще се венчава за доктора. Облечена е елегантно и с вкус.

Г-жа Масларска — 45—50 год. От типа на ония жени, които народът нарича «мъжка Драгана». Енергична, решителна. Мъжествени черти, авторитетна поза, мълниеносни погледи. На лицето си има тук-таме брадавици с дълги косми.

Доста пълна, но пъргава. Облечена е, както се обличат провинциалистките от нейната възраст.

Ф а н к а — хубавичка, доста схватлива и хитра. Знае, че Чунчев е влюбен в нея, но тя си позволява всичката свобода да флиртува и с други, убедена, че ако не успее, винаги може да се върне при Чунчев. Облечена е хубаво, но по-скромно от Евгения.

Х р и с т и н а — доста възрастничка (30—35 год.), но тя забравя или иска да забрави годините си. Доста грозничка, но сама се мисли за хубава. Смела, натрапничава, уверена, че с умно скроени примки може да достигне успехи, каквито същинските ѝ качества не ѝ обещават. В прическа, дамски обикновен грим и облекло прави несръчни усилия за разхубавяване, което ѝ придава нещо карикатурно, засилено от гордия и надменен вид, който си придава.

Ф ъ р г о в а — 40 год. Голяма клюкарка, но запазена, с естествена, неподправена хубост, тя е весела, смее се и благодарение на туй тънко отправените ѝ клюки изглеждат на безвредна бъбривост. В погледа, в държанието ѝ личи, че под външната непринуденост и веселост се крие будно чувство на интерес и сметка. Облечена е по-просто, малко по махленски.

Л а з а р и н к а (слугинята). Младо, добродушно селянче. Слуша Масларска, но я мрази, с Масларски се държи като с приятел, а Евгения за нея е икона, съвършенство, идол, когото боготвори. Облечена е в народната носия на мястото (както селянките в «Албена»).

БОРЯНА

Б о р я н а —20—22 год. Когато пристига в Златиловата къща, тя иде от сбор и е облечена празнично в хубаво полуселско-полуграждааско облекло: розова копринена блуза, тъмносини плисирани поли, червена копринена престилка с изшити на нея гюлове, светли копринени чорапи и лачени пантофки,

Гологлава или с червена кърпа на глава. На шията си носи наниз. Със същото облекло тя е и във II действие. В III и IV действие е облечена по селски, както е носията в с. Алфатар, Силистренско: бяла риза, късо стегнато елече без ръкави, от тъмносиньо кадифе; червени от тъкан плат (аладжа) поли, червена престилка, ниски обувки. Гологлава, с наниз.

З л а т и л — около 70 год., побелял, но още ходи прав, непрегърбен; остро, продълговато лице, къси бели мустаци, гъсти вежди, бръснат. Има съсредоточен и замислен вид на човек, измъчван от някаква тежка грижа. Когато е самичък, приказва си сам на себе си. Бавни движения, бавна походка. Но често трепва и се оглежда наоколо си плахо, подозрително. Изпитателно и недоверчиво изглежда всекиго, който му говори. Облечен е със сиви (бозяви) потури, изтъркани, вети, някъде гайтанът им е поразпран, някъде са оръфани и поскъсани (но без закръпки). Спасан е със също такъв вет морав пояс, с бяла риза и джамадан (елек) със същия цвят, като потурите му. Ръкавите на ризата му се спущат надолу, без да са закопчани на китката, със свободни широки отвори. Обут е с ниски корави обуща, с ремъчка отгоре. Може да е със сиви вълнени чорапи или обут на прябуш.

Р а л и — 47—48 год., едър, набит, широкоплещест, с такива издути рамене, че изглежда малко прегърбен. Голяма глава, яка шия, коса черна, сплъстена и разбъркана, гъсти черни вежди. Мустаците му са по-скоро тънки, черни, закриват донейде устните му, а краищата им (от ъгъла на устните нататък) са завити, но не нагоре, а един срещу други сърповидно. Тежък, навъсен поглед, груба спотаена сила във всяко движение и всяка поза. Понякога държи ръцете си отзад, понякога ги отпуща. Други жестове почти не прави. Облекло: сиви (бозяви) потури, малко смъкнати надолу, не от небрежност, а от бабаитлък. Все по същата причина долу пачите (крачолите) на потурите му са разкопчани на всичките си копчета, като на единия крак са оставени да се размахват и да се влекат по земята, на другия са запършени нагоре. Червен пояс, ниско запасан (особено отзад), с провиснал край. Бяла риза с широки ръкави, тъмночервен джамадан (може да бъде и като потурите). Калпак или вета шапка. Ниски обуща с ремъчка отгоре. С чорапи или обут на прябуш. Цялото му облекло е вето и износено.

А н д р е я . По време събитието в пиесата става след голямата война. Това обстоятелство, а също и годините му (около 35-годишен) дават основание да се предполага, че той е бил подофицер във войската. Бившият подофицер следователно трябва да се чувствува в него, без да се губи присъщата му сърдечност и добродушие. Чист, спретнат, грижливо подстриган и избръснат, с тънки черни мустачки (не завити обаче нагоре). Облекло: късо палто и жилетка от груб, тъмносив домашен шаяк също такива панталони, спуснати или с навивки. Ниски обуща с ремъчка отгоре. С каскет. Облеклото му е вето.

П а в л и — 25 год. Ако в държането му в пиесата и да се забелязва известна потиснатост, това се дължи на забърканото положение в семейството. Инак той не е лишен от твърдост на характера, която ако не винаги се проявява, трябва да се чувствува. Той е хубав момък, напет, строен, изпълнен в същото време с мъжественост и сила. Облекло: горна (цветна) риза с подгъната яка; палто от тъмнокафяв, почти черен шаяк, с яка без ревери и с един ред копчета — нещо средно между куртка и сако: панталони от същия плат (селски бричс); навивки от по-светло кафяв плат, сиви вълнени чорапи; ниски обувки с ремъчка. С каскет. Това облекло у младите хора замества днес почти навсякъде някогашните народни носии.

Е д р ю — 45 год. Едър, снажен, но тромав и отпуснат, винаги почти пиян, рядко се смее и, както правят пияните, за да покажат, че уж са трезви, дава си пресилено сериозен вид. Истинска бедност лъха от цялото му облекло: бяла риза, не особено чиста, кърпена на много места; джамадан, сиви потури, червен пояс — всичко вето, оръфано, кърпено. Долу на крачолите потурите му са разкопчани. Обут е на прябуш с ниски обуща. Със стара деформирана и продупчена мека шапка.

В а с и л В а к л и н — около 35 год., подвижен, жив, с малки руси мустачки, почти кьосав. Също тъй бедно облечен като Едря: бяла риза, но със закопчани на китката ръкави; тъмна шаечена жилетка, която е голяма за него и която той

носи разкопчана като палто. Панталоните му от черна аба са подигнати нагоре и къси, запасан с каиш. Обут с ниски обуща с ремъчка отгоре. С каскет.

Вида — 45 год., здрава, яка жена, изпечена от работа. Енергична походка, резки движения, сопнат говор. Облекло: рокля от тъкан плат и тъкана престилка; вълнени чорапи, чехли. На главата — махрама с тъмен цвят. Всичко, с което е облечена, е вето, изпосено.

Елица — 30 год., облечена е като Вида, с някоя малка разлика в цветовете.

Вълчан Нанов, Алфатарският цар — 65 год. Тип на селски чорбаджия, който заслужено е спечелил прозвището Алфатарски цар. Снажен, приличен, добре охранен. Цялата му външност е пропита с достоинство и самоувереност. Горда, тежка походка, въздържани жестове, царствени пози, високомерен поглед. Импулсивна натура, буен, но все пак гневните му избухвания са кратки, след които той бързо се съвладява и се връща към свойственото си, изпълнено с достойнство държание. На тая възраст, каквато има, той е почти побелял; пълно лице с едри, енергични черти; мустаците му се спущат надолу край устните му и под тях и когато додат до линията на подбрадника, тогава завиват нагоре — мустаци, които наричат ястъклии. Изобщо, той е приличен и по своему хубав човек. Облекло: горна риза с подгъната яка от тъмносиньо тъкано платно; върху нея джамадан и отгоре — къса черна аба; морав пояс, черни надиплени (с две дъна) потури; вълнени тъмни чорапи, ниски обуща. Шарен липискански пош, който държи в пояса си и с който понякога бърше потта си. С калпак или мека сламена шапка, сива или черна. Бастун не носи.

Синовете на Вълчана. По-старият — 40 год., по-младият — 35 год. Здрави, широкоплещести мъже. Облекло: бяла риза, червени, с бели резки и бели копчета джамадани, червени пояси, черни потури; чорапи, ниски обувки. Калпак или мека сламена шапка (бяла).

Снахите на Вълчана. По-старата — 40 год., по-младата — 30 год. Пригладени и напети, както прилича на

чорбаджийски снахи. Облекло: бяла риза, късо опнато червено елече (у старата снаха — синьо) до над кръста; тъкани поли и престилки, каквито носят в с. Алфатар; вълнени чорапи, чехли или ниски обувки. На главата — леки цветни шамии.

ОБИКНОВЕН ЧОВЕК

Драмата излиза в отделна книга без бележки на автора.

[illegible]

Съдържание

ЙОРДАН ЙОВКОВ

СЪБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ

Том пети

трето издание

РЕДАКТОР ТАТЯНА ПЕКУНОВА; ХУДОЖНИК ВЛАДИСЛАВ ПАСКАЛЕВ; ХУД. РЕДАКТОР КИРИЛ ГОГОВ; ТЕХН. РЕДАКТОР ВЕСЕЛИНА БАЛАБИНА; КОРЕКТОР СЛАВКА ГЕОРГИЕВА

Формат 32/84/108; тираж 60113 екз.; печатни коли 22,50; издателски коли 18,90; уик 16,71; л.г. VI/55 изд. № 5922; поръчка № 80/1983 година на изд. «Български писател»; дадена за набор на 15. II. 1983 година; излиза от печат на 30. VI 1983 година; цена 2,57 лв.;

Код 25 9536172411 / 506—77—83

ДП «Димитър Благоев» — София

